Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Špela Strnad

Vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom skozi prizmo razvojne kompleksne travme in na travmo usmerjenega pristopa iz perspektive rejnic

Magistrsko delo

Ljubljana, 2026

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Špela Strnad

Vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom skozi prizmo razvojne kompleksne travme in na travmo usmerjenega pristopa iz perspektive rejnic

Magistrsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Nina Mešl

Ljubljana, 2026

ZAHVALA

Mentorici izr. prof. dr. Nini Mešl se iskreno zahvaljujem za vso strokovno podporo in pomoč ter srčnost, s katero me je spremljala skozi celotno nastajanje magistrske naloge.

Moji družini, prijateljicam in Gregorju –
hvala, ker ste bili ves čas moj mir v kaosu.
Ste moj varen pristan
in moja največja sreča.

Vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom skozi prizmo upoštevanja razvojne kompleksne travme in na travmo usmerjenega pristopa iz perspektive rejnic

Povzetek magistrskega dela

Otroke, ki so v svojem domačem okolju izpostavljeni zanemarjanju, zlorabi in drugim oblikam ogroženosti, lahko država zaščiti z odvzemom iz matične družine in namestitvijo v rejništvo. Otroci v rejništvu imajo pogosto izkušnjo razvojne kompleksne travme, ki pomembno vpliva na njihovo čustveno doživljanje, vedenje in sposobnost vzpostavljanja odnosov ter zaznamuje njihov nadaljnji razvoj. Zaradi teh izkušenj je delo z otroki v rejništvu specifično in zahtevno, saj potrebujejo varne, senzitivne in dosledne odzive odraslih. Ti lahko pomembno prispevajo k njihovemu okrevanju, medtem ko neustrezni odzivi lahko vodijo v poglabljanje stiske ali dodatno travmatizacijo. Ključno vlogo pri tem ima poglobljeno znanje o razvojni kompleksni travmi in teoriji navezanosti ter na razumevanju travme utemeljen pristop, ki predstavljajo temelj za razumevanje otrokovega vedenja in ustrezno odzivanje.

V teoretičnem delu opredelim ključne koncepte razvojne kompleksne travme, teorije navezanosti, na kratko predstavim rejništvo ter se osredotočim na razumevanju travme utemeljen pristop v kontekstu rejništva, vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom v rejništvu ter zagotavljanje čustveno varnih odzivov.

V empiričnem delu sem izvedla kvalitativno raziskavo, v kateri sem s pomočjo polstrukturiranih intervjujev raziskovala izkušnje rejnic ter poskušala ugotoviti, kako se spopadajo z izzivi pri sodelovanju z otrokom, ki v odnos prinaša številne zahtevne travmatične izkušnje, s katerimi znanji so opremljene, ter na kakšen način so v celotnem procesu podprte oz. kakšno podporo bi še potrebovale. Osredotočila sem se na načine vzpostavljanja odnosa z otrokom, razumevanje otrokovega vedenja ter njihove vire znanja in podpore.

Magistrsko delo prispeva k boljšemu razumevanju vloge rejnic pri delu z otroki z izkušnjo travme ter poudarja pomen strokovnega znanja in sistemske podpore pri zagotavljanju varnega in stabilnega odnosa.

Ključne besede in besedne zveze: vzpostavljanje varnega odnosa, razvojna kompleksna travma, rejništvo, na razumevanju travme utemeljen pristop, rejnice

Establishing a secure relationship with a child through the lens of developmental complex trauma and a trauma-informed approach from the perspective of foster carers

Master's Thesis abstract

Children who are exposed to neglect, abuse, and other forms of adversity within their family environment may be protected by the state through removal from their biological family and placement into foster care. Children in foster care often have experiences of developmental complex trauma, which significantly affect their emotional functioning, behaviour, and capacity to form relationships, and have long-term implications for their development.

Due to these experiences, working with children in foster care is highly specific and demanding, as they require safe and secure, sensitive, and consistent responses from adults. Such responses can significantly contribute to their recovery, whereas inappropriate responses may exacerbate their distress or lead to further traumatization. A key role in this process is played by in-depth knowledge of developmental complex trauma and attachment theory, as well as trauma-informed approach, which together form the foundation for understanding children's behaviour and responding appropriately to their needs.

In the theoretical part, the thesis defines key concepts of developmental complex trauma and attachment theory, briefly presents foster care, and focuses on the trauma-informed approach within the context of foster care, the establishment of a secure relationship with the child, and the provision of emotionally safe responses.

In the empirical part, a qualitative study was conducted using semi-structured interviews with foster carers. The study explored their experiences and aimed to understand how they cope with the challenges of working with children who bring complex traumatic experiences into the relationship, what knowledge they possess, and how they are supported within this process, as well as what additional support they may need. Particular attention was given to the ways in which foster carers establish relationships with children, understand children's behaviour, and draw on sources of knowledge and support.

The thesis contributes to a better understanding of the role of foster carers in working with children who have experienced trauma and highlights the importance of professional knowledge and systemic support in ensuring a safe and stable relationship.

Keywords and phrases: establishing a secure relationship, developmental complex trauma, foster care, trauma-informed approach, foster carers

PREDGOVOR

V času študija socialnega dela sem imela priložnost delati z majhnimi otroki, ki so v svoje zgodnje življenje vstopili z izkušnjami, ki jih pogosto težko ubesedimo. Na prvi pogled so to otroci, ki se igrajo, smejijo, iščejo bližino in stik – a hkrati s seboj nosijo občutke negotovosti, strahu in izgube, ki se razkrivajo v njihovem vedenju, odnosih in načinu doživljanja sveta. Prav stik z njimi me je globoko zaznamoval in usmeril v razmišljanje o tem, kaj otrok s preteklimi obremenjujočimi izkušnjami v resnici potrebuje, da se lahko razvija, raste in znova zaupa.

Ob delu z njimi v KCO Palčica sem se večkrat znašla v notranjih dilemah – ali se odzivam na pravi način, ali razumem, kaj mi otrok sporoča s svojim vedenjem, ali mi uspe ponuditi mu dovolj varnosti. Posebej intenzivni so bili trenutki, ko je otrok odšel iz okolja, v katerem sem ga spoznala. Takrat so se odpirala vprašanja, ki niso imela jasnih odgovorov: kam gre, kako bo tam, ali bo imel ob sebi nekoga, ki ga bo razumel in sprejel. Ta občutek nedokončanosti in skrbi me je spremljal še dolgo po njihovem odhodu in me dodatno spodbudil k iskanju globljega razumevanja.

Postopoma sem začela vse bolj prepoznavati, da otrokovo vedenje ni naključno ali "težavno", temveč smiselno povezano z njegovimi preteklimi izkušnjami. Razvojna kompleksna travma pomembno zaznamuje način, kako otrok vzpostavlja odnose, kako zaznava sebe in druge ter kako se odziva na svet okoli sebe. Prav zato postane odnos z odraslim, ki je varen, dosleden in razumevajoč. Taka oseba ustvari ključen prostor, v katerem lahko otrok začne znova graditi občutek varnosti in zaupanja.

Otroci, ki so bili v zgodnjem obdobju izpostavljeni neustrezni ali nedosledni skrbi, pogosto razvijejo prilagoditvene strategije, ki se lahko kasneje kažejo kot vedenjske in čustvene težave. Razumevanje teh odzivov kot posledice travme predstavlja temelj za ustrezno strokovno ravnanje. V magistrskem delu se osredotočam na vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom skozi prizmo razvojne kompleksne travme in na travmo usmerjenega pristopa, pri čemer izhajam iz perspektive rejnic. Teoretični del zajema spoznanja teorije navezanosti, ki poudarja, da zgodnje izkušnje z odraslimi pomembno oblikujejo otrokovo doživljanje sebe in drugih, ter temelji na razumevanju posledic razvojne travme in pomembnost implementacije pristopa, ki temelji na razumevanju trave, v sistem rejništva v Sloveniji.

Empirični del se osredotoča na izkušnje rejnic, njihovo razumevanje otrokovega vedenja ter načine, kako v vsakdanjih situacijah vzpostavljajo odnos, ki podpira otrokovo okrevanje in razvoj. Poseben poudarek namenjam tudi njihovim doživljanjem, izzivom in potrebam po podpori.

Moje magistrsko delo je zame tudi osebna pot razumevanja – poskus povezati teoretična znanja z izkušnjami rejnic iz prakse ter osmisliti vprašanja, ki so se mi nabirala skozi pridobivanje izkušenj. Predvsem pa je to delo izraz želje, da bi lahko kot socialna delavka k otrokom pristopala na način, ki jih vidi, sliši in razume v celoti njihove zgodbe in jih varno spremlja od začetka življenja vse do vstopa v odraslo dobo in jim hkrati pomembno pomaga pri okrevanju.

Kazalo vsebine

1. TEORETIČNI UVOD 1

1.1. Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme 1

1.1.1. Kaj je travma? 1

1.1.3. Otrok, ki je doživel razvojno kompleksno travmo 2

1.1.4. Vedenja in znaki, ki nakazujejo na razvojno kompleksno travmo 3

1.1.5. Posledice razvojne kompleksne travme 5

1.2. Teorija navezanosti 10

1.2.1. Stili navezanosti 11

1.3. Rejništvo 14

1.3.1. Odvzem otroka iz matične družine 14

1.3.2. Otrok v rejništvu 15

1.3.3. Sodelovanje z matično družino – inkluzivno rejništvo 17

1.3.4. Individualna projektna skupina 19

1.3.5. Travma, povzročena v sistemu rejništva 20

1.4. Na razumevanju travme utemeljen pristop dela v rejništvu 22

1.5. Vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom v rejništvu 25

1.5.1. Razumevanje in prepoznavanje otrokovih travmatičnih izkušenj 25

1.5.2. Možnost preoblikovanja ne-varne navezanosti 26

1.5.3. Varni odzivi rejnikov na stiske otrok 28

1.5.4. Razvojno podporno starševstvo 29

2. Opredelitev problema 31

2.1. Raziskovalna vprašanja 32

3. Metodologija 32

3.1. Vrsta raziskave 32

3.2. Merski instrument 32

3.3. Opredelitev enot raziskovanja 33

3.4. Zbiranje podatkov 33

3.5. Etična vprašanja raziskave 33

3.6. Obdelava in analiza podatkov 33

4. Rezultati 35

5. Razprava 74

6. Sklepi *99*

7. Predlogi *101*

8. Uporabljena literatura *102*

9. Priloge *109*

9.1. Priloga A: Smernice za intervju 109

9.2. Priloga B: Odprto kodiranje 110

9.3. Priloga C: Osno kodiranje 239

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme

1.1.1. Kaj je travma?

V zadnjih letih imamo ogromno definicij travme in včasih ni jasno, kaj vse opredeljujemo kot travmo. Cvetek (2009, str. 15) trdi, da moramo biti pri tem izjemno pazljivi, saj "če je vse travma, potem ni nič več travma".

Travma predstavlja izjemno ogrožajoč dogodek, ki presega vsakodnevne izkušnje posameznika in v njem sproži pretirano močne, in kar je najpomembneje poudariti, dolgotrajne stresne odzive ter dolgotrajne posledice, kar travmo ločuje od vsakdanjega stresa (Kompan Erzar idr., 2011, str. 104). Travmatiziran posameznik je tako ranjen, da se njegov sistem samoobrambe poruši, posledično nista možna niti boj niti beg (Mešl in Radobuljac, 2019, str. 206, kot navedeno v Lewis Herman, 2001). Avtorici poudarita tudi, da travma skoraj vedno vključuje občutek izgube.

Po Levine in Frederick (2015) se travma razvije takrat, ko se po stresnem oz. travmatičnem dogodku posameznikovi odzivi negibnosti ali zamrznitve ne predelajo oz. razrešijo. To pomeni, da se posameznik po tem dogodku ne zmore vrniti v svoje običajno življenje, saj ti odzivi postanejo kronično povezani s strahom, ohromelostjo, strahom pred lastnimi občutki itd. Avtorja (2015, str. 25) izpostavljata, da posamezniki, ki so doživeli travmatičen dogodek, pogosto še dolga leta pripovedujejo o dogodku, ga znova in znova podoživljajo ter izražajo močna čustva, kot so jeza, strah in žalost. Vendar pa, če ne pride do razrešitve prvinskega odziva negibnosti oz. stanja zamrznjenosti in ne sprostijo zadržane energije, lahko ostanejo ujeti v zanki travme ter nadalje doživljajo notranje stiske. Po njegovem mnenju simptomi travme ne izhajajo zgolj iz samega travmatičnega dogodka, temveč predvsem iz nepredelane in v telesu ujete energije, ki ni našla poti do sprostitve, oz. drugače rečeno, travma ni bila predelana in razrešena, temveč jo je posameznik zakopal globoko vase.

1.1.2. *Razvojna kompleksna travma*

Kaj je torej specifika razvojne kompleksne travme? Mešl in Radobuljac (2019, str. 206) sta zapisali, da v sodobnejši literaturi številni avtorji kompleksne, dolgotrajne oz. kronične travme poimenujejo kot kompleksne oz. razvojne travme, s katerimi se soočajo otroci.

Za travme v otroštvu je značilno, da si jih otroci nikoli ne povzročajo sami, vedno je povzročena od zunaj (Mešl in Radobuljac, 2019, str. 206).

Poleg tega imajo otroci manj razvite kognitivne zmožnosti, s katerimi bi si lahko pomagali oz. ublažili psihološki vpliv stresnih dogodkov znotraj družinskega okolja. Posledično ima veliko otrok simptome PTSM že po manjših stresnih dogodkih (Levine in Federick, 2015).

Otroci so lahko že kot zelo majhni izpostavljeni različnim oblikam travmatičnih dogodkov, kot so na primer nenadna izguba osebe, ki skrbi zanje, izkušnje nasilja (npr. družinskega nasilja, vojne, spolne zlorabe, mučenja), nesreče ali naravne katastrofe. Razvojna kompleksna travma lahko nastopi tudi ob tem, ko je otrok priča poškodovanju ali smrti druge osebe, ko najde truplo, ali pa doživi napad nevarne živali, se sooči z življenjsko ogrožajočo boleznijo ali je dalj časa ločen od svoje družine oziroma skrbnikov (Kompan Erzar idr., 2011, str. 104). Gre torej za najrazličnejše vrste intenzivno obremenjujočih dogodkov oz. izkušenj, ki pri otrocih sproži razvoj posttravmatske stresne motnje. Izpostavljenost tovrstnim dogodkom izpodbija otrokova prepričanja o stabilnosti in varnosti njegovega sveta. Zlasti še zelo majhni otroci, stari le nekaj let, verjetno niti ne bodo razumeli, kaj se je zgodilo, in bodo zmedeni ali celo prestrašeni zaradi odzivov svojih skrbnikov (Perry, 2014, str. 2).

Mešl in Radobuljac (2019, str. 209) navajata, da je razvojna kompleksna travma zelo pogosto spregledana, saj se delo usmerja v vedenjske težave otrok in številne druge manifestacije otrokovih stisk. Če želimo otroku ustrezno pomagati, moramo nujno razumeti, da razvojna kompleksna travma pri otroku povzroči, da so razvojni procesi (začasno) prekinjeni in so ravno otrokovi bližnji odnosi kontaminirani s strahom in posledično ne morejo delovati kot kontekst za okrevanje, kar pa ima trajne posledice za posameznikovo celotno življenje. Zgodnja razvojna kompleksna travma ima torej največji možni vpliv na majhnega otroka, saj spremeni temeljne nevrokemične procese, ki vplivajo na delovanje možganov in na vse razvojne osnove (Hodas, 2006, str. 8). Če torej pride do razvojne kompleksne travme znotraj tega občutljivega okna, ko se otrok še razvija, bo to zagotovo vplivalo na njegovo nevrološko, socialno, čustveno, senzorično, fiziološko, moralno in kognitivno razvojno pot (Treisman, 2017, str. 9).

1.1.3. Otrok, ki je doživel razvojno kompleksno travmo

Ko spoznaš oz. delaš z otrokom, ki je prestal razvojno kompleksno travmo, vidiš več kot le majhno, prikupno bitjece. Lahko vidiš pogled, ki je pogosto prazen in spuščen, ker bi ta morda

razkril preveč bolečine. Lahko vidiš umik, tihost ali na drugi strani "izbruhe" čustev, ki sporočajo: "Poglej me, sliši me, razumi me, pomagaj mi."

Otrok v takem stanju pogosto ne zna povedati, kaj točno ga boli, ker bolečina ni vezana na en sam dogodek, temveč je prepletena z njegovo celotno izkušnjo – zlorabljanja, zanemarjanja in zapuščenosti. Njegov notranji svet je pogosto prežet z občutki, da ni vreden, da ni ljubljen, da je pokvarjen, slab ali celo nevaren. Po Treisman (2017) so takšna negativna temeljna prepričanja pogost izraz notranjih modelov otrok, ki niso imeli doslednega dostopa do varnega odnosa. Verjamejo, da jih bodo drugi zavrgli, izdali, zlorabili ali zapustili, da je svet krut in nepravičen, ter da se morajo sami preživeti, kar pogosto vodi v obrambne mehanizme, ki jih odrasli napačno interpretiramo kot "problematično vedenje".

Otrok, ki je bil izpostavljen razvojni kompleksni travmi, ne doživlja sveta kot varnega, temveč kot okolje, v katerem je nenehno prisotna grožnja. Zaradi ponavljajočih se travmatičnih izkušenj v zgodnjem razvoju pride do sprememb v njegovem doživljanju sebe, drugih in sveta, kar se kaže v trajni napetosti in težavah pri uravnavanju čustev. Takšni otroci pogosto razvijejo prepričanje, da odrasli niso vir varnosti, temveč potencialna nevarnost, zato so njihovi odnosi prežeti z nezaupanjem in obrambnimi strategijami. Kompleksna travma ne vpliva zgolj na posamezne simptome, temveč na celotno otrokovo funkcioniranje, od navezanosti, čustvene regulacije, vedenja, mišljenja do samopodobe. Posebej izrazita posledica je zmanjšana sposobnost regulacije notranjih stanj, kot so strah, jeza ali tesnoba, kar se pogosto odraža v intenzivnih čustvenih izbruhih ali umiku (Bath, 2008).

1.1.4. Vedenja in znaki, ki nakazujejo na razvojno kompleksno travmo

Za zagotavljanje ustrezne in kakovostne pomoči otrokom, ki so doživeli razvojno kompleksno travmo, je ključnega pomena prepoznavanje simptomov travme in ustrezno odzivanje na otroka s tovrstnimi izkušnjami (Mešl in Radobuljac, 2019, str. 209). Na žalost pa je to vse prej kot enostavno, zlasti ko govorimo o travmatičnih izkušnjah, ki niso vidne z golim očesom oz. ne govorimo o fizičnem nasilju in zanemarjanju. Precej težje je prepoznati psihološke in vedenjske posledice travme, le-te pa puščajo najgloblje in dolgotrajne rane.

Pomembno je poudariti, da nikakor ne pomeni, da je otrokovo življenje zaradi izkušnje z razvojno kompleksno travmo uničeno, kajti ljudje smo izjemno odporna bitja in smo zmožni premagati ovire in postati močnejši, zato pa otrok, ki ima izkušnjo razvojne travme, in se znajde v sistemu zaščite otrok (npr. rejništvo), potrebuje ogromno podpore, ljubezni, razumevanja, potrpežljivosti in strpnosti, da se ustvari varen prostor, ki bo omogočil okrevanje

in ne bo dodatno poglobil njihove negotovosti z morebitnimi neustreznimi odzivi in posledično retravmatizacijo in povzročanjem dodatne travme (Mann in Kretchmar-Hendricks, 2017).

Mešl in Radobuljac (2019, str. 210–211) po Terr (1991) navajata štiri skupine simptomov, po katerih lahko pri večini otrok prepoznamo, da so bili izpostavljeni razvojni kompleksni travmi:

- *Ponavljajoči se spomini*

Gre za podoživljanje travme, ki ga lahko sprožijo dogodki, predmeti, osebe, lahko pa nastopi tudi brez naštetega. Pri otrocih največkrat nastopi pred spanjem, v času počitka (npr. zdolgočasenost med gledanjem risanke). Podoživljanje lahko pokažejo tudi z risanjem, s telesom ali z željo, da pripovedujejo o dogodku.

- *Ponavljajoča se vedenja*

Otroci pogosto skozi vedenje in igro preigravajo travmatične dogodke. Lahko so to enkratni dogodki ali pa ponavljajoči. Po navadi se to pri otroku dogaja na nezavedni ravni, prav tako pogosto ni videti, kot bi se ob igri zabavali. Lahko se niti ne zavedajo, da so ta vedenja oz. igre povezane s travmatičnim dogodkom.

- *S travmo povezani strahovi*

Običajen strah in strah, ki odraža travmo, po navadi ločujemo po intenziteti odziva. Drugače rečeno, ko je otroka z razvojno travmo strah teme, samote, avtomobilov idr., je običajno ob doživljanju tega strahu veliko bolj paničen, pretiran in se težje umiri, skratka strah je veliko bolj intenziven.

- *Spremenjen odnos do ljudi, življenja in prihodnosti*

Mladi ljudje, ki so odraščali z razvojno kompleksno travmo, imajo pogosto zelo spremenjen odnos do sveta in svoje prihodnosti. Tisti brez travme imajo navadno ogromno idej glede tega, kaj si želijo v prihodnosti, več motivacije, zaupanja v svoje cilje, v druge ljudi, medtem ko imajo mladostniki z izkušnjo razvojne travme veliko manj zaupanja v našteto, neradi predvidevajo prihodnost, jo vidijo kot nepredvidljivo, nevarno, polno skritih zank in padcev, prav tako ne verjamejo, da jim bo kdo ob spopadanju s težavami pomagal, jim stal ob strani in jih zaščitil, saj ljudi vidijo kot nezanesljive in celo nevarne. Lahko rečemo, da cel svet vidijo kot polnega nevarnosti.

Treisman (2017, str. 16) v svojem delu navaja nekaj temeljnih prepričanj otrok, ki imajo izkušnjo razvojne travme:

- *o sebi*: “nisem vreden ljubezni“, “nisem varen“, “sem ranljiv“, “sem nemočen“, “zame ni upanja“, “jaz ne zmorem“, “sem nesposoben“, “sem prazen“, “sem popolnoma sam“ itd.
- *o drugih*: “drugi me ne marajo“, “drugi so nevarni“, “ne morem se zanesti na druge“, “drugi me zapustijo“, “drugi me zavračajo“, “drugi pridejo in odidejo“, “drugi manipulirajo z menoj“, “drugi postavljajo svoje potrebe na prvo mesto“ itd.
- *o svetu*: “svet je nasilen“, “svet je nevaren“, “svet je nepredvidljiv“, “svet je krut“, “svet je sebičen“, “svet me samo izkorišča“ itd.

Teh prepričanj otroci ne razvijejo zavestno, temveč so to zgolj posledice predhodnih travmatičnih izkušenj, v katerih so jih odnosi in okolje naučili, da niso varni, pomembni ali vredni, ker niso odraščali v varnih odnosih. Prav zato pa jih lahko varnejši odnosi, kot recimo v sočutnem rejništvu, sčasoma začnejo preoblikovati (Treisman, 2017).

1.1.5. Posledice razvojne kompleksne travme

Treisman (2017, str. 17) pravi, da imajo tisti otroci, ki niso imeli doslednega dostopa do ljubečega, varnega in netravmatizirajočega okolja, občutno bolj krhke in negotove temelje. Posledično niso zmožni razviti koherentnih modelov in miselnih predstav, zato imajo oblikovana bolj negativna temeljna prepričanja in razvijejo ne-varne stile navezanosti, o katerih bom pisala v naslednjem poglavju.

Posledice razvojne kompleksne travme pa segajo daleč onkraj otroštva in lahko pomembno zaznamujejo posameznikovo življenje tudi v odrasli dobi. Otroci z izkušnjami tovrstne travme so statistično veliko bolj ogroženi na različnih področjih: večja verjetnost za učne težave, nižje učne dosežke ter več izključitev iz šole. Prav tako se pogosteje znajdejo v stikih z zdravstvenimi in še posebej psihiatričnimi službami, so vključeni v sistem zaščite otrok ali celo v postopke mladoletniškega prestopništva. Poleg tega imajo povečano verjetnost za razvoj kroničnih zdravstvenih težav, kot sta sladkorna bolezen ali srčno-žilne bolezni. Kompleksna travma deluje kot pomemben dejavnik tveganja za različna vedenjska odstopanja ter za prekomerno rabo dovoljenih in prepovedanih substanc in številnih drugih težav, ki vplivajo na posameznikovo dostojanstvo in kvaliteto celotnega življenja (SAMHSA, 2022).

Šeme (2023, str. 28–29) v svojem članku po Cook idr. (2005) navaja sedem področij posledic izpostavljenosti otroka razvojni kompleksni travmi in s tem toksičnemu stresu, sama jih mestoma razširim s pomembnimi navedbami Treisman (2017, str. 1–35):

I. Težave na področju navezovanja in povezovanja v odnosih

Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme pogosto doživljajo težave na področju medosebnih odnosov. Ena izmed značilnosti je izrazita nejasnost meja, tako v odnosu do sebe kot tudi v odnosu do drugih. Otrok z razvojno travmo pogosto ne zmore prepoznavati, kdaj nekdo prestopa njegove osebne meje, hkrati pa jih niti ne zna postavljati oz. ne zmore vzpostavljati varne razdalje in spoštovanja meja drugih ljudi. S tem je pogosto povezano nezaupanje, ki se kaže v obliki sumničavosti, previdnosti in notranjega umika od drugih. Posledično je pogosto prisotna tudi tendenca k izolaciji od socialne mreže. Otrok se v procesih socializacije pogosto ne počuti varnega, zato se raje umika, postavlja zid pred drugimi ali ohranja minimalne stike. To izvira iz občutka, da jih drugi ne razumejo, jih bodo zavrnili, zapustili, kar poglablja njihovo zapiranje vase in zmanjšuje verjetnost za gradnjo pristnih, varnih, čustveno povezanih odnosov. Otrok z razvojno travmo težko prepozna čustva in potrebe druge osebe, ne zmore brati telesne govorice oz. neverbalne odzive ter se težko prilagodi dinamiki odnosa. Zaradi ranjene sposobnosti za empatijo se težje vživi v doživljanje drugega. To se v praksi kaže kot težava pri "vstopanju v čevlje drugih". Takšno otrokovo vedenje ni posledica egoizma ali "nevzgojenosti", temveč obrambnega mehanizma, ki izvira iz preteklih izkušenj negotovosti, zavrnitve ali neustreznega odziva odraslih na njegove čustvene potrebe.

II. Težave na področju nevrobiologije

Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme lahko razvijejo senzorno-motorične težave, kot so motnje koordinacije, ravnotežja in mišičnega tonusa. Te težave so pogosto posledica vpliva travme na nevrološki razvoj in delovanje živčnega sistema. Poleg tega se pri otrocih pogosto pojavi somatizacija, kar pomeni, da čustvene stiske izražajo skozi telesne simptome, kot so bolečine v trebuhu, glavoboli ali utrujenost, brez jasnega organskega vzroka, torej so zdravstvene težave psihosomatske. Dolgoročno so ti otroci lahko bolj nagnjeni k razvoju kroničnih zdravstvenih težav, kot so sladkorna bolezen, avtoimunske bolezni, kronične bolečine in psevdoepileptični napadi. Ti telesni odzivi so pogosto povezani s kronično aktivacijo stresnega sistema in biološkimi posledicami dolgotrajne ogroženosti.

III. Težave z regulacijo intenzivnih in zahtevnih čustev

Otroci, ki so doživeli razvojno kompleksno travmo, pogosto izkazujejo težave z avtoregulacijo intenzivnih in zahtevnih čustev, kot so jeza, bes, sram, krivda, bolečina in globoka žalost. Ker so njihovi sistemi za uravnavanje čustev zaradi zgodnjih travmatičnih izkušenj pogosto nerazviti ali preobremenjeni, lahko pride do preplavljenosti, eksplozivnih čustvenih izbruhov ali popolnega umika in otopelosti. Otrok v takih trenutkih nima dostopa do strategij samopomiritve, saj jih v ključnih razvojnih obdobjih ni imel priložnosti razviti v varnem odnosnem okolju. Poleg tega se pogosto pojavljajo težave pri prepoznavanju, poimenovanju in izražanju čustev, kar pomeni, da otrok ne zna ali ne zmore jasno ubesediti, kaj doživlja. Njegovo vedenje je zato pogosto videti kot neustrezno, impulzivno ali "neobvladano", čeprav v ozadju stoji neprepoznana čustvena stiska. Otrok ima lahko tudi oteženo zaznavanje in izražanje svojih odnosnih potreb (npr. potrebe po bližini, zaščiti, razumevanju), kar še dodatno vpliva na njegove odnose z vrstniki in odraslimi.

IV. Disociacija oz. spremembe v zavesti

Otroci, ki so bili izpostavljeni travmi, pogosto razvijejo motnje v zaznavanju lastne zavesti kot strategijo preživetja ob dolgotrajni preplavljenosti z obremenjujočimi in travmatičnimi izkušnjami. Pogosto lahko zaznamo izrazito nihanje zavesti, kar pomeni, da lahko prehajajo med različnimi stanji duševne prisotnosti – od navidezne čustvene odsotnosti do močno aktivirane hiperbudnosti. Pojavljajo se lahko znaki disociacije, vključno z amnezijo za določene dogodke, depersonalizacijo (občutek, da niso v lastnem telesu), derealizacijo (doživljanje sveta kot neresničnega), ali celo razcep zavesti na več notranjih stanj, ki niso nujno povezana v koherentno celoto. Otrok se lahko v različnih kontekstih obnaša povsem različno, kot da gre za "drugačno različico sebe", kar pogosto zmede okolico in vodi v napačne interpretacije, npr. da otrok manipulira.

Kot poudarja Treisman (2017), so takšna stanja plod notranje preplavljenosti, pri čemer otrok nima razvitega občutka varnosti, notranjega miru, povezanosti in konsistentnega jaza. Poleg tega imajo ti otroci pogosto težave s spominom, predvsem v povezavi s travmatičnimi dogodki ali določenimi obdobji življenja, kar lahko še dodatno onemogoča razumevanje njihove življenjske zgodbe in vzpostavljanje stabilne identitete.

Disociativni odzivi pri otrocih pogosto niso prepoznani, saj so lahko subtilni ali pa jih “pretolmačimo“ kot neposlušnost, sanjarjenje, čustvena nestabilnost, manipuliranje itd. V

resnici pa gre za kompleksne nevropsihološke mehanizme, ki otroku omogočajo preživetje v neznosnih čustvenih pogojih.

V. Težave z regulacijo vedenj

Otroci z izkušnjo razvojne kompleksne travme pogosto izkazujejo težave z uravnavanjem impulzov, kar se lahko kaže v obliki samodestruktivnega vedenja, kot so samopoškodovalna dejanja (npr. rezanje ali praskanje kože). Takšna vedenja predstavljajo poskus obvladovanja intenzivne notranje bolečine ali čustvene preplavljenosti, ki je otrok sam ne zna drugače izraziti ali predelati. Pogoste so tudi težave s spanjem (nespečnost, nočne more, nočni strahovi), motnje hranjenja (odrekanje hrani ali kompulzivno prenajedanje), ter zgodnje vedenje, povezano z uporabo substanc, kot oblika pobega pred notranjo stisko.

V vedenjskem kontekstu je mogoče opaziti pretirano ustrežljivost in podredljivost, pri čemer otrok pogosto zanemarja lastne meje. Nasprotno pa lahko nekateri kažejo opozicionalna, izzivalna ali kljubovalna vedenja, težko razumejo pomen pravil ali se jim podredijo, saj so njihovi notranji vzorci odnosov oblikovani v okolju, kjer so bila pravila povezana z ogroženostjo, ne z varnostjo. To pa spet lahko rezultira v tem, da otroke označimo kot "manipulativne". Pogost mehanizem, ki ga opažamo pri otrocih s travmatsko izkušnjo, je tudi ponovno uprizarjanje travme (*angl.* re-enactment). Otrok lahko skozi igro ponavlja elemente nasilja, zlorabe ali kaosa, ki jih je doživel. To se pogosto izraža v seksualiziranih igrah ali pretirano nasilnih igrah oz. prizorih. Če ima otrok travmatične izkušnje s fizičnim nasiljem, tovrstnih iger posledično ne zmore kritično ovrednotiti kot neustrezne, mi pa se pogosto ujamemo v past, da jih označimo kot "nevzgojene".

VI. Težave na kognitivnem področju

Otroci lahko izkazujejo težave z regulacijo pozornosti, kar pomeni, da se težko osredotočajo, pogosto prekinjajo naloge/igro, ali pa so zasanjani in odtujeni. Poleg tega se pogosto pojavljajo motnje v izvršilnih funkcijah, kar vključuje tudi težave z načrtovanjem, organizacijo in vztrajanjem pri nalogah. Pogosto so osredotočeni na preživetje, iskanje varnosti, ne pa na raziskovanje sveta ali učenje. S tem je povezano tudi težje procesiranje novih informacij, kar pomeni, da se otrok počasneje uči, težko povezuje nove vsebine z že obstoječim znanjem.

Prisotne so lahko težave z objektno konstantnostjo, kar pomeni, da otrok težko ohrani zavedanje o stalnosti oseb ali stvari, ko le-te niso prisotne. To pa ima velik vpliv na občutek varnosti v odnosih. Velik izziv jim predstavlja tudi razumevanje odgovornosti, hkrati težje sledijo dnevni rutini, imajo slabši občutek o času in težje umeščajo dogodkov v časovni okvir. Te kognitivne posledice so zopet pogosto napačno interpretirane kot motnja pozornosti (pogosto jih prehitro diagnosticiramo z ADHD), uporništvo, manipulacija, v resnici pa gre za posledice dolgotrajne nevropsihološke preobremenjenosti, ki izvira iz izkušenj ogroženosti. Tudi van der Kolk (2015) piše o tem, da so otroci z izkušnjo razvojne travme prehitro etiketirani s številnimi diagnozami, kot so ADHD, depresija, anksiozna motnja, separacijska motnja in številne druge. Treisman (2017) to poimenuje kar "abecedna juha diagnoz", le-te pa zajemajo le del otrokovih izjemno kompleksnih težav.

VII. Koncept o samem sebi

Otroci, ki so bili izpostavljeni dolgotrajni odnosni travmi, pogosto nimajo občutka notranje kontinuitete in stabilnosti lastne identitete. Njihova samopodoba je razdrobljena, pogosto pa doživljajo manko predvidljivega občutka sebe. To se odraža na način, da ti otroci pravzaprav sploh ne vedo, kdo so, zakaj se odzivajo, kot se, ali kaj v resnici zares čutijo. Manjka jim notranji občutek varnosti, v katerega bi se lahko umestili in znotraj katerega bi lahko delovali. Hkrati imajo pogosto zaznamovano zamegljene meje med seboj in drugimi. Posledica tega je pogosta pretirana vpletenost in vsrkavanje čustev drugih, pretirano prilagajanje, ker nimajo jasne ločnice med "jaz" in "ti".

Pogosto imajo tudi težave s telesno samopodobo. Otrok lahko svoje telo doživlja kot tuje, grdo in nevredno, še posebej če so bili izpostavljeni (fizični) zlorabi in/ali zanemarjanju. Posledično imajo torej nizko samozavest, ki se odražajo v občutkih nevrednosti ali nelepote.

Otroke z razvojno travmo pogosto prežemata občutka sramu in krivde, ki pa nista rezultat dejanske odgovornosti, temveč notranjega prepričanja, da je z njimi nekaj narobe, da so oni krivi za to, kar se jim je dogajalo, ker niso dovolj dobri, "pridni" in so zato nevredni varnosti in iskrene, brezpogojne ljubezni. Ti občutki so žal v teh otrocih globoko zakoreninjeni, ponotranjeni, in kot ugotavljamo, niso vedno vidni navzven, temveč se pogosto skrivajo za masko vedenjskih težav, znotraj pa otroka puščajo z občutkom praznine, nepripadanja in manjvrednosti, kar pa je za posameznikovo funkcioniranje v odraslosti najbolj pogubno v vseh življenjskih sferah.

1.2. Teorija navezanosti

Teorija navezanosti je najpomembnejše teoretično izhodišče, ki definira pomen in vpliv prvega odnosa, ki ga otrok vzpostavi s primarnim skrbnikom – bodisi staršem bodisi drugo pomembno osebo, ki prevzame vlogo skrbnika (McLeod, 2009). Navezanost se razvija skozi dosledno, senzibilno in ustrezno odzivanje skrbnika na otrokovo izražanje potreb. Takšna izkušnja omogoča razvoj varne navezanosti, ki otroku daje izhodišče za varno in učinkovito raziskovanje sveta ter razvoj zaupanja tako vase in svojo vrednost kot v druge ljudi (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020).

Teorijo navezanosti je skozi leta temeljito razvijal John Bowlby, britanski psihiater in psihoanalitik, skupaj s psihologinjo Mary Ainsworth. Bowlby je že zgodaj v svoji praksi prepoznal, da se številne otrokove težave v mladostništvu povezujejo z mankom čustveno varne navezanosti s skrbnikom v že zelo zgodnjem otroštvu.

Bouwkamp in Bouwkamp (2020, str. 24) navajata, da varno navezanost definirata dve temeljni sporočili, in sicer: “Stojim ti ob strani in tvoja varnost je zame na prvem mestu. Kadar se čutiš ogroženega, prestrašenega ali žalostnega, ti bom stal ob strani.“ in “Nisem na voljo samo tebi in nisem ti na voljo ves čas. Imam tudi svoje življenje in svoje potrebe. To se boš moral naučiti upoštevati.“ Če otrok ponotranji te dve sporočili, ve in dobro razume, da so starši oz. skrbniki zanj čustveno dosegljivi in dovzetni za njegove potrebe. To mu omogoča, da se počuti varno in slišano ter verjame, da bodo vedno zadovoljili njegovo potrebo po bližini. Hkrati pa tudi razume, da mu ne morejo biti na voljo ves čas in tega ne pretvori v strah, da bi ga pustili na cedilu, saj ve, da bodo tam zanj, ko bo to potreboval.

Varna navezanost torej omogoča otroku razvoj notranjega občutka, da je z njim vse v redu, je varen in da je tudi svet varen. Tak otrok se bo v težavah znal obrniti na pomembne odrasle osebe, ker bo zaupal, da je vreden njihove podpore in pomoči. Na tej osnovi se razvijejo notranji modeli navezanosti – sheme o tem, kdo sem jaz, kdo so drugi in kako varno je okolje (Žvelc in Žvelc, 2006; Bouwkamp in Bouwkamp, 2020, str. 24–26).

Ko pa starši oz. skrbniki otroku niso zmožni nuditi brezpogojne ljubezni, ne uspejo zadovoljiti njihovih potreb, niso čustveno dosegljivi, jih celo zlorabljajo in/ali zanemarjajo, otroci razvijejo vzorce ne-varnih stilov navezanosti, ki jih bom tudi opisala v naslednjem poglavju. Če se v obdobju, ko ima otrok največ potreb in je najbolj ranljiv (vse od rojstva in približno do 5. leta) varna navezanost ne razvije, bo otrok utrpel nepopravljive razvojne posledice, kot

so težave na kognitivnem in čustvenem ter vedenjskem področju (McLeod, 2009) in bo tako svoje breme, travmo, pomanjkanje občutka lastne vrednosti in varnosti nesel s seboj v odraslost. Ne-varno navezani otroci tako ne zmorejo, niti v otroštvu niti kasneje v odrasli dobi, neposredno izražati svojih dejanskih potreb, ne znajo sprejeti tolažbe, ne izkazujejo samostojnosti, so negotovi, sovražno nastrojeni, odklanjajo pomoč, stike in zelo težko vzpostavljajo varne odnose tudi z drugimi ljudmi (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 20–21).

1.2.1. Stili navezanosti

Vse štiri oblike navezanosti, katerih vzorce prevzemajo otroci, so popolnoma neodvisne od njihovega značaja, kar pomeni, da zgolj odražajo odnos med otrokom in skrbnikom ter njuno uglašenost v tem odnosu (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 17).

V vseh letih raziskovanja teorije navezanosti so številni avtorji razvili nekoliko različna poimenovanja stilov oz. so drugače poimenovali enake stile (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 113). Stili navezanosti po Ainsworth (1970), kakor jih v nadaljevanju povzemam po Erzar in Kompan Erzar (2011, str. 18–20), so:

- ***varna navezanost:***

Otroci, ki so imeli možnost oblikovati varno navezanost, običajno razvijejo občutek notranje stabilnosti in zaupanja vase ter v svet okoli sebe. V svoji koži se počutijo dobro in sproščeno, obenem pa znajo prisluhniti tako lastnim kot tudi čustvenim in fizičnim potrebam drugih. So raziskovalni, odprti za svet in zmožni vzpostavljati odnose brez večjih ovir. Ločitve od skrbnikov doživljajo pomirjeno, saj zaupajo, da se bodo vrnili, kar jim omogoča večjo samostojnost in samozavest. V trenutkih stiske se znajo obrniti na skrbnike in poiskati podporo. Občutijo, da so vredni ljubezni, pozornosti in bližine, svet pa doživljajo kot varen, predvidljiv in dobronameren prostor. Njihovi skrbniki znajo prepoznati njihove čustvene odzive in jih jemljejo resno – nanje se odzivajo mirno, sočutno in z namenom pomiritve, kar krepi otrokovo zaupanje v odnos.

- *izogibajoča navezanost:*

Otroci s ponotranjenimi vzorci izogibajoče navezanosti pogosto navzven delujejo samostojno, samozavestno in čustveno neodvisno, vendar ta zunanja podoba prikriva globoko potrebo po bližini, ljubezni in potrditvi. Čeprav si v resnici želijo varnega odnosa in čustvene podpore, se vedenjsko distancirajo od teh potreb. Njihova odzivnost ob ločitvi od skrbnika je na videz hladna in nevpadljiva – pogosto delujejo brezbrižno, a to ne pomeni, da ne doživljajo stiske. Ljubezen in pomoč sprejemajo težko, saj si prizadevajo ohraniti podobo, da lahko povsem

sami poskrbijo zase. Fizični stik, navezovanje ali iskanje tolažbe pogosto zavračajo ali se mu subtilno izognejo. V novem okolju se gibljejo samostojno, brez potrebe po preverjanju prisotnosti skrbnika ali iskanju njegove podpore. Takšen stil navezanosti se pogosto razvije kot odziv na okolje, v katerem so bile otrokove čustvene potrebe pogosto prezrte, minimalizirane ali dosledno neprepoznane – otrok se zato nauči, da je za varnost in preživetje najbolje, če se ne opira na druge.

- *ambivalentna navezanost:*

Otroci z oblikovanim ambivalentnim oziroma rezistentnim stilom navezanosti svoje potrebe po bližini in varnosti izražajo zelo intenzivno in pogosto pretirano. Ob skrbniku želijo biti ves čas fizično in čustveno prisotni, saj jih preplavlja strah, da bi bili spregledani ali zapuščeni. Raziskovanje okolja jim predstavlja velik izziv, saj so globoko osredotočeni predvsem na zagotavljanje stalne pozornosti odrasle osebe. Vsaka ločitev od skrbnika pri njih sproži izrazito stisko – otrok lahko reagira z jokom, paniko ali fizičnim nemirom, ob vrnitvi skrbnika pa pogosto ne more preprosto vzpostaviti stika, temveč ga lahko zavrne, se razjezi ali čustveno umakne. Tovrstni otroci so izrazito občutljivi na znake, ki bi lahko pomenili izgubo pozornosti ali čustveno oddaljenost, zato nanje pogosto reagirajo z globoko prizadetostjo, zmedenostjo ali jezo. Potrebujejo konstantno potrditev, druge v odnosu ohranjajo preko agresivnega vedenja in izražanja nemoči, kar jim onemogoča raziskovanje in razvijanje socialnih kompetenc.

- *dezorganizirana navezanost:*

Dezorganizirana navezanost je stil navezanosti, ki ga v začetni klasifikaciji Ainsworthova ni opredelila. Njena sodelavka Mary Main je ob nadaljnji analizi opazovala otroke, ki jih ni bilo mogoče dosledno uvrstiti v nobeno izmed že znanih vrst navezanosti. Čeprav so otroci z varno, izogibajočo se ali ambivalentno navezanostjo razvili določene (čeprav včasih nefunkcionalne) strategije za obvladovanje stresa, pa so otroci z vzorci dezorganizirane navezanosti brez notranje usklajenega načrta odzivanja. Njihovo vedenje je pogosto nedosledno, nepredvidljivo in razdrobljeno, saj se vedenjski odzivi menjajo tako hitro, da jih ni mogoče povezati v smiselni vzorec. V trenutkih stiske ti otroci izražajo globoko dezorientacijo in notranji konflikt. Pogosto si želijo bližine skrbnika, a jih hkrati preplavlja strah, saj je ta ista oseba lahko tudi vir ogroženosti. Posledično se lahko približujejo skrbniku na nenavaden, neorganiziran način, tj. z zamrznjeno mimiko, čudno telesno držo ali kot v stanju transa. Tovrstna vedenja pogosto kažejo na izkušnje zlorabe, zanemarjanja ali druge hude neustreznosti v odnosu s skrbniki. Nemalokrat gre tudi za medgeneracijski prenos travme – starši so bili morda sami v otroštvu travmatizirani in zaradi lastnih nerazrešenih stisk niso

zmožni otroku zagotoviti varnosti, odzivnosti in čustvene uglašenosti, ki jih ta nujno potrebuje za zdrav razvoj.

1.2.2. *Vpliv razvojne kompleksne travme na navezanost*

Kot smo lahko prebrali v prejšnjem poglavju po Šeme (2023, str. 28–29, kot navedeno v Cook idr., 2005) in Treisman (2017 str. 1–35), ima izkušnja razvojne travme velik vpliv na stil navezanosti, ki ga otrok razvije.

Van der Kolk (2015) poudarja, da otroci ne zmorejo razumeti, da niso odgovorni za zlorabo in/ali zanemarjanje, ki so jih deležni s strani svojih skrbnikov. Čeprav se zavedajo, da je to, kar se jim dogaja, nepravično in boleče, ostajajo čustveno navezani na svoje starše. Starši torej zanje hkrati predstavljajo tako vir bolečine kot tudi uteho. Ta dvojnost pri otrocih vzbuja močne občutke zvestobe do staršev, katere posledica so globoki občutki osamljenosti, brezupa, nemoči in potlačene jeze. Otroci te občutke pogosto usmerjajo proti sebi, kar se lahko izraža kot depresija, nizka samopodoba ali vedenja, s katerimi si škodujejo – na primer samopoškodbe ali tvegana dejanja.

Razvojna kompleksna travma se v teoriji navezanosti pogosto povezuje z dezorganiziranimi vzorci (ne-varne) navezanosti pri otroku, kar se kaže kot strah in nenehen boj za preživetje. Posledično pri takem otroku igranje in raziskovanje okolja pogosto izostaneta, zaradi česar ne razvije zadostnega občutka samostojnosti oz. individualnosti ter kompetentnosti. Zaradi svojih vzorcev je njegova varnost povsem odvisna od okolja in zelo redko se dejansko počutijo varne, pomirjene. Nenehno iščejo zavetje, ki pa ga ne najdejo (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020, str. 35).

Otrokov pogled na svet in doživljanje samega sebe se oblikujeta skozi zgodnje odnose z bližnjimi osebami. Kadar je otrok varno navezan, skrbnik zanj postane varna baza, iz katere lahko svobodno raziskuje, se uči in razvija. Skrbnik mu je ob raziskovanju v oporo, podporo in pomoč. V tem odnosu doživlja občutke sprejetosti, topline in zaščite, kar spodbuja razvoj pozitivne samopodobe, sočutja do sebe in drugih ter zmožnosti za izražanje čustev. Otrok, ki odrašča v okolju, v katerem prevladujeta ljubezen in zaupanje, lažje razvije občutek, da si zasluži dobre odnose in da so drugi ljudje lahko vir varnosti in podpore. V nasprotju s tem pa otroci, ki nimajo doslednega dostopa do takšnega okolja, pogosto razvijejo negotove in krhke notranje modele navezanosti (Žvelc in Žvelc, 2006). Njihovo doživljanje odnosov je pogosto zaznamovano z negativnimi temeljnimi prepričanji, kot so: da niso vredni ljubezni, da so ranljivi, slabi ali nevidni. Svet doživljajo kot nevaren, nepošten in brez smisla, prepreden z

ljudmi, ki jih izkoriščajo, zanemarjajo ali zapuščajo. Takšen način doživljanja vpliva na to, da se otroci težko povežejo z drugimi, težko zaupajo in pogosto pričakujejo zavrnitev ali poškodbo tudi v odnosih, kjer ni neposredne ogroženosti (Treisman, 2017, str. 13–16).

Teorija navezanosti je neprecenljivo izhodišče za delo v socialnem delu, saj omogoča globlje razumevanje otrokovih vedenj in čustvovanja, ki so posledica njegovih obremenjujočih izkušenj, ter nudi temelj za oblikovanje varnih, podpornih odnosov ter odpira prostor za okrevanje in soustvarjanje želenih izidov pri družinah (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 109).

1.3. Rejništvo

Rejništvo predstavlja posebno obliko skrbi za otroke, ki iz različnih razlogov ne morejo bivati s svojimi starši in zato potrebujejo varstvo ter vzgojo pri drugih osebah (Družinski zakonik, 2017, v nadaljevanju DZ).

Rejništvo je po svoji naravi začasna oblika varstva in vzgoje, katere osnovni cilj je, da se otrok, ko so za to ustvarjeni ustrezni pogoji, vrne v svojo matično družino. Vsaka namestitev otroka v rejniško oskrbo zato vključuje tudi načrtovanje dela z matično družino, usmerjeno v spremembe, ki bi omogočile ponovno združitev. Pomembno je, da se ohranjajo stiki med otrokom in matično družino, saj imajo ključno vlogo pri ohranjanju otrokove povezanosti in notranje stabilnosti. Otrok se v tem procesu pogosto znajde med dvema družinskima sistemoma, tj. matičnim in rejniškim, zato potrebuje občutljivo podporo. Rejniško delo tako poteka v okviru širšega sistema, v katerega so vključeni otrok, matična družina, rejniška družina in strokovne delavke centra za socialno delo (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019).

1.3.1. Odvzem otroka iz matične družine

Ko sistem socialnega varstva ugotovi, da je otrok znotraj svoje matične družine preveč ogrožen, država izvede ukrepe za varstvo koristi otroka. DZ v 159. členu navaja vrste ukrepov: nujni odvzem otroka, začasne odredbe in drugi trajnejši ukrepi. Sodišče pri odločanju o ukrepih upošteva načelo najmilejšega ukrepa, kar pomeni, da navadno sprejme tako odločitev, ki je v največjo korist za otroka in njegovo zaščito in z njo čim manj posega v pravice staršev (Na sodišču, b. d.).

Trivedi (2019) navaja, da je vsak odvzem iz matične družine, čeprav je nujen, za otroka izjemno travmatičen. Govorimo namreč o težki izgubi, ki otroka v veliki meri zaznamuje.

Avtorica opozarja, da odvzem otroka iz domačega okolja lahko povzroči zelo resne dolgoročne posledice, ki jih pravni sistem in sistem socialnega varstva pogosto ne prepoznata ali jih podcenjujeta (Trivedi, 2019).

Otroci, ki so bili odvzeti svojim matičnim staršem, se lahko soočajo s širokim razponom čustvenih odzivov, kot so strah, žalost, jeza, zmeda ter občutki osamljenosti in zapuščenosti, saj so doživeli "travmo zaradi ločitve/separacije". Nanaša se na psihološko stisko, s katero se otroci soočajo ob prisilni ločitvi od svojih bioloških staršev. Ločitev pogosto spremlja izkušnja izgube in notranjega razočaranja, še posebej pri otrocih, ki zaradi razvojne starosti ali čustvene preobremenjenosti ne razumejo razlogov za odvzem. V takšnih primerih se lahko pojavi tudi občutek lastne krivde. Ena izmed pomembnejših dolgoročnih posledic tovrstne izkušnje je okrnjen občutek zaupanja, kar lahko vodi v težave pri oblikovanju varnih, trajnih in čustveno stabilnih odnosov. Pri tem govorimo o oblikovanju negativnih notranjih modelov navezanosti, ki vplivajo na otrokovo doživljanje sebe, drugih in sveta kot celote (Šeme, 2024).

Trivedi (2019, str. 527–541) v svojem članku pojasnjuje, da je treba kot škodo ob odvzemu razumeti čustveno, psihološko, razvojno in socialno škodo, ki jo otrok doživi zaradi ločitve od svojih staršev ali domačega okolja. Poudarja, da lahko ostajanje v družini z določenimi pomanjkljivostmi povzroči manj škode kot sam odvzem, saj le-ta povzroča duševne in vedenjske motnje, težave z zaupanjem, anksioznost, depresijo in nižjo samopodobo. Otroci, ki so bili odvzeti, se spopadajo tudi z motnjami navezanosti oz. s ponotranjanjem vzorcev nevarnih stilov navezanosti.

Avtorica (2019) pomembno poudari tudi, da se pri odvzemih premalo vključuje tehtanje morebitne škode, ki jo odvzem povzroči, in poziva, da bi se zakonodaja morala okrepiti v smeri zakonsko zahtevanega tehtanja škode, krepitve zagovorništva staršev in sistemskega priznanja, da je odnos z biološkimi starši temeljna otrokova potreba.

1.3.2. Otrok v rejništvu

Otroci, ki so po odvzemu nameščeni v rejniške družine, s seboj prinašajo raznolike življenjske izkušnje iz matične družine, ki so pogosto močno obremenjujoče. V večini primerov so posledica različnih oblik zlorab ali dolgotrajnega zanemarjanja. Med pogostejše oblike nasilja nad otroki uvrščamo fizično, spolno, psihično in ekonomsko nasilje ter primere, kjer otrok ne prejema osnovne skrbi in zaščite. Pomembno je poudariti, da so otroci izpostavljeni nasilju tudi v primerih, ko so zgolj priče nasilnim dejanjem nad drugimi člani družine ali živijo v okolju, v katerem je nasilje nenehno prisotno (Frangež, Drobnič Radobuljac & Kodele, 2019).

Zaradi občutkov krivde, ki se pogosto oblikujejo kot odziv na dolgotrajno izpostavljenost nasilju in zanemarjanju, ti otroci težko vzpostavljajo varne in zaupljive odnose z drugimi, vključujoč tudi rejniške starše. Potrebujejo veliko časa, sprejetosti in čustvene topline, da lahko postopoma predelajo svojo izkušnjo in razvijejo občutek notranje stabilnosti ter oblikujejo lastno življenjsko pot (van der Kolk, 2015).

V odnose z nadomestnimi skrbniki otroci zaradi primarne rane zapuščenosti in izkušnje z razvojno travmo vstopajo z disfunkcionalnim načinom reguliranja svojih občutkov, vedenja in težjim navezovanjem stika in iskanja bližine (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 8). Vedenje otroka je vedno njegov "klic na pomoč", klic po sprejemanju v upanju, da bo nekdo lahko zdržal z njim ob njem (Treisman, 2017).

Na spletni strani avstralske vlade zvezne države Novi Južni Wales (NSW Government) je poudarjeno, da rejniki z dolgoletnimi izkušnjami svojo vlogo opisujejo kot hkrati zahtevno in izpolnjujočo. Čeprav vseh situacij, s katerimi se lahko srečajo, ni mogoče predvideti vnaprej, se potencialni izzivi ter možni načini odzivanja nanje obravnavajo že v začetnih usposabljanjih, prav tako pa tudi v nadaljnjih, rednih oblikah strokovne podpore (NSW Government, b.d.).

Med najpogosteje izpostavljenimi izzivi v rejništvu so:

- skrb za otroka, ki se sooča z odvisnostjo od prepovedanih substanc,
- skrb za otroka ali mladostnika s telesnimi ali duševnimi težavami, med drugim tudi z depresivnimi stanji,
- skrb za otroka z vedenjskimi težavami ali zanemarjenimi higienskimi navadami,
- usklajevanje odnosov med otrokom v rejništvu in drugimi otroki v družini,
- skrb za otroka, ki prihaja iz drugačnega kulturnega ali jezikovnega okolja,
- skrb za otroka s posebnimi potrebami,
- zapleti v odnosih z biološkimi starši, prijatelji ali drugimi za otroka pomembnimi osebami,
- skrb za otroka z izkušnjo pretekle zlorabe,
- skrb za otroka, ki je v postopkih zaradi kršitev zakonodaje,
- soočanje z razkritjem neprijavljene zlorabe,
- situacije, v katerih otrok ogroža varnost rejnika ali njegove družine,
- podpora otroku ob doživljanju nesreče ali smrti,

- otrokova želja po izstopu iz rejniške oskrbe ter
- prekinitev namestitve v rejništvu (NSW Government, b.d.).

1.3.3. Sodelovanje z matično družino – inkluzivno rejništvo

Za razvoj otroka znotraj družine je ključna izkušnja pripadnosti, saj otrok nima možnosti sam izbirati, komu bo pripadal, a prav ta pripadnost predstavlja osnovo za njegovo preživetje (Kompan Erzar idr., 2011). Vloga bioloških staršev ima pomemben vpliv na uspešnost rejniške namestitve, pri čemer so stiki z njimi eden izmed ključnih dejavnikov, ki jih je treba upoštevati ob vključevanju otroka v rejniško družino (Schofield in Beek, 2018, str. 410).

Rejništvo predstavlja institucionalizirano obliko varstva in zaščite otroka, kadar v svoji primarni družini začasno nima zagotovljenih ustreznih pogojev za varno, stabilno in razvojno spodbudno življenje. V takšnih okoliščinah je naloga države in strokovnih služb sistema socialnega varstva, da otroku zagotovijo varno okolje, ki omogoča njegovo celostno rast in razvoj ter uresničevanje vseh temeljnih otrokovih pravic, pri čemer se oskrba začasno izvaja zunaj njegove biološke družine. Namestitev v rejniško družino je ena izmed ključnih oblik pomoči in podpore, namenjena tako otroku kot tudi njegovi matični družini. Gre za ukrep, ki presega zgolj zagotavljanje nadomestnega bivanjskega okolja, saj vključuje tudi strokovno delo z družino z namenom odpravljanja oziroma zmanjševanja dejavnikov ogroženosti, zaradi katerih je do namestitve sploh prišlo (Rakar idr., 2010).

Cilj procesa namestitve v rejništvo je, da se prepoznajo, naslovijo in po možnosti odpravijo ali vsaj omilijo okoliščine, ki so privedle do ogroženosti otroka in posledično do njegove izločitve iz domačega okolja, z namenom, da bi se, kadar je to v otrokovo korist, omogočila njegova vrnitev v primarno družinsko okolje. Takšno razumevanje rejništva poudarja njegovo dvojno naravo: na eni strani zagotavljanje varnega in ljubečega nadomestnega okolja za otroka, na drugi strani pa sistematično, strokovno in odgovorno delo z matično družino, ki ostaja pomemben del otrokove identitete in življenjske zgodbe (Rakar idr., 2010).

Vzpostavljanje sodelovanja med matično in rejniško družino pogosto predstavlja izziv v rejniškem procesu. Rejniški starši se lahko srečujejo z občutki zamer in nerazumevanja do bioloških staršev, ker ti otroku niso nudili ustrezne skrbi in varnosti. Na drugi strani pa biološki starši rejniške starše pogosto dojemajo kot tekmece, kar jim otežuje sprejemanje dejstva, da je nekdo drug prevzel njihovo starševsko vlogo. Pogosto jih spremlja tudi občutek

manjvrednosti, saj lahko doživljajo rejniško družino kot uspešnejšo in bolj kompetentno, kar v njih vzbuja strah, da bodo izgubili otroka in da se bo ta bolj navezal na nove skrbnike. Zaradi teh čustvenih napetosti se lahko pojavijo nesoglasja in konflikti, zato je ključna naloga strokovnih delavk in delavcev, da z veliko mero občutljivosti in podpore soustvarjajo pogoje za vzpostavitev spoštljivega in sodelovalnega odnosa (Repotočnik, 2001, str. 8–9).

Leathers (2003, str. 60) je ugotovila, da je hkratno ohranjanje odnosa tako z biološkimi kot z rejniškimi starši lahko zelo zahtevno, saj pri otrocih, ki so bili močno navezani na obe strani, pogosto prihaja do izrazitega konflikta zvestobe. Pomembno vlogo pri zmanjševanju tega notranjega razdora ima ravnanje bioloških staršev. Če otroku jasno pokažejo, da sme biti del rejniške družine, hkrati pa tudi rejniki odprejo prostor za biološke starše v procesu, lahko to občutno ublaži občutek razpetosti med obema družinama.

Vzpostavitev sodelovalnega odnosa med rejniško in matično družino odpira prostor za to, da rejniška družina biološkim staršem ponudi pozitiven zgled ter možnost učenja skozi opazovanje in izkušnjo. Ključno je, da se pri tem ne razvije tekmovalna dinamika glede skrbi za otroka. Rejniški starši morajo znati jasno opredeliti svojo vlogo v otrokovi življenjski situaciji in v odnosu do matične družine vzpostaviti konkretne in spoštljive meje. Pomembno je, da rejniška družina omogoči biološkim staršem, da sodelujejo v tistih nalogah skrbi za otroka, ki jih še zmorejo izvajati, ter da jim na jasen in transparenten način predstavijo svoj doprinos k otrokovemu razvoju. Pri tem morajo tudi poudariti, da njihova vloga ni trajna ali nadomestna, temveč da otroku nudijo podporo v obdobju, dokler se razmere ne uredijo (Mali, 2008, str. 123–124).

Rakar idr. (2010) ugotavljajo, da je tudi dolgotrajno rejništvo lahko ustrezna in za otroka varna rešitev, kadar je takšna oblika skrbi strokovno premišljena in soustvarjena z vsemi udeleženimi ter kadar je smiselno in v otrokovo korist ohranjati vezi z matično družino. Matična družina lahko otroku še naprej daje pomemben čustveni prispevek, občutek pripadnosti in identitetno kontinuiteto, čeprav zaradi različnih okoliščin ne zmore v celoti prevzeti odgovornosti za njegovo vsakodnevno vzgojo in razvoj.

Zaželen in strokovno utemeljen izid rejništva je krepitev otrokove moči ter njegov celostni razvoj v kompetentnega, avtonomnega in socialno odgovornega mladega človeka. Otrok naj bi v rejniški družini pridobival pogoje za uspešno šolsko udejstvovanje, razvijal svoje sposobnosti in talente ter utrjeval socialne veščine in strategije reševanja življenjskih izzivov.

Rejništvo tako ne pomeni zgolj zagotavljanja varnega okolja, temveč predstavlja razvojno podporni kontekst, v katerem se krepijo otrokovi notranji in zunanji viri moči (Rakar idr., 2010).

Kufeldt (1990), kot navedeno v Rakar idr. (2010), takšen model razumevanja poimenuje inkluzivno rejništvo. Gre za koncept, ki poudarja vključevanje matične družine v proces skrbi za otroka ter hkrati jasno odgovornost stroke za zagotavljanje varnosti in stabilnosti otrokovega življenja. Ohranjanje stikov z biološkimi starši ne pomeni nujno skupnega bivanja, temveč predvsem ohranjanje čustvenih vezi in navezanosti. Načelo najmanjšega posega v družino zato ne pomeni zgolj formalne omejitve intervencije, temveč predvsem varovanje otrokovega relacijskega sveta – njegovih odnosov, navezanosti in občutka kontinuitete.

Otrokove vezi in odnose je treba prenesti v takšen kontekst skrbi, ki mu zagotavlja stabilnost, predvidljivost in varnost. To pa zahteva, da sodelovanje z biološkimi starši postane osrednje vodilo strokovnega dela. Socialni delavci kot nosilci javne odgovornosti za otrokovo zaščito morajo zato razvijati znanja, veščine in naravnanost za delo z matično družino ter spodbujati sodelovalne procese. Hkrati pa na otroka usmerjen pristop predvideva tudi možnost popolne prekinitve stikov v tistih izjemnih primerih, ko bi ohranjanje vezi ogrožalo otrokovo varnost, stabilnost ali razvoj. Ključno merilo tako ostaja otrokova korist in njegova dolgoročna psihosocialna dobrobit.

V jeziku socialnega dela inkluzivno rejništvo pomeni vzpostavitev sodelovalnega procesa med vsemi udeleženimi v rejniškem sistemu, ki temelji na delovnem odnosu. Tak odnos omogoča soustvarjanje sprememb ter načrtno podporo otroku, pri čemer vsak udeleženec prispeva svoj delež odgovornosti in znanja za oblikovanje varnejših in stabilnejših življenjskih pogojev (Čačinovič Vogrinčič idr., 2005).

1.3.4. Individualna projektna skupina

V slovenskem prostoru se je kot odgovor na potrebo po inkluzivnem rejništvu in vzpostavitvi boljših sodelovalnih procesov razvil koncept individualne projektne skupine (kratica IPS) v rejništvu, ki predstavlja strukturiran okvir sodelovanja med otrokom, matično družino, rejniško družino in strokovnimi delavci (Čačinovič Vogrinčič, 2006). Ta koncept je normativno umeščen v Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti, 2002), v nadaljevanju ZIRD.

IPS je dober okvir za podporo in pomoč. V njem se skrbno načrtuje, soustvarja v korist otroka, dogovarja, dela na spremembah. Gre za razvojne naloge, za premagovanje ovir, varen prostor, soustvarjanje pomoči. Kar je najbolj pomembno, slišati in upoštevati se mora vsakega posameznika, še posebej je ključen otrokov glas. Redno srečevanje znotraj IPS lahko prinese zelo uspešne rezultate, saj vsem udeleženim omogoča sodelovanje v varnem prostoru, v katerem se lahko zgodijo čudeži (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 101–132). Ideja izhaja iz tega, da otrok potrebuje takojšnje sodelovanje svoje družine z rejniško družino. IPS načrtuje in predlaga ustrezno ravnanje in strokovno obravnavo otroka ter neposredno spremlja otroka v rejniški družini. Po ZIRD se v ta namen pripravi za vsakega otroka individualni načrt, ki mora biti prilagojen starosti oziroma stopnji razvoja otroka, otrokovim potrebam in mora biti zastavljen tako, da zagotavlja celostno obravnavo in spremljanje otroka.

Kljub vzpostavljenemu normativnemu okviru pa ostaja pomemben izziv izvajanje temeljnega načela rejništva – vzpostavitev, ohranjanje in razvoj sodelovanja med vsemi udeleženimi. V praksi se namreč kaže, da strokovni delavci včasih nimajo dovolj znanja, virov ali organizacijskih pogojev za dosledno uresničevanje tega sodelovalnega modela. Posledično individualno načrtovani projekti pomoči ne dosežejo vedno svojega polnega potenciala, čeprav prav ti predstavljajo ključno strokovno orodje za zagotavljanje otrokove koristi in stabilnosti v rejništvu (Čačinovič Vogrinčič idr., 2005). ZIRD sicer na novo določa, da se IPS udejanja najmanj dvakrat letno. Po mnenju Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 143) je to premalo, saj v tem primeru znotraj procesa ne more priti do učinkovitega dela, ki temelji na soustvarjanju sprememb in rešitev na področju rejništva. Pravita, da bi bilo treba določiti normo srečevanja enkrat na mesec, ker bi se tako zagotovili minimalni pogoji za delo oziroma pogoji, da se socialno delo sploh lahko zgodi (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 143).

1.3.5. Travma, povzročena v sistemu rejništva

V socialnem delu z družino je treba nove, pozitivne izkušnje graditi z veliko mero vztrajnosti in potrpežljivosti, kar pa v procesu podpore in pomoči pogosto predstavlja velik izziv. Ne glede na področje dela pa je poznavanje in upoštevanje teorije navezanosti nepogrešljiva in nujna oprema za vsakogar v socialnem delu z družino. Na področjih, kot so rejništvo, razveze, posvojitve, pa moramo v socialnem delu prispevati k razvidnosti posamezne družinske resničnosti, da bi lažje soustvarjali želene izide, nujno tudi skozi prizmo teorije navezanosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 116).

Številni otroci, ki so vključeni v rejništvo, imajo za seboj izkušnje travme. Pri otrocih, ki bivajo v institucionalni obliki varstva – bodisi v rejniški družini bodisi v zavodu – obstaja večje tveganje za doživljanje zlorab ali zanemarjanja znotraj same oskrbe. Že sama namestitev pomeni za otroka pomembno izgubo, saj pomeni prekinitev odnosa s primarnim skrbnikom. Poleg tega so ti otroci pogosto že v izvorni družini izkusili ali bili priča nasilju, naravnim nesrečam ali drugim oblikam ogrožajočih dogodkov. Vse te okoliščine lahko predstavljajo pomembne vire travmatizacije (Biehal, 2014).

Riebschleger idr. (2015, str. 348–349) opozarjajo, da odstranitev otroka iz ogrožajočega okolja biološke družine ne pomeni nujno konca njegovih travmatičnih izkušenj, čeprav je rejništvo vzpostavljeno z namenom otrokove zaščite in ustvarjanje varnega ter ljubečega okolja. Čeprav so nekateri otroci v raziskavi iz dela Riebshleger idr. (2015) izrazili hvaležnost, da so v rejniški družini končno našli ljubeč dom, je večina sodelujočih mladih odraslih z izkušnjo rejništva poročala, da so se travmatična doživetja nadaljevala tudi po namestitvi. Med 68 udeleženci raziskave jih je 28 % navedlo, da so v rejništvu doživeli nasilje in zanemarjanje, vključno z zapustitvijo, spolno, fizično in čustveno zlorabo. Poleg tega je 21 % poročalo o pogostih selitvah, 14 % o ločitvi od sorojencev in drugih bližnjih, prav tako pa je 21 % izpostavilo prisilno jemanje zdravil, ki jih niso nujno potrebovali.

Šeme (2024, str. 34–35, kot navedeno v Pecora idr., 2006) tudi piše o rezultatih študije iz Univerze J. Hopkins, ki ugotavlja, da je pri otrocih v rejništvu štirikrat večja verjetnost za spolno zlorabo (v primerjavi z njihovimi vrstnimi, ki niso v rejništvu). Ta verjetnost pa se pri otrocih v institucijah in zavodih še 28-krat poveča. Ena tretjina sodelujočih mladih odraslih, ki so živeli v rejništvu, je poročala, da se je z njimi v rejniških namestitvah slabo ravnalo.

Biehal (2014, str. 56–57) pojasnjuje, da obstaja več dejavnikov, zaradi katerih se v rejniških družinah pojavlja nasilje in zanemarjanje. Navaja, da lahko otroci s kompleksnimi travmami, razvijejo različna vedenja, ki jih rejniki, če niso seznanjeni s travmatskimi posledicami, napačno interpretirajo kot preprosto neprimerno obnašanje. Posledično lahko rejniki za kaznovanje uporabijo različne metode, vključno s fizičnimi, kar predstavlja obliko telesnega nasilja nad otrokom. Kljub pogostemu izgovoru, da je otrok odgovoren za svoje grdo obnašanje, je vedno oseba, ki izvaja nasilne ukrepe, tista, ki nosi odgovornost za ta dejanja.

Izjemno pomembno se mi zdi izpostaviti, da bi morali otroci v rejništvu dobiti drugačno izkušnjo odnosa, kot so jo imeli prej. Potrebujejo torej izkušnjo odnosa, ki omogoča varnost in prostor za okrevanje. Levenson (2020) poudarja, da se okrevanje dogaja v odnosih, zato je

bistvenega pomena, da odrasli, v tem primeru rejniki, ki delajo z otroki, ustvarjajo varno okolje, ki temelji na zaupanju, sodelovanju in krepitvi otrokove moči.

1.4. Na razumevanju travme utemeljen pristop dela v rejništvu

Znanje o vplivih travme na razvoj posameznika je ključno na področju dela s travmo in nam pomaga tudi pri razumevanju pomena varovalnih dejavnikov za krepitev odpornosti. Razumevanje odpornosti in povezanosti s teorijo navezanosti je eno od pomembnih izhodišč pristopa, utemeljenega na razumevanju travme (Atwool, 2018, str. 29).

Na razumevanju travme utemeljen pristop predstavlja odziv na potrebo po posebej oblikovanih ukrepih in podpornih okoljih, ki zahtevajo strokovno usposobljenost ter občutljivost pri delu z osebami, ki so doživele travmatične izkušnje. Za razliko od tradicionalnih pristopov, ki lahko te posameznike nehote dodatno obremenijo ali celo retravmatizirajo, temelji ta pristop na razumevanju travme in njenega vpliva (Poole idr., 2013, str. 12). Predstavlja premik v načinu razumevanja in sodelovanja – iz vprašanja "Kaj je narobe z vami?" v bolj sočutno in razumevajoče vprašanje "Kaj se vam je zgodilo?" (Steele in Malchiodi, 2012, str. 16–17, povzeto po Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216).

Pristop, ki temelji na razumevanju travme, sloni na treh ključnih stebrih: tj. vzpostavljanju občutka varnosti pri otroku, gradnji zaupanja med otrokom in njegovim skrbnikom ter spodbujanju otrokovega razvoja strategij za spoprijemanje s travmatičnimi izkušnjami. Skrb za otroke, ki so doživeli travmo, presega običajne vzgojne veščine in zahteva dodatno strokovno podporo ter ustrezna izobraževanja za rejnike. Ta pristop rejnikom nudi orodja in usmeritve za ustrezno odzivanje na otrokove potrebe ter za postopno oblikovanje varnega in stabilnega odnosa. Pomembno pa je zavedanje, da proces okrevanja in vzpostavljanja zaupanja poteka počasi ter terja veliko mero potrpežljivosti in vztrajnosti s strani rejniških staršev (Fratto, 2016).

Ključni cilj pristopa, ki temelji na razumevanju travme, je preprečevanje retravmatizacije otrok in povzročanje dodatne travme otrokom, ki so že predhodno doživeli travmatične izkušnje v okviru sistema varstva. Namen je, da otrokom ne povzročamo dodatne škode zaradi neustreznega in neobčutljivega odziva, ki ne upošteva njihove travmatiziranosti. Ena izmed pogostih pasti v delu z ljudmi je, da delujemo iz pozicije vedočega oz. prevzamemo vlogo tistega, ki "ve", in domnevamo, da najbolje vemo, kaj otrok potrebuje. Pomembno pa je, da namesto tega zavzamemo držo "nevedočega", odprtega za spraševanje, poslušanje in učenje

od otrok samih, saj so prav oni najboljši poznavalci svojih izkušenj. Pristop temelji na načelih izbire, zagotavljanja varnosti, vzpostavljanja zaupanja ter podpiranju otrokove moči in avtonomije (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 215–216).

- **razumevanje travme in njenih vplivov** (vedenje in odzive, ki morda delujejo kot nefunkcionalni, razumemo kot posledice preteklih travmatičnih okoliščin);
- **zagotavljanje varnosti** (ustvarjanje okolja, ki otroku nudi občutek telesne in čustvene zaščite);
- **zagotavljanje kulturnih kompetenc** (upoštevanje, da posameznikovo doživljanje in okrevanje po travmi oblikuje njegov kulturni okvir ter pomembnost prilagojenega in spoštljivega pristopa k raznolikosti);
- **povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme** (spodbujanje občutka vpliva nad lastnim življenjem ter krepitev sposobnosti in samozavesti);
- **delitev moči in vodenja** (vključevanje uporabnikov v procese odločanja ter prizadevanje za bolj enakopravne odnose moči znotraj sistema);
- **integracija pomoči** (zagotavljanje usklajenega in celostnega pristopa v obravnavi ter krepitev sodelovanja med različnimi službami in strokovnjaki);
- **okrevanje se zgodi v odnosih** (ustvarjanje iskrenih, varnih in podpornih odnosov, ki pomembno vplivajo na proces zdravljenja);
- **okrevanje je možno** (verjamemo v možnost okrevanja vsakega posameznika, zato podpiramo krepitev notranjih moči, odpornosti in vključevanje v načrtovanje prihodnosti ter aktivno sodelovanje v podpornih programih.

Na razumevanju travme utemeljen pristop dela, umeščen v rejništvo, izhaja iz konceptualizacije razvojne travme (Lotty, 2021), da bi bolje razumeli otrokove izkušnje travme ter načine, kako te izkušnje učinkovito ublažiti z večanjem zmožnosti rejnikov za izvajanje na razumevanju travme utemeljeni podpori (angl. *trauma-informed care*, okrajšava TIC) v kontekstu rejništva. Uporaba tega okvira lahko prispeva k vzpostavitvi skupnega jezika in razumevanja vpliva predhodnih travmatičnih izkušenj na razvoj otroka, vpliva skrbi za otroka z izkušnjo travme na rejnika ter trajnih sistemskih obremenitev, prisotnih znotraj sistema rejništva.

Okvir obenem ponuja skupen pristop k učinkovitemu odzivanju na otrokove s travmo povezane čustvene in vedenjske težave v kontekstu rejništva ter spodbuja sodelovalno delo znotraj kompleksnega in večdimenzionalnega sistema. Takšen pristop verjetno prispeva tudi

k večji doslednosti v ravnanju rejnikov in strokovnih delavcev ter preprečuje razhajanja v pogledih na načine skrbi in na specifične pristope za podporo otrokom pri razvijanju strategij spoprijemanja ter uravnavanja čustev in vedenja (Lotty, 2021).

Avtorici Beyerlein in Bloch (2014) v svojem članku povzemata, da travma v otroštvu povzroča širok spekter resnih vedenjskih, čustvenih in tudi finančnih posledic. Nedavno povečanje ozaveščenosti o razširjenosti travm v otroštvu ter o potrebi po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, znotraj sistema varstva otrok je spodbudilo nadaljnji razvoj preventivnih praks na področju travme. Vzpostavljenih je bilo več pobud, ki temeljijo na pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, vendar izvajanje teh praks ni bilo tako uspešno, kot bi si želeli, zato je nujna podpora javnih politik, ki bi zagotovila, da otroci in družine, ki se srečujejo s sistemom varstva otrok, prejmejo ustrezno pomoč. Prav tako je treba zagotoviti trajno financiranje teh pobud, da bi bilo mogoče učinkovito širiti takšne prakse med različnimi institucijami ter izvajati raziskave o njihovi implementaciji in vrednotenju.

Potreba po pristopu k delu, utemeljenem na razumevanju travme, mora preiti iz dobre ideje v ustaljeno, uresničeno prakso. Kot je bilo že omenjeno, so se začele oblikovati pobude, katerih namen je to idejo prenesti v prakso – z izvajanjem raziskav, razvojem preventivnih in intervencijskih pristopov ter oblikovanjem izobraževalnih programov za vse, ki sodelujejo pri skrbi za duševno zdravje posameznika (npr. strokovne delavce, starše) (Beyerlein in Bloch, 2014).

Med takšne pobude sodita tudi NCTSN (National Child Traumatic Stress Network) in projekt Chadwick Trauma-Informed Systems Project, kjer je ena izmed prioritet razvijanje programov za usposabljanje in izobraževanje na področju pristopa, utemeljenega na razumevanju travme. V okviru teh partnerskih pobud je bil oblikovan tudi priročnik za usposabljanje o na travmo usmerjenem delovanju v sistemu varstva otrok: »Child Welfare Trauma Training Toolkit« (NCTSN, 2013), namenjen izobraževanju strokovnih delavcev v sistemu varstva otrok o uporabi na razumevanju travme utemeljenih praks.

Namen teh praks je spodbujati varnost, trajnost namestitev ter dobrobit otrok in družin, vključenih v sistem. V priročniku so med drugim izpostavljeni tudi ključni elementi na razumevanju travme utemeljenega sistema varstva otrok, ki strokovnim delavcem pomagajo vključiti razumevanje travme v svoje delo (NCTSN, 2013). Ti elementi vključujejo:

- zagotavljanje varnosti za otroke in družine,

- prepoznavanje s travmo povezanih potreb otrok in družin,
- krepitev dobrobiti in odpornosti otrok,
- krepitev dobrobiti in odpornosti družin,
- krepitev dobrobiti in odpornosti strokovnih delavcev v sistemu,
- vzpostavljanje partnerskega sodelovanja z mladimi in družinami,
- sodelovanje z drugimi institucijami in sistemi, ki delujejo na področju otrok in družin.

Priporočila oz. ključni elementi za implementacijo pristopa dela, ki temelji na razumevanju travme, v sistem rejništva po Agosti idr. (2013), so:

- zaznavati izkušnje travme ter usposobiti strokovne delavce v sistemu varstva otrok za ustrezno zaznavo;
- naslavljati travmo v kontekstu vseh vključenih – otrocih, starših, strokovnih delavcih in rejniških starših;
- vzpostavljati partnersko sodelovanje z družinami in mladimi skozi celoten proces;
- povezovati na razumevanju travme utemeljen pristop z drugimi prednostnimi nalogami institucij, kot so uvajanje modelov strokovne prakse, pristop »znaki varnosti« (*angl.* signs of safety) ter prizadevanja za trajnost namestitev;
- nadomestiti obstoječe prakse namesto dodajanja novih, da bi razbremenili že tako preobremenjene strokovne delavce;
- sodelovati in povezovati se med različnimi sistemi – deliti vire, se osredotočati na skupne vrednote in želene izide ter sodelovati tudi z drugimi akterji zunaj sistema varstva otrok, kot so starši, sodniki, pediatri, vzgojno-izobraževalni delavci ipd.;
- podpirati spremembe na vseh ravneh sistema;
- zavedati se, da na razumevanju travme utemeljen pristop dela presega zgolj premagovanje posledic travme.

1.5. Vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom v rejništvu

1.5.1. Razumevanje in prepoznavanje otrokovih travmatičnih izkušenj

Otroci, ki so bili izpostavljeni zlorabi in/ali zanemarjanju in so po odvzemu iz matične družine nameščeni v rejništvo, se pogosto soočajo s številnimi izzivi. Ti vključujejo vedenjske, psihične, telesne težave. Najbolj pomembno pa se mi zdi poudariti področje duševnega zdravja, pri čemer se kaže največje tveganje za različne težave (Steenbakkers idr., 2018).

Avtorji (2018) poudarjajo, da otroci v rejniških okoljih lažje vzpostavijo občutek varnosti in sprejmejo podporo, če se jih obravnava kot aktivne soudeležence v svojem življenju. To pomeni, da rejniki ne zgolj skrbijo za njih in jim nudijo osnovne življenjske potrebe, temveč jih tudi poslušajo, vključujejo v odločitve ter se odzivajo na njihove pretekle izkušnje, čeprav težke in travmatične, in želje glede prihodnosti.

Pomembno je, da rejniške družine razvijejo sposobnost aktivnega poslušanja, saj je otrok sam tisti, ki najbolje razume svojo zgodbo in lahko prispeva k odločitvam o lastni prihodnosti (Steenbakkers idr., 2018).

V predhodnih poglavjih je poudarjeno, da skrbništvo nad otrokom, ki je doživel travmo, ne pomeni zgolj zagotavljanja materialnih pogojev, temveč zahteva razumevanje otrokovega notranjega sveta. Rejniki morajo biti usposobljeni za prepoznavanje simptomov travme in za to, da ne interpretirajo otrokovih odzivov napačno. Kot pišeta Mešl in Drobnič Radobuljac (2019), je izjemno pomembno, da se rejniki zavedajo možnosti retravmatizacije in zato oblikujejo varno, sočutno in stabilno okolje, ki bo otroku omogočilo občutek varnosti in s tem prostor za okrevanje.

1.5.2. Možnost preoblikovanja ne-varne navezanosti

Rejniki so kot razvojno podporni starši, ki ustvarjajo varno, stabilno in predvidljivo okolje, kar otroku omogoča osebnostno rast in spremembo. Pozitivne spremembe pa se najlažje zgodijo takrat, ko rejniki razumejo, da so določene stiske otrok v rejništvu pričakovane in razumljive. Pomembno je, da razumejo, da otroci pogosto doživljajo občutke krivde, saj mislijo, da so sami odgovorni za to, da ne morejo več živeti s svojo družino in hrepenijo po ponovni združitvi z njo, čeprav so jih ti zlorabljali. Pogosto so notranje razdvojeni glede tega, ali naj se navežejo na nove skrbnike. Ne čutijo varnosti, prihodnost je zanje negotova (Erzar idr., 2011, str. 107).

Van den Dries idr. (2009, str. 41) so s pomočjo metaanalize ugotovili, da imajo otroci, ki so bili nameščeni v rejništvo, možnost, da presežejo ne-varno navezanost in razvijejo varnejši stil navezanosti. Njihovi rezultati potrjujejo Bowlbyjevo domnevo, da lahko nove, boljše izkušnje v odnosih z rejniškimi starši okrepijo otrokovo varno navezanost. Ko pride do takšne pozitivne spremembe, govorimo o t. i. zasluženi oz. pridobljeni varni navezanosti (angl. *earned security*). Pomembno pa je razumeti, da zgolj odstranitev otroka iz nevarnega okolja še ni zadostna – včasih niti skrb, toplina in sočutje, ki jih otrok prejme v novem okolju, ne

zadostujejo za okrevanje, saj je lahko čustveno izjemno prikrajšan (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 33).

Erzar idr. (2011, str. 107–108) po Levy in Orlans (2003) navajajo izhodišča, s katerimi imajo rejniki možnost, da doprinesejo k otrokovemu preoblikovanju navezanosti:

- *Pomoč pri razumevanju notranjih delovnih modelov:* otroci, ki prihajajo iz okolij, v katerih so ponotranjili vzorce ne-varne navezanosti, pogosto doživljajo odrasle ljudi kot nezanesljive, nepredvidljive ali celo nevarne in ogrožajoče. Tovrstne izkušnje se močno zasidrajo v otrokovem notranjem svetu in oblikujejo njegova temeljna prepričanja o sebi, o medosebnih odnosih in o življenju na splošno. S ponujanjem drugačne, varne in zanesljive izkušnje v odnosu pa lahko rejniki pomembno prispevajo k spremembi teh negativnih vzorcev mišljenja in doživljanja ter pomagajo otroku razviti bolj pozitivno in zaupljivo sliko o sebi in drugih.
- *Ravnovesje med povezanostjo in nadzorom:* s svojim načinom starševstva lahko rejniki otroku nudijo ravnovesje med toplino in postavljanjem meja. To pomeni, da znajo zgraditi čustveno povezanost z otrokom ter biti v stiku z njegovimi potrebami, hkrati pa zagotavljajo jasno strukturo in varne okvirje. Na ta način otrok dobi izkušnjo varnosti, občutka sprejetosti in spoštovanja, kar mu omogoča razvoj zaupanja v odrasle in v samega sebe.
- *Spoštovanje posameznikovih potreb:* rejniki si morajo prizadevati za razumevanje otrokovih potreb ter prepoznavanje njegovega vzorca navezanosti. Njihova občutljivost na otrokove potrebe ter odzivanje nanj pomembno prispevata k oblikovanju pridobljene varne navezanosti. Ko rejniki poznajo otrokovo zgodovino in izkušnje iz preteklih odnosov, lahko z večjo rahločutnostjo zadovoljujejo njegove potrebe, še posebej tiste, ki v primarni družini niso bile zadovoljene.
- *Ravnanje s čustvi:* otroci, ki so nameščeni v rejniško družino, pogosto doživljajo intenzivna čustva (jeza, strah, žalost, sram itd.), ki izvirajo iz nepredelane izgube in preteklih travmatičnih izkušenj. Ker ti otroci običajno niso razvili sposobnosti prepoznavanja, uravnavanja in izražanja svojih čustev, se njihova notranja stiska pogosto kaže skozi vedenje (npr. z izbruhi jeze ali umikom). Rejniški starši lahko pomembno prispevajo k otrokovi čustveni rasti tako, da z razumevanjem in občutljivim odzivanjem podprejo otroka pri izražanju in obvladovanju teh odzivov. Ob tem jih lahko učijo, kako prepoznati lastna čustva in o njih tudi spregovoriti v

varnem in opolnomočujočem okolju. Poleg tega jim lahko nudijo dragoceno izkušnjo pozitivnih čustev, kot so veselje, ljubezen, občutek sprejetosti in ponosa.

- *Razumevanje slogov navezanosti:* rejniki morajo razumeti, kakšni so običajni odzivi pri različnih stilih ne-varne navezanosti (značilna vedenja oz. otrokovi odzivi za posamezne stile so opisani v 2. poglavju).
- *Povečanje občutka pripadnosti:* otroci v rejništvu se pogosto soočajo z občutkom zapuščenosti. Pogrešajo občutek pripadnosti družini in povezavo s svojo skupnostjo, iz katere izhajajo. Rejniki lahko pomembno prispevajo k zmanjševanju teh občutkov tako, da spodbujajo otrokovo vključevanje in povezanost z rejniško družino ter širšim socialnim okoljem. Ob tem pa je enako pomembno, da otroku omogočajo ohranjanje stikov z biološko družino, kadar je to v otrokovo korist.

1.5.3. Varni odzivi rejnikov na stiske otrok

Mann in Kretchmar-Hendricks (2017, str. 46–57) skozi primere iz prakse poudarjata pomen prepoznavanja travmatskih izkušenj in vzorcev ne-varne navezanosti pri otrocih. Pri delu z njimi je ključno, da se nanje skrbniki ne odzivajo impulzivno (z jezo ali frustracijo), temveč z držo, ki otroku sporoča, da je vreden, slišan in da ob njem obstajamo z razumevanjem. Avtorici predstavita pet temeljnih načel varnega odzivanja, kot jih opredeljuje program Krog varnosti (angl. *Circle of Security*), ki so ključna pri delu z otroki z dezorganizirano navezanostjo, saj pomagajo preprečevati dodatno travmatizacijo. Mešl (2023, str. 73–74) jih jedrnato povzame:

- "vse, kar delamo in govorimo, izhaja iz okvira temeljnega sporočila: "Tu sem. Vreden/na si.";
- razumevanje otrokovega (zahtevnega) vedenja kot izražanje njegovih potreb in stiske;
- prepoznavanje zavajajočih sporočil, kjer gre za otrokove zavajajoče ali nasprotujoče si namige, z namenom preusmerjanja pozornosti ali varovanja otroka;
- pomen pripravljenosti "biti z otrokom" v času njegovih intenzivnih čustvovanj in brez poskusov ustavljanja teh zahtevnih trenutkov;
- ko prekinemo povezanost z otrokom (ker vselej ne moremo vzdržati in nam ne uspe ohranjati odnosa), je pomembno, da to popravimo, vložimo trud v vzpostavljanje ponovne povezanosti;
- reflektiranje lastnega počutja in doživljanja in kako to prispeva k odnosu z otrokom."

Ko pride do neposrednih sporočil z vedenjsko disregulacijo, moramo otrokom to dovoliti in se osredotočiti na pozitiven cilj, ne kaznovanje. Ko pride do kljubovanja, moramo komunicirati v mirnem in enakomernem tonu z uporabo preprostih, neposrednih stavkov ter z odprto in sprejemajočo telesno govorico. Šele ko je to možno, pa preusmerimo pozornost (Ezechukwu, 2017).

Pri delu z otroki z izkušnjo ne-varne navezanosti in razvojne travme je torej ključno, da odrasli ostajajo čustveno razpoložljivi, reflektivni in usmerjeni v odnos, saj prav v varnem in doslednem odnosu otrok postopoma pridobiva možnost za nove, bolj zdrave razvojne izkušnje.

1.5.4. Razvojno podporno starševstvo

Vsa teoretična izhodišča in znanja, ki jih predstavim v celotnem teoretičnem delu, so enako in izjemno pomembna za soustvarjalni proces med rejnikom in otrokom, ki je v rejništvu.

Šeme (2023, str. 27) pomembno poudarja, da je treba "travmo pri otrocih v rejništvu razumeti skozi široko perspektivo, hkrati pa je potrebno storiti vse, da otrok v rejništvu ne bo dodatno obremenjen oz. revikitimiziran z dodatnimi obremenjujočimi oz. potencialno travmatičnimi izkušnjami".

Biehal (2014) poudarja, da je ključno, da se rejniki pred prihodom otroka z izkušnjo travme najprej zazrejo vase. Pomembno je, da prepoznajo svoj stil navezanosti in osvetlijo morebitne lastne travme, saj bi te lahko vplivale na odnos z otrokom. Poleg tega morajo biti pripravljeni na dolgotrajen in zahteven proces ter odprti za sprejemanje novih pristopov k skrbi za otroka, ki se morda razlikujejo od njihovega dosedanjega razumevanja starševstva.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) kot ključno izhodišče pri delu z otroki, ki imajo izkušnjo travme, izpostavljata nujnost razumevanja razvojne kompleksne travme in njenih posledic. Poudarjata, da moramo določena vedenja in odzive, ki se na prvi pogled zdijo neustrezni ali neučinkoviti, prepoznati kot obrambo oziroma prilagoditveni odziv na pretekle travmatične okoliščine, ki so otroku služile kot strategija preživetja.

Prehod iz otrokovega nezaupanja v zaupanje je posledica dobrega odnosa z rejniškimi starši, kar lahko izklopi otrokov obrambni sistem in prebudi njegov sistem socialnega povezovanja. Na tem pa temelji razvojno podporno starševstvo. Cilj je omogočiti otroku, da okreva po travmi, ki jo je doživel. To se zgodi z razvojem novih poti v njegovih možganih, ki mu

pomagajo povezati vzroke in posledice ter tako zmanjšati njihove občutke strahu in sramu. Pomagajo jim, da začnejo dojemati svoj notranji svet (Naish, 2018, str. 13–22).

Pet glavnih načel razvojno podpornega oz. terapevtskega starševstva, kot ga poimenuje Golding (2017, str. 174–256), ki lahko rejnike dragoceno podprejo pri svojem delu z otroki, so:

1. *Osredotočenost na odnos, ne le na vedenje*

Starši naj se osredotočajo na odnos kot temelj varnosti, ne zgolj na popravljanje vedenja. Le skozi povezan odnos otrok razvija zaupanje, kar omogoča dolgoročne spremembe.

2. *Ustrezna raven strukture, nadzora, sočutja in topline*

Otroci potrebujejo predvidljivo okolje, v katerem je hkrati poskrbljeno za jasne meje in čustveno bližino. Sočutna prisotnost staršev otroku omogoča, da se počuti sprejetega in razumljenega.

3. *Prevzem odgovornosti za odnos*

Starš mora biti tisti, ki vzdržuje čustveno varnost v odnosu – tudi ob otrokovih izpadih ostaja miren, odziven in usklajen. To otroku omogoča učenje samoregulacije.

4. *Zavestno starševstvo*

Gre za sposobnost staršev, da se zavedajo tako otrokovega kot svojega notranjega sveta, prepoznavajo čustva, misli in odzive ter se nanje reflektivno odzivajo, ne avtomatično ali obrambno.

5. *Skrb zase*

Za uspešno vzgojo otrok z izkušnjo travme morajo rejniški starši skrbeti tudi za svoje psihično, fizično in čustveno zdravje. Le tako lahko dolgoročno ohranjajo sočutno in stabilno prisotnost.

Rejniški starši zaradi kompleksnosti narave svojega dela potrebujejo veliko podpore in pomoči. Menim, da potrebujejo vse od supervizije, izobraževanj, samorefleksije, pomoči strokovne delavke do podpornih skupin itd. Kot pa vemo, tako pri nas kot v svetu v veliki meri primanjkuje programov, ki bi bili oblikovani prav za rejniške družine in bi lahko pripomogli k večji varnosti.

2. Opredelitev problema

Otroci, ki so nameščeni v rejniške družine, pogosto prihajajo iz okolij, v katerih so doživeli različne oblike zanemarjanja ali zlorabe. Takšne zgodnje življenjske izkušnje pomembno zaznamujejo njihovo nadaljnje doživljanje sebe, drugih in sveta. Pri svojem delu se pogosto srečujem z otroki, ki s seboj prinašajo nevidna bremena in izzive, ki jih odrasli v njihovi okolici težko prepoznamo in razumemo brez ustreznega znanja. Rejništvo lahko za številne otroke predstavlja varno zatočišče in možnost za novo izkušnjo odnosa, a le, če rejniki razumejo vpliv travme na otrokov razvoj ter se znajo na njihova vedenja, izkušnje in stiske ustrezno odzivati.

Teoretična podlaga mojega raziskovanja temelji na teoriji navezanosti, ki pojasnjuje, kako se v zgodnjem otroštvu oblikujejo notranji modeli delovanja, ki pomembno vplivajo na kasnejše odnose (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 40). Ob tem se opiram tudi na sodobna spoznanja s področja razvojne kompleksne travme, ki kažejo, da dolgotrajna izpostavljenost nepredvidljivim in bolečim izkušnjam lahko oblikuje otrokovo doživljanje sebe in drugih skozi prizmo ogroženosti. Na področju socialnega dela v rejništvu postaja vse pomembnejši t. i. na travmo usmerjen pristop, ki poudarja pomen razumevanja vedenj otrok kot izraza preteklih izkušenj in ne kot namerne neposlušnosti (Bath, 2008). Pri tem je pomembno upoštevati tudi vidik strokovne drže in refleksije rejnikov kot ključnega dejavnika pri vzpostavljanju varnega odnosa. Kot izpostavljajo Kompan Erzar idr. (2011), je kakovost odnosa med otrokom in odraslim odvisna od tega, koliko se odrasla oseba zaveda pomena navezanosti in se je pripravljena odzivati na otrokove potrebe kljub njegovemu nepredvidljivemu ali obrambnemu vedenju. Rejnik ne sme biti zgolj “izvajalec“, temveč soudeleženec v procesu, ki zahteva vztrajnost, empatijo, zmožnost samorefleksije ter pripravljenost za učenje in sodelovanje.

Travmo pri otrocih v rejništvu je treba obravnavati celostno, obenem pa je pomembno, da se zagotovi, da otrok ne doživlja dodatnih stisk ali ponovnih travm, ki bi ga še dodatno obremenile ali mu škodovale (Šeme, 2023).

V svojem magistrskem delu želim raziskati, kako rejnice doživljajo proces vzpostavljanja odnosa z otroki, ki imajo za seboj izkušnje z razvojno kompleksno travmo. Zanima me, kako in na kakšen način delujejo v odnosu z njimi, upoštevajoč njihove obremenjujoče izkušnje, ki še zdaleč ne smejo biti prezrte in pozabljene. Zanima me tudi, kako razumejo koncept varne

navezanosti, s kakšnimi izzivi se srečujejo pri vsakodnevnem delu in kakšno podporo prepoznavajo kot ključno pri svojem delu.

2.1. Raziskovalna vprašanja

RV 1**:** Katera znanja in strokovne izkušnje rejnicam pomagajo pri gradnji odnosa in na kakšen način?

RV 2**:** Kako rejnice razumejo pomen varne navezanosti in varnega odnosa med rejnikom in otrokom?

RV 3**:** Kako rejnice zaznavajo povezanost otrokovih travmatičnih izkušenj z odnosi in vsakodnevnimi interakcijami?

RV 4**:** Kako se rejnice odzivajo na vedenjske in čustvene izzive otrok?

RV 5**:** Kako rejnice razumejo na razumevanju travme utemeljen pristop dela in kako ga implementirajo v svoje ravnanje, zlasti z vidika sodelovanja z matično družino?

RV 6**:** S kakšnimi obremenitvami se srečujejo rejnice pri sodelovanju z otrokom s travmatičnimi izkušnjami in kakšno podporo potrebujejo pri opravljanju rejniške dejavnosti?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

V okviru magistrskega dela sem izvedla kvalitativno raziskavo, saj sem želela izvedeti, kako rejnice doživljajo proces vzpostavljanja odnosa z otroki, ki imajo za seboj izkušnje z razvojno kompleksno travmo, skozi prizmo razumevanja na razumevanju travme utemeljen pristop dela. S pomočjo intervjujev z rejnicami sem zbirala besedne opise o njihovih metodah ravnanja, izkušnjah, odzivih in jih nato analizirala na besedni način, brez rabe merskih postopkov s števili (Mesec, 2007). Ker sem zbirala neposredno izkustveno gradivo, in je gradivo novo, je raziskava empirična (Mesec, 2009).

3.2. Merski instrument

Za merski instrument sem uporabila polstrukturirane smernice za intervju. Vprašanja sem zastavljala po smernicah za intervju, hkrati pa sem jih prilagajala tudi glede na zgodbe in izkušnje, ki so jih imele rejnice. Smernice za intervju so razdeljene na 6 tem oz. sklopov: znanja in strokovne izkušnje, razumevanje varne navezanosti, razumevanje vpliva preteklih

travmatičnih izkušenj na sedanjost, odzivi na vedenjske in čustvene izzive, poznavanje na razumevanju travme utemeljenega pristopa dela in obremenitve rejnic pri sodelovanju z otrokom ter viri podpore. Smernice obsegajo 30 vprašanj odprtega tipa, ki se nahajajo v prilogi 9.1.

3.3. Opredelitev enot raziskovanja

Populacijo raziskave predstavljajo rejnice v Sloveniji, ki izvajajo rejniško dejavnost so imele v času raziskave nameščenega vsaj enega otroka.

Vzorec raziskave je priložnostni (Mesec, 2009). V raziskavo je bilo vključenih 7 rejnic, ki so ustrezale vnaprej določenim kriterijem, da izvajajo rejniško dejavnost in imajo v letu 2026 nameščenega vsaj enega otroka. Udeleženke so bile izbrane glede na njihovo dostopnost in pripravljenost za sodelovanje v raziskavi. Značilnosti vzorca so raznolike. Dve rejnici imata več kot 20 let izkušenj z rejništvom, ostale pod 5 let. Vse rejnice, z izjemo dveh, so stare nad 35 let. 5 rejnic ima nameščenega enega ali dva otroka, dve rejnici pa več kot 4.

3.4. Zbiranje podatkov

Metoda, ki sem jo izbrala za zbiranje podatkov, je individualno in ustno spraševanje (Mesec, 2009). Izbrala sem delno standardiziran intervju, saj sem vprašanja pripravila že pred samim spraševanjem, nato pa sem jih prilagajala glede na povedano. Intervjuje z vsemi rejnicami sem izvedla v obdobju med 13. 3. 2026 in 30. 3. 2026. S potencialnimi sogovornicami sem se povezala s pomočjo lastne socialne mreže in službe, saj sem zaposlena na CSD Ljubljana. Pozvala sem jih po telefonu in po privolitvi sem vse intervjuje izvedla v živo – z nekaterimi na domu, z drugimi pa v kavarnah. Pred samim začetkom sem rejnice vprašala, ali se strinjajo s snemanjem intervjuja, saj mi bo to bistveno olajšalo obdelavo podatkov. Hkrati sem jim zagotovila popolno anonimnost, in sicer tako, da so vsi intervjuji označeni s črkami A-G (po abecedi in ne po začetnicah imen). V primeru, ko je rejnica v intervjuju navedla ime otroka, sem ga pri prepisovanju označila z naključno črko.

3.5. Etična vprašanja raziskave

V raziskavi sem upoštevala temeljna etična načela raziskovanja v socialnem delu. Sodelovanje v raziskavi je bilo prostovoljno, udeleženke pa so bile pred izvedbo intervjujev seznanjene z namenom raziskave, načinom zbiranja podatkov ter možnostjo, da lahko sodelovanje kadarkoli prekinejo. Na sodelovanje v raziskavi so vse pristale brez zadržkov. Pri raziskovanju

sem posebno pozornost namenila varovanju zasebnosti in dostojanstva sodelujočih. Vsi pridobljeni podatki so bili anonimizirani, osebni podatki pa niso bili vključeni v raziskovalno poročilo. Posnetki intervjujev in prepisi so bili uporabljeni izključno za namen raziskave in shranjeni na način, ki je preprečeval dostop drugim osebam. Po prepisu sem posnetke izbrisala. Ker raziskava posega na področje osebnih in čustveno občutljivih izkušenj rejnic, je obstajala možnost doživljanja nelagodja ob pripovedovanju o težkih situacijah in stiskah. Zato sem med intervjuji skušala ustvariti varen in spoštljiv prostor ter sogovornicam omogočila, da na posamezna vprašanja niso odgovorile, če tega niso želele. Korist raziskave vidim predvsem v boljšem razumevanju izkušenj rejnic pri vzpostavljanju odnosa z otroki z obremenjujočimi in travmatičnimi izkušnjami ter v prispevku k razvoju strokovnega znanja in prakse socialnega dela na področju rejništva.

3.6. Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala s postopkom kvalitativne analize (Mesec, 2009). Vse intervjuje sem prepisala na računalnik v urejeni obliki in jih označila s črkami A-G po abecednem redu. Podatke sem razdelila na enote kodiranja. Po končanem razčlenjevanju sem podatke odprto kodirala tako, da sem vsaki izjavi pripisala pojem, kategorijo, morebitno podkategorijo in temo. Podatke sem zatem kodirala še osno, in sicer tako, da sem izpisala kategorije ter jim dodala pojme, kar mi je omogočilo vpogled v ponavljajoče se pojme, ki se pojavljajo v določeni temi (Mesec, 2009). Odprto kodiranje je dodano v prilogi B, osno pa v prilogi C.

V tabeli 1 dodajam primer odprtega kodiranja, na tabeli 2 pa je razviden primer osnega kodiranja.

Koda	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Ta majhna je bila v bistvu tako majhna, da tako ni bilo nič takega	nizka starost otroka kot olajševalna okoliščina		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A2	Pa itak smo se prej poznali.	predhodno poznanstvo		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A3	Igrali smo se njej primerne igre	uporaba igre za povezovanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A4	Razkazali smo jih sobico.	kazanje svoje sobe		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

A5	S starejšim smo pa prvi vikend, ko je prišel k nam, šli za vikend v Bohinj.	skupna aktivnost ob prihodu		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja

ZNANJA IN IZKUŠNJE PRI GRADNJI ODNOSA

- **Ključno pri gradnji odnosa z otrokom**

- Varen in zaupen odnos (A16)
- Občutek varnosti (A17, F6, G9)
- Občutek slišanosti (A18, C7)

Odnos do biološke družine

- Sprejemanje obeh družin (A25)
- Ne-primerjanje družin (A27)
- Razumevanje staršev (A28)

- **Viri znanja za gradnjo odnosa**

- Življenjske izkušnje (B28, C12, D16, F13)
- Vzorci iz svoje družine (E21)
- Izkustveno učenje (C13, F12)
- Razumevanje drugačnosti otrok z izkušnjo travme (E24)

Tabela 2: Primer osnega kodiranja

4. Rezultati

V nadaljevanju bom predstavila rezultate raziskave, ki sem jih pridobila s pomočjo kvalitativnega raziskovanja oz. intervjujev. Ugotovitve so razdeljene po raziskovalnih temah, kategorijah in morebitnih podkategorijah, podkrepljene pa so z izjavami intervjuvank, ki jih zaradi boljše preglednosti zapisujem z ležečo pisavo v oklepaju in dodajam številko izjave – kljub ponavljanju odgovorov dodajam zgolj eno izjavo ali največ dve. Izjave intervjuvank so prepisane dobesedno, v pogovornem jeziku. Rezultati se, kljub uporabi posplošenih izrazov (npr. rejnice so mnenja, rejnice poudarjajo), nanašajo zgolj na rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, in ne na celotno populacijo.

ZNANJE IN IZKUŠNJE REJNIC PRI GRADNJI ODNOSA

Vzpostavljanje prvega stika z otrokom

V začetku intervjuja sem rejnice vprašala, kako običajno vzpostavijo prvi stik z otrokom, ko ta prvič pride v njihovo družino. Iz odgovorov je razvidno, da stik pogosto začnejo vzpostavljati že pred samim prihodom otroka, predvsem v kriznem centru, vrtcu ali na centru za socialno delo (B1).

Nekatere so poudarile, da so otroka poznale že pred prihodom, kar je olajšalo vzpostavljanje odnosa (*Pa itak smo se prej poznali.* (A2)), druge pa so stik postopoma gradile z rednim obiskovanjem otrok v njihovem okolju (*Oni so čutil, kdo sem jaz, vedeli so, kdo sem jaz, jaz sem prihajala vsak dan k njim v vrtec, sem se igrala z njimi.* (D3)). Ob tem so izpostavile, da je vzpostavljanje odnosa proces, ki zahteva čas in postopno spoznavanje (*To se mi je zdel zelo pomembno, da sem si vzela ta čas, da so me spoznali, da so vedeli, da ne grejo nekam, kjer bi bilo kaj zelo narobe.* (D4)), pri čemer nekatere opisujejo tudi večkratne poskuse vzpostavitve stika, saj vzpostavljanje stika ni bilo vedno uspešno (*Ni šlo v prvo, večkrat smo probal.* (B10)).

Rejnice so pogosto navajale, da stik z otrokom vzpostavljajo ob skupnih aktivnostih, ki omogočajo sproščeno spoznavanje, kot so izleti in druženje (*S starejšim smo pa prvi vikend, ko je prišel k nam, šli za vikend v Bohinj.* (A5)). Pomemben način približevanja otroku predstavlja tudi igra, preko katere rejnice spoznavajo otroka in se mu približajo (*Igrali smo se njej primerne igre* (A3), *Pa sva se igrali z žogicami, pa ključi pa mal sm jo spodbujala, da mi pokaže tam kuhnjico.* (E7)).

Ob prihodu otroka v družino so rejnice kot zelo pomembno izpostavljale razkazovanje prostora in uvajanje otroka v novo okolje, saj otrok na ta način dobi občutek orientacije in varnosti (*Naš otrok je pršu čist zmeden pa razštelan. Midva z možem sva ga lepo sprejela, mu pokazala hišo, sobo, da je dobu občutek kje je.* (F1)). Ob tem so poudarjale tudi, da je pomembno, da otrok lahko sam raziskuje okolje in se postopoma prilagodi (*In mu dovolš, da on razišče to okolje. Da ve, kam je prišel. Da ve, kdo sem jaz, kdo je moj mož, a je prijazen.* (D14)).

V začetnem obdobju so izpostavljale intenzivno skupno preživljanje časa in stalno prisotnost, saj otrok preko tega razvija občutek varnosti in pripadnosti (F4). Nekatere so opisovale zelo hitro vzpostavitev odnosa pri mlajših otrocih (B6)), kar kaže na pomen starosti kot olajševalne okoliščine, medtem ko so pri starejših otrocih opisovale več težav pri navezovanju (B16).

Rejnice so izpostavljale tudi izrazito potrebo otrok po bližini in intenzivno iskanje stika (*Prliman je bil name. To nemorš vedet kako, ne morš bit naučen. Enostavno je bil prliman*

name. In ko sem js šla v WC, je šel za mano. (B14)), ob tem pa so poudarjale pomen postopnega stopnjevanja odnosa.

Nekatere so poudarile tudi, da odnos nastaja spontano in brez vnaprej določenih načrtov (*Nekak sva se začutla. To pride spontano, za to ni formule.* (B15)).

Pomembno so poudarjale tudi pogovor in komunikacijo z otrokom, predvsem pri starejših otrocih, ki bolje razumejo situacijo (*On je bil že tok star, da je v bistvu že precej razumel.* (A7)). Rejnice so poudarjale transparentnost in odgovarjanje na otrokovo vprašanja (*Imel precej enih vprašanj. Poskušala sm na čim več teh vprašanj odgovorit.* (A8)) ter razlago situacije in razlogov za namestitev (*To smo nadaljevali s tem, kar je on povedal. Malo poskušal še dodelati te njegove misli.* (A11)).

Pomembno vlogo pri vzpostavljanju odnosa ima tudi matična družina, saj otrok pogosto doživlja konflikt lojalnosti in potrebuje dovoljenje za vzpostavitev odnosa z rejnico (*Takrat si videl pri otrocih olajšanje, ker jim je bilo všeč pri nas, ampak so se počutili krive, dokler mama ni dala zelene luči.* (B4)), pri čemer lahko navezanost na mamo oteži vzpostavljanje odnosa (*Ena od punc me nikoli ni sprejela za svojo, bila je stara devet let in je bila zelo navezana na mamo.* (B7)), dolgoročno pa lahko ponovno vstopanje v matično okolje poruši že vzpostavljen odnos (*Tisto leto pri mami je porušilo, kar sem 12 let gradila.* (B11)).

Načini in metode za gradnjo odnosa z otrokom

V nadaljevanju intervjuja sem rejnice vprašala, kaj jim je pri gradnji odnosa z otrokom najbolj pomembno. Iz odgovorov je razvidno, da kot ključno izpostavljajo predvsem vzpostavljanje varnega in zaupanja vrednega odnosa (*Men je najbl pomembno to, da otrok čuti, da je pri men varen pa da ga mam rada.* (F6)), pri čemer poudarjajo tudi pomen občutka slišanosti (A22) in razvoja zaupanja (A19). Rejnice poudarjajo, da je odnos proces, ki se gradi skozi čas (A20), pri čemer je pomembno, da se otrok počuti varno (A23) in sprejetega (*Da je ok tak, kot je.* (A24)). Pomemben vidik odnosa predstavlja poslušanje in razumevanje otroka (*Ti moraš otroka začutit in moraš videti, kakšne ma on potrebe.* (B19)), kar kaže na pomen čustvene senzitivnosti in prepoznavanja otrokovih potreb.

Rejnice izpostavljajo tudi pomen odprte komunikacije (*Se pa velik pogovarjava z njimi. Pogovor rešuje milijon stvari.* (D15)) ter sledenja otroku pri vzpostavljanju odnosa (*Od začetka to, da mu dovolš, da se ti on sam približa.* (D11)), pri čemer poudarjajo tudi lastno pobudo za pogovor (*Če pa tudi otrok ne da pobude, pa jo daš ti.* (A33)).

Ob tem poudarjajo, da je pomembno, da se otroku ponuja bližina, hkrati pa se vanjo ne sili (*Oni vejo, da ga ti mimgrede pobožaš, ampak ne silš v njega.* (D13)), ter poudarjajo, da je pomembno, da ima otrok možnost raziskovati njemu še nepoznano okolje (*In mu dovolš, da on razišče to okolje. Da ve, kam je prišel.* (D14)).

Kot temelj odnosa izpostavljajo ljubezen, bližino in predanost otroku (C16), ter aktivno preživljanje časa z otrokom, pri čemer poudarjajo tudi pomen zunanjih aktivnosti za otrokovo sproščanje (*Še posebi zuni, men se to res zdi ključno. Bolj je zdravo, lažje se sprosti.* (E19)).

Ob tem rejnice izpostavljajo tudi pomen postavljanja meja in doslednosti (*Sam to ne pomeni, da mu pustim vse, ker to ni prava ljubezen.* (F8)), kar kaže na to, da ljubeč odnos ne pomeni popolne permisivnosti, temveč vključuje tudi strukturo in vodenje, ter pričakovanje medsebojnega spoštovanja (*Men je pomembno, da me posluša, da sodeluje, da je nek odnos spoštovanja. Ker če tega ni, ni nč.* (F10)).

Pomemben vidik odnosa predstavlja tudi bližina in navezanost (*Pa tut da se naveže, da pride k meni, da mi zaupa…* (F11)), pri čemer rejnice poudarjajo pomen stabilne in varne odrasle osebe (*Ker to jim vse manjka tem otrokom – stabilna, varna odrasla oseba.* (G13)) ter občutek, da se otrok lahko obrne nanjo v vsaki situaciji (G10). Ob tem izpostavljajo tudi pomen sprejemanja vseh čustev (*Da so vsa čustva dovoljena,* (G11)).

Rejnice različno govorijo tudi o mestu otroka v rejniški družini. Nekatere poudarjajo, da otroka ne smejo dojemati kot svojo last (*Da to zdaj ni tko, da je zdaj naš, pri nas.* (A26)), druge pa popolno sprejetje otroka opisujejo prav skozi poudarjanje pripadnosti (*Jst ga vzamem kot za svojga, ne delam razlik. Če je pri meni, je moj.* (F7)), kar kaže na različna razumevanja vključevanja otroka v rejniško družino. Ob tem nekatere poudarjajo, da je za otrokov razvoj pomembno sprejemanje obeh družin (*Pri starejših ... da slišijo da sta okej obe družini.* (A25)).

Rejnice izpostavljajo tudi pomen razumevanja in spoštovanja bioloških staršev (*Da se tega ne zaničuje.* (A30)) ter odprtega pogovora o družini (*Sprožit dialog ob kakšnih stikih.* (A34)). Pomembno je tudi, da otrok dobi pozitivno potrditev svojih staršev (*Da otrok sliši, da sta njegova starša OK.* (A35)), saj to pozitivno vpliva nanj (*Ker pač edino v tem primeru pač je on lahko OK.* (A36)), pri čemer rejnice poudarjajo tudi pomen dovoljenja bioloških staršev za vzpostavljanje tesnega odnosa (*Pomembna je vloga bioloških staršev, a dajo zeleno luč.* (B20)).

Po drugi strani pa rejnice opisujejo tudi situacije, kjer biološki starši otežujejo vzpostavljanje odnosa (*Pri drugih dveh mama ni dala zelene luči, govorila je, da jaz nisem njuna mama in da me ne smeta imeti rada.* (B21)), kar lahko vodi v čustveno stisko in konflikt lojalnosti, ki onemogoči vzpostavitev odnosa (*Ni si upala vzpostaviti stika z mano zaradi lojalnosti do mami.* (B23)).

Viri znanja za gradnjo odnosa z otrokom

V nadaljevanju so rejnice govorile tudi o tem, od kod črpajo znanje za gradnjo odnosa z otrokom. Iz odgovorov je razvidno, da kot najpomembnejši vir znanja izpostavljajo predvsem lastne življenjske izkušnje (*Največ so pa življenjske izkušnje.* (B28)). Ob tem nekatere posebej poudarjajo tudi vpliv lastnih vzorcev iz primarne družine (*Res se mi ful zdi, da tak vzorc k ga ti dobiš doma, deluješ iz tega…* (E21).

Pomemben vir znanja predstavlja tudi učenje skozi prakso in neposredno delo z otroki (*Ja iskreno, največ iz izkušenj. Pač iz tega, da delaš z otroki pa vidiš, kaj se obnese.* (F12)), pri čemer nekatere jasno ločujejo med teorijo in prakso (*Ker vsak otrok je drugač, in ne moreš ti neke knjige brat pa pol točn tko delat. To ni tko, no.* (F16)). Ob tem poudarjajo tudi, da je pri delu ključno upoštevanje edinstvenosti vsakega otroka (*Noben otrok ni enak, ni formule, po kateri bi se držu.* (C15)), ter razumevanje posebnosti otrok z izkušnjo travme (*Nemorš po istem kopitu teh otrok, k so iz nekih zdravih družin, pa te k majo take izkušnje.* (E24).

Poleg osebnih izkušenj predstavlja pomemben vir znanja tudi strokovna literatura, predvsem na področju navezanosti in travme (*Če ne bereš o travmi, res težko razumš, zakaj reagirajo tko k reagirajo…* (G14)), pa tudi branje strokovnih knjig (A40)), ki po njihovem mnenju omogoča boljši uvid v izkušnjo rejništva (A43)). Ob tem nekatere poudarjajo tudi aktivno in samoiniciativno učenje (*Pa psihologija me zlo zanima… to je bla pa nek način moja psihoterapija.* (E22)) ter iskanje odgovorov ob negotovosti (*In zmeri k kej nism vedla, sm šla v knjige poiskat.* (D20)).

Rejnice omenjajo tudi formalne oblike izobraževanja, kot so fakulteta (*Najbrž pač s faksa, I guess.* (A37)), izobraževanja pred vstopom v rejništvo (*Prvo kot prvo smo imeli izobraževanje, preden sem šla v ta rejniški sistem.* (B25)) ter različni programi in delavnice (*Delala sem tudi Neverjetna leta.* (B27), *Pa delavnce so vrhunske.* (D22)). Hkrati pa nekatere do teh izobraževanj zavzemajo tudi kritičen odnos (*Potem imamo tudi na pet let izobraževanja, čeprav je to krneki.* (B26)), pri čemer izpostavljajo tudi pomanjkanje sistemske podpore (*Iskreno pa pogrešam, da bi to dobila že od sistema.* (G17)).

Pomemben vir znanja predstavlja tudi medsebojno učenje in izmenjava izkušenj med rejnicami (*Pa tud me k se med sabo povezujemo, pa si povemo, je to super.* (D23)). Ob tem nekatere poudarjajo, da v praksi pogosto delujejo po svojih najboljših močeh (*Pač pol pa deluješ, kukr znaš.* (E23)), kar kaže na omejitve formalnega znanja in pomen situacijskega odzivanja. Rejnice izpostavljajo tudi, da za gradnjo odnosa ne obstaja enotna formula (*Ker to formule ni, kako vzpostavit stik.* (B29)), ter da se različni odnosi razvijajo različno hitro (*Ker z enimi ga takoj, z drugimi pa po desetih letih.* (B30)), kar dodatno poudarja individualnost vsakega odnosa.

RAZUMEVANJE VARNE NAVEZANOSTI

Otrokovo izražanje občutka varnosti

Rejnice poudarjajo, da se občutek varnosti pri otroku kaže na različne načine in da ni enotnega vzorca izražanja (*Vsak otrok zase drugače kaže.* (A45)). Ob tem izpostavljajo, da je občutek varnosti proces, ki se razvija postopoma (*To je proces, to je dolg proces, ni od dans na jutri.* (B34)). Na začetku pogosto opisujejo zadržanost, previdnost in preverjanje okolja (*Na začetku ... se je kar nazaj držal.* (A48)), pri čemer otrok pogosto še ne izraža intenzivnih čustev (*Ni imel takih burnih reakcij.* (A51)). Kasneje pa rejnice opažajo spremembo vedenja, predvsem v smeri večjega izražanja čustev, vključujoč burne odzive, kar nakazuje, da se otrok počuti dovolj varno, da izrazi svoja čustva (*Zdej recimo si pa že upa znort mal. Se razjezi, vrže kakšno stvar, pride do mene pa reče "ne maram te".* (G20)). Občutek varnosti se kaže tudi v večji komunikativnosti in pripravljenosti za deljenje osebnih vsebin (*Recimo da začne sam od sebe govorit, pride povedat kaj se mu je zgodil, al pa pride k men brez da ga kličem.* (F19)).

Rejnice opažajo, da se občutek varnosti kaže tudi v odnosu do rejniškega okolja, predvsem v zmanjševanju želje po vrnitvi v primarno družino (*Ja, takrat, kadar več ne razmišlja o vrnitvi domov.* (B31)) ter v želji po vračanju k rejnici (*Tud k so bli mejhni pa so šli na stike, so komi čakal da pridejo nazaj.*(D30)). Pomemben pokazatelj varnosti predstavlja torej tudi strah pred ločitvijo od rejnice, saj nekateri otroci razvijejo odpor do odhajanja (*Pa tud takrat k sva bli v bolnci, pol ni hotla na stik, je tam eno uro jokala, tok se je navezala, ker je vidla, da js za njo poskrbim, da sm js njen zaščitnik.* (E28)). Pomemben pokazatelj varnosti predstavlja tudi iskanje bližine (*Pa tut to, da pride k men brez razloga. Recimo gleda risanko pa kr naenkrat*

pride pa se nasloni name. (G21)) ter iskanje odrasle pomembne osebe (*Ni zdej neka ena stvar, bolj taki majhni momenti, ko vidiš, da me ima "v glavi", da sm mu pomembna.* (G22)).

Občutek varnosti se kaže tudi skozi zadovoljene osnovne potrebe (*Ko je A prvič pr nama spal ko je pršu, je reku, kako je tuki toplo. Ker je prej po Metelkovi z mamo prenočvou.* (D31)) ter občutek pripadnosti (*Čuti da smo mi kot družina.*(A60)). Rejnice opažajo tudi spremembe v fizičnem in čustvenem stanju otroka, kot so zmanjšanje bolezni (*Ona k je bla mejhna, je bla skos bolna... pol k se je to nehal, k je izzvenel, sm vedla da je "prešaltala" name, da se počut z mano varna, da je pr men njen dom.* (E27)), zmanjšanje strahu (*Pa tut da se ne boji več tok, da ve kje je, da se znajde v hiši.* (F20)) ter postopna prilagoditev na okolje (*Mislm, na začetku so ful zgubleni te otroc, pol pa vidiš da se nekak ustalijo.* (F21)).

Ob tem pa posebej poudarjajo, da občutek varnosti ne pomeni nujno mirnosti ali "pridnosti" (*Ja… pr nama se to ful ne kaže tko, da bi biu on skos miren pa "priden", to sploh ne. Mislm, lih obratno.* (G18)), saj je lahko začetna mirnost pravzaprav znak strahu (*Recimo na začetku je biu ful tih, vse je delu tko po PSu, da ja nebi kej narobe naredu.* (G19)), medtem ko nekatere rejnice mirnost in "normalno" vedenje razumejo kot znak, da se otrok počuti varno (*Ja mislm, jst to vidm tko, da se otrok tko nekak začne bl normalno obnašat, no.* (F17)), *Niso neki žalostni, travmatizirani.* (C19)).

Vzpostavljanje zaupanja

Rejnice poudarjajo, da je vzpostavljanje zaupanja dolgotrajen proces, ki zahteva svoj čas (*Itak ne glede na vse pač čas. To ni nič iz dons na jutr.* (A61)). Kot ključnega izpostavljajo način vedenja do otroka, pri čemer otrok razvije zaupanje predvsem takrat, ko začuti, da mu odrasla oseba želi dobro (*Ko otrok začuti, da ti hočeš njemu dobro. Da ti nisi nek zmaj, potem se otrok odpre.* (B36)). Ob tem poudarjajo pomen topline, ljubezni in brezpogojnega sprejemanja (*Da jim poveš, da jih maš rad, da si tam za njih, da so tvoji, da so varni, da jim v bistvu to ponudiš, pa da vztrajaš ob njih tud takrat, ko oni tebe zavračajo.* (A65)). Pomemben vidik predstavlja tudi nevsiljiv pristop, saj rejnice poudarjajo, da zaupanja in naklonjenosti ni mogoče izsiliti (*Da je to res spontana ljubezen, da ni prisiljeno.* (E29)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen nenehne prisotnosti in razpoložljivosti, saj otrok zaupanje razvija ob izkušnji, da je odrasla oseba vedno na voljo (*Da si tukaj, vedno, kadar te rabi. Da si*

ponoč ko joka zraven, da si podnev če te rab, zraven. (D33)), ter skozi vključevanje v vsakdanje življenje in stalno fizično bližino (*Ona je moj kenguru, ona je skos z mano.* (C24)).

Pomembno vlogo ima tudi ustvarjanje predvidljivega in varnega okolja, predvsem skozi rutino in vsakodnevno skrb (*Al pa da jim skuhaš, da so oni pršl domov iz šole in majo na mizi skuhan. To je blo njim neki neverjetnga.* (D34)), ter postavljanje meja ob hkratni prisotnosti (*Al pa recimo če so neki narobe nardil, pa sm rekla, tole pa ni blo vredu, boš pa mogu popravt, ampak so oni vseen vedl, da sm jaz tukej.* (D36)). Rejnice izpostavljajo tudi pomen komunikacije, predvsem iskrenega in odprtega odnosa (*Da si tudi ti iskren z otrokom. Da pač poskušaš vzpostavljati nek dialog…* (A62)), ter doslednosti in zanesljivosti odraslega (*Da otrok vidi, da rečeš eno stvar in to drži. Ne da enkrat velja, drugič pa ne.* (F24)). Pomemben dejavnik zaupanja predstavlja tudi skladnost med besedami in dejanji (*Temu morajo tudi sledit seveda dejanja.* (A66)), iskrenost (*Pa da si pošten do njega, da ne lažeš.* (F25)) ter izogibanje praznim obljubam (*Če nečesa ne morem oblubt, ne oblubm, to poruš vse, kar si gradil.* (G28)). Poudarjajo tudi pomen vztrajanja v odnosu, še posebej v zahtevnih situacijah (*Pa to, da ga ne zavrnem, ko je najteži. To se mi zdi ključno.* (G24)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen čustvene podpore in validacije (A67), ter prilagajanja otroku in njegovim potrebam (*Mogoče je pač spet odvisno do otroka, kakšni pač rabjo mal spodbude.* (A63)), pri čemer izpostavljajo tudi pomen prepoznavanja otrokovih interesov in skupnega preživljanja časa (*Da delaš stvari skupi, da ugotoviš, kaj otrok rad dela, kaj ga veseli, pa da se mu prilagodiš pri tem.* (E31)). Pomemben vidik zaupanja predstavlja tudi širši družinski kontekst, saj rejnice izpostavljajo pomen urejenih odnosov med rejniško in biološko družino (B43), legitimacije biološke družine (*Da otrok vidi, da spoštuješ njegove starše.* (B55)) in otrokove pravice do več odnosov (*Otrok ima lahko rad več ljudi, ne sam enega.* (B50)), ter nekonfliktnosti med odraslimi (*Midva se pred njimi nikoli nisva kregala…* (D38)), saj konflikti lahko pomembno vplivajo na otrokovo zaupanje. Po drugi strani pa rejnice opozarjajo tudi na negativne vplive, predvsem kadar biološka družina zavrača rejnika (*Pri drugih dveh mama ni dala zelene luči, govorila je, da jaz nisem njuna mama in da me ne smeta imeti rada.* (B51)), kar lahko oteži ali upočasni vzpostavljanje zaupanja.

RAZUMEVANJE VARNE NAVEZANOSTI

Znanje o (teoriji) navezanosti

Rejnice o znanju o navezanosti govorijo zelo različno, pri čemer se kažejo velike razlike v razumevanju, uporabi in odnosu do teorije. Nekatere teorijo navezanosti poznajo in jo reflektirajo, vendar jo razumejo predvsem kot okvir, ki ga ni mogoče neposredno prenašati v prakso (*Fajn je vedet dejansko sam eno golo teorijo, dejstvo je pa pač teorija zgolj to - gola teorija.* (A72)). Ob tem izpostavljajo kritičen odnos do enoznačnega razvrščanja otrok v posamezne stile navezanosti (*Ko si enkrat v praksi, zelo hitro vidiš, da ni otrok sam ambivalenten, ampak je kar vsega malo.* (A73)), ter poudarjajo pomen razumevanja izvora vedenja (*Fajn je imeti pač nabor stilov navezanosti in se malo zavedati, iz kje izvirajo določena določena vedenja, delanja.* (A77)).

Po drugi strani velik del rejnic teorije navezanosti ne pozna ali jo pozna le površinsko (*Ne, ne poznam prov tko teorije.* (C25)), ali pa imajo zgolj splošno predstavo (*Vem na splošno o navezanosti ne, samo prav brala pa nism nič strokovno.* (B45)). Nekatere rejnice zavzemajo tudi odklonilen odnos do teorije in strokovnih izhodišč, saj menijo, da so ta preveč zapletena in oddaljena od prakse (*Men se zdi, da to vse preveč komplicirajo.* (F30)), pri čemer poudarjajo delovanje po občutku (*Jst delam po občutku pa po tem, kar se mi zdi prav. Pač vidiš otroka pa reagiraš.* (F33)) in zavračajo refleksijo (*Ne vem, men se zdi, da če bi šla vse to analizirat, bi se še bolj zapletla.* (F34)).

Po drugi strani pa posamezne rejnice teorijo navezanosti dobro poznajo in jo tudi aktivno uporabljajo pri svojem delu (*Ja, poznam valda, sm velik prebrala o tem.* (G29)), predvsem kot pomoč pri regulaciji lastnih odzivov (*Ful mi pomaga predvsem pr tem, kako se odzivam v težkih momentih. Da ne reagiraš impulzivno, da reakcije niso preveč ostre, nepredvidljive, al pa da bi ga prestrašla.* (G30)), ter pri zagotavljanju stabilnosti in predvidljivosti (*Pa to, da ne menjam pristopa glede na svoje razpoloženje. Ker sm dojela, da so ti otroc ful občutljivi na to. Če sem en dan ful topla, drug dan pa odmaknjena, ga to čist zmede. Tko da se trudim bit čimbl stabilna.* (G32)), ter odprte komunikacije (*Pa vse vse skomunicirat, ne podcenjevat njegove starosti pa ga poneumlat. Otroc velik več razumejo, kukr si mi mislmo.* (G33)) in pomena rutine (*Aja pa to kok je rutina pomembna, da se otrok zares lah sprosti, da ni skos na preži.* (G34)).

Rejnice različno razumejo tudi pomen zgodnjih odnosov, pri čemer nekatere poudarjajo dolgoročen vpliv zgodnjih izkušenj (*In potem tud v odrasli dobi pride do katastrofalnih odnosov, vse pa izvira iz matične družine.* (D28)), ter pomen varne navezanosti kot temelja

odnosov (*Vem kaj je varna navezanost, to je ključen temelj vseh odnosov.* (E34)), druge pa dajejo večji poudarek zgodnjemu razvoju (*V bistvu če otrok do zgodnjega otroštva to je do enega leta ne razvije varne navezave, potem v življenju ni sposoben nobenih poglobljenih odnosov.* (E35)) in posledicam ne-varne navezanosti (*Pol so promiskuitetni, to je to.* (E36)).

V odgovorih se pojavlja tudi tematika močne navezanosti na rejnico, ob tem pa opisujejo intenzivno odvisnost od odraslega (*Skos je nalepljena, skos skos. Js grem na wc, ona more zravn mene stat. Js samo nesem smeti dol, ona me je tako vesela k pridem nazaj, kot da me ni vidla en tedn.* (C29)). Ob tem nekatere izražajo tudi dvom o ustreznosti takšne navezanosti ter postopno uvajajo distanco (*In js sm začela počas, da bi šla mal stran od mene ane, zdej gre že s sosedo na en sprehod za 10 minut, ampak me je ful vesela, k pridm nazaj.* (C30)).

Nekatere rejnice posebej poudarjajo tudi pomen postavljanja meja in spodbujanja avtonomije (*More se vedeti, kdaj se starši umaknejo. More se vedeti, kdaj otrok odrašča. Kdaj mu dovolš, da prestopi kakšno mejo.* (D26)), ter opozarjajo na negativne posledice "pretirane navezanosti" (*Vidm, kok je teh revežou zarad te krute starševske navezanosti, k ne znajo niti čevlou obut sami pr 30ih.* (D27)).

Otrokovo iskanje bližine in odzivanje rejnic

Rejnice opisujejo, da otroci bližino iščejo v različnih situacijah, najpogosteje v povezavi s stisko, čustveno obremenitvijo ali potrebo po regulaciji. Pogosto izpostavljajo, da otrok išče bližino, ko mu je težko (A85), ob osebnih težavah (B63), ko so žalostni (F37) ter tudi po kršitvi pravil (*al pa ko so neki narobe naredil pa pol iščejo tolažbo.* (F38)). Kot pomemben sprožilec bližine rejnice izpostavljajo tudi strah (D39), ter opozarjajo, da iščejo bližino tudi takrat, ko je rejnica razburjena, kar nakazuje na prevzemanje čustev odraslih (*On prevzema čustva odraslih, pride k meni ko sem razburjena.* (A86)). Rejnice opisujejo tudi, da bližina pogosto deluje kot način pomiritve in regulacije (A88)), pri čemer nekateri otroci bližino iščejo tudi ponoči (*Zdej je začela tudi v postlo hodit k men sred noči, tako da se tudi ponoč stiskava.* (A81)) ali pred spanjem, ko potrebuje bližino in crkljanje (G37).

Rejnice opisujejo tudi, da nekateri otroci bližino iščejo posredno, preko vedenj, ki na prvi pogled ne delujejo kot iskanje stika, ampak ne zmorejo drugače pokazati želje po bližini (*Ampak velikrat pa recimo začne kej izzivat, provocirat, dela neke neumnosti. In to je po mojem mnenju tud iskanje bližine, sam v tistem trenutku ne zna drugač pokazat.* (G39)). Ob tem

nekatere rejnice izpostavljajo tudi stalno potrebo po potrditvi in bližini, ki se kaže v vsakodnevnih interakcijah (*Eno otrok je full needy, tako da skoz hod za mano, pa govori mami moj moj, pa vsake dve minuti mi pove, mami rada največ.* (A79), *Skos rab to potrditev.* (C39)).

Rejnice opisujejo, da se na otrokovo iskanje bližine večinoma odzivajo neposredno in z zadovoljevanjem otrokove potrebe po stiku, predvsem z bližino in telesnim stikom (*Ja objamem jo pa dam lupčka.* (C33)). Ob tem poudarjajo tudi, da je potreba po bližini nekaj normalnega, kar je treba sprejeti (*Kaj pa je za nardit če otrok rabi bližino, jo pač daš.* (A82), *Nikol je ne odrivam stran.* (C34)).

Hkrati pa nekatere rejnice opozarjajo, da je lahko intenzivnost potrebe po bližini tudi obremenjujoča, zato ob tem postavljajo tudi meje (*Probam ji povedat, da ve da jo imam rada in da sem tukaj, ampak da ni treba vsake dve minuti.* (A84), pri čemer poudarjajo, da bližina ne pomeni odsotnosti vzgojnih zahtev (*Ne bom zdej rekla "nč hudega", če je kej res naredu.* (F41)) in da jo je v določenih primerih potrebno tudi omejevati, saj je pretirana bližina škodljiva za otrokov razvoj (*Sam ne bom pa skos neki cartala, ker to tut ni dobr.* (F36), *Mislm, jst sm taka, da dam bližino, sam ne na način, da bi ga razvajala.* (F42)).

Rejnice izpostavljajo tudi pomen razbremenitve otroka, predvsem v situacijah, ko prevzema odgovornost za čustva odraslih (*Povem mu, da ga imam rada, ampak da ne rabi uravnavat mojih čustev.* (A87)), ter lastne regulacije pred odzivom (*Če sem jaz razburjena, rečem da rabim dve minuti, potem pa dobi bližino.* (A89)).

Nekatere rejnice poudarjajo tudi popolno odzivnost na otrokove potrebe in nenehno prisotnost (*Pa pač ja, dam ji pozornost, ko jo hoče.* (E40)), kar se kaže tudi v vsakodnevnih praksah, kot so skupno spanje (*Tud ko so pršl k nama spat, sva pustila da jih je polna postla.* (D42)) in stalna dostopnost (*Vsa vrata so vedno odprta, ta občutek varnosti, da smo čis bliz.* (D43)).

Pomemben vidik odzivanja predstavlja tudi ustvarjanje prostora za pogovor in čustveno izražanje, ki se pogosto dogaja tudi ponoči (*In sm dostkrat ponoč slišala svoje ime iz kopalnce, pa vstaneš in greš. In se usedeš na tla in se pogovarjaš z njimi. Ure in ure, če je treba.* (D46)), ter v zagotavljanju varnega prostora (*Tam imajo nek prostor, kjer majo en občutek, da je to ena taka soba, kjer se lahko vse pove.* (D45)).

Rejnice opisujejo tudi, da se na iskanje bližine odzivajo z ljubeznijo, toplino in pozornostjo (*To so ti najbolj sladki momenti, itak tkt mu vrneš dvojno te ljubezni.* (G38)), ter da ostajajo dostopne tudi takrat, ko otrok bližino izraža posredno ali z zavračanjem (*Pač če vidm, da me odriva, pol dam vedet, da sem na voljo.* (G41)). Ob tem poudarjajo tudi, da je odzivanje na otrokove potrebe proces učenja, saj ni vedno jasno, kaj otrok v določenem trenutku potrebuje (*Je pa res, da te to ful mede, ker ni zmer jasno, kaj rabi. Ampak se učim brat te signale.* (G42)), kar nakazuje na potrebo po stalnem prilagajanju, učenju in občutljivosti za otrokovo posredno sporočanje potreb.

Spodbujanje samostojnosti in odzivanje na negotovost pri preizkušanju novih stvari

Rejnice opisujejo, da je spodbujanje samostojnosti tesno povezano z otrokovo izkušnjo varnosti, pri čemer poudarjajo, da otrok potrebuje občutek varnosti, da si sploh upa raziskovati in jasno povezujejo občutek varnosti z razvojem samostojnosti in raziskovanja sveta (*Aveš otrok bo ful bl samostojen pa ful si bo več upu, če se počut varnga.* (G43)). Rejnice poudarjajo, da samostojnost spodbujajo predvsem z verbalno podporo in utrjevanjem občutka kompetentnosti (*Pa če ne gre takoj, dej še enkrat, sej zmoreš.* (F45)). Rejnice opisujejo tudi, da je spodbujanje samostojnosti dolgotrajen proces, ki zahteva postopno zmanjševanje podpore (*Čisto na začetku nisem, veš. Ponavad jim dam en let časa, da js suportiram vse stvari.* (D47)) ter nežen umik in postopno distanciranje (*Spodbudim, da lahko tud sama drži knjigico, da nerab bit skos pr men v naročju, pa da bo zraven mene sedela, take malenkosti no.* (C41)).

Ob tem rejnice poudarjajo tudi pomen vključevanja med vrstnike in spodbujanja socialnega raziskovanja (*Skiro je osvojila, na igrišče jo vozm, smo res velik odzuni in pol njeni vrstniki pridejo in jo oni povabjo. Pa gre, si upa.* (C42)), pri čemer poudarjajo prisotnost odraslega v vlogi varne baze, kjer otrok sam postopoma preverja bližino odraslega in tako raziskuje (*In pol je začel ščasoma zmer k sva bla uzuni tko sam – najprej en korak stran, pa se je tm mal zaigrou, pa nazaj. Pol mal dlje, pa te gleda kje si pa tko. In jst sm mu dala vedet, da sem tuki. Nism ga klicala nazaj, nism ga potiskala naprej.* (G46)).

Po drugi strani nekatere rejnice poudarjajo tudi zelo aktivno spodbujanje samostojnosti, včasih tudi z neposrednim potiskanjem otroka v situacije (*Ja jst ga kr potisnem mal, no. Mislm, ne bom ga skos držala za roko.* (F43)), pri čemer opozarjajo na nevarnost pretirane pomoči (*Sicer me eni obsojajo zaradi tega. Da moraš z otrokom sedeti, ampak otroka delaš invalida.* (B71)), *Če jih skos ščitiš, ne pridejo nikamor.* (F47)).

Rejnice izpostavljajo tudi pomen konkretnega učenja samostojnosti v vsakdanjih opravilih (*Tiste ko pa niso bli, sem pa skos jih učila, da so samostojni. Da se sami oblačijo, jaz samo pripravim in razložim kako, potem moraš pa sam.* (B65)), ob tem pa poudarjajo, da je pomembno postopno umikanje pomoči (*Pri enem sem do petega razreda sedela z njim pa se učila, v šestem sem mu pa rekla, veš kaj, sinko moj, ti hodiš v šolo, ti veš, kaj se tam učite.* (B67)).

Po drugi strani pa nekatere rejnice poudarjajo, da spodbujanje samostojnosti ni vedno potrebno, saj so nekateri otroci že zelo samostojni (*Sta pa oba mala vojaka, vse sama delata.* (A96)), pri čemer opozarjajo tudi na primere prezgodnje samostojnosti zaradi zanemarjanja (*Ona je zlo samostojna, ker je bla v matični družini zanemarjena pa zapuščena, in je bla hitr primorana poskrbet zase.* (E41)).

Rejnice opisujejo, da se na otrokovo negotovost odzivajo predvsem s spodbujanjem samozaupanja, pri čemer otroka opogumljajo k preizkušanju (*Ja, ne vem, jaz mislim, da je največ to, da rečeš, daj, maš to, zmoreš.* (A103)), hkrati pa poudarjajo, da svoj odziv prilagajajo situaciji in otrokovim zmožnostim. Ob tem izpostavljajo, da otroka ne silijo v situacije, ki jih očitno presega (*Nism zdej tko da jo bom porinla dol iz hloda, če pač res ne bo hotla skočiti, ampak pol pa rečem, potem pa zlezi dol, pa greva naprej.* (A105)), vendar ga kljub temu v določenih situacijah tudi spodbujajo k premagovanju negotovosti (A106).

Rejnice poudarjajo tudi pomen nudenja pomoči in podpore, predvsem ob neuspehu (*Ja, takrat pa jaz priskočim na pomoč.* (B74)), ter stalne prisotnosti odraslega (*Če ne gre, tukaj sem, če me rabiš.* (B76), in pomembno poudarjajo pomen prisotnosti in čuječnosti, ki otroku zagotavlja varnost za lažje raziskovanje, saj bo zaradi varnega okolja lažje in prej prišel po pomoč (*Če otrok nekoga pozna, ve da je z njim cel dan, je dobr, ga pobož, ga stisne, mu pomaga, to otroku blazno velik pomeni, ker ma vedno varno zavetje, in pol je vse mogoče.* (D51)).

Ob tem nekatere rejnice poudarjajo, da pri otrocih negotovosti sploh ne zaznavajo (*Ona ni nikol negotova, ona si vse upa, to je problem. Ničesar se ne boji. Ona bi skočila iz stopnic, ker misl da to zmore.* (C43)), medtem ko druge opisujejo situacije, v katerih se negotovost jasno pokaže, predvsem v novih ali manj varnih okoljih (*Težave ma recimo pri ljudeh. Zadnje čase tud k greva k mojim, pol ure nč ne govori al pa hoče bit kr pr men.* (E50)). V takšnih situacijah rejnice pogosto uporabljajo verbalno spodbujanje in postopno približevanje (*In takrat ji rečm, pa sej tuki je luštn, oni te majo radi, kej jo tko mal spodbudim pa jo nahecam nekak, pa se pol*

sprosti. (E52)), ob tem pa nudijo tudi bližino, dokler se otrok ne sprosti (*Ampak ja, k pride v novo okolje, zablokira, pa me ful rabi pol od začetka, da se lahko pol sprosti, jo morm velik spodbujat.* (E53)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen presoje, ali je otrokova negotovost dejanska ali pa gre za izogibanje, pri čemer v primeru zaznane manipulacije otroka bolj aktivno spodbujajo (*Če vidm, da se sam mal dela, ga mal "porinem", da gre čez to.* (F50)), ter ga usmerjajo k soočanju s situacijo (*Mislm, rečem mu dej no, sej ni nč tazga, dej probej.* (F51)). Po drugi strani pa ob dejanskem strahu nudijo podporo in pomoč (*Če pa vidm, da ga je res strah, pol grem pa zravn itak pa mu pomagam, mu pokažem.* (F52)).

Nekatere rejnice poudarjajo tudi potrebo po tem, da otroka ne zaščitijo preveč, saj to lahko omejuje njegov razvoj (*Jst mislm, da jih moraš mal utrdit, no. Ker če jih preveč šparaš, niso pripravljeni na življenje.* (F54)).

Ob tem nekatere rejnice posebej izpostavljajo tudi pomen čustvene validacije in sprejemanja otrokovega strahu (*Ponavad validiram, da ni panike, da je čist ok, če ga je strah.* (G48)), ter stalne dostopnosti odraslega (*Pa grem mal bliži pa mu rečm, da sm tuki, če me bo rabu, zmer lah pride po pomoč.* (G49)). Hkrati pa poudarjajo tudi pomen normalizacije neuspeha in spodbujanja vztrajnosti (*Včas se pol kr vrže v to pa proba, učas ne, in mi je ful pomembno, da mu ne dam filinga, da je "zatajiu," če kej ne rata. Pač big deal, kaj vse v življenju ne rata, probaš spet.* (G50)).

ZAZNAVANJE VPLIVA TRAVME

Zaznavanje vpliva travme na vedenje in odnose

Rejnice poudarjajo, da ima travma pomemben vpliv na vedenje in odnose otrok, pri čemer izpostavljajo, da se vpliv razlikuje glede na starost ob namestitvi (*Zdi se mi, da je precejšnja razlika v starosti, v kateri pride otrok v družino,* (A107), in naravo preteklih izkušenj (*pa tudi razlika je v niansah travme, ki jih je doživel.* (A108)). Nekatere opisujejo zelo konkretne vedenjske izraze travme, kot so materialna usmerjenost (*Bil je ful pozoren na denar, skos se je ukvarjal s tem, a imamo denar, a bomo imeli denar.* (A110)).

Rejnice pogosto poudarjajo, da se travma jasno kaže v vedenju otrok (*To se zelo hitro pokaže. To je tako vidno, da to sploh ne moreš zgrešiti.* (B78)), pri čemer vedenje razumejo kot

neposreden pokazatelj preteklih izkušenj (*Ne vem recimo kukr se pogovarjamo tud z drugimi rejnicami je dostkrat tko, da so al nespoštljivi al pa ne ubogajo, pa ne zato k bi bli neki zlobni, ampak k so tko navajeni.* (F59)). Ob tem izpostavljajo tudi različne vedenjske odzive, kot so zaprtost (*Pa tut vidš, da so mogoče bolj zaprti,* (F61)) ali eksternalizirano vedenje (*al pa ravno obratno, čist divji.* (F62)).

Velik del odgovorov se nanaša na trajnost in globoko zakoreninjenost travmatičnih vzorcev (*To ti rabiš ne vem koliko časa, pa ne boš to izkoreninu.* (B86)), pri čemer nekatere rejnice poudarjajo tudi ponotranjanje travmatičnih izkušenj (*In to je v njemu.* (B85)). Ob tem opozarjajo na prezgodnjo samostojnost kot posledico travme (*Zelo samostojen že... pri treh letih skoraj oblikovan.* (B80)).

Po drugi strani nekatere rejnice poudarjajo, da vpliva travme pri zelo majhnih otrocih ne zaznajo ali ga zaznajo v manjši meri (*Pri E nisem zaznala ane, ker je bla tok mejhna, stara eno leto pa pou.* (C44)), kar kaže na razlike v zaznavanju vpliva glede na starost in izkušnje otroka.

Pomemben vidik predstavlja tudi vpliv odnosov na blaženje posledic travme, saj rejnice poudarjajo, da lahko kakovostni odnosi pomembno zmanjšujejo negativne učinke (*Ampak če so odnosi med mano in med njihovimi starši korektni, pol te travme izzvenijo – s pogovori, s stiki, z druženji.* (D54)), medtem ko odsotnost stikov predstavlja dejavnik tveganja (*Tam, kjer niso bili stiki možni, tam smo mel težje.* (D55)). Ob tem izpostavljajo tudi pomen razumevanja otrokovega izvora in družinske zgodovine (*In to se je isto zgodil njim. To k so oni kao problematični, seveda je posledica njihovega otroštva. Ker tud njegovi starši niso mel lahkega.* (D58)).

Rejnice pogosto opisujejo tudi razvojni zaostanek kot eno izmed pomembnih posledic travme (*Ja na začetku je bla čist zaostala, hodila je grozn, tko da ta razvojni zaostank.* (E54)), pri čemer poudarjajo, da otrok razvoj lahko postopoma dohiti (*In pol sm rekla kaj so vsi tko neučakani, sej bo prnesla not, sam potreben je čas pa midve morva vzpostavt varno okolje, pa bojo stvari stekle.* (E60)). Ob tem nekatere povezujejo razvojne težave tudi z diagnozami (*Ona ma tud diagnozo ADHD, to je blo tud povezan s tem, kako je zrasla, zdej je to mal izzvenel.* (E55)).

Rejnice vedenje otrok pogosto razlagajo tudi skozi širše življenjske okoliščine in izkušnje, pri čemer izpostavljajo slabe življenjske razmere (*Večina teh otrok pride iz nekih slabih razmer,*

to je jasno. (F56)), pomanjkanje strukture (*Jst to vidm tko, da nimajo nobenga reda, niso navajeni pravil, pač delajo po svoje.* (F57)) in pomanjkanje vzgoje (*Mislm, jst to pripisujem temu, da doma niso mel prave vzgoje.* (F60)), ter posledično pomanjkanje socialnih veščin (*Ene stvari jim sploh niso jasne, recimo osnovne stvari, kako se obnašaš, kako se pogovarjaš.* (F58)).

Rejnice izpostavljajo tudi, da travma ni zgolj individualna izkušnja, temveč se pogosto prenaša med generacijami (*In to se je isto zgodil njim. To k so oni kao problematični, seveda je posledica njihovega otroštva.* (D58)), ter poudarjajo močan vpliv zgodnjih izkušenj na kasnejše življenje (*Mislm itak najbl vplivajo. To, kar se otrokom zgodi v prvih letih življenja, jih zaznamuje for life, če teh vzorceu ne uspejo mal preokvirt pa dobit varne izkušnje.* (G51)).

Opažanje in zaznavanje vpliva travme pri otrocih v sedanjosti in vsakdanjih situacijah

Rejnice opisujejo, da je vpliv travme v vsakdanjih situacijah včasih težko prepoznati (*Ne vem, v resnici, tako, da bi prav kej lahko prou izpostavla, no.* (A124)), druge pa poudarjajo, da je zelo očiten (*Že pri nekih njegovih osnovnih stvareh se vidi.* (B79)). Travma se lahko pokaže tudi z zamikom (*Pri samem prihodu v družino niti ne. Kasnej. Ponavad v obdobju pubertete. Tam se najbolj pokaže to.* (D53)).

Pogosto se kaže skozi konkretna vedenja, kot so lulanje v posteljo (*Naš je meu ta problem, da je še kr neki časa lulou v postlo, kar je tud zihr posledica, ne vem al ga je blo strah, al je kej sanju, al kaj točno se mu je dogajal.* (F64)), neurejenost (*Pri njemu je vse na tleh... on je navajen, da je vse po tleh.* (B81)), kompulzivno hranjenje (*Pa pol recimo na začetku se je ful z hrano basou, k da bo zmankal al pa mu ne bomo več dal za jest, ker doma je biu pač precej zanemarjen.* (F70)) ter zanemarjanje higiene (*Tud s higieno je meu težave neki cajta, bog ne dej zobe umit pa se stuširat vsak dan, to zanemarjanje s strani staršev res pusti pečat.* (F71)).

Rejnice izpostavljajo tudi vedenjske vzorce, kot so ponavljanje vedenj (*On se bo nahranil, vzel telefon in bil na telefonu.* (B90)), težave z delovnimi navadami (B89), preizkušanje meja (F66) ter iskanje pozornosti (*Sigurn je to ta njena večna borba za pozornost.* (E63)).

Travma se kaže tudi v odnosih, kot so težave z vrstniki (*Njo tud otroc delno zavračajo, ker ona je tok intenzivna, skos more bit ona ona ona, in jim gre na živce včasih.* (E64)), zmedenost glede pripadnosti (*Pa tko še zmer je kdaj pa kdaj zmeden glede tega, kdo je mami, kje je doma,*

kam točn spada, ker ga te stiki čist zmedejo. (F67)) ter zavračanje odnosa (*Pa še vedno ma te momente, ko me odrine, pa pol čez 5 minut pride nazaj.* (G57)).

Nekatere rejnice opisujejo tudi verbalno razkrivanje travmatičnih izkušenj (*Potem počas, k odpiraš stvari, je pršlo do pripovedovanja pa razkritja izkušenj, pa se pogovarjaš pol z njimi o tem.* (D60)), pa tudi izbris ali odsotnost določenih spominov (*Ona je to popolnoma zbrisala, kot da tistega ni bilo.* (B142)) ali nepojasnjen strah, omenjen je bil strah pred moškimi (*Pri N pojma "Nimamo pojma kaj je bilo doma, imela je odpor do moških, strašno se jih je bala.* (B141)). Poseben vidik predstavljajo odzivi ob stikih z matično družino, pi čemer prihaja do regresije (*Pa seveda zdej k je vedno več s starši, gre spet v vedenjsko regresijo. Več k je z njimi, bl se ji vračajo te stvari.* (E66)).

Rejnice izpostavljajo tudi težje čustveno in fiziološko uravnavanje, kot so hiperbudnost (*Pa k je pršu, je biu skos na preži. Vsaka malenkost ga je vrgla iz tira.* (G53)), težje obvladovanje stresa (*Recimo še vedno gre hitr v stres.* (G55)), občutljivost na spremembe (*Če se kej spremeni, če ni po planu, ga lah hitr odnese.* (G56)) ter močna separacijska stiska (*Ja recimo čist konkretn banaln primer nevem, če sm šla sam do trgovine, je biu zanga to konc sveta. Jok, panika, ni šlo ga pomirit.* (G58)).

Pojavljajo se tudi bolj intenzivne oblike vedenja, kot so samopoškodovanje (*Biu je en primer rezanja pr eni deklci. Pa sva sedeli celo noč na tleh pa se pogovarjali, zakaj se režemo, zakaj je ta bolečina manjša od une, kaj, kje bi rešval, kako bi rešval, zakaj.* (D65)) ter zadrževanje čustev zaradi strahu (*Pa je reku ne ne, nč ni hudga nč ni hudga, sej ne bom jokou, sej nebom jokou. Oni se dejansko niso upal doma jokat, ker so bli tepeni ne.* (D66)).

Rejnice opisujejo tudi dezorganizirano vedenje, ki se kaže v ambivalentnosti ter v hkratnem iskanju in zavračanju bližine (*Reče mami roko, dam roko, ne, ne, ne, mami roko, mami roko, ne, ne, ne.* (A128)), kar povezujejo z vzorci ne-varne navezanosti (*Si predstavljam, da pri otroku, ki ima varno bazo navezanosti, tega ni.* (A129)).

Travma se kaže tudi kot močna odvisnost od odraslega (*Ona do lanskega leta ni bila sposobna sama raziskovat, ne igre, ne česar koli, rabla je skos odraslo osebo zraven, stara štiri in pol.* (A130)) ter neizbirno iskanje bližine (*Po drugi strani je vsakega na cesti ogovarjala, bi mu dala roko, šla z njim.* (A126)). Med drugim pa nekatere rejnice opisujejo tudi odsotnost

navezanosti na biološke starše (*Ona njiju sploh ne dojema kot svojih staršev, čeprav ve, da sta to ata pa mama.* (C47)).

Ob tem nekatere rejnice poudarjajo tudi, da se težave skozi čas lahko zmanjšujejo (*Kej druzga pa ne vem če bi rekla, da ful zaznam. Sej je že neki cajta pr nas pa se mi zdi da smo dobr zvozil.* (F68)), zlasti ob doslednosti odraslega (*Sam če si pol vsaj ti dosledn, to hitr izzveni.* (F72)).

ODZIVANJE REJNIC NA RAZLIČNE VEDENJSKE IN ČUSTVENE IZZIVE OTROK

Odziv na otrokovo pogrešanje doma in matične družine

Rejnice se na otrokovo stisko odzivajo z realno razlago situacije (*Lej lubica, mamica ti je pač povedala, da boš mogla biti tukaj nekaj časa, da se bo tudi ona pozdravla..* (D71)), ter z nudenjem podpore (*Reče jaz pa mami pogrešam … rečem ok, ja razumem, a ti lahko kakorkoli pomagam.* (A136)). Ob tem pogosto omogočajo telesno bližino (*Pa ga vprašam, če bi se stisnu in pol se stisneva in mal joka, pa sm tih in dovolim, da joka.* (G65)), ter nudijo toplino in čustveno podporo (B96).

Rejnice poudarjajo tudi pomen ohranjanja odnosa z biološko družino (*Greva v to da saj se bosta drug teden videla, tudi mami pogreša tebe, takoj ko bo možno se bosta vidla.* (A138)), zagotavljanja stika (*Glede staršev pa rečeš, saj bodo prišli.* (B98)) ter konkretnih oblik povezovanja, kot je klic (*pa smo jo poklical, pa so se pogovarjal, mal klepetal,* (D68)), pri čemer v stik vključujejo tudi sebe (*pol pa k so mel dost so še men dal telefon sm se še js mal z mami pogovarjala in vse lepo in prov.* (D69)). Pomemben element predstavlja tudi predvidljivost stikov (*Pomaga mu predvidljivost, imamo na koledarju, kdaj gre k mami.* (A139).

Rejnice spodbujajo izražanje čustev glede pogrešanja matične družine (*Pa sm jo spraševala, če ji ti je tukaj težko, da zmer lahko pove, ko ji je težko.* (D72)), hkrati pa nekatere poudarjajo tudi omejevanje (*ampak ne bom pa tega ful poglablala.* (F74)).

Del rejnic poudarja tudi jasne meje glede situacije (*Rečem mu, ja sej razumem, ampak zdej si tukaj in tuki moraš bit.* (F75)), ter zapiranje možnosti vrnitve v matično družino (*Ne moreš skos živet v tem, da bi šel nazaj. Ker realno ne more.* (F76)), pri čemer izpostavljajo zaščito pred dodatno zmedenostjo (*In jst nočem, da se skos vrti v tem, ker ga to sam še bolj zmede.* (F77)).

Ob tem nekatere rejnice izpostavljajo tudi uporabo preusmerjanja pozornosti (*Tko da ga probam preusmerit, da gremo naprej. Da se ukvarja z nečem drugim.* (F79)).

Nekatere rejnice posebej poudarjajo pomen validacije čustev (*da ga popolnoma razumem,* (G60)), potrjevanja vzajemnega pogrešanja (*da tud mamica in oči njega zelo pogrešata,* (G61)), razlage situacije staršev (*ampak morta najprej rešit ene svoje težave, in pač trenutno zrd teh težav ni možno da je doma.* (G62)) ter afirmacije starševske ljubezni (*Pa da ga mata kljub temu neizmerno rada in je tud njima težko.* (G63)).

Pogostost tovrstne stiske se med otroki razlikuje, saj nekatere rejnice poročajo o odsotnosti pogrešanja (*Pr nobenem otroku od štirih ni blo tega. Nikol ni noben joku, pogrešu.* (C57)), druge o občasnem pogrešanju (*Starejši pa ima, občasno, zelo velikrat je tko situacijsko.* (A132)) ali posrednem izražanju (*reku je pr mami je boljš, ker nima vrta.* (A133)), ter o stiski po stikih (*Kdaj mu je hudo po stiku, po klicu.* (A135)). Ob tem nekatere izpostavljajo, da odsotnost stikov pomeni tudi odsotnost stiske (*Deklica, k je bla 6, ni mela niti stikov, ni mela nikol te stiske.* (C58)).

Odziv na otroka v stiski, ko doživlja intenzivna čustva

Rejnice ob izbruhih najprej omejujejo nevarno vedenje (*Prva stvar – poskrbim, da je varno. Da ne poškoduje sebe al pa mene oz. kogarkol.* (G67)) in preprečujejo nasilje (*Brcu, tepu, karkoli, ali koga, ali sebe, to pač preprečujem.* (A142)), tudi s fizično ustavitvijo (*Če začne razbijat, ga ustavim, tud fizično če je treba, da ne dela škode.* (F82)). Nekatere rejnice otroka fizično zadržijo skozi izbruh (*Js sm jo samo držala. Js sm bla čist premočena, to je blo ene pol ure.* (D75)), druge pa poudarjajo kombinacijo validacije in meje (*Mu tudi povem, da razumem, da je razburjen, ampak da mene tepst ne more, tega ne pustim.* (A143)). Rejnice ponujajo tudi alternativne načine regulacije (*Js jim dovolim, da so jezni, da vpijejo, če jim je težko.* (D73)) ter poudarjajo pomen meja (*Meje so zato, da je on varen in da meja bo ostala.* (A146)).

Pomembna je tudi čustvena prisotnost (*Lahko sem tukaj z njim in zdržim z njim.* (A147)), včasih pa tudi začasen umik rejnika (*e zdej pa pauza, pet minut pridem nazaj.* (A148)), pri čemer rejnice skušajo ohraniti odnos (*Načeloma pač se trudim, če le gre, da ga ne umaknem, mislim, ga umaknem v smislu varnosti.* (A149)) in napovedujejo odsotnost (*ej glej, kuhat grem, mislm pomešat grem in pridem nazaj.* (A150)), ob tem pa zagotavljajo varnost in bližino (*Na ta način da ima tukaj varnost, bližino, če jo rabi.* (A151), *tuki sm, vse bo vredu.* (C62)). Kot pomembno

izpostavljajo vztrajanje v odnosu (*Ampak js je nism spustila.* (D76), *Pač tam sm. Nekak to probam zdržat.* (G69)) in čakanje na umiritev in približevanje (*Ko se začne umirjat, grem bližje počas.* (G70)).

Rejnice otroke aktivno učijo izražanja čustev (*Ro sva tko zavestno se učili, delali na tem, s tem k sm jo spraševala o čustvih, a je jezna, žalostna.* (C78)) ter v ospredje postavljajo komunikacijo (*Ampak k se umiriš, se pa usedemo pa pogovorimo.* (D74). Poudarjajo pa tudi, da v času, ko otrok doživlja stisko, ni smiselno spodbujati pogovora, ker takrat otrok ničesar ne sliši in mora najprej umiriti svoja čustva (*Ne začnem nč razlagat, nč spodbujat pogovora, ker vem, da me ne sliš.* (G68)).

Nekatere uporabljajo umirjen odziv ob manjših kršitvah (*Zdej za kozarc vode reagiram tko da ji pač sam povem ane,* (C67)), ob hujših pa izrazijo jezo (*Ko pa kakšne res lumparije dela, sm pa js pol mal bl stroga do nje,* (E73)). Rejnice zavračajo telesno kaznovanje (*Če bi biu to moj otrok, bi najbrž dubu mal po riti, ona pa pač ni mogla dobit. Nikol se tega ne poslužujem.* (C69)) in nekatere tudi kaznovanje (*kaj jo bom js zdej kaznovala al kaj, da ne bo na plesne hodila.* (E69)), medtem ko druge uporabljajo metode posledic ali kazni (*Pogovor, pa kaznovanje v tem smislu, nevem, ne bomo šli vn, ne bomo knjigice bral, ne bomo šli k sosedi na kavo.* (C70), *Pol dobi posledice, recimo da gre v sobo, da se umiri, al pa kakšna kazen.* (F84)).

Uporabljajo tudi usmerjanje v umik (*jo vprašam, če gre mal poležat v posteljo, reče ja, ko se pomiriš, pa pridi vn.* (C75)) ter ponovno vključitev (*pa rečem seveda, pridi, se bomo igrali.* (C77)), pa tudi preusmerjanje pozornosti (*preusmerla sm ponavad pozornost, tko da sm jo povabla, če bova mal plesali pa dali musko, a se greva tole igrco.* (E71)). Nekatere rejnice izpostavljajo tudi težave z lastno regulacijo (*Ja takrat pa jst ne morem bit mirna, no.* (F80)), povišan ton glasu (*Povzdignem glas, mu jasno povem, da se tko ne dela.* (F81)) ter kritičnost do nudenja bližine v takih situacijah (*Ne moreš ga takrat še neki božat, ko razbija, to men ni logično.* (F87)).

Na koncu nekatere rejnice poudarjajo pomen refleksije po pomiritvi (*Šele pol, k je te epizode konc, pa absolutno pogovor. Mal probava raziskat, kaj se je zgodil, kaj v takih situacijah, da ma pravico bit jezn, ampak določt meje pa tko.* (G71)).

Odziv na disociativno vedenje otroka

Rejnice pogosto dovolijo umik, vendar ob tem ohranjajo povezanost (*Mu povem, da se lahko umakne, ampak da ve, da smo tle, da ga imamo radi.* (A154)) ter ostajajo razpoložljive za stik (*Ko bo rabu, lahko reče, da se pridemo stiskat, pogovarjat, karkoli bo rabu.* (A155)) in kombinirajo prostor ter bližino (*Pač mu dam prostor, ampak na tak način, da vidi, da sem nekje v bližini.* (A156)). Ob tem postopoma vključujejo otroka nazaj v odnos (*Če to zelo dolgo traja, poskušam preverjat, a sva že, a sva že kle.* (A157)) in sledijo njegovemu tempu (*In to je trajal kako leto, dve, da je on zafunkcionirou in pol je kr zacveteu.* (D80)), pri čemer poudarjajo pomen časa (*Dam ji čas, da se navad.* (E78)). Nekatere rejnice najprej dopuščajo umik in opazujejo (*Takrat ga en čas pustim.* (B109)), nato pa pristopijo k otroku (*Takrat ga probam mal "zbudit", ga ogovorim, rečem dej povej, kaj je.* (F89)).

Po drugi strani nekatere uporabljajo tudi bolj oster pristop (*Včasih je potrebna bolj oštra reakcija.* (B112)), otroku pripisujejo odgovornost (*Ti si naredil napako, ne boš se muhal name, ker si ti kriv. Nisem jaz kriva, zdaj boš nehal s tem.* (B113)) ter ustavljajo vedenje in pričakujejo komuniciranje s strani otroka (*On je zdaj tam neki otopel, ne vem kaj. Kaj si naredil, se bova pogovorila.* (B114), *Ker moraš komunicirat, drugač ne gre.* (F91)).

Rejnice umik pogosto razumejo kot strategijo za pomiritev (*Pa ne gre ona za kazen. Ona se gre uhladit, po svoje razmislt, se skulirat, in pol pride vn oz. se zadere, če loh pride vn.* (C83)), v nekaterih primerih pa vključujejo tudi strokovno pomoč (*No, z enim fantom, k je bil skos tak, čist zase, čist apatičn, smo si pomagali s kliničnim psihologom. Potem je ona delala z njim.* (D77)) ter aktivno pristopajo in vabijo v odnos (*Js sm ga vedno vabila v pogovor, al pa sm se usedla zravn njega k je bil sam tam, medtem k so se drugi igral, on jih je pa gledu, pa sm ga nekak vabla v interakcijo.* (D79)).

Po drugi strani nekatere opozarjajo tudi na nevarnost pretiranega dopuščanja umika (*Tega je blo na začetku ful, k lipov bog je biu prsežm. Js mislm da je kle ful past, da ga preveč pustiš pr mir.* (G72)) ter umik razumejo kot znak globlje stiske in posredno izražanje razočaranosti v odnose (*Brala sm, da ta apatija pa otopelost izhaja iz tega, da on niti ne upa več, da bo mel kak normaln odnos z odraslo osebo in to že tko mal pomen, da je obupu nad tem.* (G73)), zato otroka aktivno vabijo v odnos (*Tkoda js sm ga počas skos poskušala povablat v odnos, da ne bi mel filinga, da je pozablen.* (G74)). Rejnice ob tem poudarjajo tudi pomen prepoznavanja skritih potreb (*Če je tih, to še ne pomen, da ne sporoča potreb. Lih tišina je ful sporočilna, tud tihi klic na pomoč je še usen klic na pomoč.* (G75)).

Soočanje z lastnimi čustvi med otrokovo stisko

Rejnice opisujejo, da se trudijo umiriti in regulirati čustva (*Pač prediham pa je, haha.* (C92)), vendar pogosto prihaja tudi do izgube samoregulacije zaradi zahtevnosti situacije (*Ona ful preizkuša meje, točno ve, da ne sme, ampak točno to bo nardila. In js nemorm potem z nasmeškom ji govort umirjeno ne to delat, k nekatere mame.* (C88), *In ja, včasih zgubim živce. Nism robot.* (F97)). V takih situacijah se pogosto umaknejo in si vzamejo čas in prostor za samoregulacijo (*Rečem ej, tri minute, pa pridem nazaj, umaknem se v kopalnico, zadiham, mrzla voda v obraz.* (A160), *Pol se mal umaknem, grem stran, da se pomirim.* (F98)), čeprav navajajo, da zaradi preokupiranosti otroka to ni vedno mogoče (*Pr njej nemorm, ker ona pride za mano, haha.* (C91)).

Rejnice poudarjajo pomen zavedanja, da otrokovo vedenje ni osebno (*Rečem si, ej, ni osebno.* (A161)) ter prepoznavanja lastnih sprožilcev (*To nas trigira ... on bi moral komunicirat in me znervira, da ne komunicira.* (A162)), pri čemer opisujejo tudi impulzivne odzive (*Včasih k je preveč, js kr mal znorim. Pač dvigne ti plafon, ni enostavno.* (E79), *Pa tut razjezi me, no.* (F95)). Ob tem izražajo prizadevanje za spremembe (*Se trudimo, da je tega čim manj.* (A164), *Recimo moja mami, k je bla na nas jezna pa ji je blo preveč, je vstala in šla. Sm rekla, da js tega v življenju ne bom nardila.* (D84)) ter poudarjajo, da je regulacija čustev zahtevna (*Je težko zdržat.* (D81)). Rejnice uporabljajo različne načine regulacije, kot je jok (*Js sm po naravi ena jokica. Zjokam se pa je.* (D82)) ter regulacijo konflikta skozi pogovor (*Mal dvignem glas, povem kaj mislm, pol se pa usedemo in se pogovorimo.* (D85)), ob tem pa poudarjajo pomen vztrajanja v odnosu (*Nč ne greš stran od njih, zdržat je treba, zdržat.* (D86)).

Nekatere rejnice izpostavljajo tudi razumevanje otrokovih posebnosti (*Sam se morš pol mal zregulirat, pa dojet da to ni običajn otrok, pa pač tko, zbirat morš bitke.* (E80)), hkrati pa opisujejo tudi popuščanje in rahljanje meja ter pravil kot posledico nemoči (*Js sm pol ratala zmer bl popustljiva, ker drgač pač enostavno ne gre.* (E81)).

Rejnice pogosto doživljajo čustveno prizadetost (*Jst bom iskrena, mene to ful prizadane včasih.* (F94)), občutek neuspeha (*Ker se trudim, pa dajem vse, pa pol pride do takih situacij.* (F96)) ter nemoč (*Sam ja, ni lahko, no. Ker hočeš pomagat, pa ne gre vedno.* (F99)), ob tem pa hkrati tudi čustveno izčrpanost (*Ne znam ti razložit, kok sm učas izčrpana. Tko kr mal bi se zgrudla na tla.* (G76)).

Ob tem nekatere rejnice poudarjajo aktivno uporabo strategij samoregulacije (*Ampak js se zavedam, kakšn je moj cilj, v kaj sm se spustila, zato pač mam svoje ventile pa filtre, kako sebe reguliram.* (G77)) ter prevzemanje odgovornosti za lastna čustva (*Pač js sm odrasla oseba in sm odgovorna za svoja čustva in to morm drugje sfiltrirat, ne prek njega.* (G78)), pri čemer si po pomiritvi otroka vzamejo čas zase (*Dokler je on v stiski, morš zborbat z njim, zdržat, pol pa k je on že umirjen, vzet si čas za pomiritev, ponavad mal prediham, preberem kako knjigo oz. poslušam podcast.* (G79)).

Ponovna vzpostavitev odnosa po hujšem konfliktu

Rejnice opisujejo, da otrok po konfliktu pogosto sam izrazi željo po bližini (*K ona mene vpraša, če lahko pride in me vpraša a si moja, a me maš rada, rabi potrditev, ljubezen.* (C84)), kar razumejo kot njegovo potrebo po ponovni vzpostavitvi odnosa (*Ponavad k js njo kregam, ona pol želi da js njo objamem.* (E82)).

Nekatere rejnice konflikte minimizirajo (*To je pač unih tri minute, k ona rab čas zase, in to je to. Življenje gre naprej, js nisem potem neki zamerljiva, to je otrok, nemorm js njej zdej zamert, ker mi je rekla da me ne mara.* (C85)), ali pa začasno umaknejo komunikacijo (*Mal ji dam časa, mal jo pustim.* (E83)), ter kasneje postavijo meje (*Naslednji dan sem ji povedala, naj se skulira in naj neha s takimi.* (B128)).

Nekatere rejnice se po konfliktu premaknejo naprej brez poglabljanja in komunikacije o dogodku (*Pač smo šli naprej, kaj čmo se zdej zapenjat.* (B129)). Nekatere se temu delno pridružujejo in ob tem ohranjajo naklonjenost kljub zavračanju (*Pa reče, da me ne bo povabla na rojstni dan – ja v redu, me pač ne boš, js te mam še vseeno rada.* (C86)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen časa za umiritev (*Ponavad sm pustila unih 15 minut, da smo se vsi umiril, pol sm pa šla v sobe pa rekla, ala, gremo. Tole mormo razčistit.* (D88)) ter pogovora po konfliktu (*Pol pa tud js pač rečm, da se pogovoriva, kaj ni blo vredu, zakaj ni blo vredu.* (E84)), pri čemer poudarjajo, da konflikt ne pomeni konca odnosa in to želijo naučiti otroke (*Ker hočm, da dobi izkušnjo, da konflikt ne pomen, da je odnosa konc.* (G83)).

Nekatere rejnice poudarjajo velik pomen popravljanja odnosa (*Popravljanje odnosov to je vse, kar imamo smo sam ljudje.* (A169)). Izpostavljajo, da so za popravljanje odnosa odgovorne one in naredijo prvi korak, ko pride do razkola v odnosu (*Dejstvo je, da pride do kakih hudih*

kregov. Kokrat smo se z otroki skregal, joj. Ampak vedno sm js tista, k popravm. (D87)), saj otrok za to še ni razvojno zmožen in to ni njegova odgovornost (A167). Njihov način vzpostavljanja odnosa po konfliktu vključuje tudi opravičilo odraslega (*Jaz začnem s tem, sem zavpila ni bilo okej mi je žal bom se potrudila.* (A168)) in učenje popravljanja odnosov (*Vse je prav, da se tudi kregamo, to je del življenja, ampak je treba povedat, razčistt in nazaj vzpostavt normaln odnos, to jih učim.* (D89)).

Po drugi strani nekatere rejnice poudarjajo tudi odgovornost otroka, da vstopi v odnos, saj pričakujejo opravičilo (*Ja ponavad ko se oba umiriva jst pričakujem, da se otrok pride opravičit, če je kej narobe naredu. To mi je pomembno.* (F100)) in njihovo prepoznavanje lastnega vedenja (*Ne more bit kr tko, da se nič ni zgodil.* (F101)) ter refleksijo (*Če se opraviči pa vidi, da je šlo čez mejo pol je zame zaključeno.* (F104)).

NA RAZUMEVANJU TRAVME UTEMELJEN PRISTOP DELA

Razumevanje vloge rejnice

Rejnice svojo vlogo razumejo kot zelo odgovorno (A172) ter jo razumejo kot skrb za otroke z izkušnjo zanemarjanja (*Js to doživljam kot odnos med nekom, k pride z neko težko zgodbo in ostane brez vsega in med nekom, k mu za en čas stoji ob strani.* (G84)). Ob tem poudarjajo, da v tej vlogi pogosto popravljajo posledice drugih (*V bistvu krpaš luknje, ki jih nisi naredil.* (A174)) ter jo doživljajo kot zahtevno (*Je pa težko. Velik izziv.* (A178)).

Velik del rejnic vlogo razume kot uresničitev materinstva (*Meni pomeni, da sem končno dobila naziv mama da končno imam otroke.* (B130)), pri čemer se z njo tudi identificirajo (*Ja mislm to pač pomeni da si starš ti si starš tem otrokom.* (F105)). Nekatere rejnice izražajo nenaklonjenost sistemu rejništva, saj bi želele otroka posvojiti (*Js nikol nism hotla bit rejnica js sm hotla posvojit pa pač je to težko.* (E85)). Ob tem pa izpostavljajo tudi sistemske ovire pri rejništvu, ki odbija rejnike od odločitve za namestitev otroka (*Pa tud tko zdele vidm da rejniki nočjo več bit rejniki ker je to ratal tok težko s temi sodišči pa vse.* (E86)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen odnosa z biološkimi starši, predvsem potrebo po njihovem priznanju (*Nisem mogla bit jezna na mamo, ker sem jo spoštovala, ker je ona rodila moje otroke. Spoštovala sem tudi, da jim je dala zeleno luč, da se lahko pri meni počutijo dobro.* (B131)) ter zavestno izogibanje njihovemu očrnjevanju (*Vseen pa nisva nikol nikol grdo o njihovih starših, nikoli.* (D95)), kar dopolnjujejo z validacijo staršev (*Hkrati pa validirat*

njegove starše, da se to ni dogajal, ker ga nebi mel radi, ampak da nista znala drugač, in da se zdej učita, ko njega ni doma. (G87)).

Rejnice izpostavljajo tudi vzgojno-razvojni vidik svoje vloge, kot je omogočanje boljšega življenja (*Tko js sm tuki, da nekak poskrbim za to, da lahko dobi neke nastavke za normalno življenje.* (G88)), spodbujanje izobrazbe (*Pomembno mi je, da bi se otroci izšolali in prišli do poklica.* (B132)), občutka pripadnosti (*To je pomembno glede skupnosti da občutijo da pripadajo.* (B134)) ter komunikacije (*Mi smo družina in se moramo pogovarjat.* (B135)).

Poudarjajo tudi pomen enakovrednosti otroka v družini (*Če smo ga sprejel v družino potem je enakovreden član. Ne vem zakaj bi ona bla neki manj. Moja je tko kot drugi.* (C94)) ter zavedanje začasnosti rejništva (*Tega sva se z možem zavedala od prvega dneva k sva prvega vzela. Sam pač nakonc noben ni nikol šou nazaj domov pa so eni še zmeri kle.* (D92)), kar zahteva sprejemanje realnosti (*Js bom zlo vesela če bo ostala ampak js vem v kaj sm šla. Je težko ampak to morš res vedt.* (C111)).

Rejnice poudarjajo tudi odgovornost za lastna čustva ob morebitni ločitvi (*Jaz od trenutka ko sem jih vzela so moji pa je čisto vseen al bi mogl po enem letu iti jaz sem odrasla. Jaz bi mogla zborbat s svojimi čustvi če bi šli oni pač nazaj.* (D91)) ter potrebo po soočanju z njimi (*Ampak sva pa rekla če pride do tega sva midva tista k morva počistt s svojimi čustvi.* (D93)).

Ob tem izpostavljajo visoko stopnjo predanosti otroku (*Ko otrok pride k meni ga jst res vzamem k sebi tko zares. In pol si v tem zjutri zvečer skos. Ni pavze.* (F106)) ter vlogo opore (*Meni to pomeni da si nekomu tam ko nima nikogar.* (F107)), kar zahteva stabilnost (*Ampak hkrati pa čutm da moraš bit ful stabilen da ga ne zmedeš še bolj.* (F108)) in jasno strukturo (*Ker pridejo že tok zmedeni in če še ti nisi trden pol ne vem kdo bo.* (F109)).

Nekatere rejnice svojo vlogo razumejo tudi kot dajanje korektivne izkušnje odnosa (*Pa svojo vlogo vidm v tem da mu dam izkušnjo da odnos lahko zgleda drugač.* (G85)) ter učenje varnosti (*Da to kar se mu je doma dogajal ni standard varnega pač da tko ne bi smel bit.* (G86)).

Rejnice poudarjajo tudi nujnost samorefleksije, saj izpostavljajo vpliv lastnih izkušenj (*Zraven imaš svoje travme izkušnje in tako naprej.* (A175)), pomen njihove predelave (*Ful fajn je da imaš kej že predelan.* (A176)) ter zavedanje odgovornosti (*Da se zavedaš te odgovornosti ki jo*

imaš. (A177)), ob tem pa poudarjajo tudi pomen vztrajanja v odnosu (*Vztrajat moraš z otrokom tudi takrat ko je težko.* (A190)).

Razlaga vedenja skozi prizmo travme

Del rejnic vedenje otrok jasno razume skozi prizmo travme, pri čemer čustvene izbruhe normalizirajo (*Nek nivo izpadov imajo vsi otroci.* (A179)). Hkrati jih razumejo kot iskanje varnosti (*Izpadi so zelo pogosto odziv na mejo in hkrati ful glasno iskanje varnosti.* (A182)) ter potrebo po potrditvi (*Iščejo zagotovila, da so okej.* (A183)) in strah pred zapustitvijo (*Prvinski instinkt je, da se bodo slabo obnašali in boš šel stran.* (A189)).

Poudarjajo tudi funkcionalno razumevanje vedenja (*Funkcija teh izpadov je ful pomembna.* (A185)) ter velik vpliv odziva odraslega (*Pomembno je, kako nanje reagiraš.* (A186)), ob tem pa izpostavljajo potrebo po stabilnosti (*Otroci rabijo več zagotovila, da so varni in da se lahko zanesejo nate.* (A188)).

Nekatere rejnice vedenje razumejo kot neposredno posledico travme (*Ja to problematično vedenje itak je prisotno, sam pač valda to je vse posledica travme od doma.* (E88) ter kot posledico preteklih neurejenih razmer (*In jst si to razlagam, da je pač od prej, da ni mel nekih stvari poštimanih.* (F111)), ob tem pa poudarjajo otrokovo ranjenost (*Ampak pač res so ranjeni, poškodovani, ker nosjo hude zgodbe.* (E90)) in dezorganiziranost (*Te otroc res pridejo celi razštelani, js sm se na začetku večkrat spraševala, kaj mi je blo treba tega.* (E89)).

Nekatere razumejo vedenje tudi kot strategijo preživetja (*Oni so mogli najti eno pot, da bojo v tem krutem svetu obstali. Včasih je agresija, včasih je umaknjenost, včasih je pa eno in drugo.* (D101)) ter opozarjajo na dolgotrajnost okrevanja (*Ja, kle ji je že dobr, sam za nazaj popucat ne gre kar tako ane, ampak tega ne razumejo.* (D102)). Ob tem kritizirajo etiketiranje otrok (*Pa vedno več je teh ranjenih otrok, pa sam rečejo v šoli, ta je problematičen, un je problematičen, dejmo ga ke. Ja ne, ni problematičen, sam lovi se, išče se. Dej ga podpri.* (D103)) ter poudarjajo vpliv družinskega okolja (*Ja eni so res travmatizirani. Sestrca od moje k je pr drugi rejnici ma recimo tud čist sprane možgane od staršev.* (C95)) in povezavo med stiki ter regresijo (*Ko je blo obdobje, k ni blo stikov, sta bli punci super. Ko so se stiki spet začel, obedve sta nazaj v plenicah pristali. Ne mi rečt, da je to blo slučajno. Travma, seveda da je to travma.* (C96)).

Del rejnic vedenje razume tudi kot komunikacijo (*To je absolutno komuniciranje čez vedenje, sporočanje potreb* (G89)) in kot potrebo po slišanosti (*in zate hkrati izziv, a ga boš slišu. Ni to nobeno manipuliranje al pa nek njegov pokvarjen karakter, on sam hoče bit slišan.* (G90)).

Po drugi strani nekatere rejnice vedenje pogosteje razlagajo kot iskanje pozornosti ali preizkušanje odraslega, na primer kot destruktivno pridobivanje pozornosti (*Sm mela enkrat trebušno virozo mamica je spala js sem pa vzela spangico pa sem risala po televiziji.* (C65)) ali kot vedenje zaradi dolgčasa (*Ko je njej dolgčas ko vidi, da jo ti ne šmirglaš, ona nardi neumnost.* (C66)). Nekatere vedenje razumejo kot testiranje odziva odraslega (*In ja včasih mam občutek da te prov izziva da gleda kako boš reagiral.* (F112)) ter ga hkrati neposredno opredelijo kot iskanje pozornosti (*Tko da jst to vidim bolj kot neko preizkušanje pa tut iskanje pozornosti no.* (F114)).

Preprečevanje povzročanja dodatne škode in (re)travmatizacije

Rejnice preprečevanje ponovne travmatizacije pogosto razumejo kot zavesten, reflektiran proces, ki vključuje delo na sebi (*V prvi vrsti z delom na sebi, z predelvanjem svojih osebnih travm, triggerjev.* (A191) ter popravljanje odnosa (*S popravljanjem odnosa vsi smo ljudje in delamo napake.* (A195)). Ob tem poudarjajo, da opravičilo samo po sebi ni dovolj (*Pa da ni preveč tega, da si dovoliš velikrat "kiksnt" pa se pol skos opravičvt pa govort, da ni blo prou. Če mu govoriš, da ni blo prou kar si naredu, pa to še naprej pol skos delaš, je tud čist napačno sporočilo.* (G94)) ter izpostavljajo pomen odgovornosti odraslega (*Pomembno je zavedanje odgovornosti, vpliva na otroka in zavesten trud.* (A197). V tem okviru poudarjajo tudi pomen odnosa in vsakodnevnih izkušenj, ki otroku omogočajo varnost (*Čimveč prisotnosti, skupnega preživljanja časa,* (E91)), ljubezni (F116), občutka sprejetosti (*Da je on zadovoln pr nas pa se počut sprejetga.* (F118)) ter kompenzacije prikrajšanosti (*Da mu je omogočeno, da tuki dobi vse, česar doma ni meu.* (F117)). Pomembno vlogo ima tudi stabilnost in predvidljivost (G93) ter preprečevanje škodljivih sporočil (*Predvsem s tem, da pazim, kako se odzivam nanga, da ne dobi kakšnega napačnega sporočila od mene.* (G91)) in ne-normalizacija travme (*Pač probam preprečt, da ne bi potrjevala, da so ble njegove pretekle izkušnje neki normalnga.* (G92)). Rejnice izpostavljajo tudi pomen iskrenosti (*Da sem poštena pa iskrena do njega.* (F115)) ter jasnega, necenzuriranega pojasnjevanja otrokove zgodbe (*Ko je vprašala, sem ji dala sliko in rekla: to je tvoja mami, jaz sem ta mami, ki skrbim zate.* (B145)).

Hkrati pa se v odgovorih pojavi izrazit kontrast, saj nekatere rejnice preprečevanje ponovne travmatizacije razumejo kot izogibanje preteklosti in poskus "pozabljanja". To se kaže v izogibanju pogovorom o travmi (*Tako, da pač ne pogrevaš teh stvari. Pač pustmo, to je blo tam, zdej je pa drugač.* (B136)), v aktivnem spodbujanju pozabljanja (*Pač to je blo, zdej je pa drugač in se mormo na to fokusirat, da mal pozab.* (F120)) ter v prepričanju, da pogovor o preteklosti otroku škodi (*Če mu boš ti govoril o preteklosti, kaj si pa naredil? Še bolj ga travmatiziraš.* (B140)). Podobno nekatere poudarjajo tudi neobremenjevanje otroka glede staršev in nespodbujanja pogovora o preteklih izkušnjah v matični družini (*Ne obremenjujem ga s tem, kaj je blo.* (C97)) in izogibanje tem temam (*O teh stvareh se ne pogovarjamo.* (C98)).

Ob tem nekatere rejnice izpostavljajo tudi pomen strukturiranja vsakdanjega življenja (*Vedno sem rekla, lubček to so tvoje obleke, ki jih moraš imeti v omari.* (B138)) in neprimerjanja družin (*Jaz nikol nism otroku rekla, da bi primerjala, kako je blo doma pa tukaj.* (B137)), kar lahko prispeva k občutku stabilnosti.

Poseben vidik preprečevanja ponovne travmatizacije predstavljajo tudi meje, ki jih rejnice razumejo kot vir varnosti (*In ti moraš narediti nekaj, da bo on imel občutek, aha, nekdo me drži nekak varno, ampak mi dovoli, da sem to, kar sem. In to se mi zdi zelo pomembno.* (D98)).

Ohranjanje varnega prostora kljub otrokovemu doživljanju intenzivnih čustev

Rejnice varnost v odnosu pogosto zagotavljajo skozi nenehno bližino in prisotnost (*Bolj tko, da sem zraven, da vidi, da ga ne bom pustila.* (F121)) ter mirno, podporno držo (*skozi mirnost in bližino* (G97)). Pomembno vlogo imajo tudi skupne aktivnosti (*Mi smo res bli vedno z otroki skos skupi, gledal filme skupi, se hecal, se žgečkal, se jokal, te komunikacije k pridejo usput, pa enga stisneš pa druzga stisneš,* (D105)) ter ustvarjanje odnosa, v katerem je otrok lahko v stiku z odraslim tudi ob intenzivnih čustvih (*Ampak more pa tud vedt, da sem konc dneva tam, to mi je pomembno.* (F123)). Kljub temu pa se v določenih situacijah raje umaknejo (*Pač sej ko je prehudo, itak greš stran pa njega pošlješ stran da se umiri, to je logično.* (F122)).

Rejnice poudarjajo tudi pomen dopuščanja otrokovega vedenja in čustev (*ali pa jim dovoliš, da so nemirni, pa se vsedejo, pa spet dol, pa gre sem, marsikdo bi znoru pa reku, dej used se pa dej mir, ampak midva sva jim res vedno vse dovolila. Dala svobodo, da so našl svoje mesto.* (D106)) ter nenehne dostopnosti odraslega (*Pa otrok da kadarkol pride k tebi, je*

dobrodošel, kadarkol gre, ni problema, zmeri se pa lahko vrne, in ta del je tudi se mi zdi ful pomembn. (D107)).

Ob tem pa se pokaže pomembna razlika v razumevanju, kaj dejansko ustvarja občutek varnosti. Nekatere rejnice varnost povezujejo z rutino in strukturo (*Ja, in to so že vsi vedeli pred spanjem, eno uro, na sedežna, super, smo vsi skupaj, tud ta rutina jim je ful pomembna.* (D108)), ker po njihovem mnenju predvidljivost in stabilne meje otroku omogočajo občutek varnosti tudi ob doživljanju močnih čustev.

Po drugi strani pa nekatere rejnice varnost povezujejo z večjo permisivnostjo, kar se kaže v popuščanju pri mejah (*Pač morš mal zbirat svoje bitke. Js pač res načeloma velik popuščam pa tko no.* (E93)) in poudarjanju svobode (*Rabjo to svobodo, da te vzljubjo pa se počutjo okej.* (E94)), torej varnost razumejo predvsem kot rahljanje meja in strukture.

Sodelovanje z matično družino

Rejnice sodelovanje z matično družino pogosto razumejo kot ključen del skrbi za otroka, pri čemer nekatere vzpostavljajo zelo vključujoče, sodelovalne in podporne odnose. Opisujejo dobro komunikacijo in dogovarjanje (*Mi ubistvu kr dobr sodelujemo, morm rečt.* (G98)), pri čemer poudarjajo tudi fleksibilnost in vzajemnost (*Rekla je, da ni panike, se slišimo jutri. More pa bit to vzajemno, tudi js sem ji omogočila klic izven ure, ker je delala.* (A205)).

V takšnih odnosih rejnice aktivno krepijo moč staršev (*Js tud njiju poskušam ful opolnomočt, da bi znala bolš, da smo loh v nekem sožitju, da ni tekmovalnosti.* (G99)) ter vztrajajo v odnosu tudi, ko je ta zahteven (*Čeprou je včasih ful težko, ker se mi zdi da itak ne razumeta najbol, pa sta tko nastrojena proti sistemu, sam s tem k sm js tak prostor odprla, da ju ne zavračam, je to res čist neki druzga pol.* (G100)). Pri tem zavestno ne blatijo staršev (*Nikoli in nikdar ne govorim karkol slabga o njih, sploh pa ne pred otrokom.* (G102)) ter poskušajo razumeti njihovo perspektivo (*Oni imajo otroke radi na svoj način.* (D117)).

Pomemben uvid predstavlja tudi spoznanje, da vključevanje staršev zmanjšuje konflikt (*Pač oni imajo občutek, da si ti njemu otroke vzel in ko ti njih začneš sprejemat, ko oni ugotovijo, da niso odrinjeni, da so tudi oni lahko del tega, potem se sprostijo, potem grejo stvari lepo naprej.* (D118)). V najbolj izrazitih primerih sodelovanje preraste v zelo tesen odnos, kjer je matična družina dejansko vključena v vsakdanje življenje otroka (*Z mamico od teh ta malih*

dveh, ta zadnjih, ki smo jih dobili, je tako sploh naša. Ona je pač del družine. Sicer ima svoje stanovanje, pa službo, ampak velikrat je tukaj, pa je tukaj tudi čez vikend. Naša je. (D113). Takšno sodelovanje vključuje tudi aktivno podporo staršem pri spremembah (*Js sm z njo borbala v Društvu Projekt Človek, z njo sm hodila na vsa srečanja, otroke sm ji vozila gor, pa na piknike v projektu Človek sm hodila, in je že 12 let čista.* (D114)).

Rejnice v tem okviru tudi aktivno delajo z občutki ogroženosti matične družine ter validirajo njihovo vlogo (*Ona je in ostane njegova biološka mama ne glede na vse.* (A211), *Ko se je umirila, sm ji js rekla, lej, ti si jo rodila, ti boš vedno njena mama.* (D121)). Ob tem nekatere rejnice kljub dvomom sprejemajo pravico do stikov (*Ampak ne bom jaz otrokom vzela očeta. Naj imata čim več stikov.* (B150), *Stiki so njihova pravica in to pač morš spoštovat, nemorš brant stikov.* (F125)).

V nadaljevanju pa se pokaže bolj pragmatično, omejeno sodelovanje, kjer rejnice sodelujejo predvsem toliko, kot je nujno (*Pač tist kar se mi zdi pomembno, se zmenva in to je to.* (E105), *Mislm sodeluješ tok k morš ane.* (F124)). V teh primerih pogosto prevzemajo vodilno vlogo (*Midve sva se tud zmenli, na kakšen način bom nardila ureditev, kok dni bo pr men, js sm pač predlagala in pol se je ona vse strinjala.* (E99)) ter hkrati ohranjajo določeno distanco (*Sam pač js pazm, da ne ratamo preveč prijateljski.* (E103). Ob tem rejnice pogosto opozarjajo na sistemske napetosti in občutek neenakosti (*Starši majo vse pravice, ti sploh neveš, v kerem krogu si.* (C108)).

Z izrazitim premikom v razumevanju sodelovanja se pojavi tudi kritičen pogled na stike z biološkimi starši, ki jih nekatere rejnice doživljajo kot škodljive za otroka (*Pač to men nebo noben reku, da je v korist otroka.* (F128)). Opozarjajo na zmedenost otrok (*Stiki bolj niso koristni kot so, otroci ne vejo kam spadajo, kje se lahko sprostijo.* (B156)), nerealna pričakovanja staršev in prazne obljube (*Na stikih oče prinese vrečo igrač, obljublja stvari, potem tega ni.* (B158)) ter konkurenčnost med družinama (*Potem ti nisi nič, ker bo oče kupil skuter, ti pa ne.* (B159)). Poudarjajo tudi konkretne negativne posledice na vedenje otrok (*Sam je pa težko, ker ti tok nardiš na otroku in pol pridejo ti stiki in imaš občutek, da se vse podre in otrok dobesedno nazaduje.* (F126)) ter celo izražajo željo po ukinitvi stikov (*Ja ukint stike pa je to to, mel si priložnost.* (F130)).

Temu se pridružuje tudi kritika staršev zaradi pomanjkanja aktivnega truda za spremembe v smer vrnitve otroka (*Pač pa nč se ne spreminjajo na bolš, sam morš ti kej narest, da dobiš*

otroke nazaj. Oni pa absolutno nič. (F129)) in poudarjanje njihove odgovornosti (*Morjo sodelovat. Kako pol bodo sploh dokazal, da so primerni, da se jim vrne otroke? Na tak način zihr ne.* (C102)). Hkrati se zavedajo, da se v praksi otroci redko vračajo (*Ampak realnost je pa druga. Kok procentov otrok se vrne nazaj? Bore malo.* (C104)).

Na drugi strani spektra pa nekatere rejnice sodelovanje z matično družino tudi aktivno zavračajo, saj ga ne doživljajo kot potrebno (*Mislm, zakaj, sej ni bil plan, da js kej z njimi sodelujem.* (E96)). To pogosto povezujejo z željo po trajnejši obliki skrbi (*Pol sm pa vidla da jo starši hočjo nazaj. Js sm pa povedala že u štartu, da sm za trajno rejništvo.* (E97)) ter doživljanjem konflikta interesov (*Nima smisla to zdej neki ful več sodelovat. Vseen si na nekih nasprotnih polih.* (E106)). Ob tem se pojavlja tudi občutek, da sistem daje prednost staršem pred otrokom (*Očitno je bl važna korist staršev kokr korist otrok.* (F133)).

Na skrajnem koncu kontinuuma pa se pojavljajo tudi izrazito konfliktni odnosi, kjer sodelovanje sploh ni mogoče (*Ene imam vsak dan pred hišo zasledujejo samo preko sodišča in policije se vlečemo.* (A199)*, Eno leto smo imeli prepoved približevanja.* (A200)).

Izkušnja z individualno projektno skupino (IPS)

Rejnice opisujejo izkušnjo z individualno projektno skupino (IPS) precej raznoliko, pri čemer se že na ravni pogostosti kaže neenotnost – nekatere se srečujejo redno (*IPS mamo vsak mesec.* (A215)), druge pa le občasno (*Mah mel smo ga 3x ja, brezveze.* (E107)). Kadar IPS funkcionira, ga rejnice razumejo kot koristen prostor za neposredno komunikacijo in dogovore med odraslimi (*Ja, je bil pač vzpostavljen nek ta dialog…* (A217)). V teh primerih izpostavljajo tudi pomen mediacije strokovnega delavca (*da tud staršem da vedet, kaj je stvar rejnika* (A225)) ter možnost skupnega izražanja potreb (*da mi skupaj vse tam skomuniciramo* (A224)). Vendar je učinkovitost IPS močno odvisna od udeležbe staršev – kadar ti niso prisotni, rejnice IPS doživljajo kot neproduktiven (*staršev ni… tako da nimajo IPS zares smisla* (A218), *Js pa SD pa to je to.* (C115)). Tudi sicer večina rejnic poudarja, da IPS ni ključen prostor sodelovanja, saj se pomembne stvari rešujejo sproti in zunaj njega (*js ne bom čakala na IPS čez 3 tedne* (C117), *načeloma se največ zmenmo izven IPSa* (G107)).

Pogosto ga doživljajo kot formalnost ali administrativno obremenitev (*Js sm mogla ta poročila pisat… za brezveze.* (E108)), ob pasivni udeležbi (*Pač grem, povem svoje in to je to.* (F137))

ter pomanjkanju dejanskega sodelovanja (*Sam kakšn je zares smisu v tem, če ni zares nobenga sodelovanja?* (F135)).

Rejnice sicer razumejo osnovni namen IPS (*Namen IPS je, da starši zvejo, kaj se z otrokom dogaja.* (C118)), hkrati pa ga uporabljajo tudi kot mehanizem za spodbujanje njihove udeležbe (*če želijo odgovor, naj pridejo na IPS* (C120)) in kritiko njihove pasivnosti (*Ne morš sam hodt na stike… pa mislš da boš na stikih vse rešu.* (C121)).

Glede vključevanja otroka pa zavzemajo previdno držo – poudarjajo, da njegova prisotnost ni vedno smiselna, zlasti ob konfliktih (*se mi sploh ne zdi pametno, da je otrok prisoten* (A220)), zato zagovarjajo pogojno vključevanje in možnost umika (*če je vzpostavljen dialog… pa mogoče kasneje ja* (A222)).

OBREMENITVE, IZZIVI IN POTREBE REJNIC

Najzahtevnejši vidik rejništva

Rejnice kot najzahtevnejši vidik rejništva zelo pogosto izpostavljajo svoj položaj znotraj sistema, ki ga doživljajo kot nejasen, nepredvidljiv in pogosto nepravičen. Pri tem posebej poudarjajo občutek razvrednotenja svoje vloge (*To, da nimaš nobenih pravic. Samo varuška sm.* (C123)) ter izrazito nesorazmerje med odgovornostjo in pravicami (*Za vse odgovarjam sama, pravic pa nobenih nimam, nč ne smem sama narest za otroka, nč.* (C124), *Ma to, da res nimaš nobenih pravic,* (F138)). Njihova vloga je tako zaznamovana z veliko odgovornostjo, hkrati pa z zelo omejenim vplivom na ključne odločitve glede otroka.

V tem kontekstu rejnice pogosto kritično reflektirajo privilegiran položaj bioloških staršev (*Pač v naši državi so starši še zmer bogovi, in to ni prov.* (C125), *CSD je sam sfokusiran na to, kakšne pravice majo starši…* (F139)) ter izpostavljajo potrebo po drugačni porazdelitvi pravic (*Če jim je otrok odvzet, bi jim mogl tud določene pravice odvzet in rejniku prepustit.* (C126)). Ta neenakost se odraža tudi v konkretnih vsakdanjih situacijah, kjer rejnice nimajo avtonomije niti pri manjših odločitvah (*E si ful želi uhančke, ja ni šans da ji dam uhančke…* (C127)), kar vodi v občutek nemoči in negotovosti (*Nč si ne upam, nč.* (C128)).

Ob tem rejnice izpostavljajo tudi nenehno pravno negotovost in strah pred posledicami (*Ja kdo bo pa podpisou? Js nebom sama podpisala…* (C131)), pa tudi dileme, kjer so razpete med

zaščito otroka in spoštovanjem pravic staršev (*Ampak če bo pa klopa dobila… bom pa js kriva al kaj.* (C132)). Takšne situacije kažejo na kompleksnost njihove vloge, kjer morajo sprejemati odločitve z velikimi posledicami, brez jasne podpore ali pristojnosti.

Pomemben vir obremenitve predstavlja tudi odnos z biološkimi starši, ki je pogosto zaznamovan z zavračanjem, rivalstvom in občutkom ogroženosti (*Močno rivalstvo, ljubosumje.* (D129)). To neposredno vpliva tudi na otroka, ki je razpet med dvema družinama (*ne vejo, kam pripadajo…* (D130)). Dodatno obremenitev predstavljajo tudi razlike v vzgojnih praksah (*Doma ji dajo telefon…* (E110)), ki se pogosto odražajo v zahtevnem vedenju otrok (*zmer k pride nazaj od njih mam filing, k da pride cela zaostala.* (E111)).

Rejnice kot enega izmed najtežjih vidikov izpostavljajo tudi začasnost rejništva in čustveno navezanost na otroka (*In to včasih… pomislm nekje uzadi, da bi enkrat šou…*(G111)). To spremlja močan strah pred izgubo (*mi je itak groza pomislt, kako bi blo brez njega.* (G110)), hkrati pa tudi zavedanje, da morajo same prevzeti odgovornost za svoja čustva (*Ampak okej, to je moje. In moja odgovornost je, da bom s tem zborbala.* (G112)) in sprejeti temeljni cilj rejništva (*Mogla bom res ponotranjit, da bom vesela zanga… Navsezadnje vemo, kaj je cilj rejništva.* (G113)). Ob prekinitvi rejništva ali zgolj misli na to rejnice torej opisujejo zelo intenzivno čustveno obremenitev (*Je pa včasih težko handlati to, ker veš, da to niso tvoji otroci, da ne veš kaj se bo zgodilo.* (B116)), občutek osebnega neuspeha (*To ni šlo in sem to sprejela kot nek svoj neuspeh.* (B117)) ter globoko trpljenje (*Takrat sem jaz zelo trpela. Zelo hudo mi je bilo.* (B118)). Ob tem razvijajo strategije sprejemanja (*Ampak sem potem v svoji glavi razčistila, da tudi če imaš svoje otroke, enkrat odidejo. Da je vse to začasna situacija.* (B119)) in zaščite sebe (*Nisem je hotela videti. Tako si se odločila, jaz ne bom zaradi tebe trpela. Jaz sem dala vse in še več.* (B121)). Tudi druge rejnice opisujejo intenzivne čustvene reakcije ob odhodu otroka, tudi v primerih, ko so same odpovedale rejniško pogodbo (*K je šla E stran, sm jokala ko dž, en teden nism k seb pršla, pa sm jo js stran dala. Ampak sm vedla, da jo morm, da zaščitm mojo družino. Navadiš se na otroka, to ni avto.* (C113)).

Na ravni sistema rejnice izpostavljajo njegovo kompleksnost (*ni sam biološka družina, pa CSD, ampak je zdej zravn še sodišče… ena velika zmeda.* (A229)) ter občutek nemoči ob vplivih, na katere nimajo vpliva (*nad čemer jaz nimam vpliva, pa najbolj vpliva na mojega otroka…* (A230)). Sistem pogosto doživljajo kot neučinkovit (*sistem jih pa pač pušča na cedilu…* (A231)), pri čemer posebej izpostavljajo, da otrokove potrebe in doživljanje niso dovolj upoštevani (*ni nobenga, ki bi slišu otroka.* (A233)). Ob tem opozarjajo tudi na

prelaganje odgovornosti med institucijami (*ja dejte vi kr zdravnico vprašat…* (C130)), kar dodatno povečuje občutek negotovosti.

Izzivi pri vzpostavljanju odnosa z otrokom

Rejnice ob vzpostavljanju odnosa z otrokom pogosto doživljajo različne notranje obremenitve, ki se začnejo že pred samim sprejemom otroka. Prisoten je strah pred zavrnitvijo (*A veš da ne vem… Na začetku je nek ta strah, a te bo sprejel?* (A235)), pojavljajo se tudi dileme že v fazi odločanja za sprejem otroka v družino (*Tko da mogoče to pričakovanje, pa sploh ne ko je že enkrat nameščen, v bistvu še prej, ko se odločaš za to, da sprejmeš še enega otroka, je ta zadržek.* (A237)).

Pomemben vir obremenitve predstavlja tudi močna odvisnost poteka odnosa od matične družine (*Vse je odvisno od bioloških staršev. Če to ne špila, ne špila nič.* (B177)), kar rejnice postavlja v položaj omejenega vpliva že na samem začetku. Hkrati opisujejo težave, povezane z otrokovim vedenjem ob namestitvi, predvsem odsotnost meja (*To, da nimajo nobenih mej postavljenih, da so k da so padl z vesolja.* (C133)) in neustrezne vedenjske vzorce (*Noben nč ne uboga, vsi razposajeni, js morm pa zdej to popravt.* (C134)), kar dodatno povečuje občutek odgovornosti.

Pomemben notranji konflikt predstavlja tudi želja po ekskluzivnem odnosu z otrokom (*Men je res velikrat blo ful ful težko, ker ni šlo v to smer, k sm js hotla, js bi itak otroka posvojila, pa da je sam moj*. (E113)) ter hkratna nejevernost v zmožnost staršev za spremembe (*Ker ti vse daješ, vse daš za tega otroka, ubistvu ful več kukr bi se prčakval, in pol nakonc bojo starši dobil cel izdelek, k ga bojo spet zafural.* (E114)), kar ustvarja dodatno čustveno napetost v odnosu.

Rejnice izpostavljajo tudi težave pri razumevanju otroka in dostopanju do njegovega notranjega doživljanja (*Najbl to, da ne veš, kaj se mu dogaja. Ker ne pove. In pol ugibaš.* (F141)), občutek nedostopnosti (*In včasih maš občutek, da se trudiš, pa ne prideš do njega. To je men najtežje.* (F142)) ter odsotnost neposredne komunikacije (*Ker jst bi rada direkten odnos, da poveš, kaj je, pa rešujemo.* (F143)). Dodatno obremenitev predstavlja tudi prisotnost dveh materinskih vlog, saj je situacijsko pogojeno, koga otrok upošteva kot skrbnika (*Pa seveda to, da ma ubistvu dve mamici ane in nemorš ti zares v polnosti bit njegova mama, to je pol oteževalna okoliščina v nekih situacijah, kjer bi te mogu dojemat kot mamo.* (F144)).

Nekatere rejnice kot izziv izpostavljajo tudi razumevanje vedenja (*Ja… iskreno, to k sm že rekla, pr tem sporočanju potreb skozi vedenje, sploh k so te izpadi.* (G114)) ter čustveno izčrpanost ob vztrajanju v odnosu (*Recimo po kakšnem izpadu… jst sm čist prazna. In pol moraš še vedno ostat tam za njega. Ker je seveda on prvi. To je men najteži.* (G115)).

V nasprotju pa nekatere rejnice izzivov pri vzpostavljanju odnosa ne doživljajo kot posebej obremenjujočih (*Pač, sej je težko, sam če zdaj nazaj pogledam, nimam občutka, da je bilo tako problematično, da ne bi se dal karkol rešiti.* (D131)), kar kaže na razlike v doživljanju in interpretaciji zahtevnosti odnosa.

Vpliv vloge rejnice na družino in nase

Rejnice ob opravljanju svoje vloge opisujejo pomemben vpliv rejništva na lastno življenje in družinsko dinamiko. Že ob začetku se pojavlja vprašanje, kako bo otrok vplival na družino (*Prvo kot prvo, a te bo sprejel, in drugo kot drugo, kako bo v bistvu vplival na dinamiko družine.* (A238)), kar kaže na zavedanje, da prihod otroka pomeni poseg v celoten družinski sistem. Rejnice ob tem opozarjajo tudi na potrebo po jasnem razmejevanju vlog v širši družini (*morm kdaj pobremzat, da to ni moj otrok… da pač se mami kliče sam mami, js sm S.* (G120)), kar nakazuje na kompleksnost umeščanja rejniške vloge v obstoječe odnose. Biološki otroci rejniškega otroka pogosto dobro sprejmejo (*Jo mata čist za svojo.* (C139), *Ona je kraljica pr nas.* (C140)).

Vloga rejnice pogosto postane zelo vseobsegajoča, kar se kaže v popolni vpetosti v skrb za otroka (*To je moj cel lajf, haha. Tako, to je v bistvu to, kar jaz delam zadnji dve leti.* (A239)) ter popolni osredotočenosti nanj (*Js sm res z glavo stoprocentno v tem in ta otrok je men center sveta.* (G117)). Posledično rejnice poročajo o pomanjkanju časa zase (*Tkoda ja mogoč se mal pozna, da mam manj časa zase pa za druge ljudi,* (G118)) in o stalni pripravljenosti (*Je kar izziv, ker morš bit skos v pripravljenosti.* (C135)), kar vodi v izčrpanost (*Nemorš normalno se spočit.* (C136)).

Pri tem nekatere rejnice poročajo tudi o izgorelosti (*Imela sem s starši od tamale tok težav, da me je čist zmankal. Zdej šele sm spet na poti nazaj k sebi.* (A240)) ter občutku nemoči ob realni stiski otroka (*Ko mi na centru rečejo naj se ne obremenjujem, jaz pa vsak teden gledam otroka, ki se zbudi s stavkom 'mama, ata, ne'.* (A241)). Posebej obremenjujoče je opazovanje travmatskih odzivov na matično družino (*Vidim, ko se ji disociira… ona otopi, da roko in se*

vda v to, da mora iti. (A242)) ter situacije, kjer otrokove potrebe niso upoštevane (*Poročajo na stikih, da ji ni kul… pa ni slišana.* (A243)). Rejnice pri tem doživljajo tudi notranji konflikt, ko morajo zaradi sistema ravnati v nasprotju z otrokovimi potrebami (*Otroku razlagam, da mora imeti meje… ampak jo hkrati silim v stik, kljub temu da njeno telo govori ne.* (A244)).

Sodelovanje z institucijami in strokovnimi službami

Rejnice sodelovanje z institucijami opisujejo kot kompleksno in pogosto nejasno, pri čemer se že na splošni ravni pojavlja vprašanje odgovornosti in pristojnosti (*Ne vem ali center slabo argumentira ali sodišče nima znanja in rabi striktne dokaze.* (A259)). Na eni strani izražajo določeno zaupanje v stroko (*Ja… mešano, no. Po eni strani jim zaupam, da vejo kaj delajo.* (F150)), na drugi strani pa prevzemajo pomemben del odgovornosti same (*Ampak drgač, jaz rada sodelujem, to, kar lahko sama naredim, sama naredim.* (D134)), kar kaže na potrebo po lastni proaktivnosti v sistemu, ki ne zagotavlja vedno zadostne podpore.

Največ izkušenj rejnice opisujejo v odnosu do centra za socialno delo, kjer se jasno kaže velika neenotnost v delovanju. Nekatere rejnice poročajo o dobrem sodelovanju, odzivnosti in podpori (*Z mojo socialno delavko zdej sm ful uredu.* (C151)). V teh primerih izpostavljajo tudi učinkovite postopke (*so bli postopki hitri, skos smo sodeloval.* (D137)) ter dolgotrajno pozitivno izkušnjo (*nikol nism mela težav, super se razumem z vsemi.* (D138)).

Vendar pa večji del odgovorov kaže na izrazito kritičen odnos do delovanja centrov. Rejnice opozarjajo na nekompetentnost posameznih strokovnih delavcev (*Večina jih je nesposobnih, žal.* (C147), *Ta na rejništvu je mel tok pojma o rejništvu k un na blagajni v Hoferju.* (C150)) ter na pomanjkanje strokovnega znanja, predvsem na področju travme in navezanosti (*Premalo vejo… treba se bo izobraževat o travmi…* (A257), *ful neko poglobljeno znanje, to pa lih nima no…* (G122)). Ob tem poudarjajo, da je kakovost sodelovanja močno odvisna od konkretnega centra oziroma posameznika (*Odvisno kater CSD… točno že vem, s kerim bo šlo in s kerim ne.* (C148), *Te CSDji pa tud tko no, čist različno…* (E123), kar kaže na neenotnost med centri oziroma posameznimi enotami.

Nekatere rejnice hkrati izpostavljajo tudi strukturne omejitve delovanja centrov (*Dejstvo pa je, da so pač totalni omejeni… Tud oni preko sodišča ne morejo iti.* (A250)). To ustvarja občutek, da center nima dejanske moči odločanja, kar dodatno prispeva k občutku nejasnosti in razpršenosti odgovornosti.

Posebej izrazita je kritika v kontekstu (ne)upoštevanja otrokove stiske, kjer rejnice opozarjajo na spregledane travmatske odzive (*Otrok se disociira na stikih, pa ni upoštevano kot dovoljšen dokaz.* (A258)) ter ignoriranje neverbalnih signalov (*Na centru vidijo da ji ni kul, ampak jo še vedno silimo v stik.* (A246)). Takšne izkušnje rejnice povezujejo s širšim občutkom, da otrokovo doživljanje ni ustrezno slišano.

Dodatno izpostavljajo pomanjkanje sistematičnega in kontinuiranega dela z otrokom (*One otroke tja namestijo pa rečejo, on je na varnem, in ne delajo čist nč več za tega otroka.* (C158)) ter neaktivnost tudi na ravni osnovnih postopkov (*Niti poizvedb za otroke v Palčici ne pošiljajo, nič ne naredijo.* (C157)), kar kaže na pomanjkanje celostnega spremljanja otrok po namestitvi. Rejnice ob tem opozarjajo tudi na neustrezno organizacijo postopkov, kot so dolgotrajni odvzemi (*Otroka že več k pol leta odvzemajo…* (C153)) in odsotnost sankcij za neustrezno delo (*Ampak a so kakšne sankcije…? Ne.* (C161)) in posledično na zmanjševanje motivacije za opravljanje rejniške dejavnosti (*js mam tega dost… js bom rekla da odstopam…* (C156)).

Na ravni sodišča rejnice izražajo še izrazitejše nezaupanje in občutek nemoči, saj skorajda vse poročajo o negativni izkušnji s sodišči. Poročajo o neodzivnosti (*Sodišče pa ne naredi nič…* (A253)) in dvomu o strokovnosti (*imam občutek, da ne vejo čisto, kaj delajo.* (A255)). Ob tem izpostavljajo tudi občutek nekorektnega odnosa do rejnic (*Sodišča pa na te rejnike gledajo tko, k da si en podizvajalc.* (E120)), kar dodatno zmanjšuje njihovo zaupanje v sistem. V kontrastu s tem rejnice poročajo o bistveno bolj pozitivnih izkušnjah z drugimi institucijami, predvsem v vzgojno-izobraževalnem in zdravstvenem sistemu. Poudarjajo dobro sodelovanje z vrtci in šolami (*S šolo in vrtcem imam super izkušnje…* (A266)) ter strokovno podporo zdravstvenih služb (*Pozitivno presenečena nad razvojno ambulanto…* (A267), *Pa s kliničnimi psihologi mam dobre izkušnje.* (D139)).

Na širši ravni sistema zaščite otrok rejnice izražajo izrazito kritičnost in frustracijo. Opozarjajo na neusklajenost med različnimi akterji (*Ker jst vidim, kaj se dogaja doma, oni pa gledajo širšo sliko…* (F153)), občutek nemoči zaradi pomanjkanja vpliva (F154) ter splošno nezadovoljstvo (*Tkoda js mislm da je ta cel sistem mal zgrešen.* (F155)). Posebej izpostavljajo tudi pomanjkanje implementacije na travmo usmerjenega pristopa (*Smo še svetlobna leta stran od implementacije znanja o travmi v samo prakso…* (G126)) ter problematične prakse znotraj sistema, ki znatno poglabljajo otrokove občutke nepripadnosti (*Te otroc res ne bojo nikol vedl, kam spadajo…* (G125)).

V tem kontekstu ena izmed rejnic dodatno opozarja tudi na problematične prakse nekaterih rejnikov, ki po njenem mnenju ne delujejo v korist otrok (*Folk skozi rejništvo hoče zadovoljit neko lastno željo po otrokih…* (G124)), kar odpira pomembno vprašanje motivacije za opravljanje rejniške dejavnosti in možnega konflikta med potrebami odraslih ter koristjo otroka.

Viri podpore in želene oblike podpore

Rejnice kot ključni vir podpore najpogosteje izpostavljajo družino in prijatelje (A260). Več rejnicam se zdi pomembna tudi medsebojna podpora drugih rejnic (*Sva meli momente, ko je bla ena na dnu, pa sva se bodrili.* (C165), *Pa tud tko z drugimi rejnicami smo kr povezane.* (F159)).

Kot notranji vir moči izpostavljajo občutek poslanstva (*Ne vem, nekako se mi zdi, da je to zame eno poslanstvo…* (D142)) ter odnos z otroki (*Men support dajejo otroci.* (D143)). Nekatere aktivno iščejo podporo in znanje v literaturi, ki jih podpre pri delu (*Knjige, podcasti, izobraževanja…* (G128)), pomembno pa izpostavljajo tudi psihoterapijo (*meni res pomaga to, da imam terapevta* (A261)). Podporo zaznavajo tudi pri CSD, saj nekatere poročajo o dostopnosti strokovnih delavk za nudenje podpore (F157).

Rejnice so na vprašanje, kakšno podporo bi potrebovale, da bi lažje opravljale svojo vlogo, najpogosteje izpostavile potrebo po bolj praktično usmerjenih, izkustvenih oblikah učenja in medsebojnega povezovanja. Posebej poudarjajo pomen podpornih skupin rejnic (*Ja, ne vem, mogoče se mi neka podporna skupina rejnic…* (A270)), kjer bi lahko delile izkušnje in se učile iz konkretnih situacij (*To deljenje izkušenj med sabo ti malo perspektive postav.* (A271)). V tem kontekstu kot smiselno obliko podpore izpostavljajo tudi supervizijo, predvsem kot prostor skupnega razmisleka in izmenjave (*Tko da mogoče neka supervizija… da so na srečanju pač druge rejnice…* (A273)), ob tem pa opozarjajo, da takšne oblike podpore pogosto sploh niso dostopne (*Supervizije še zdej niso v teku.* (C162)). Hkrati tudi kritično vrednotijo formalna izobraževanja, ki jih doživljajo kot premalo uporabna (*Od teh izobraževanj redko kdaj ful izvem…* (A274)). Njihove potrebe so tako jasno usmerjene v konkretno, uporabno znanje, ki izhaja iz realnih situacij in ne iz teoretičnih vsebin.

Pomemben sklop želene podpore se nanaša na sistemsko priznanje in izboljšanje položaja rejnikov. Rejnice izpostavljajo potrebo po večji slišanosti (*Da bi ble pravice rejnikov mal bolj*

slišane… (E127)), po bolj usklajenem in strokovno podprtem sistemu (*Da bi biu sistem mal bolj sinhron, bolj podučen,* (G132)) ter po jasni usmerjenosti v korist otrok (G133). Ob tem izražajo tudi občutek prepuščenosti sami sebi (*Ampak ja sm se drugač že čist navadla, da sm sama za vse, haha.* (G134)), kar kaže na vrzel med formalno organizacijo sistema in dejansko izkušnjo podpore v praksi.

Na ravni konkretnih pravic in pogojev dela rejnice izpostavljajo tudi potrebo po boljšem materialnem in organizacijskem položaju, kot je uvedba letnega regresa (*…da dobimo rejniki regres. Ker to je konc koncev služba… Zakaj ne bi imeli regresa?* (B176)).

Zelo izrazit sklop potreb se nanaša na nadomestno strokovno pomoč na domu, ki jo rejnice razumejo kot ključno za razbremenitev. Poudarjajo potrebo po možnosti začasnega umika in počitka (*Da bi lahko šla nekam in si napolnila baterije.* (B172)) ter organiziranih oblikah nadomeščanja (*potrebovali bi usposobljene ljudi, ki bi prišli v družino za nekaj dni.* (B171)). Predlagajo tudi sistemske rešitve v obliki terenske podpore (*CSD bi lahko imel zaposlene ljudi, ki bi krožili med družinami.* (B173)) ter normalizacijo pravice do počitka (*Tako kot si v službi planiraš dopust… bi tudi tukaj lahko planirali.* (B174)). Pomemben vidik predstavlja tudi možnost bolniške odsotnosti brez dodatnega premeščanja otrok (*V primeru bolezni… da pride oseba na dom, ne da se otroke nekam daje.* (B175)).

Rejnice izpostavljajo tudi potrebo po hitrejši in prednostni obravnavi otrok v drugih sistemih, predvsem v zdravstvu (*…da bi otroci v rejništvu imeli prednostno obravnavo* (C163)), saj rejnice otroka ne poznajo dobro in zaradi kompleksnosti njegovih izkušenj nemudoma potrebujejo strokovno podporo in pomoč (*…in ti ga poznaš kak teden in rabš zdej pomoč.* (C164)).

Ob tem pa se pojavljajo tudi posamezne izjeme, kjer rejnice ne zaznavajo potrebe po dodatni podpori (*Sploh ne. Ne čutm potrebe po neki vrsti podpore…* (D140)), kar kaže na razlike v doživljanju obremenitev in dostopnosti virov.

Nasveti novim rejnicam

Rejnice novim rejnicam najprej sporočajo podporo pri odločitvi za rejništvo (*Pač ful podpiram, ful dobr, da si se za to odločila.* (A277)), hkrati pa jih opozarjajo na realnost in zahtevnost

izkušnje (*Fuuul dobr, ampak se pripravi na rollercoaster.* (A276). Ob tem poudarjajo, da so otroci kljub vsem izzivom vredni truda (*otroci so krasni in so vredni vsake borbe.* (A279)).

Pomemben poudarek namenjajo skrbi zase (*moraš v prvi vrsti poskrbet zase. Iz praznega kozarca težko točiš…* (A280)) ter osebni zrelosti in notranji stabilnosti (*Če si vsaj mal zrel, to steče.* (E130), *mora biti močna,* (D147)). Rejništvo razumejo kot zahtevno, a hkrati smiselno obliko pomoči otrokom (*Jaz zdaj pač ful delam teh podkastov, pa upam da bi mi ratal da spodbudim te, ki nimajo svojih otrok mogoče še posebi, da se vsaj za enega odločijo, pa da mu pomagajo.* (D146)).

V odnosu do otroka rejnice poudarjajo pomen ljubezni in sprejemanja (*Daj mu vso ljubezen.* (B180), *nej vzame otroka za svojga pa ga ma najrajš na svetu* (F161)), hkrati pa opozarjajo, da je pomembno tudi postavljanje meja (*sam nej mu tud ne pusti, da jo obrača… je treba met strukturo pa meje.* (F162)) ter ohranjanje jasne pozicije tudi do staršev (*da se ne pusti staršem,* (F160)). Ključen element odnosa vidijo v komunikaciji (*Pogovor, to jih bo rešilo vse.* (D150)).

Ob tem poudarjajo pomen spontanosti in odnosa pred formalnim znanjem (*Znanje ne pomaga, če nimaš občutka in ljubezni.* (B182)) ter razumevanje otrokovega vedenja kot sporočila (*Raziskuj, kaj ti otrok sporoča s svojim vedenjem* (G135)), kar povezujejo z ustvarjanjem varnega okolja (*ustvari okolje, v katerem bo meu občutek, da je vse mogoče…* (G136)).

Rejnice opozarjajo tudi na sistemske vidike rejništva, kot so dolgotrajni postopki (*da se boš načakala.* (C170)) in zahtevno sodelovanje z institucijami, zlasti centri za socialno delo (*Če maš ful energije pa živcev za sodelovanje s CSD… drugač pa ne.* (C171)). Ob tem nekatere svetujejo tudi previdnost pri določenih oblikah rejništva (*Ne se it vikend rejništva z najstnikom…* (B178)) ter izpostavljajo prednosti namestitev mlajših otrok (B179).

Pomemben vidik predstavlja tudi razumevanje začasnosti rejništva, ki ga je potrebno sprejeti (*če ti ni problem to sprejet, pol valda…* (E128)), hkrati pa se pojavljajo tudi bolj minimizirajoči pogledi na zahtevnost rejništva (*Če si tak človk pač to se vržeš pa znaš.* (E129)), kar nakazuje na razlike v doživljanju te vloge.

5. Razprava

V nadaljevanju s pomočjo pridobljenih rezultatov odgovarjam na zastavljena raziskovalna vprašanja. Slednje povežem tudi s teoretičnimi izhodišči, predstavljenimi v teoretičnem uvodu ter dodatno relevantno literaturo.

1. **Katera znanja in strokovne izkušnje rejnicam pomagajo pri gradnji odnosa z otrokom in na kakšen način?**

Pri raziskovanju vzpostavljanja odnosa z otrokom rejnice poročajo o različnih strategijah, metodah in izkušnjah. V veliki meri se zlasti na začetku opirajo na svojo sposobnost opazovanja in prilagajanja otroku, ker je vsak otrok na svoj način edinstven. Poudarjajo, da otroka ob prihodu ne silijo v bližino, temveč mu jo dosledno ponujajo in čakajo na njegov odziv, hkrati pa so ves čas čustveno in fizično dostopne, kar je izjemno pomembno. Odnos tako gradijo postopoma, v otrokovem tempu, preko ponavljajočih se izkušenj bližine, varnosti in odzivnosti. Pomemben del njihovega ravnanja predstavlja tudi komunikacija, ki hkrati vključuje poslušanje otroka, odgovarjanje na njegova vprašanja ter razlaga situacije v kontekstu namestitve v rejništvo, predvsem pri starejših otrocih, ki bolj razumejo samo situacijo in okoliščine.

Zaradi občutkov krivde, ki se pogosto oblikujejo kot odziv na dolgotrajno izpostavljenost nasilju in zanemarjanju, otroci s tovrstnimi izkušnjami težko vzpostavljajo varne in zaupljive odnose z drugimi, vključujoč tudi rejniške starše. Potrebujejo veliko časa, sprejetosti in čustvene topline, da lahko postopoma predelajo svojo izkušnjo in razvijejo občutek notranje stabilnosti ter oblikujejo lastno življenjsko pot (van der Kolk, 2015), česar se rejnice zavedajo in se aktivno trudijo, da bi otroku omogočile dovolj varen prostor in predvsem dovolj časa, da se v okolje vključijo.

Rezultati raziskave kažejo, da rejnice pri gradnji odnosa z otrokom v največji meri izhajajo iz izkustvenega znanja, ki temelji na njihovih življenjskih izkušnjah, starševstvu ter neposrednem delu z otroki. Njihovo razumevanje odnosov in otrokovega vedenja je močno povezano z vzorci iz primarne družine ter lastno življenjsko zgodovino, pri čemer pomemben del znanja razvijajo sproti, skozi prakso. Učenje poteka predvsem z opazovanjem otroka, preizkušanjem različnih načinov odzivanja ter prilagajanjem konkretnim situacijam, pri čemer se njihovo razumevanje poglablja z vsako novo izkušnjo in z vsakim otrokom. Pri nekaterih se kot pomemben vir znanja kaže tudi lastna izkušnja travme, ki omogoča večjo empatijo in razumevanje otrok.

Po prihodu otroka v družino rejnice odnos gradijo na različne načine, najbolj pa je bilo poudarjeno vzpostavljanje odnosa skozi skupno preživljanje časa, predvsem preko igre, pogovora in drugih aktivnosti, ki otroku omogočajo sprostitev in občutek varnosti. Pomembno vlogo ima tudi uvajanje v novo okolje, pri čemer rejnice otroku razkažejo hišo, ter pokažejo njegovo sobo, mu dovolijo raziskovanje in mu s tem pomagajo razviti občutek orientacije.

V raziskavi je bilo ugotovljeno, da se je kar nekaj rejnic srečalo s situacijo, ko odnos ni bil uspešno vzpostavljen, je bilo potrebno večkrat poskusiti ali celo prekiniti rejništvo. V odnose z nadomestnimi skrbniki otroci zaradi primarne rane zapuščenosti in izkušnje z razvojno travmo vstopajo z izkušnjami, ki otežujejo regulacijo svojih občutkov, vedenja in težjim navezovanjem stika in iskanja bližine (Erzar in Kompan Erzar, 2011, str. 8), kar lahko pomembno vpliva na vzpostavljanje odnosov skozi celo življenje, zato je ključnega pomena, da se rejnice zavedajo, da nezmožnost povezovanja izhaja iz njihovega disfunkcionalnega načina reguliranja čustev. Hkrati pa nekatere sogovornice poročajo o hitri prilagoditvi na okolje in navezovanja na rejnico, kar pa kontrastno sporoča, da se otrok do sedaj v življenju še ni varno navezal, kar bolj poglobljeno pojasnim kasneje v razpravi.

Poleg izkustvenega znanja se pri delu pojavlja tudi strokovno znanje. Nekatere rejnice aktivno berejo strokovno literaturo in se vključujejo v izobraževanja, vendar druge temu ne pripisujejo večjega pomena in poudarjajo predvsem lastne izkušnje. Pomemben vir učenja predstavlja tudi medsebojna izmenjava izkušenj med rejnicami, ki pa prav tako temelji predvsem na praktičnih primerih in manj na strokovno utemeljenih pristopih.

Ob tem rejnice poudarjajo tudi pomen zagotavljanja osnovnih potreb, rutine in nenehne prisotnosti, kar otroku omogoča občutek predvidljivosti in varnosti. Hkrati pa izpostavljajo, da odnos ne temelji zgolj na toplini, temveč tudi na postavljanju meja in doslednosti, kar otroku daje strukturo in občutek vodenja. To je vsekakor za otroka, ki pride v novo okolje, zelo koristno, kajti otroci potrebujejo predvidljivo okolje, kjer je hkrati poskrbljeno za jasne meje in čustveno bližino. Sočutna prisotnost otroku omogoča, da se počuti sprejetega in razumljenega (Golding, 2017).

Kljub temu rezultati razkrivajo pomembno omejitev takšnega delovanja. Velik del rejnic namreč poudarja spontanost in delovanje "po občutku", pri čemer hkrati zavrača pomen strokovnega znanja. Poudarek, da za odnos ni formule, se tako ne kaže zgolj kot razumevanje individualnosti otrok, temveč tudi kot odmik od strokovno utemeljenega pristopa. Posledično

njihovo delovanje pogosto ni sistematično reflektirano, temveč temelji na osebnih izkušnjah, prepričanjih in intuiciji.

Takšen način dela predstavlja veliko tveganje, saj izkustveno znanje, če ni podprto s strokovnim razumevanjem, ne zagotavlja nujno ustrezne interpretacije otrokovega vedenja in njegovih potreb. Obstaja nevarnost, da rejnice otrokove odzive razumejo skozi lastne vzorce, ki niso nujno ustrezni, kar lahko vodi v nedoslednost in nepredvidljivost v odnosu ter škodljive odzive na otrokovo stisko in klic na pomoč. To je še posebej problematično pri otrocih z izkušnjo travme, ki za občutek varnosti potrebujejo ravno nasprotno – stabilnost, predvidljivost in doslednost. Z neupoštevanjem navedenega rejnice tvegajo, da otroci v rejništvu zopet dobijo ne-varno izkušnjo v odnosih, kar jih dodatno poškoduje in zaznamuje njihovo dojemanje odnosov in sveta tudi v odrasli dobi (Treisman, 2017).

Rezultati tako kažejo izrazit razkorak med izkustvenim in strokovnim znanjem. Čeprav imajo rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, razvite pomembne relacijske kompetence, kot so opazovanje, odzivnost, prilagajanje in vztrajanje v odnosu, te pogosto niso podprte z jasno strokovno osnovo, ki temelji na razumevanju travme. Strokovno znanje ostaja prisotno predvsem pri posameznih rejnicah, ki ga aktivno iščejo, vendar ni sistematično vključeno v prakso. To hkrati pomembno kaže na potrebo po večjem povezovanju izkušenj s strokovno utemeljenimi pristopi, ki bi omogočili bolj reflektirano in dosledno delo z otroki z izkušnjo razvojne kompleksne travme. Iz tega lahko zaključimo, da je potrebnega še kar precej dela na področju implementacije sodobnih znanj o razvojni kompleksni travmi in navezanosti v rejništvo.

2. Kako rejnice razumejo pomen varne navezanosti in varnega odnosa med rejnico in otrokom?

Razumevanje varne navezanosti, kot se kaže v izvedenih intervjujih, razkriva precej raznoliko sliko. Nekatere rejnice pojasnjujejo, da teorijo navezanosti poznajo in se nanjo opirajo. Večina sogovornic pove, da teorije navezanosti ne pozna, in je, kot izhaja iz rezultatov predhodnega raziskovalnega vprašanja, kritična do implementacije strokovnih teoretičnih izhodišč v svoje delo, saj bolj sledijo občutku. Nepoznavanje teorije navezanosti in kritičen pogled na implementacjio le-te v vzpostavljanje odnosa z otroki je lahko zelo problematično, ker vodi v nerazumevanje navezanosti kot celostnega sistema**,** ki vključuje notranje delovne modele, regulacijo čustev ter ravnovesje med iskanjem bližine in raziskovanjem sveta. Če rejnice teh

procesov ne poznajo, lahko otrokovo vedenje interpretirajo površinsko (npr. kot nevzgojenost, izsiljevanje ali neposlušnost), namesto da bi ga razumele kot izraz njegove notranje negotovosti, vzorcev ne-varne navezanosti in preteklih škodljivih odnosnih izkušenj. Posledično lahko z odzivi nehote utrjujejo ne-varne vzorce navezanosti, namesto da bi omogočale njihovo preoblikovanje (Schofield in Beek, 2018) in tako namesto korektivne odnosne izkušnje reproducirajo prav tiste vzorce negotovosti, ki so pri otroku že bili prisotni.

Rejnice, vključene v raziskavo, praviloma prepoznavajo, da se občutek varnosti pri otroku ne vzpostavi takoj, temveč gre za proces, ki se razvija postopoma. Opisujejo začetno zadržanost, previdnost in "tipanje terena", kasneje pa večjo sproščenost in tudi izrazitejše čustvene odzive, vključno z jezo in upiranjem. Takšne spremembe vedenja razumejo kot znak, da se otrok počuti dovolj varno, da lahko izrazi tudi neprijetna čustva. To razumevanje je skladno s teorijo navezanosti, ki poudarja, da varna navezanost ne pomeni mirnosti ali "pridnosti", temveč prav možnost izražanja celotnega spektra čustev v odnosu, kjer otrok pričakuje sprejetost in odzivnost (Žvelc in Žvelc, 2006). Podobno tudi Bouwkamp in Bouwkamp (2020) izpostavljata, da varno navezan odnos temelji na sporočilu, da je otrok lahko v stiski, prestrašen ali jezen, pa bo skrbnik še vedno ostal ob njem in ga ne bo zavrnil ter ali bo odnos zdržal tudi ob zahtevnejših vedenjih.

Ob tem pa rezultati pokažejo tudi pomembno razliko v razumevanju varnosti pri otroku. Medtem ko nekatere rejnice varnost prepoznavajo skozi povečano čustveno odprtost in izražanje tudi zahtevnih čustev, druge varnost razumejo predvsem kot umirjeno, "prilagojeno" in socialno sprejemljivo vedenje. V takšnih primerih je otrokova mirnost interpretirana kot znak, da se je dobro vključil in da se počuti varno, medtem ko se izrazitejši čustveni odzivi lahko razumejo kot problem ali poslabšanje stanja. Takšno razumevanje je v nasprotju s teorijo navezanosti, ki poudarja, da je lahko prav začetna "pridnost" in neproblematičnost znak negotovosti ali strahu, medtem ko se občutek varnosti pogosto pokaže šele takrat, ko si otrok upa izraziti tudi jezo, žalost ali odpor (Žvelc in Žvelc, 2006). Razumevanje varnosti zgolj kot mirnosti tako lahko vodi v spregledanje pomembnih procesov v odnosu ter v pritisk na otroka, da ostaja prilagojen, namesto da bi mu bil omogočen prostor za avtentično izražanje čustev.

Krog varnosti, na navezanosti utemeljen preventivni program za krepitev starševskih veščin in varnega odziva na otroka, prikazuje, kako lahko starši ali skrbniki za otroka ustvarijo varno okolje in tako spodbujajo varno navezanost z otrokom. Program opredeljuje varno bazo in varen pristan kot gibanje otroka med raziskovanjem in vračanjem, pri čemer je naloga skrbnika,

da otroku zagotavlja oboje: podporo pri raziskovanju in čustveno zavetje ob stiski (Huber, Hawkins in Cooper, 2018).

Otrok se ves čas "giblje po krogu": ko raziskuje svet (igra, gre stran od odraslega), potrebuje odraslega kot varno bazo, ki ga spodbuja in mu daje občutek, da je vse v redu, ko pa ga je strah, je žalosten ali negotov, se vrne nazaj in takrat potrebuje odraslega kot varen pristan, kjer dobi tolažbo, bližino in občutek varnosti. Naloga odraslega je, da zna prepoznati, kdaj otrok potrebuje spodbudo za raziskovanje in kdaj bližino. Pomembno je, da je v obeh primerih odziven, dostopen in dovolj stabilen, da otrok ponotranji sporočilo: *"Lahko grem in raziskujem, ampak se vedno lahko vrnem nazaj k tebi."*

Otrok, ki skrbnika doživlja kot varno bazo, se od njega oddaljuje in raziskuje svet, hkrati pa se k njemu vrača, ko potrebuje oporo. Kot varen pristan pa skrbnik omogoča tolažbo, zaščito in regulacijo čustev. Rezultati kažejo, da nekatere rejnice to dinamiko dobro prepoznavajo, saj opisujejo, kako otrok postopoma povečuje razdaljo, hkrati pa preverja prisotnost odraslega in se k njemu vrača. Hkrati večina rejnic poudarja, da otroku vedno omogočajo telesno bližino, izkazovanje ljubezni in naklonjenosti.

Vzpostavljanje zaupanja rejnice večinoma razumejo kot dolgotrajen proces, ki temelji na nenehni prisotnosti, toplini, ljubezni in nevsiljivem pristopu. Poudarjajo, da zaupanja ni mogoče izsiliti, temveč se razvije skozi ponavljajoče se izkušnje, v katerih otrok doživlja odraslega kot zanesljivega in dostopnega. Takšno razumevanje je skladno s teorijo navezanosti, ki poudarja pomen konsistentne in predvidljive odzivnosti odraslega (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020). Program Krog varnosti pri tem izpostavlja, da mora skrbnik slediti otrokovim potrebam, kadar je to mogoče, ter prevzeti odgovornost, kadar otrok tega sam ne zmore (Huber, Hawkins in Cooper, 2018).

V rezultatih se kot pomemben element vzpostavljanja varnosti pojavlja tudi rutina in predvidljivost, ki jo rejnice večkrat neposredno izpostavljajo. Poudarjajo pomen stalne prisotnosti, ponavljajočih se vsakodnevnih aktivnosti ter strukturiranega poteka dneva, ki otroku omogoča občutek stabilnosti in orientacije v novem okolju. Predvidljivost je ena od ključnih pogojev za razvoj občutka varnosti, zlasti pri otrocih z izkušnjo travme. Ti otroci pogosto prihajajo iz nepredvidljivih, kaotičnih okolij, zato jim ponavljajoče se strukture omogočajo občutek nadzora in zmanjšujejo notranjo napetost (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020). Mann in Kretchmar-Hendricks (2017) poudarjata, da je rutina zelo pomembna za otroke

z dezorganizirano navezanostjo, saj jim predvidljivost olajša življenje in zmanjšuje stres, ker so v preteklosti živeli v negotovosti. Pomembno je, da jim vnaprej razložimo, da se bomo začasno odšli in za koliko časa, saj v nasprotnem primeru razumejo, da bodo znova zapuščeni oz. ostali sami. To se v raziskavi dobro pokaže kot stalna praksa pri teh otrocih.

Več rejnic poroča o pretirani preokupiranosti otroka do rejnice in nenehno potrebo po bližini. Vsaka, tudi kratkotrajna, odsotnost od otroka je sprožilec, da še bolj išče bližino, plane v jok, išče potrditev in ni zmožen regulirati čustev. Takšno vedenje ustreza vzorcem anksiozne (preokupirane) navezanosti, kjer otrok razvije intenzivno potrebo po bližini in potrditvi, hkrati pa nima občutka notranje varnosti (Kompan Erzar idr., 2011). Otrok v takšnih odnosih ni prepričan, ali bo njegov skrbnik dostopen in odziven, zato bližino išče na pretiran in vztrajen način. Namesto da bi bližina vodila v pomiritev, se potreba po njej stalno obnavlja.

Pomembno je poudariti, da takšna navezanost ni znak manipulacije, temveč posledica nepredvidljivih ali neodzivnih odnosov v preteklosti. Kot izpostavlja teorija navezanosti (Erzar in Kompan Erzar, 2011), otrok v zgodnjih odnosih oblikuje notranje modele o tem, ali je svet varen in ali so drugi dostopni. Če so bile te izkušnje nestabilne, otrok razvije strategije, ki povečujejo verjetnost odziva odraslega in ena izmed teh je prav pretirano iskanje bližine.

Z vidika razvoja je ključno, da se takšna navezanost postopno preoblikuje v bolj varno obliko, kjer otrok ohranja bližino, hkrati pa razvija tudi sposobnost samostojnosti. Tukaj ima odrasli ključno vlogo, saj mora hkrati zagotavljati varnost in postopno omogočati raziskovanje. Če odrasli na otrokovo preokupirano navezanost odgovarja zgolj z nenehno dostopnostjo brez postopnega uvajanja distance, se lahko tak vzorec utrjuje. Po drugi strani pa lahko prezgodnje ali prehitro postavljanje distance poveča otrokovo stisko.

Rejnice večinoma pojasnjujejo, da otroka spodbujajo k samostojnosti na način, da jim s spodbudnimi besedami vlivajo moč, so vedno prisotne, in priskočijo na pomoč, ko je otrok preplavljen ter postane negotov. Iz tega izhaja, da stremijo k temu, da otroku predstavljajo tako varno bazo kot tudi varen pristan. Vendar pa se v rezultatih pojavijo tudi pomembna odstopanja od teh teoretičnih izhodišč. Najbolj izrazita se kažejo pri spodbujanju samostojnosti. Medtem ko nekatere rejnice jasno povezujejo otrokovo samostojnost z občutkom varnosti in poudarjajo, da si otrok upa raziskovati šele, ko se ob odraslem počuti varno, druge samostojnost spodbujajo predvsem z neposrednim potiskanjem otroka v situacije, saj menijo, da se bo na tak način razvil v neodvisno osebo. Izražajo kritiko do staršev in skrbnikov, ki otroka ne potiskajo v svet že od

malih nog, saj to najpogosteje rezultira v otrokovi odvisnosti in nesamostojnosti tudi kasneje v odrasli dobi. Takšen pristop je v nasprotju s teorijo varne baze, ki poudarja, da otrok samostojnosti ne razvija kljub odvisnosti od odraslega, temveč prav skozi izkušnjo varnega odnosa (Žvelc in Žvelc, 2006). Otrok, ki nima občutka varnosti, raziskovanja ne doživlja kot priložnost, temveč kot tveganje.

To je še posebej pomembno v kontekstu razvojne kompleksne travme. Otroci z izkušnjo travme pogosto nimajo razvitega občutka notranje varnosti, zato njihovo vedenje ni usmerjeno v raziskovanje, temveč v iskanje zaščite in nadzora nad okoljem (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020). V takšnih primerih pritisk k samostojnosti brez zadostne varnosti lahko poveča otrokovo stisko, ne pa njegove kompetentnosti. Podobno model Krog varnosti opozarja, da mora skrbnik slediti otrokovim signalom in ne siliti otroka v raziskovanje, kadar ta še ni pripravljen (Huber, Hawkins in Cooper, 2018).

Dodatno problematično je tudi razumevanje prezgodnje samostojnosti. Nekatere rejnice visoko stopnjo samostojnosti pri otroku interpretirajo kot pozitiven znak, čeprav iz konteksta izhaja, da gre za posledico zanemarjanja. Teorija navezanosti jasno opozarja, da takšna samostojnost ni izraz varnosti, temveč obrambni mehanizem, ki izhaja iz pomanjkanja zanesljivega odnosa. Otrok se nauči zanašati se nase, ker se ne more zanašati na odraslega, kar pa dolgoročno ne vodi v varno navezanost, temveč v negotove vzorce odnosov (Žvelc in Žvelc, 2006).

V rezultatih se zelo jasno pokaže pomen "dovoljenja" bioloških staršev za vzpostavljanje odnosa z rejnico. Rejnice opisujejo, da otrok pogosto ne zmore vzpostaviti bližnjega odnosa z njimi in se na njih navezati, dokler ne dobi občutka, da s tem ne izdaja svojih staršev. Ko starš to "dovoli", se otrok vidno sprosti in odnos se lahko začne razvijati, v nasprotnem primeru pa ostaja zadržan ali celo zavrača stik.

Ta uvid je zelo neposredno povezan s teorijo navezanosti, ki poudarja, da otrok ne razvija navezanosti v "praznem prostoru", ampak vedno v kontekstu že obstoječih odnosov. Notranji delovni modeli navezanosti vključujejo predstave o sebi, o pomembnih drugih in o odnosih, zato otrok hkrati ohranja navezanost na biološke starše, tudi če so ti zanj neustrezni ali škodljivi. Zaradi tega se lahko znajde v konfliktu lojalnosti, kjer doživlja, da mora izbirati med starši in rejnico. Z vidika teorije navezanosti je to ključno, saj pomeni, da otrokova zadržanost ali zavračanje odnosa z rejnico ni znak, da odnos ni mogoč, temveč odraz njegove notranje razpetosti. Šele ko otrok dobi občutek, da lahko ohrani navezanost na biološke starše in hkrati

vzpostavi odnos z rejnico, se lahko začne razvijati bolj varen odnos tudi v rejniški družini (Schofield in Beek, 2018). Ta vidik pa se je izkazal kot izjemno zapleten, saj so odnosi rejnic z matičnimi družinami precej dinamični, kar bom podrobneje predstavila v nadaljevanju razprave.

3. Kako rejnice zaznavajo povezanost otrokovih travmatičnih izkušenj z odnosi in vsakodnevnimi interakcijami?

Rezultati raziskave kažejo, da rejnice povezanost med otrokovo izkušnjo travme in njegovim vedenjem v vsakodnevnih interakcijah zaznavajo različno poglobljeno. Na splošni ravni večina sogovornic prepoznava, da otrokova vedenja niso naključna, temveč so povezana z njegovimi preteklimi izkušnjami. To povezavo najpogosteje zaznavajo skozi konkretne situacije v vsakdanjem življenju, kjer se travma kaže neposredno v odnosih, vedenju in čustvenih odzivih otroka.

Povezanost travme z vsakodnevnimi interakcijami rejnice zaznavajo skozi ponavljajoče se vedenjske vzorce. Opazijo, da otrok v novih situacijah reagira na način, ki odraža njegove pretekle izkušnje, na primer skozi ponavljanje nasilnih vedenj, normalizacijo agresije ali težave pri sprejemanju pravil. Takšno zaznavanje je v skladu s teoretičnimi izhodišči, ki poudarjajo, da otrok v novih odnosih pogosto reproducira vzorce, ki jih je razvil v preteklih, zanj pomembnih odnosih, saj ti predstavljajo osnovo njegovih notranjih delovnih modelov (Žvelc in Žvelc, 2006). V tem smislu rejnice ustrezno zaznavajo, da se travma ne kaže le kot spomin na preteklost, temveč kot aktiven vzorec delovanja v sedanjosti.

Pomemben vidik zaznavanja povezanosti travme z vsakodnevnimi interakcijami se kaže tudi na področju čustvenega odzivanja in regulacije. Rejnice opisujejo, da otroci v vsakdanjih situacijah pogosto reagirajo z intenzivnimi čustvenimi odzivi, da so hitro preplavljeni, težko uravnavajo stres ter so izrazito občutljivi na spremembe in nepredvidljivost. To je mogoče povezati s teoretičnim razumevanjem razvojne travme, ki poudarja, da zgodnje ogrožajoče izkušnje pomembno vplivajo na razvoj sistemov za regulacijo čustev in odzivanje na stres, zaradi česar otrok tudi v nevtralnih situacijah reagira, kot da je ogrožen (Treisman, 2017).

Zelo izrazito rejnice izkušnje s travmo v sedanjosti zaznavajo tudi na področju odnosov z odraslimi, kjer opisujejo ambivalentnost, hkratno iskanje in zavračanje bližine, močno odvisnost od odraslega ali pa popoln umik iz odnosa. Takšni vzorci so neposredno povezani s

teorijo navezanosti, ki poudarja, da otrok na podlagi zgodnjih odnosov razvije pričakovanja o tem, ali so drugi ljudje dostopni, zanesljivi in varni (Žvelc in Žvelc, 2006). Pri otrocih z izkušnjo travme so ti vzorci pogosto dezorganizirani, kar se v vsakodnevnih interakcijah kaže prav kot nepredvidljivo vedenje oz. izražanje intenzivnih čustev. Rejnice, vključene v raziskavo torej v svojih opisih zelo jasno zaznavajo povezavo s preteklimi izkušnjami travme, tudi če tega ne poimenujejo strokovno.

Povezanost travme z vsakodnevnimi interakcijami prepoznavajo tudi v odnosih z vrstniki, kjer opisujejo težave pri vzpostavljanju odnosov, konflikte in socialno neustrezne odzive. Travma ne vpliva le na odnos z odraslimi, temveč širše na otrokovo socialno funkcioniranje in zmožnost vzpostavljanja varnih odnosov (Šeme, 2023).

Posebej pomemben uvid v rezultatih je zaznavanje povezave med travmo in vedenjem v specifičnih situacijah, kot so stiki z matično družino. Rejnice opisujejo regresijo, poslabšanje vedenja in povečano stisko po stikih, kar povezujejo z otrokovo notranjo razpetostjo. Pri razumevanju tega pojava rejnice podpira zavedanje, da so otrokove izkušnje globoko zakoreninjene in stik z okoljem, v katerem se mu je travma zgodila, lahko sproži intenzivna čustva. V konkretni situaciji stik z družino deluje kot sprožilec, ki ponovno aktivira travmatične odzive, tudi če otrok trenutno ni več v ogrožajočem okolju (Treisman, 2017).

Po travmatičnem dogodku majhni otroci kažejo kombinacije različnih odzivov na travmo, ki združujejo simptome ponotranjenja in eksternalizirajoča vedenja, na primer strah pred ločitvijo od matere ali drugega skrbnika in pretirano oklepanje, jok, cviljenje, kričanje, tresenje in prestrašena obrazna mimika, negibnost ali brezciljno gibanje, regresivno vedenje (npr. močenje postelje, strah itd.) (Hodas, 2006, str. 8). Opaziti je možno tudi, da se težje pomirijo in so bolj razdražljivi, kažejo spremembe v vzorcih spanja in prehranjevanja (Smith, Robinson in Segal, 2023).

Tudi rejnico povezanost travmatičnih izkušenj z vsakdanjim življenjem zaznavajo skozi različne razvojne zaostanke, ki pomembno vplivajo na otrokovo funkcioniranje. Opisujejo zaostanke na področju telesnega in senzorno-motoričnega razvoja (npr. splošna “neurejenost”, slabša telesna koordinacija), jezikovnega razvoja (zamaknjen ali otežen govor), ter razvoja osnovnih življenjskih navad, kot so higiena (zanemarjanje osebne higiene), hranjenje (kompulzivno hranjenje, preokupacija s hrano) in regresivno vedenje (npr. lulanje v posteljo). Prav tako izpostavljajo težave na področju samostojnosti in splošnega funkcioniranja, ki se

kažejo kot nezmožnost samostojnega raziskovanja, močna odvisnost od odraslega, težave pri organizaciji vsakodnevnih aktivnosti in slabše razvite delovne navade. Posebej pomembno je, da nekatere rejnice prepoznavajo tudi manj vidne oblike travme, kot so izbris spominov in strah pred moškimi, kar verjetno nakazuje na doživljanje travme v odnosu z moško osebo. Na čustveno-vedenjskem področju zaznavajo zaostanek v razvoju samoregulacije, kar se kaže v težavah pri uravnavanju čustev, impulzivnosti, nizki toleranci na stres ter intenzivnih odzivih na vsakdanje situacije ter pretirano iskanje bližine rejnice in preokupiranost, strah pred kratkotrajno odsotnostjo rejnice oz. ločitvijo od nje. Ti razvojni zaostanki se v vsakodnevnih interakcijah kažejo kot povečana potreba po podpori odraslega, težave pri vključevanju v rutino ter neustrezni odzivi v socialnih situacijah.

Kljub številnim ustreznim zaznavam pa rezultati kažejo tudi pomembne razlike v razumevanju otroka v vsakodnevnih interakcijah. Medtem ko nekatere rejnice vedenje jasno povezujejo s travmo in ga razumejo kot njen izraz v vsakodnevnih interakcijah, druge to povezavo zaznavajo manj neposredno. V teh primerih vedenje razlagajo predvsem kot pomanjkanje vzgoje, iskanje pozornosti ali kot neustrezno vedenje brez globlje povezave s preteklimi izkušnjami. Takšna interpretacija je v nasprotju s teoretičnim razumevanjem, da vedenje pri otrocih z izkušnjo travme pogosto predstavlja otrokovo oškodovanost, posledico nezadovoljenih potreb v zgodnjem življenju ter način izražanja notranjih stanj in potreb. Treisman (2017) poudarja, da otrok preko vedenja sporoča svojo stisko, saj je to pogosto edini način, ki mu je na voljo. Če ta povezava ni prepoznana, obstaja tveganje, da odrasli vedenje obravnava precej bolj površinsko, kar lahko vodi v manj ustrezno odzivanje.

V okviru raziskovanja povezave travme z vsakodnevnimi interakcijami in kako se izkušnje travme pri otroku lahko zaznajo, lahko vidimo pomemben poudarek rejnic, da travma pri zelo majhnih otrocih ni prisotna oziroma se je v vsakdanjiku ne zazna. Nekatere rejnice menijo, da otrok zaradi zgodnje starosti nima posledic. A prav zgodnje izkušnje ključno oblikujejo razvoj regulacije, navezanosti in občutka varnosti (Mešl in Radobuljac, 2019). Odsotnost vidnih znakov tako ne pomeni odsotnosti travme, temveč lahko pomeni, da se ta izraža na manj očiten način. Na splošno pogosto slišimo prepričanje, da je zelo majhen otrok premlad, da bi se spomnil nekaterih travmatičnih dogodkov v zgodnjem življenju. Glede na to se porodi vprašanje, ali ima otrok, ki je bil po rojstvu odvzet staršem in nameščen v ljubečo in varno rejniško družino, kljub temu izkušnjo s travmo, čeprav se je ne spomni. Prav tako pogosto opazimo, da strokovnjaki niso pozorni na otrokove zgodnje stiske, ker obstaja neko splošno

prepričanje, da zgodnje stiske niso povezane s trenutnimi težavami, še posebej, če težave niso videti kot tipična travma ali pa posameznik nima občutka, kot da je preživel travmo. Otrokove zapletene in zahtevne oblike vedenja med odraščanjem lahko postanejo prava skrivnost in lahko vodijo do zelo hudih stisk v družinah in neizpolnjenih potreb pri otrocih, zaradi česar so lahko ogroženi (Lyons, Whyte, Stephens in Townsed, 2020). Nekatere pa pomembno ugotavljajo, da čeprav posledice izkušnje s travmo niso zelo transparentne v zgodnji mladosti, se lahko izrazijo kasneje (npr. v puberteti) ter da se določene težave skozi čas lahko zmanjšajo. Takšno razumevanje kaže, da travmo dojemajo kot proces, ne kot enkraten dogodek, kar je skladno s teorijo, ki poudarja, da se posledice travme lahko aktivirajo ob razvojnih prehodih ali ob novih življenjskih okoliščinah (Treisman, 2017).

4. Kako se rejnice odzivajo na vedenjske in čustvene izzive otrok?

Otroci, ki so nameščeni v rejniško družino, pogosto doživljajo intenzivna čustva (jeza, strah, žalost, sram itd.), ki izvirajo iz nepredelane izgube in preteklih travmatičnih izkušenj. Ker ti otroci običajno niso razvili sposobnosti prepoznavanja, uravnavanja in izražanja svojih čustev, se njihova notranja stiska pogosto kaže skozi vedenje (npr. z izbruhi jeze ali umikom). Rejniški starši lahko pomembno prispevajo k otrokovi čustveni rasti tako, da z razumevanjem in občutljivim odzivanjem podprejo otroka pri izražanju in obvladovanju teh odzivov. Ob tem jih lahko učijo, kako prepoznati lastna čustva in o njih tudi spregovoriti v varnem in opolnomočujočem okolju. Poleg tega jim lahko nudijo dragoceno izkušnjo pozitivnih čustev, kot so veselje, ljubezen in občutek sprejetosti (Erzar idr., 2011).

Rezultati kažejo, da se sogovornice na različne vedenjske in čustvene izzive otrok odzivajo različno, pri čemer so nekateri odzivi izrazito varni, regulativni in odnosni, drugi pa bolj nadzorovalni, omejujoči ali manj reflektirani. Osrednji uvid je, da varnost njihovih odzivov ni odvisna toliko od vrste stiske same, temveč od tega, ali otrokovo vedenje razumejo kot izraz potrebe in stiske ali pa predvsem kot problem, ki ga je treba ustaviti. Prav v tem se kaže ključna strokovna razlika: kadar je vedenje razumljeno kot komunikacija notranjih stanj, so odzivi bolj usmerjeni v regulacijo in odnos, kadar pa je razumljeno kot neprimerno vedenje, ki ga je treba nadzorovati, postanejo odzivi bolj korektivni in pogosto manj varni. Posredno s tem nekatere rejnice izražanje delno razumevanje dejstva, da otrokovo vedenje predstavlja obliko komunikacije, ki jo odrasli lahko razume ali pa spregleda, pri čemer slednje povečuje tveganje za ponovno nevidnost otroka (Treisman, 2017).

Pri otrokovi stiski zaradi pogrešanja doma in matične družine se večji del rejnic odziva precej varno. Pogosto ponujajo telesno bližino, objem, stiskanje, dovolijo jok in ostajajo z otrokom v stiski, hkrati pa uporabljajo pomirjujočo razlago glede namestitve in celotne situacije, ohranjajo stik z biološko družino in poudarjajo predvidljivost srečanj na stikih, da bi bilo teh stisk čim manj, saj bi bilo za otroka tako ves čas predvidljivo, kdaj bo videl svoje biološke starše. Takšni odzivi so v skladu s konceptom varnega pristana, saj otrok v stiski dobi izkušnjo, da odrasli ostaja dostopen in odziven (Schofield in Beek, 2018). Vendar pa se tudi pri tej stiski pojavljajo manj varni odzivi, kot so omejevanje pogovora o starših, ustavljanje vedenja, preusmerjanje pozornosti ali implicitno sporočilo, da se mora otrok "sprijazniti" z novo situacijo. To verjetno ne bo zagotovilo koristne popravljalne izkušnje in lahko otroka retravmatizira. Otrok potrebuje čustveno toplo okolje z osebo, ki razume izgubo in navezanost ter to uporablja v svojem vedenju. Ti odzivi so problematični, ker zmanjšujejo prostor za izražanje izgube ter lahko pri otroku utrjujejo občutek, da njegova čustva niso sprejemljiva. Kritično gledano to pomeni, da rejnice sicer prepoznajo stisko, vendar je ne zmorejo vedno zdržati skupaj z otrokom, temveč jo poskušajo regulirati preko zmanjševanja ali omejevanja, kar je v nasprotju s teoretičnim poudarkom na validaciji čustev kot osnovi regulacije (Mann in Kretchmar-Hendricks, 2017). Med drugim so ti odzivi na otrokovo izražanje žalosti zaradi izgube svojega mesta v matični družini zelo sporni z vidika inkluzivnega rejništva in sodelovanja z matično družino ter omogočanja varnega okrevanja otroka po odvzemu, kar bom predstavila v nadaljevanju razprave v sklopu na razumevanju travme utemeljenega pristopa.

Pri intenzivnih čustvih in izbruhih se odzivi rejnic raztezajo od zelo ustreznih do izrazito tveganih. Varni odzivi vključujejo zagotavljanje fizične varnosti, ohranjanje mirnosti, ponujanje alternativnih načinov regulacije ter ohranjanje bližine in prisotnosti. Nekatere rejnice jasno prepoznavajo, da otrok med izbruhom ni dostopen za razlago, zato najprej poskrbijo za umiritev in šele nato za pogovor, ker v času intenzivnega doživljanja čustev po Ayree in Krishnamoorthy (2021) v času procesa "boj/beg" ni zmožen razumeti, se pogovarjati in nadzorovati svojih čustev. Kljub vsemu pa hkrati rejnice poročajo, da se pogosto pojavljajo odzivi, kot so povišan glas, kaznovanje, umik iz odnosa ali zavračanje bližine v času izbruha, ker v preintenzivnih situacijah niso zmožne ostati mirne. Prav ti odzivi predstavljajo ključno past v odnosu: namesto da bi odrasli prevzel vlogo regulatorja, se odziv spremeni v poskus nadzora vedenja. Takšen pristop ne le da ne podpira regulacije, temveč lahko pri otroku ponovno aktivira izkušnjo nepredvidljivega ali nedostopnega odraslega ter ponotranjanje občutka krivde in odpiranje prostora, kjer izražanje čustev ni varno. Posebej kritično je

zavračanje bližine v trenutku stiske, saj prav takrat otrok najbolj potrebuje izkušnjo, da odnos zdrži tudi ob njegovem "najslabšem" vedenju. Kjer tega ni, se lahko nehote utrjuje temeljno travmatsko prepričanje, da v stiski ostane sam (Treisman, 2017; Mann in Kretchmar-Hendricks, 2017). Če jih nihče "ne vidi" in "ne sliši" (potreba ni zadovoljena), jim ne preostane drugega, kot da "govorijo" glasneje (frustracija in izražanje intenzivnih čustvenih izbruhov). Otroci, ki so ponotranjili vzorce dezorganizirane navezanosti, se v teku te izkušnje naučijo, da jih na splošno nihče ne sliši in da njihove potrebe ne bodo izpolnjene, razen če bodo stopnjevali svoje kljubovalno vedenje do točke, ko jih ne bodo več mogli prezreti. To, da skrbniki vedenje vidijo kot potrebo, jim omogoča, da se osredotočijo na iskanje in zadovoljevanje potrebe, ne zgolj na zaustavitev vedenja ali, še huje, kaznovanje vedenja (Mann in Kretchmar-Hendricks, 2017).

Kaznovanje otroka z izkušnjo travme pa je še posebej nevarno, zlasti ko govorimo o situacijah, ko rejnice otroka pošljejo stran, da se umiri ali ga kako drugače kaznujejo za "neprimerno" vedenje, ki se je tekom doživljanja intenzivnih čustev potenciralo. Treisman (2017) pojasnjuje, da je časovni odmor (torej umik otroka ob "neprimernem" vedenju) zgolj omiljen izraz za osamitev otroka. Otroku, ki doživlja stisko, umik sporoča, da ga bomo, ko bo naredil nekaj, kar nam ni všeč, zavrnili. Uči jih, da kadar se trudijo izraziti svoje potrebe (čeprav skozi "neprimerno" vedenje, saj drugače tako ne znajo), ne želimo biti v njihovi bližini, dokler se ne začnejo obnašati tako, da nam bodo všeč. Avtor (2016) navaja, da psihologi temu pravijo "pogojno pozitivno spoštovanje". Naš odnos z otrokom pa bi moral biti brezpogojen. Ko so otroci vznemirjeni in se vedejo neobičajno, sporočajo, da imajo nezadovoljene potrebe. Če otroka izoliramo, mu bomo le redko pomagali uravnavati njegovo vedenje. Pomembno je zavedanje, da ljubezni do otroka ne smemo pogojevati z njihovim vedenjem. Če se otroci počutijo osamljene in zavrnjene, se možgani odzovejo na enak način, kot bi se odzvali, če bi otroka fizično poškodovali. Čustvena bolečina je za možgane enako resnična kot fizična bolečina.

Pri umiku in disociativnem vedenju se razlike med rejnicami še bolj poglobijo. Varni odzivi se kažejo tam, kjer rejnice delno dovolijo umik, a hkrati ohranjajo čustveno razpoložljivost, otroku sporočajo, da so na voljo, ter ga postopoma vabijo nazaj v odnos. Tudi same nekatere opozarjajo na pasti ter tveganja, da se otroka podpre pri umiku in čaka, da bo sam pristopil. Takšni odzivi so v skladu z razumevanjem, da tudi umik predstavlja obliko komunikacije in da otrok potrebuje izkušnjo stalne dostopnosti odraslega (Treisman, 2017). Če so otroci izrazito

disociativni in ne izražajo svojih potreb, je to po Mann in Kretchmar-Hendricks (2017) zavajajoč način odvračanja pozornosti, ki otroka ščiti pred bolečino, da njegova potreba, tako kot po njegovih predhodnih izkušnjah, ne bo zadovoljena, zato se mu zdi, da nima smisla, da jo izraža, ker je navajen, da ne sme ničesar pričakovati. Naloga skrbnika je, da preglasi te otrokove napačno sporočene potrebe in ga prepriča, da je tam zanj in da bo naredil vse, da bo zadovoljil njegove potrebe.

V nasprotju s tem pa nekateri odzivi rejnic razkrivajo še eno pomembno nerazumevanje: zahtevanje verbalne razlage za umik, pripisovanje odgovornosti ali interpretacija umika kot trme ali neprimernega vedenja. Hkrati izrazito poudarjajo, da ne silijo v otroka v primeru umika in raje počakajo, da sam začne vključevati rejnico v odnos. Takšni odzivi so posebej problematični, ker ignorirajo dejstvo, da otrok v stanju umika pogosto nima dostopa do lastnega doživljanja in je že iz razvojnega vidika nezmožen pojasniti razloge za svoje vedenje in tega ni moč od njih pričakovati. Kritično gledano to pomeni, da rejnice v teh situacijah pogosto delujejo iz pričakovanja razvojne zrelosti, ki je otrok zaradi travme še nima, kar vodi v neustrezne in potencialno škodljive odzive.

Pomemben vidik varnosti odziva predstavlja tudi regulacija lastnih čustev rejnic. Nekatere aktivno uporabljajo strategije samoregulacije, reflektirajo svoje odzive in jasno prevzemajo odgovornost za lastna čustva, kar je zelo skladno s teoretičnim poudarkom na vlogi odraslega kot regulatorja odnosa (Mann in Kretchmar-Hendricks, 2017). Vendar pa rezultati hkrati kažejo, da nekatere rejnice v situacijah stiske reagirajo impulzivno, z jezo, povišanim glasom ali lastnim umikom, posledično ignoriranjem otroka. Poleg škodljivih posledic na otroka, ki smo jih že omenili, to razkriva še eno pomembno težavo, da določenim rejnicam manjkajo orodja za lažje soočanje z lastnimi čustvi. Ker se od rejnic pričakuje regulacija otrok, one pa nimajo zadostne podpore za regulacijo njih samih, to znatno povečuje tveganje za ne-varne odzive.

Pri ponovni vzpostavitvi odnosa po konfliktu se kot varni kažejo odzivi, kjer rejnice same naredijo prvi korak in ponovno vzpostavijo stik z otrokom. Zavedajo se, da so one odrasle osebe, ki so dolžne otroka naučiti, kako se popravlja odnose in da konflikt ne pomeni konec odnosa. Tudi teoretični okvirji poudarjajo, da je pomen reparacije odnosa ključen elementa varne navezanosti in vzpostavljanje varnega odnosa z otrokom (Bouwkamp in Bouwkamp, 2020). Vendar pa se pri rejnicah pojavljajo tudi manj varni odzivi, kjer se konflikt ignorira, minimizira ali pa se odgovornost za popravljanje odnosa prepušča otroku. Takšni odzivi so

problematični, saj otrok v teh situacijah ne dobi izkušnje, da odnos zdrži tudi po razpadu, kar je ključna razvojna potreba.

Kljub prizadevanjem rejnic včasih pride do situacij, ko otroke razočarajo, in do trenutkov, ko je otrokovo zaupanje v skrbnika izzvano. Tovrstne motnje in ovire v odnosu praviloma veljajo za priložnosti za popravljanje in izboljšanje, čeprav včasih predstavljajo veliko nazadovanje v odnosu. Če skrbniki postanejo preveč jezni, frustrirani, razočarani, se zaprejo in čustveno odmaknejo od otroka ali pa jih celo ignorirajo, je to za otroke z izkušnjo travme in dezorganizirane navezanosti dovolj, da jih to spomni na svoje pretekle izkušnje, ki nosijo sporočilo: "Nisi tu zame. Jaz te torej ne potrebujem. Vem, kako to deluje." (Treisman, 2017).

Rezultati kažejo, da rejnice uporabljajo številne ustrezne odzive, vendar ti pogosto niso dosledni in največkrat niso podprti z jasnim strokovnim razumevanjem. Prav ta nedoslednost predstavlja enega izmed največjih izzivov, saj otrok za razvoj varnosti potrebuje predvidljive, stabilne odzive, ki otroku dajo popravljalno izkušnjo odnosa, novo upanje ter krhanje škodljivih ponotranjenih vrednot, ki so posledica njihovih preteklih travmatičnih izkušenj. Največja težava kaže v tem, da del rejnic še vedno deluje iz logike nadzora vedenja, namesto iz razumevanja njegove funkcije. To pa pomeni, da lahko tudi dobronamerni odzivi v določenih situacijah izgubijo svoj regulativni učinek ali celo nehote prispevajo k ponavljanju izkušenj, ki so otroka že zaznamovale, na tak način pa pride do retravmatizacije otroka, o čemer bomo govorili tudi v nadaljevanju.

5. Kako rejnice razumejo na razumevanju travme utemeljen pristop dela in kako ga implementirajo v svoje ravnanje, zlasti iz vidika sodelovanja z matično družino?

Raziskovalno vprašanje, kako rejnice razumejo na razumevanju travme utemeljen pristop in kako ga implementirajo v svoje ravnanje, je osrednja in ključna tema moje magistrske naloge, pri čemer se vsi dosedanji rezultati povežejo v celoto in predstavijo globlje strnjeno razumevanje in ustrezno opremljenost za delo z otroki v rejništvu, zato bom poleg predstavitve konkretnih rezultatov znotraj tega raziskovalnega vprašanja, tudi predhodne rezultate smiselno posredno povezala v celoto znotraj razprave pri tem raziskovalnem vprašanju.

Rezultati kažejo, da rejnice vedenje otrok razumejo na kontinuumu, od bolj poglobljenega razumevanja vedenja kot posledice travmatičnih izkušenj do bolj površinskih interpretacij, ki vedenje pripisujejo trenutnim okoliščinam ali zgolj značaju otroka.

Na eni strani nekatere rejnice jasno prepoznavajo, da vedenje otrok ni naključno, temveč izhaja iz njihovih preteklih izkušenj. Vedenje razumejo kot posledico zanemarjanja, travme in nestabilnih odnosov, pri čemer ga interpretirajo kot iskanje bližine, varnosti, potrditve in odziva odraslega. Poudarjajo, da otrok s svojim vedenjem "nekaj sporoča", da gre za način preživetja in da se otrok odziva na način, ki se ga je naučil v preteklih odnosih, kar sovpada s pristopom, ki temelji na razumevanju travme. Na razumevanju travme utemeljen pristop predstavlja odziv na potrebo po posebej oblikovanih ukrepih in podpornih okoljih, ki zahtevajo strokovno usposobljenost ter občutljivost pri delu z osebami, ki so doživele travmatične izkušnje. Za razliko od tradicionalnih pristopov, ki lahko te posameznike nehote dodatno obremenijo ali celo retravmatizirajo, temelji ta pristop na razumevanju travme in njenega vpliva (Poole idr., 2013, str. 12). Predstavlja premik v načinu razumevanja in sodelovanja – iz vprašanja "Kaj je narobe z vami?" v bolj sočutno in razumevajoče vprašanje "Kaj se vam je zgodilo?" (Steele in Malchiodi, 2012, str. 16–17, povzeto po Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019, str. 216).

Na drugi strani pa se pri delu rejnic, vključenih v raziskavo, pojavlja pomemben odmik od takšnega razumevanja. Vedenje otrok si nekatere rejnice razlagajo kot iskanje pozornosti, dolgčas, razvajenost, nevzgojenost ali zavestno izzivanje odraslega. Takšne interpretacije se pogosto pojavijo predvsem pri vedenjih, ki so za odraslega obremenjujoča (npr. izbruhi, nasprotovanje, nemir). V teh primerih se fokus premakne iz razumevanja notranjega doživljanja otroka na poskušanje nadzorovanja in reguliranja njegovega vedenja v smeri večje umirjenosti.

Če vedenje interpretiramo kot "iskanje pozornosti", spregledamo njegovo funkcijo. V skladu s teorijo je iskanje pozornosti pogosto v resnici iskanje varnosti, regulacije ali potrditve odnosa. Otrok s takšnim vedenjem preverja, ali je odrasla oseba dostopna, ali bo zdržala tudi ob zahtevnem vedenju in ali lahko zadovolji njegove potrebe. To lahko povežemo tudi s teorijo navezanosti, ki poudarja, da otrok v odnosu z odraslim preverja zanesljivost in odzivnost skrbnika, še posebej v situacijah stiske (Žvelc in Žvelc, 2006). Še posebej problematična je razlaga, da otrok določena vedenja kaže "iz dolgčasa". Takšna interpretacija popolnoma zanemari dejstvo, da otroci z izkušnjo travme pogosto živijo v stanju notranje napetosti, nemira ali praznine, ki je ne zmorejo samostojno regulirati. Vedenje, ki se kaže kot nemir ali

impulzivnost, je lahko odziv na notranjo preplavljenost ali poskus regulacije, ne pa posledica pomanjkanja aktivnosti (Treisman, 2017). S tem, ko vedenje poenostavimo na dolgčas, spregledamo njegovo funkcijo in tvegamo neustrezno odzivanje.

Te razlike v razumevanju rejnic vsekakor niso zanemarljive, saj so povezave z načinom odzivanja, česar posledice sem predhodno že predstavila in naslovila. Kadar rejnica vedenje razume kot posledico travme, je bolj verjetno, da bo reagirala z več potrpežljivosti, razumevanja in regulacije. Kadar pa ga razume kot problematično vedenje, je večja verjetnost, da bo odziv usmerjen v nadzor, popravljanje ali ustavljanje vedenja.

Rezultati kažejo, da rejnice sicer pogosto prepoznajo povezavo med travmo in vedenjem, vendar to razumevanje ni dosledno. Posebej problematično je, da se ob zahtevnejših vedenjih hitro vrnejo k bolj površinskim razlagam, kot je iskanje pozornosti. Tovrstno površinsko razlaganje vedenja kaže na to, da pristopa, ki temelji na razumevanju travme večji del rejnic, ki so sodelovale v raziskavi, bolj malo implementirajo v svoje aktivno delovanje ali ga niti ne poznajo. To pa predstavlja tveganje, saj prav v najbolj zahtevnih situacijah otrok najbolj potrebuje razumevanje skozi prizmo travme, zato si moramo vedenje otroka z izkušnjo travme vedno razlagati skozi prizmo razumevanja razvojne kompleksne travme in delovati v skladu s pristopom, ki temelji na razumevanju travme, saj sicer obstaja znatno tveganje retravmatizacijo otroka.

Rejnice, vključene v raziskavo, preprečevanje retravmatizacije razumejo na več različnih načinov, pri čemer se ponovno kaže izrazit razpon med bolj strokovno skladnimi in manj ustreznimi pristopi.

Na eni strani sogovornice poudarjajo pomen stabilnosti, predvidljivosti in vsakodnevnih rutin. Izpostavljajo strukturiranje vsakdana, jasna pravila, ponavljajoče se aktivnosti ter ustvarjanje okolja, v katerem otrok ve, kaj lahko pričakuje. Varnost razumejo kot nekaj, kar se gradi skozi vsakodnevne izkušnje, skozi stalno prisotnost odraslega, doslednost in odzivnost.

Pomemben vidik preprečevanja retravmatizacije vidijo tudi v odnosu. Poudarjajo izražanje ljubezni, sprejetosti, bližine in občutka pripadnosti. Govorijo o tem, da mora otrok čutiti, da je zaželen, da je vreden in da pripada družini. Omenjajo tudi zavestno vlaganje truda v odnos, prisotnost v interakcijah ter aktivno zadovoljevanje otrokovih potreb, pomen odgovornosti

odraslega za odnos, ustvarjanje pozitivne podobe matične družine, vključno s kompenzacijo preteklih prikrajšanosti v ogrožajočem okolju.

Vendar pa se hkrati pojavi zelo pomemben in problematičen kontrast. Del rejnic preprečevanje travmatizacije razume kot izogibanje preteklosti, kar vključuje izogibanje pogovorom o starših in o preteklih travmatičnih izkušnjah. Nekatere celo spodbujajo pozabljanje ali menijo, da je tovrstno komuniciranje škodljivo.

To razumevanje je z vidika na razumevanju travme utemeljenega pristopa izrazito problematično. Teorija jasno poudarja, da okrevanje od travme ne pomeni pozabljanja, temveč postopno integracijo izkušenj v varnem odnosu (Levenson, 2020). Izogibanje lahko sicer začasno zmanjša stisko, vendar dolgoročno preprečuje predelavo in lahko vodi v vzdrževanje simptomov in ponotranjanje škodljivih vzorcev na nezavedni ravni, kar pa lahko za celo življenje zaznamuje delovanje človeka. Tak pristop otroku hkrati odvzame možnost razumevanja lastne zgodbe, kar je ključno za razvoj identitete.

Kritično gledano rejnice sicer zelo dobro prepoznavajo pomen varnosti, stabilnosti in odnosa, vendar nekatere ne prepoznavajo pomena predelave travmatičnih izkušenj. Posledično preprečevanje travmatizacije razumejo predvsem kot preprečevanje stika s travmo, ne pa kot ustvarjanje pogojev za njeno varno predelavo.

Rezultati kažejo, da sogovornice svojo vlogo razumejo na dva precej različna načina, ki imata pomembne posledice za njihovo delovanje v praksi. Na eni strani so rejnice, ki svojo vlogo razumejo bolj v skladu s pristopom, ki temelji na razumevanju travme. Te poudarjajo, da je osredna vloga rejnice delo z otroki z izkušnjo travme, da njihova vloga ni le skrb, temveč tudi pomoč pri okrevanju, vse to pa skozi razumevanje začasnosti rejništva. Izpostavljajo pomen stabilnosti, varnosti, refleksije in zavestnega dela na odnosu. Bolj jasno ločujejo med svojo vlogo in vlogo bioloških staršev ter poudarjajo pomen sodelovanja z matično družino. Takšno razumevanje je v skladu s teoretičnimi izhodišči, ki poudarjajo, da mora rejnica delovati kot stabilna, reflektivna in podporna odrasla oseba, ki otroku omogoča varne odnose in postopno predelavo travmatičnih izkušenj (Levenson, 2020).

Na drugi strani pa so rejnice, ki svojo vlogo razumejo predvsem kot materinsko vlogo. Otroka dojemajo kot svojega, poudarjajo ljubezen, popolno sprejetost in vključenost v družino ter ne delajo razlik med lastnimi otroki in otroki v rejništvu. Vlogo opisujejo skozi bližino, popolno

predanost in čustveno povezanost, pri čemer se pogosto identificirajo z vlogo starša. Takšen pogled prinaša veliko topline in lahko otroku omogoča pomembne izkušnje pripadnosti in varnosti ter mu omogočijo izkušnjo brezpogojne ljubezni, ki si je tako zelo želijo, potrebujejo ter zaslužijo.

Vendar pa je ta pristop z vidika stroke lahko tudi problematičen. Če rejnica svojo vlogo razume predvsem kot nadomestno materinsko, lahko pride do zabrisovanja meja med rejniško in matično družino, kar otežuje sodelovanje s starši in povečuje konflikt lojalnosti pri otroku. Otrok je lahko postavljen v situacijo, kjer mora izbirati med odnosi ali pa doživlja občutke krivde zaradi navezanosti na rejnico, kar ni v skladu z načeli na razumevanju travme utemeljenega pristopa. Problematičen je tudi pogled nekaterih rejnic do začasnosti rejništva, saj poudarjajo, da so bolj naklonjene trajnemu rejništvu in si ne želijo otrokove vrnitve v matično družino. Cilj namestitve v rejništvo je, da se prepoznajo in po možnosti odpravijo ali vsaj omilijo okoliščine v matični družini, ki so privedle do ogroženosti otroka in posledično do njegovega odvzema, z namenom, da bi se, kadar in ko je to v otrokovo korist, omogočila njegova vrnitev v primarno družinsko okolje. Takšno razumevanje rejništva poudarja njegovo dvojno naravo: na eni strani zagotavljanje varnega in ljubečega nadomestnega okolja za otroka, na drugi strani pa sistematično, strokovno in odgovorno delo z matično družino, ki ostaja pomemben del otrokove identitete in življenjske zgodbe (Rakar idr., 2010).

Sodelovanje z matično družino se v rezultatih kaže kot eno ključnih in hkrati najbolj kompleksnih področij na razumevanju travme utemeljenega pristopa, zlasti na področju implementiranja v prakso. Rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, pri tem zavzemajo zelo različna stališča, od izrazito sodelovalnih in vključujočih do izrazito odklonilnih.

Na eni strani del rejnic sodelovanje z matično družino razume kot ključen del skrbi za otroka. Poudarjajo pomen vzajemnega razumevanja, fleksibilnosti in postopnega vzpostavljanja odnosa s starši. Aktivno si prizadevajo razumeti perspektivo staršev, prepoznati njihovo ljubezen do otroka ter zmanjševati konflikt med družinama. Nekatere rejnice izpostavljajo, da vključevanje staršev zmanjšuje napetosti in omogoča bolj stabilno okolje za otroka, pri čemer poudarjajo, da je otrok v središču interesov obeh družin. Še več, nekatere rejnice poročajo celo o zelo tesnem odnosu z matično družino, ki se kaže v obliki sodelovanja, rejničino podpiranje staršev pri zdravljenju, spremljanje staršev na srečanja v okviru zdravljenja, preživljanje skupnega časa v obliki izletov, kosil in naštevajo še številne druge načine povezovanja obeh družin. Rejnice govorijo o tem, da starše vključujejo v otrokovo življenje, jih potrjujejo v

njihovi vlogi ter ne govorijo negativno o njih. Posebej pomembno je, da otroku omogočajo pripadnost obema družinama in normalizirajo dvojno navezanost. Takšne prakse kažejo visoko stopnjo razumevanja otrokove notranje razpetosti in potrebe po ohranjanju odnosov.

Hkrati pa rezultati pokažejo tudi drugo, bistveno bolj problematično plat. Del rejnic sodelovanje z matično družino doživlja kot nepotrebno, obremenjujoče ali celo škodljivo. Pojavljajo se stališča, da sodelovanje ni potrebno, da ni bilo predvideno ali da so interesi staršev v nasprotju z interesi otroka. Nekatere rejnice izrazijo željo po trajnem rejništvu in poudarjajo lastno vlogo kot primarno, pri čemer starše postavljajo na obrobje ali jih doživljajo kot grožnjo stabilnosti odnosa z otrokom. Posebej izrazita je tudi kritičnost do stikov. Rejnice opisujejo regresijo vedenja, povečano stisko, zmedenost in spremembe v vedenju po stikih. Stike doživljajo kot destabilizirajoče, včasih celo škodljive za otroka, in izražajo dvom o njihovi smiselnosti ali celo željo po njihovi ukinitvi.

Čeprav so takšni odzivi lahko pričakovani glede na zahtevnost situacije, popolno zavračanje sodelovanja iz strani ene ali druge družine vsekakor ni v korist otroka. Otrokova navezanost na biološke starše ne izgine z namestitvijo v rejništvo, temveč ostaja pomemben del njegovega notranjega sveta (Schofield in Beek, 2018). Prekinitev ali razvrednotenje tega odnosa lahko vodi v dodatno notranjo razpetost, občutke krivde in težave pri oblikovanju identitete.

Pomemben vidik, ki ga rejnice zelo jasno zaznavajo, je tudi občutek ogroženosti matične družine. Opažajo, da starši lahko doživljajo rejnico kot konkurenco, zlasti kadar otrok razvije močno navezanost nanjo (npr. ko jo kliče mama). Nekatere rejnice na to odgovarjajo z validacijo čustev staršev, poudarjanjem njihove vloge ter aktivnim zmanjševanjem občutka ogroženosti. Takšni odzivi so zelo skladni s pristopom, ki temelji na razumevanju travme, saj vključujejo razumevanje vseh vpletenih, ne le otroka.

Vzpostavitev sodelovalnega odnosa med rejniško in matično družino odpira prostor za to, da rejniška družina biološkim staršem ponudi pozitiven zgled ter možnost učenja skozi opazovanje in izkušnjo. Ključno je, da se pri tem ne razvije tekmovalnost glede skrbi za otroka. Rejniški starši morajo znati jasno opredeliti svojo vlogo in v odnosu do matične družine vzpostaviti spoštljive meje. Pomembno je, da rejniška družina omogoči matični, da sodeluje pri skrbi za otroka, ter da jim na jasen in transparenten način predstavijo svoj doprinos k otrokovemu razvoju. Pri tem morajo tudi poudariti, da njihova vloga ni trajna ali nadomestna,

temveč da otroku nudijo podporo v obdobju, dokler se razmere ne uredijo (Mali, 2008, str. 123–124).

Rezultati kažejo, da rejnice pogosto razumejo kompleksnost odnosa med otrokom, njimi in biološko družino, vendar tega razumevanja ne uspejo vedno prevesti v dosledno prakso. Največji razkorak se kaže v tem, da se ob povečani stiski ali zahtevnosti situacije nagibajo k zmanjševanju ali opuščanju sodelovanja, namesto k njegovi strokovni krepitvi.

Pristop, ki temelji na razumevanju travme, pa utemeljuje ravno nasprotno. Poudarja vztrajanje v odnosu, sodelovanju in vključevanju, tudi kadar je to zahtevno. Ključno načelo je namreč, da se travma ne rešuje z izključevanjem, temveč z ustvarjanjem varnih, vključujočih in sodelovalnih odnosov (Levenson, 2020). Ne moremo pa zanemariti dejstva, da govorimo o izjemno zapletenih družinskih dinamikah in situacijah, ki občutno zaznamujejo življenja vseh vpletenih in so tako zelo zahtevno ravno zaradi visoke stopnje čustvene vpletenosti in celostne vpetosti v proces. Soočanje s tovrstnimi situacijami je vse prej kot enostavno, tako za rejniško in matično družino kot tudi otroka, zato imajo v procesu zelo pomembno vlogo sistem zaščite otrok oziroma ustrezno usposobljen strokovni kader, ki vse vpletene podpre in jih ustrezno opremlja z znanji in kompetencami, da je proces čim lažje obvladljiv in čim bolj varen za vse sodelujoče. Iz tega naslova ima pomembno vlogo znotraj procesa rejništva individualna projektna skupina.

Izkušnje rejnic z individualno projektno skupino (IPS) kažejo izrazit razkorak med njenim teoretičnim pomenom in dejansko izkušnjo v praksi. IPS naj bi predstavljala osrednji prostor sodelovanja, usklajevanja in načrtovanja pomoči, vendar jo rejnice pogosto doživljajo v stranski vlogi znotraj procesa pomoči. Na ravni rezultatov se najprej pokaže velika neenotnost v pogostosti in organizaciji IPS. Nekatere rejnice poročajo o rednih, mesečnih srečanjih, druge pa o zelo redkih srečanjih, zgolj nekajkrat v več letih. Že ta razlika kaže na sistemsko nedoslednost, ki pomembno prispeva k možnosti kontinuiranega sodelovanja.

Kadar IPS deluje bolj učinkovito, jo rejnice opisujejo kot prostor za neposreden pogovor o otroku, izražanje potreb vseh vpletenih ter dogovarjanje o konkretnih korakih. V teh primerih ima pomembno vlogo strokovna delavka, ki deluje kot vodja, usklajuje različne perspektive in omogoča dialog. Rejnice izpostavljajo tudi, da lahko IPS omogoča skupno preživljanje časa otroka z obema družinama, kar dodatno prispeva k zmanjševanju konflikta.

Takšne izkušnje so zelo skladne s teoretičnim razumevanjem IPS kot prostora soustvarjanja pomoči. Čačinovič Vogrinčič (2006) poudarja, da je IPS ključni mehanizem participativnega socialnega dela, v katerem se skrbno načrtuje, soustvarja v korist otroka, dogovarja in aktivno dela na spremembah. Gre za razvojne naloge, varen prostor in soustvarjanje pomoči, znotraj česar se mora slišati in upoštevati vsakega posameznika, zlasti otroka. V kontekstu na razumevanju travme usmerjenega pristopa ima IPS še dodatno vlogo, saj omogoča vključevanje vseh pomembnih odnosov v otrokovo življenje ter krepi občutek povezanosti, sodelovanja in oblikovanja identitete (Poole idr., 2013).

Vendar pa rezultati izpostavljajo tudi problematične vidike IPS. Rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, pogosto poročajo o neučinkovitosti srečanj, ki izhaja predvsem iz neudeležbe staršev, pasivne vloge udeležencev ali pomanjkanja konkretnih rezultatov. V večini primerov IPS sploh ne predstavlja ključnega prostora za odločanje, temveč se pomembne odločitve sprejemajo zunaj nje, ali pa rejnice težave rešujejo sproti. Večina rejnic, ki so sodelovale v raziskavi, IPS ne doživlja kot resnično podporo, temveč bolj kot formalnost. Nekatere sicer prepoznavajo njegov potencial, vendar ta v praksi ni najbolj realiziran. To kaže na to, da IPS v praksi pogosto ne dosega svojega osnovnega namena – biti prostor aktivnega sodelovanja in skupnega odločanja, kjer po mnenju rejnic ključno vlogo nosijo centri za socialno delo in izkušnje rejnic z njimi, kar podrobneje predstavim v nadaljevanju razprave.

6. S kakšnimi obremenitvami se srečujejo rejnice pri sodelovanju z otrokom s travmatičnimi izkušnjami in kakšno podporo potrebujejo pri opravljanju rejniške dejavnosti?

Rezultati kažejo, da sogovornice svojo vlogo doživljajo kot zelo zahtevno in večplastno, pri čemer se obremenitve pojavljajo tako na ravni sistema zaščite otrok kot tudi v samem odnosu z otrokom.

Kot enega izmed najzahtevnejših vidikov rejništva rejnice izpostavljajo predvsem delovanje znotraj sistema zaščite otrok. Poudarjajo, da so pogosto v stiski zaradi omejenega vpliva na odločitve in občutek, da nosijo veliko odgovornost brez ustreznih pravic. Pogosto se pojavlja občutek nemoči, zlasti v situacijah, ko zaznavajo otrokovo stisko, vendar nanjo ne morejo vplivati zaradi sistemskih omejitev ali dolgotrajnih postopkov. Ob tem izpostavljajo tudi neenotnost delovanja institucij, kjer je kakovost podpore pogosto odvisna od posameznega strokovnega delavca ali centra.

Takšne izkušnje je mogoče povezati z na razumevanju travme utemeljenim pristopom, ki poudarja, da mora biti sistem podpore usklajen, predvidljiv in odziven, saj le tako omogoča občutek varnosti tako otroku kot tudi odraslim, ki z njim delajo (Mešl in Drobnič Radobuljac, 2019). Če sistem deluje nepovezano ali nejasno, se občutek negotovosti ne zmanjšuje, temveč lahko dodatno obremenjuje vse vpletene, kar je tudi jasno razvidno iz pripovedovanja rejnic.

Na ravni vzpostavljanja odnosa z otrokom rejnice kot najzahtevnejši vidik izpostavljajo začetno obdobje, kjer se soočajo z negotovostjo, strahom pred zavrnitvijo in nepredvidljivimi odzivi otroka. Velik izziv predstavlja razumevanje otrokovega vedenja, saj otrok pogosto ne izraža neposredno svojih občutkov, temveč jih kaže skozi vedenje. Rejnice opisujejo tudi občutek, da je odnos odvisen od več dejavnikov, zlasti od vpliva bioloških staršev, kar zmanjšuje njihov občutek nadzora nad razvojem odnosa.

Z vidika na razumevanju travme usmerjenega pristopa to pomeni, da rejnice delujejo v kontekstu, kjer je regulacija odnosa dodatno otežena, saj otrok zaradi travmatičnih izkušenj pogosto ne more predvidljivo in neposredno izražati svojih potreb. Pristop poudarja, da je v takšnih situacijah ključna stabilna, odzivna in reflektivna odrasla oseba (Levenson, 2020), vendar rezultati kažejo, da rejnice to vlogo pogosto opravljajo brez zadostne sistemske podpore.

Pomemben vir obremenitve predstavlja tudi konflikt med dvema družinama. Rejnice se soočajo z otrokovo razpetostjo med biološko in rejniško družino. V določenih primerih izražajo željo po bolj ekskluzivnem odnosu z otrokom, hkrati pa se (vsaj nekatere) zavedajo, da to ni vedno v otrokovo korist. To ustvarja notranje napetosti in dileme pri vsakodnevnem delovanju.

Poleg tega rejnice izpostavljajo tudi čustveno izčrpanost, stalno pripravljenost in pomanjkanje časa zase. Vloga pogosto postane vseobsegajoča, saj je otrok postavljen v središče njihovega življenja. Kljub temu pa rejnice navajajo različne vire podpore, ki jim omogočajo vztrajanje v vlogi in lažje opravljanje rejniške dejavnosti. Najpomembnejši vir predstavljajo družina, partnerji in prijatelji, ki nudijo čustveno oporo in pomoč v vsakdanjih situacijah. Pomembna je tudi podpora drugih rejnic, kjer izpostavljajo pomen deljenja izkušenj in medsebojnega razumevanja. Nekatere rejnice kot vir podpore navajajo tudi psihoterapijo ter samoiniciativno izobraževanje, predvsem na področju travme in razvoja otrok.

Podpora s strani institucij, zlasti centra za socialno delo, ki igra v procesu zelo pomembno in ključno vlogo, se v rezultatih kaže kot izjemno raznolika. Rejnice poročajo tako o pozitivnih kot tudi manj pozitivnih izkušnjah s strokovnimi delavci na centrih. V pozitivnih primerih izpostavljajo odzivnost, dostopnost in strokovno podporo, ki jim pomaga pri reševanju dilem, s katerimi se obrnejo nanje. V drugih primerih pa navajajo neodzivnost, pomanjkanje znanja, izrazito pasivnost, zlasti pri aktivnem delovanju in iskanju rešitev po odvzemu otroka. Za nameček ima veliko sogovornic občutek, da niso dovolj slišane ali upoštevane. Kakovost sodelovanja pogosto povezujejo s konkretnim strokovnim delavcem, kar kaže na neenotnost delovanja znotraj posameznih centrov oziroma enot.

Center za socialno delo pa ima ključno vlogo pri usklajevanju pomoči in podpori vsem vpletenim. Čačinovič Vogrinčič (2006) poudarja, da mora strokovni delavec delovati kot povezovalec in soustvarjalec rešitev, ki omogoča dialog med vsemi udeleženci. Podobno Mešl in Drobnič Radobuljac (2019) izpostavljata, da je naloga strokovnih služb ustvarjanje varnega, sodelovalnega in transparentnega prostora, kjer so potrebe otroka v središču. Poleg tega prevzemajo glas strokovnosti, zato bi morale biti ustrezno opremljene s strokovnimi znanji, ki jih nato prenašajo na ostale vpletene, tj. rejniško in matično družino ter tako omogočijo pomemben odmik od intuitivnega spontanega ravnanja k bolj strokovnemu delovanju, ki je za te otroke dovolj varen, stabilen in jim omogoči popravljalno izkušnjo.

Na tej podlagi rejnice izražajo tudi želene oblike podpore. Poudarjajo potrebo po bolj praktičnih oblikah pomoči, kot so podporne skupine in supervizija, kjer bi lahko obravnavale konkretne izzive iz prakse. Želijo si več izkustvenega učenja in manj formalnih, splošnih izobraževanj, saj so mnenja, da so presplošna in se vsebine ponavljajo. Pomembna potreba je tudi razbremenitev, kjer izpostavljajo možnost nadomestne pomoči na domu ter večjo sistemsko podporo pri organizaciji vsakdanjega življenja.

Na koncu rejnice ponujajo tudi nasvete novim rejnicam, ki dodatno osvetljujejo njihovo razumevanje vloge. Poudarjajo, da je rejništvo zahtevno in čustveno intenzivno, vendar hkrati vredno truda. Izpostavljajo pomen skrbi zase, postavljanja meja, potrpežljivosti in razumevanja otrokovega vedenja kot komunikacije. Poudarjajo tudi pomen ljubezni, sprejemanja in ustvarjanja varnega odnosa, hkrati pa opozarjajo na realnost sistema in zahtevnost sodelovanja z institucijami ter z matičnimi družinami.

6. Sklepi

- Rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, odnos z otrokom gradijo primarno na podlagi izkustvenega znanja, ki vključuje lastne življenjske izkušnje ter učenje skozi neposredno delo z otroki. Del rejnic to znanje nadgrajuje z branjem literature o travmi in navezanosti, udeležbo na izobraževanjih in refleksijo lastnih izkušenj (tudi lastne travme), medtem ko preostale poudarjajo, da teorija ni uporabna v praksi in da je ključno delovati "po občutku".
- Na ravni konkretnega ravnanja vse sogovornice uporabljajo podobne načine vzpostavljanja odnosa: postopno spoznavanje otroka, intenzivno skupno preživljanje časa, igra, pogovor, fizična bližina, izkazovanje ljubezni, stalna razpoložljivost in prisotnost. Razlika ni v tem, kaj počnejo, temveč v tem, kako to razumejo – ali kot zavestno prilagajanje otroku z izkušnjo travmo ali kot spontano ravnanje.
- Pomembna razlika se kaže v stopnji refleksije lastnega delovanja. Ene aktivno razmišljajo o otrokovih potrebah, iščejo razlage in prilagajajo svoje vedenje, medtem ko druge poudarjajo spontanost, kar pomeni, da je njihovo ravnanje manj načrtno in reflektirano.
- Sogovornice varno navezanost enotno povezujejo z občutkom ljubezni, sprejetosti, bližine in varnosti, pri čemer poudarjajo, da mora otrok vedeti, da ima odraslo osebo, ki je nenehno na voljo in mu nudi oporo. V tem smislu varnost razumejo kot čustveno dostopnost in prisotnost odraslega in opozarjajo na pomembnost rutine in predvidljivosti.
- Razlika v razumevanju razvojne kompleksne travme se kaže tudi v prepoznavanju občutka varnosti pri otroku. Ene jo povezujejo z otrokovo zmožnostjo izražanja stiske, intenzivnih čustev, iskanja bližine, druge pa z umirjenim, prilagojenim in "lepim" vedenjem otroka. V slednjem primeru varnost ni razumljena kot notranje doživljanje, temveč kot zunanja prilagojenost.
- Sogovornice prepoznavajo, da otrokova vedenja niso naključna, temveč povezana z njegovim doživljanjem in predhodnimi travmatičnimi izkušnjami, zaznavajo tudi številne znake, ki nakazujejo na izkušnje s travmo (nezaupanje, umik, pretirano iskanje bližine, razvojne zaostanke, stiske, vedenjska regresija).
- V vsakdanjih situacijah v rejniški družini pa zaznavam težavo pri razumevanju vedenja. Del sogovornic si zahtevno vedenje in izražanje intenzivnih čustev razlaga kot

posledico travme, drug del pa ga pogosto razume kot iskanje pozornosti, nevzgojenost, dolgčas ali neposlušnost. To pomeni, da travma ni dosledno uporabljen interpretativni okvir, kar lahko vodi v neustrezne odzive odraslih na otroka z izkušnjo travme.

- Rejnice, ki so sodelovale v raziskavi, se pogosto odzivajo z bližino, pomirjanjem, pogovorom, igro in fizično bližino, s čimer otroku poskušajo zagotoviti občutek varnosti in mu nuditi popravljalno izkušnjo odnosa. Prisotnost, razpoložljivost in ljubezen razumejo kot ključne elemente (varnih) odzivov.
- Hkrati pa se nekatere na stisko pogosto odzivajo tudi z bolj vedenjsko usmerjenimi pristopi, kot so postavljanje meja, zahteva po poslušnosti, opozarjanje na pravila in uporaba posledic in kazni. Ti pristopi se pogosto pojavijo v situacijah, kjer vedenje doživljajo kot pretirano ali nesprejemljivo. Pri uporabi tovrstnih pristopov je tveganje za povzročanje retravmatizacije in/ali dodatne travme znatno povečano.
- Pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, sogovornice ne uporabljajo kot enoten, jasno definiran pristop, vendar kljub temu v praksi uporabljajo posamezne elemente, predvsem poudarek na varnosti, odnosu, bližini in razumevanju otroka. Del sogovornic zavestno išče razlage v travmi in se o njej izobražuje.
- Največja razlika v razumevanju pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, se pokaže pri sodelovanju z matično družino. Ene sogovornice aktivno podpirajo odnos z matično družino, omogočajo otroku pripadnost obema družinama, razumejo začasnost in cilj rejniških namestitev ter se aktivno trudijo pri krepitvi moči staršev in sodelovanju v smeri želenih sprememb. Druge pa starše doživljajo kot vir težav, poudarjajo njihovo neustreznost in omejujejo sodelovanje. Hkrati poročajo tudi o izkušnjah, da starši zavračajo sodelovanje.
- Sogovornice opisujejo, da stiki z matično družino pri otroku pogosto povzročajo stisko in vedenjske spremembe. Del jih to razume kot posledico travme in poskuša otroku pomagati pri predelavi teh izkušenj, druge pa stike vidijo kot škodljive in jih doživlja kot oviro pri vzpostavljanju odnosa.
- Sogovornice kot največjo obremenitev na odnosni ravni z otrokom izpostavljajo intenzivnost otroka, zlasti pri otrocih, ki stalno iščejo bližino, potrditev, težko regulirajo svoja čustva. To doživljajo kot čustveno izčrpavajoče in zahtevno.
- Večini sogovornicam predstavlja sodelovanje z matično družino veliko obremenitev, zlasti kadar starši ne podpirajo odnosa z rejnico ter hkrati poročajo o hudih stiskah ob prekinitvah rejništva in razumevanja začasnosti rejništva.

- Sogovornice podporo črpajo večinoma iz neformalnih virov pomoči, kot so družina, prijatelji, sodelovanje in reflektiranje med rejnicami.
- Izkušnje z institucijami, konkretneje s centri za socialno delo, so neenotne. Nekatere sogovornice poročajo o podpornih in dostopnih socialnih delavkah, medtem ko druge poudarjajo pomanjkanje odzivnosti, nejasnih usmeritvah, nezaupanje sistemu zaščite otrok. Kot problematično izpostavljajo predvsem nepovezanost sistema (centri in sodišča), dolgotrajne postopke in omejen vpliv rejnic na odločitve glede otroka oz. občutek neslišanosti, kar poudarjajo kot zelo obremenilno.
- Sogovornice od sistema pričakujejo več konkretne in praktične podpore, zlasti v obliki supervizije, večje usklajenosti med institucijami, večjo vključenost rejnic v procese odločanja oz. slišanost njihovega in otrokovega glasu.

7. Predlogi

- ZIRD v 8. členu predvideva uvedbo supervizije na pobudo rejnikov. Namesto na pobudo rejnikov predlagam uvedbo obvezne, redne (npr. mesečne) strokovno vodene supervizije za rejnice na centrih za socialno delo, usmerjene v konkretne primere iz prakse in refleksijo lastnega ravnanja.
- Predlagam vzpostavitev večdnevnega, obveznega in kontinuiranega izobraževalnega programa v okviru skupnosti CSD v sodelovanju s strokovnjaki na področju teorije navezanosti, razvojne kompleksne travme in na razumevanju travme utemeljenega pristopa, s poudarkom na praktičnih primerih in konkretnih odzivih ter razumevanju otrokovega vedenja kot načina komunikacije v obliki delavnic, najkasneje do konca leta 2027. Dodatna znanja o teh specifičnih, a izjemno pomembnih konceptih, bi zagotovila manj ne-varnih odzivov, kar bi znatno obogatilo rejnice in prispevalo k delovanju v največjo korist otrok, ki prihajajo z zelo težkimi izkušnjami. S tem bi se izognili retravmatizaciji in povzročanju dodatne travme.
- Predlagam, da MDDSZ v sodelovanju z IRSSV in skupnostjo CSD uvede obvezno letno izobraževanje (najmanj 16 ur) za rejnice in strokovne delavce, ki se izvaja regionalno in je usmerjeno v sodelovanje z matično družino. Izobraževanje naj vključuje razumevanje konflikta lojalnosti, pomen ohranjanja odnosa z biološkimi starši ter konkretne pristope za pripravo otroka na stike in podporo po njih. Izvaja naj se v obliki praktičnih delavnic s študijami primerov, udeležba pa naj bo pogoj za opravljanje rejniške dejavnosti.

- Predlagam, da MDDSZ vzpostavi obvezne enotne standarde dela za vse CSD na področju rejništva, ki bodo jasno določali način sodelovanja z rejnicami, odzivnost strokovnih delavcev, podporo v kriznih situacijah ter vključevanje rejnic v odločanje ter okrepitev sodelovanje med rejniško in matično družino. Standardi naj se uvedejo preko obveznega usposabljanja vseh strokovnih delavcev CSD, njihovo izvajanje pa naj se spremlja z rednim strokovnim nadzorom, s čimer se zmanjša odvisnost kakovosti podpore od posameznega centra ali strokovnega delavca.
- Predlagam, da CSD na ravni območnih služb vzpostavijo 24/7 dostopno krizno strokovno podporo za rejnice, ki jo izvajajo dežurni socialni delavci, psihologi ali terapevti. Podpora naj vključuje takojšnje telefonsko svetovanje ter možnost hitre intervencije (v 24 urah), rejnice pa morajo ob namestitvi otroka prejeti jasna navodila za uporabo storitve, ki mora biti brezplačna in stalno dostopna.

8. Uporabljena literatura

Agosti, J., Conradi, L., Halladay Goldman, J. & Langan, H. (2013). *Using Trauma-Informed Child Welfare Practice to Improve Placement Stability Breakthrough Series Collaborative: Promising Practices and Lessons Learned.* Los Angeles, CA & Durham, NC: National Center for Child Traumatic Stress.

Atwool, N. (2018). Challenges of operationalizing trauma-informed practice in child protection services in New Zealand. Child & Family Social Work, 1-8. Pridobljeno 29.3.2025 s https://doi.org/10.1111/cfs. 12577

Ayree, K., & Krishnamoorthy, G. (2021). *Trauma Informed Behaviour Support: A Practical Guide to Developing Resilient Learners*. Toowoomba: University of Southern Queensland. Pridobljeno 20.3.2025 s https://usq.pressbooks.pub/traumainformedpractice/chapter/4-1-attachment/

Bath, H. (2008). The Three Pillars of Trauma-Informed Care. *Reclaiming Children and Youth,* 17(3), 17-21.

Beyerlein, B. A., & Bloch, E. (2014). Need for Trauma-Informed Care Within the Foster Care System: A Policy Issue. *Child Welfare*, 93(3), 7–22.

Biehal, N. (2014), Maltreatment in Foster Care: A review of the evidence. *Child Abuse Review*, 23(1), 48-60. Pridobljeno 12. 4. 2026 s https://doi.org/10.1002/car.2249

Bouwkamp, R. & Bouwkamp, S. (2014). Blizu doma. Ljubljana: Pedagoška fakulteta UL in Inštitut za družinsko terapijo.

Beek, M., & Schofield, G. (2004). Providing a Secure Base: Tuning in to Children with Severe Learning Difficulties in Long-Term Foster Care. *Adoption & Fostering*, 28(2), 8-19. Pridobljeno 10. 4. 2026 s https://doi.org/10.1177/030857590402800203

Cvetek, R. (2009). Bolečina preteklosti. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). Socialno delo z družino: soustvarjanje želenih izidov in družinske razvidnosti. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Družinski zakonik (2017). *Ur. l. RS,* 15/2017.

Erzar, T. & Kompan Erzar, K. (2011), Teorija navezanosti. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba.

Ezechukwu, R. (2017). *Simple Strategies for Intervening with Traumatized and Dysregulated Youth*. Pridobljeno 5.4.2025 s https://www.ihs.gov/sites/telebehavioral/themes/responsive2017/display_objects/documents/slides/nationalchildandadolescent/dysregulatedyouth0117.pdf

Frangež, D., Drobnič Radobuljac, M., & Kodale, T. (2019). Razkritje nasilja nad otroki in zanemarjanja otrok. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji (str. 124–164). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Fratto, C. M. (2016). Trauma-Informed Care for Youth in Foster Care. *Archives of Psychiatric Nursing.* Pridobljeno 11.4.2026 s https://doi.org/10.1016/j.apnu.2016.01.007

Golding, K. S. (2017). *Everyday Parenting with Security and Love: Using PACE to Provide Foundations for Attachment*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Hodas, G. R. (2006). *Responding to Childhood Trauma: The Promise and Practice of Trauma Informed Care.* Pridobljeno 27.3.2025 s https://www.nasmhpd.org/sites/default/files/Responding%20to%20Childhood%20Trauma%20-%20Hodas.pdf

Huber, A., Hawkins, E., & Cooper, G. (2018). Circle of Security. Springer Nature Switzerland AG 2018. Pridobljeno 12.4.2026 s https://www.researchgate.net/publication/326844040_Circle_of_Security

Kompan Erzar K., Rožič T. in Simonič B. (2011). Vloga in pomen navezanosti pri razvoju otrok v nadomestnih družinah. *Socialno delo, 50*(2), 103–111, 151–152, 153–154. Pridobljeno 8.4.2025 s http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-NYUEFUMT

Leathers, S.J. (2003), Parental Visiting, Conflicting Allegiances, and Emotional and Behavioral Problems Among Foster Children. *Family Relations*, 52(1), 53-63. Pridobljeno 12. 4. 2026 s https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00053.x

Levenson, J. (2020). Translating Trauma-Informed Principles into Social Work Practice. *Social work*, 65(3), str. 288–298. Pridobljeno 26.3.2025 s https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32676655/

Levine, P. A., & Frederick, A. (2015). Kako prebuditi tigra: zdravljenje travm. Ljubljana: V.B.Z.

Lotty, M. (2021). Exploring Trauma-informed Foster Care as a framework to support collaborative social worker - Foster carer relationships. *Irish Journal of Applied Social Studies*, 21(1), 34-51. Pridobljeno 11.4.2026 s https://arrow.tudublin.ie/ijass/vol21/iss1/4

Lyons, S., Whyte, K., Stephens, R., & Townsend, H. (2020). *Developmental Trauma Close Up*. Beacon House. Pridobljeno 5.4.2026 s https://beaconhouse.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/Developmental-Trauma-Close-Up-Revised-Jan-2020.pdf

Mali, M. (2008). Rejniška družina – družina s posebnimi sposobnostmi. V Kuzmanič Korva, D. (ur.), *Bilten Skupnosti CSD Slovenije Kaljenje*, 5(9), 115–131. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Mann, J. C., & Kretchmar-Hendricks, M. D. (2017). Creating Compassionate Foster Care: Lessons of Hope from Children and Families in Crisis. J. Kingsley Publishers.

McLeod, S. A. (2009). Attachment Theory. Pridobljeno 25.3.2025 s www.simplypsychology.org/attachment.html

Mešl, N. & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V Leskošek, V., Kodele, T. in Mešl, N. (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202-235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. (2023). Sočutno rejništvo: projekt The Children's Ark. V M. Mali (ur.), *Rejniški glasnik, 57,* (str. 72-74). Maribor: Dravski tisk d.o.o.

Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mesec, B. (2009). Kvalitativna metodologija, akcijsko in evalvacijsko raziskovanje [Blog]. Pridobljeno 1.5.2026 s https://sites.google.com/site/kvalitativnametodologija/metodologija-ii/skripta-ii

Na sodišču. (b.d.). Ukrepi za varstvo koristi otroka. Pridobljeno 4.4.2025 s https://nasodiscu.si/druzinski-postopki/ukrepi-za-varstvo-koristi-otroka#nujni-odvzem-otroka

Naish, S. (2018). *The A-Z of Therapeutic Parenting: Strategies and Solutions*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

NSW Government. (b.d.) Pridobljeno 12.4.2026 s https://www.nsw.gov.au/community-services/foster-relative-and-kinship-care

National Child Traumatic Stress Network. (2013). Child Welfare Trauma Training Toolkit. Pridobljeno 10.4.2026 s http://www.nctsn.org/products/child–welfare–trauma–training–toolkit–2008

Perry, B. D. (2014). *Helping Traumatized Children: A Brief Overview for Caregivers*. The ChildTrauma Academy. Pridobljeno 8.4.2025 s https://vslg.ca/photos/custom/VSLG/Resources/Helping_Traumatized_Children_Caregivers_Perry1.pdf

Poole, N., Urquhart, C., Jasiura, F., Smilie., D., & Schmidt, R. (2013). Trauma–Informed Practice Guide. Pridobljeno 9.4.2022 s https://www.researchgate.net/publication/280626594_Trauma_Informed_Practice_Guide

Rakar,T., Čačinovič Vogrinčič, G., Zavrišek, D., Boškić, R., Boljka, U., Smolej, S., Sobočan, A. M., Urh, Š., Dremelj, P., Kobal, B., Nagode, M., Žiberna, V. & Kovač, N. *Postopki, organizacija in standardi na področju rejništva* (Končno poročilo št.

IRSSV 07/2010). Pridobljeno 18. 4. 2026 s https://irssv.si/wp-content/uploads/2021/10/Microsoft-Word-koncno-porocilo-rejnistvo.pdf

Repotočnik, B. (2001). Rejništvo kot projekt za vsakega izmed otrok v rejniški oskrbi. *Rejniški glasnik*, št. 39, 3–10.

Riebschleger, J., Day, A., & Damashek, A. (2015). Foster Care Youth Share Stories of Trauma Before, During, and After Placement: Youth Voices for Building Trauma-Informed Systems of Care. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *24*(4), 339–360. Pridobljeno 12.4.2026 s https://doi.org/10.1080/10926771.2015.1009603

SAMHSA. (2022). *Recognizing and Treating Child Traumatic Stress*. Pridobljeno 5.4.2025 s https://www.samhsa.gov/child-trauma/recognizing-and-treating-child-traumatic-stress#treatment

Smith, M., Robinson, L., & Segal, J. (2023). *Helping Children Cope with Traumatic Events.* HelpGuide. Pridobljeno 15.4.2026 s https://www.helpguide.org/articles/ptsd-trauma/helping-children-cope-with-traumatic-stress.htm

Steenbakkers, A., Ellingsen, I. T., van der Steen, S., & Grietens, H. (2018). Psychosocial Needs of Children in Foster Care and the Impact of Sexual Abuse. *Journal of child and family studies*, 27(4), 1324–1335. Pridobljeno 11. 4. 2026 s https://doi.org/10.1007/s10826-017-0970-7

Šeme, M. (2023). Otrok v rejništvu in kompleksna travma. V M. Mali (ur.), *Rejniški glasnik, 57,* (str. 26-31). Maribor: Dravski tisk d.o.o.

Šeme, M. (2024). Otrok v rejništvu in širok pogled na travmo. V M. Mali (ur.), *Rejniški glasnik, 58,* (str. 30-36). Maribor: Dravski tisk d.o.o.

Treisman, K. (2017). *Working with relational and developmental trauma in children and adolescents*. Oxon: Routledge.

Trivedi, S. (2019). The Harm of Child Removal. *New York University Review of Law & Social Change*, 43(523), str. 523-580. Pridobljeno 28.3.2025 s https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3341033

van den Dries, L., Juffer, F., van Ijzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2009). Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 410-421. Pridobljeno 10. 4. 2026 s https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.09.008

van der Kolk, B. (2015). *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Penguin Books.

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD) (2019). Uradni list RS, št. 110/02, 56/06 –odl. US, 114/06 – ZUTPG, 96/12 – ZPIZ-2, 109/12 in 22/19, 41/25.

Žvelc, M., & Žvelc, G. (2006). Stili navezanosti v odraslosti. *Psihološka obzorja (Ljubljana)*, 15(3), str. 51-64. Pridobljeno 9.4.2025 s https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HMYP3JHV

9. Priloge

9.1. Priloga A: Smernice za intervju

1. Katera znanja in strokovne izkušnje rejnicam pomagajo pri gradnji odnosa in na kakšen način?

1.1. Kako običajno vzpostavite prvi stik z otrokom, ko prvič pride v vašo družino?
1.2. Kaj vam je pri gradnji odnosa z otrokom najbolj pomembno?
1.3. Iz kje črpate znanje, ki vas podpira pri tem?

2. Kako rejnice razumejo pomen varne navezanosti in varnega odnosa med rejnikom in otrokom?

2.1. Kako se po vašem mnenju kaže, da se otrok pri vas počuti varno?
2.2. Kaj se vam zdi, da otroku najbolj pomaga, da vam zaupa?
2.3. Poznate teorijo navezanosti? Če da, vas morda na kakršenkoli način podpira pri vzpostavljanju varnega odnosa z otrokom?
2.4. Kako se odzovete, ko otrok pri vas poišče bližino? V katerih situacijah se to navadno zgodi?
2.5. Kako spodbujate otroka k samostojnosti (npr. igri, preizkušanju novih stvari)?
2.6. Kaj naredite, ko otrok postane negotov pri preizkušanju nečesa novega?

3. Kako rejnice zaznavajo povezanost otrokovih travmatičnih izkušenj z odnosi in vsakodnevnimi interakcijami?

3.1. Kako mislite, da otrokove izkušnje v domačem okolju nanj vplivajo in kako ste to zaznavali ob prihodu otroka v družino?
3.2. Kako vpliv teh izkušenj zaznavate danes?
3.3. Opišete kak primer, kako se v vsakdanjih situacijah vidi, da je imel otrok pred prihodom v rejništvo izkušnjo travme?

4. Kako se rejnice odzivajo na vedenjske in čustvene izzive otrok?

4.1. Kako se odzovete na otroka, ko npr. joka, ker pogreša starše oziroma se potoži, da si želi vrnitve domov?
4.2. Kako se odzovete na otroka, ko je v stiski in kriči, tepe, razbija in je neobvladljiv?
4.3. Kako se odzovete na otroka, ko se vede disociativno in je otopel, ne komunicira?
4.4. Kako se vi soočate z lastnimi čustvi, ko je otrok v hudi stiski?
4.5. Ko imata z otrokom kakšen hujši konflikt, kako se običajno po njem med vama ponovno vzpostavi stik?

5. Kako rejnice razumejo na razumevanju travme utemeljen pristop dela in kako ga implementirajo v svoje ravnanje, zlasti iz vidika sodelovanja z matično družino?

5.1. Kaj za vas pomeni biti rejnica? Kakšna je ta vloga?
5.2. Ko otrok kaže zahtevno ali težko vedenje (npr. jezen izbruh, umik, agresija) – kako si vi razlagate takšno vedenje?

5.3. Na kakšen način se trudite preprečiti, da bi otroku ponovno storili škodo oz. povzročili še kakšno travmo?
5.4. Kako skušate otroku pomagati, da se pri vas počuti varno in umirjeno, tudi ko doživlja močna čustva?
5.5. Ste seznanjeni s konceptom inkluzivnega rejništva? Gre za koncept, ki poudarja vključevanje matične družine in dobro sodelovanje v procesu skrbi za zagotavljanje varnosti in stabilnosti otrokovega življenja. Kako vi sodelujete z otrokovo matično družino?
5.6. Kot odgovor na potrebo po inkluzivnem rejništvu razvil koncept individualne projektne skupine. Kakšna je vaša izkušnja z IPS?

6. S kakšnimi obremenitvami se srečujejo rejnice pri sodelovanju z otrokom s travmatičnimi izkušnjami in kakšno podporo potrebujejo pri opravljanju rejniške dejavnosti?

6.1. Kaj je za vas kot rejnico najbolj zahtevno?
6.2. Kaj vam pri vzpostavljanju odnosa z otrokom povzroča največ težav?
6.3. Kako vloga rejnice vpliva na vas osebno in na vašo družino?
6.4. Kako doživljate sodelovanje z institucijami in strokovnimi službami?
6.5. Kakšno podporo trenutno prejemate?
6.6. Kakšno podporo bi po vašem mnenju še potrebovali, da bi lažje opravljali svojo vlogo?
6.7. Kaj bi danes v eni povedi svetovali novi rejnici, ki prvič vzame otroka v rejništvo?

9.2. Priloga B: Odprto kodiranje

Koda	Izjava	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Ta majhna je bila v bistvu tako majhna, da tako ni bilo nič takega	nizka starost otroka kot olajševalna okoliščina		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A2	Pa itak smo se prej poznali.	predhodno poznanstvo		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A3	Igrali smo se njej primerne igre	uporaba igre za povezovanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A4	Razkazali smo jih sobico.	kazanje svoje sobe		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A5	S starejšim smo pa prvi vikend, ko je prišel k nam, šli za vikend v Bohinj.	skupna aktivnost ob prihodu		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A6	Ko smo pršli domov v bistvu je sobo pogledal	kazanje svoje sobe		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A7	On je bil že tok star, da je v bistvu	starejši otrok bolj razume	Komunikacija z otrokom	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

	že precej razumel.				
A8	Imel precej enih vprašanj. Poskušala sm na čim več teh vprašanj odgovorit.	odgovarjanje na vprašanja	Komunikacija z otrokom	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A9	Imel je precej v seb že ta koncept o 'drugi družini'.	razumevanje rejništva	Komunikacija z otrokom	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A10	Jaz grem zdaj v drugo družino, ker oči pa mami ne moreta poskrbet zame.	razumevanje razlogov za namestitev	Komunikacija z otrokom	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A11	To smo nadaljevali s tem, kar je on povedal. Malo poskušal še dodelati te njegove misli.	sledenje otroku in razlaga	Komunikacija z otrokom	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A12	Osnovno valda, se predstaviš pa tako. To smo itak že na stikih v kriznem centru se načeloma mal spoznal.	spoznavanje v kriznem centru		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A13	Nismo imeli nobenih težav z odhodom iz kriznega centra. Je bil vesel da gre.	odsotnost odpora pri prehodu v rejništvo	prehod v rejništvo	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A14	On je bil vesel, da gremo na izlet. Je bil v bistvu predvsem navdušen.	pozitivna čustva	prehod v rejništvo	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A15	Nismo rabili ful neki stika vzpostavljat.	spontana vzpostavitev odnosa	prehod v rejništvo	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
A16	Najbolj pomembno vzpostavljati nek varen, zaupen odnos.	varen in zaupen odnos		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A17	Odnos, kjer se on počuti varnega.	občutek varnosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A18	Slišanega.	občutek slišanosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A19	Da zaupa.	razvoj zaupanja		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

A20	To je gradnja, ni enkraten dogodek.	odnos kot proces		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A21	Pač itak traja.	dolgotrajnost odnosa		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A22	Da se ga sliši.	poslušanje otroka		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A23	Da se varno počuti.	zagotavljanje varnosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A24	Da je ok tak, kot je.	sprejemanje otroka		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A25	Pri starejših ... da slišijo da sta okej obe družini.	sprejemanje obeh družin	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A26	Da to zdaj ni tko, da je zdaj naš pri nas.	ne-lastninjenje otroka	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A27	Da smo mi boljši od njegovih bioloških staršev.	ne-primerjanje družin	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A28	Ki pač niso mogli skrbeti za njega.	razumevanje staršev	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A29	Da se tega ne skriva.	odprta komunikacija		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A30	Da se tega ne zaničuje.	spoštovanje staršev	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A31	Da se pač o tem pogovarja.	pogovor o družini	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A32	Načeloma na pobudo otroka.	sledenje otroku		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A33	Če pa tudi otrok ne da pobude, pa jo daš ti.	pobuda rejnika za pogovor		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A34	Sprožit dialog ob kakšnih stikih.	pogovor o družini po stikih		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A35	Da otrok sliši, da sta njegova starša OK.	potrjevanje staršev	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A36	Ker pač edino v tem primeru pač je on lahko OK.	povezava starši–samopodoba		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A37	Najbrž pač s faksa, I guess.	fakulteta		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A38	Tam veliko enega čtiva o navezanosti.	branje o navezanosti	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A39	Največ tega branja o travmi.	branje o travmi	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

A40	Precej enih knjig.	branje literature	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A41	Tudi kakšne knjige o rejništvih.	literatura o rejništvu	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A42	Tako kakšne te autobiografije.	branje avtobiografij	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A43	Lahko dajo ful dobro uvid v to.	pridobivanje uvida v rejništvo	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A44	Da raziskujem in tako.	raziskovanje in učenje	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
A45	Vsak otrok zase drugače kaže.	individualno izražanje varnosti	individualne razlike	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A46	Vsak je malo dragač.	raznolikost vedenj	individualne razlike	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A47	Kar dober pokazatelj, da začnejo met izpade.	izbruhi kot znak varnosti	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A48	Na začetku ... se je kar nazaj držal.	začetna zadržanost	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A49	Mal hotu bit previdn.	previdnost	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A50	Tipal teren.	preverjanje	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A51	Ni imel takih burnih reakcij.	zadržano izražanje čustev	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A52	So bile reakcije, ampak ni bilo pa burnih.	omejeno izražanje čustev	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A53	Po treh, štirih mesecih ... Začel z upiranjem, vpitjem, dretjem.	povečani čustveni izbruhi	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A54	Vedno več pripravljen pogovarjati.	večja komunikativnost		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A55	Deliti stvari.	deljenje osebnih vsebin	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A56	Tamala pa šele po dveh letih ... se je dejansko navezala.	navezanost po dveh letih	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A57	Na začetku ... šla h komurkoli, ji je blo vseen.	neselektivno iskanje bližine	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A58	Imela kar stisko da je šla od mene.	separacijska stiska	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti

A59	Da ni več tako 'povsod'.	zmanjšanje neselektivnega vedenja	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A60	Čuti da smo mi kot družina.	občutek pripadnosti	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
A61	Itak ne glede na vse pač čas. To ni nič iz dons na jutr.	čas kot pogoj zaupanja	časovna dimenzija	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A62	Da si tudi ti iskren z otrokom. Da pač poskušaš vzpostavljati nek dialog, se poskušaš z njim pogovorjat o vsem.	iskren in odprt odnos	komunikacija z otrokom	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A63	Mogoče je pač spet odvisno do otroka, kakšni pač rabjo mal spodbude.	prilagajanje in spodbujanje otroka	individualne razlike	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A64	Kljub temu, da so samo besede, ki ne pomenijo nič, se mi zdi vsen ful, sploh pri teh otrokih, ki izhajajo iz takih nekih okolij, kjer pač niso bili najbolj deleženi vsega, kar bi rabili, se mi zdi v bistvu, da jim vsen ful velik dajo besede.	pomen besed pri prikrajšanih otrocih	pretekle izkušnje in potrebe	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A65	Da jim poveš, da jih maš rad, da si tam za njih, da so tvoji, da so varni, da jim v bistvu to ponudiš.	izražanje ljubezni in varnosti	čustvena podpora	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A66	Temu morajo tudi slediti seveda dejanja.	skladnost besed in dejanj	doslednost rejnika	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A67	Precej validacije rabijo.	validacija	čustvena podpora	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A68	Pri starejših pol dialog, pogovor o raznih temah, stvareh.	pomen dialoga pri starejših	komunikacija z otrokom	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
A69	Prišla do ugotovitve, k sm brala od Erzar in od Bouwkamp, da je ta od Erzar	preveč fokusa na prvo leto življenja	kritična refleksija knjige avtorjev Erzar	uporaba teorije navezanosti v praksi	razumevanje varne navezanosti

	ubistvu 'eh', taka zlo osnovna, in zelo sfokusirana zgolj na to prvo leto življenja.				
A70	Kar je sicer res … potem v tej knjigi nisem našla nekega nadaljevanja, kar pa Bouwkamp tud pol naprej zelo lepo opisuje tudi vedenja oziroma obnašanje v odraslosti … torej jo dojema kot nek proces.	pomanjkanje posledic v odraslosti	Kritična refleksija knjige avtorjev Erzar	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A71	Sem bila tako, ja kaj, pol smo v bistvu vsi praktično varno navezani, ker pač v prvem letu življenja sej kaj pa nam je manjkal … pa temu ni zares tako.	prvo leto ni tako ključno	kritična refleksija knjige avtorjev Erzar	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A72	Fajn je vedet dejansko sam eno golo teorijo, dejstvo je pa pač teorija zgolj to - gola teorija.	teorija je zgolj teorija		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A73	Ko si enkrat v praksi, zelo hitro vidiš, da ni otrok sam ambivalenten, ampak je kar vsega malo.	kritičnost do uvrščanja v en stil navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A74	Ta teorija sama po sebi … v zavedanju tega da pač niti en otrok ni samo odklonilen, ali pa samo plašen.	preseganje enoznačnih oznak		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A75	I guess jo je dober imeti v ozadju v mislih.	teorija kot okvir		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A76	Težko pa bi rekla, da zdaj vidim v enem od otrok sam en stil navezanosti pol	kritičnost do uvrščanja v en stil navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti

	lahko na tem delam.				
A77	Fajn je imeti pač nabor stilov navezanosti in se malo zavedati, iz kje izvirajo določena določena vedenja, delanja.	razumevanje izvora vedenja		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
A79	Eno otrok je full needy, tako da skoz hod za mano, pa govori mami moj moj, pa vsake dve minuti mi pove, mami rada največ.	povečana potreba po bližini	stalno iskanje potrditve	situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
A80	Če se hoče stisniti, jo stisnem.	odziv na potrebo po bližini		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
A81	Zdej je začela tudi v postlo hodit k men sred noči, tako da se tudi ponoč stiskava.	nočno iskanje bližine		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
A82	Kaj pa je za nardit če otrok rabi bližino, jo pač daš.	Normalizacija potrebe po bližini		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
A83	Je težko, sploh pri zelo needy otroku, ko ti 600x pove da te ima rada.	obremenjenost zaradi intenzivnosti		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
A84	Probam ji povedat, da ve da jo imam rada in da sem tukaj, ampak da ni treba vsake dve minuti.	postavljanje meja		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
A85	Drugi otrok išče bližino ko mu je hudo.	duševna stiska		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
A86	On prevzema čustva odraslih, pride k meni ko sem razburjena.	prevzemanje čustev odraslih		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
A87	Povem mu, da ga imam rada, ampak da ne rabi uravnavat mojih čustev.	razbremenitev odgovornosti otroka		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti

A88	Ko ima izpad, pride do točke, ko se želi stisniti za pomiritev.	bližina kot regulacija		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
A89	Če sem jaz razburjena, rečem da rabim dve minuti, potem pa dobi bližino.	Umik za regulacijo in vrnitev		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
A90	Zdej tamala je ful bolj previdna, ne, je kar rabi malo.	previdnost otroka		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A91	Tko da moj poskus spodbujanja nje k nekem raziskovanju je tadrug otrok, tastarejši, kar se je izkazal za zelo dober poskus.	spodbujanje preko drugega otroka		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A92	Ker je razcvetela, ful ji je lažje raziskovat.	napredek v raziskovanju		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A93	Prej je pač rabila, ne vem, na igrišču imeti nekoga, ga videt, da je tam zraven.	potreba po prisotnosti odraslega		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A94	Zdej pač ona z njim šiba naokol in je na neki točki ne gane a sm js tm al ne.	povečana samostojnost v igri		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A95	Mislm jo, ampak ji v tisti igri on predstavla dovolj varnosti, da se sama z njim zaigra.	varnost preko vrstnika		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A96	Sta pa oba mala vojaka, vse sama delata.	visoka samostojnost	ni potrebe po spodbujanju	spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A97	Ona je pa ja pred tem mela obdobje k bog ne dej da bi kam šla, da bi kej probala, skos se je sam držala.	začetna nesamostojnost		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A98	Zdej če je bila kakšna taka stvar, ki vem, da jo zmore, ki jo je že, s spodbujanjem. Zmoreš, ti bo uspelo, ti je že	spodbujanje z zatrjevanjem kompetentnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti

	uspelo, veš, da zmoreš, veš, da znaš.				
A99	Pr njej včasih gremo mal tud na kakšno spodbujanje s korenčkom, sladoledom, da bo kaj dobila.	uporaba nagrad		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A100	Tako da, je malce tudi odvisno od tega, se mi zdi, da ko pa že poznaš otroka, je ful laži, ker ga tud vidš, a je to dejansko strah, pa dejansko rabi neko varnost, pa tolažbo za to, da bo lahko naredil nekaj več, oziroma naredu ta korak, ali pa pač se sam mal heca, se mu ne da.	razlikovanje potreb otroka		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A101	Ampk drugač pa ja, s spodbudo, z nekim poudarjenjem tega, da so varni, da so OK, in da zmorejo.	poudarjanje varnosti in zmožnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A102	To je pol ta povezava med varnostjo in prostorom za raziskovanje.	povezava varnosti in raziskovanja		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
A103	Ja, ne vem, jaz mislim, da je največ to, da rečeš, daj, maš to, zmoreš.	spodbujanje samozaupanja		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
A104	Tako, potem je pač čist, odvisn kam gre zadeva.	prilagajanje odziva situaciji		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
A105	Nism zdej tko da jo bom porinla dol iz hloda, če pač res ne bo hotla skočiti, ampak pol pa rečem, potem pa zlezi dol, pa greva naprej.	nevsiljevanje ob negotovosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
A106	Je pa tamalo useen pri nekih stvareh treba mal	spodbujanje kljub negotovosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti

	'push-at', ker je tud motorično mal tko.				
A107	Zdi se mi, da je precejšnja razlika v starosti, v kateri pride otrok v družino,	starost	razlike v vplivu travme	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A108	pa tudi razlika je v niansah travme, ki jih je doživel.	razlike v vplivu travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A109	Pri tavelkmu je bilo zelo razvidno, da bi vse imel, vse kar je videl, je pobiral, denar, kulije, karkoli, samo da bi imel.	kopičenje materialnih stvari		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A110	Bil je ful pozoren na denar, skos se je ukvarjal s tem, a imamo denar, a bomo imeli denar.	preokupacija z denarjem		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A111	Bilo je potrebno precej dialoga, da je denar moja domena, da ne rabi skrbeti, da denar imamo in bomo imeli za hrano.	razbremenitev odgovornosti otroka		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
A112	Kazali so se izpadi trme, ki jih sedemletniki nimajo, bolj kot triletniki.	vedenje kot pokazatelj travme	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A113	Si predstavljam da zato, ker tega ni predelal.	nepredelana izkušnja	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A114	Starši mu ni so postavljali meja...	pomanjkanje meja	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A115	Pri nas se je prvič srečal z mejami, ki so obstale.	prvi stik z doslednimi mejami		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
A116	Starša ne znata ostat z mejami in z otrokom v frustracijah.	pomanjkanje meja	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A117	Pri mejah se ne premakneš, če sem tako rekla, sem tako rekla,	doslednost meja		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme

	meje so in boš se moral sprijaznit.				
A118	Ta trma je velik pokazatelj, da ni predelal tega.	vedenje kot pokazatelj travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A119	Zelo je sfokusiran na materialno, darila itd., to je njegov svet.	materialna usmerjenost		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A120	Darila smo pospravili in rekli, da je pomembno druženje s sošolci.	preusmerjanje vrednot		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
A121	Zelo je pozoren na čustva, ton glasu in poskuša to uravnavati.	hipersenzitivnost na čustva		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A122	Tamala je bila cela 'razštelana', pri dveh letih komaj hodila, razvojno zaostajala, ni govorila.	razvojni zaostanek		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
A123	Zdaj se v letu in pol normalno pogovarjaš z njo, naredila ogromen napredek.	razvojni napredek		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
A124	Ne vem, v resnici, tako, da bi prav kej lahko prou izpostavla, no.	težko prepoznavanje vpliva		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A125	Tamala je imela ful neka ta obdobja, ko se je malo prilepla na varne odrasle – name, vzgojitlce.	iskanje bližine pri varnih odraslih	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A126	Po drugi strani je vsakega na cesti ogovarjala, bi mu dala roko, šla z njim.	neizbirno iskanje bližine	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A127	Pri njej je ta ambivalentnost vidna tudi zdaj.	vztrajanje ambivalentnosti	dezorganizirano vedenje	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A128	Kadar ima izpad je lahko precej kaotično. Reče mami roko, dam roko, ne, ne, ne,	hkratno odvračanje in vračanje	dezorganizirano vedenje	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

	mami roko, mami roko, ne, ne, ne.				
A129	Si predstavljam, da pri otroku, ki ima varno bazo navezanosti, tega ni.	ne-varna navezanost kot temelj	dezorganizirano vedenje	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A130	Ona do lanskega leta ni bila sposobna sama raziskovat, ne igre, ne česar koli, rabla je skos odraslo osebo zraven, stara štiri in pol.	nezmožnost samostojnega raziskovanja	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
A131	Tamala v bistvu tega nikoli nima.	nepogrešanje staršev	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A132	Starejši pa ima, občasno, zelo velikrat je tko situacijsko.	občasno pogrešanje staršev	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A133	Delali smo na vrtu … reku je pr mami je boljš, ker nima vrta.	posredno izražanje pogrešanja	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A134	Rekla sem, ko boš pri mami ne boš imel vrta … zdaj živimo tukaj in bomo vsi skrbeli za okolico.	realna razlaga situacije		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A135	Kdaj mu je hudo po stiku, po klicu.	stiska po stikih	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A136	Reče jaz pa mami pogrešam … rečem ok, ja razumem, a ti lahko kakorkoli pomagam.	nudenje podpore		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A137	Včasih reče ja bi se stisnil, včasih pač reče ne.	potreba po bližini		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A138	Greva v to da saj se bosta drug teden videla, tudi mami pogreša tebe, takoj ko bo možno se bosta vidla.	krepitev kontinuitete odnosa z biološko družino		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok

A139	Pomaga mu predvidljivost, imamo na koledarju, kdaj gre k mami.	predvidljivost pri stikih		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A140	Če rabi bližino, mu jo ponudim.	ponujanje bližine		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A141	Korigiramo vedenje, ki je škodljivo, omejujemo vedenje, ki je škodljivo.	omejevanje škodljivega vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
A142	Brcu, tepu, karkoli, ali koga, ali sebe, to pač preprečujem.	preprečevanje nasilnega vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A143	Mu tudi povem, da razumem, da je razburjen, ampak da mene tepst ne more, tega ne pustim.	kombinacija validacije in meje		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A144	Mu tudi ponudim alternativo, lahko skupi tepeva pojstlo, kauč, mamo tudi boksarske rokavice, lahko pač boksaš, lahko cepetava, skačeva.	alternativni načini regulacije		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A145	Seveda, absolutno je ok, da se tako počutiš, štekam, da te je neki razjezil.	normalizacija čustev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A146	Meje so zato, da je on varen in da meja bo ostala.	pomen meja za varnost		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A147	Lahko sem tukaj z njim in zdržim z njim.	čustvena prisotnost		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A148	Včasih je težko če ima pol še tamala kake žute minute, pol sem pač tko, e zdej pa pauza, pet minut pridem nazaj.	začasni umik rejnika za regulacijo		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive

A149	Načeloma pač se trudim, če le gre, da ga ne umaknem, mislim, ga umaknem v smislu varnosti.	omejevanje umika in ohranjanje odnosa		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A150	Če js vmes recimo kuham in grem stran, mu to tud povem, ej glej, kuhat grem, mislm pomešat grem in pridem nazaj.	napovedovanje odsotnosti		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A151	Na ta način da ima tukaj varnost, bližino, če jo rabi.	zagotavljanje varnosti in bližine		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A152	Navadno ga vprašam, kaj je, če želi kaj deliti.	povabilo k izražanju		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A153	Starejšemu je kar komunicirati in delit stvari, tako da ga povabim, da deli.	prilagajanje otroku		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A154	Mu povem, da se lahko umakne, ampak da ve, da smo tle, da ga imamo radi.	dovoljenje za umik ob ohranjeni povezanosti		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A155	Ko bo rabu, lahko reče, da se pridemo stiskat, pogovarjat, karkoli bo rabo.	razpoložljivost za stik		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A156	Pač mu dam prostor, ampak na tak način, da vidi, da sem nekje v bližini.	kombinacija prostora in bližine		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A157	Če to zelo dolgo traja, poskušam preverjat, a sva že, a sva že kle.	postopno ponovno vključevanje		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A158	V idealnem svetu bi se zenovsko pomirila in bi pač omogočila otroku.	trud za pomiritev		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A159	To, kar sem prej naštela, zelo velikokrat počnem potem,	izguba samoregulacije		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive

	ko tudi jaz malo ven padem.				
A160	Rečem ej, tri minute, pa pridem nazaj, umaknem se v kopalnico, zadiham, mrzla voda v obraz.	umik za samoregulacijo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A161	Rečem si, ej, ni osebno.	zavedanje posledic travme		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A162	To nas trigira … on bi moral komunicirati … in me znervira, da ne komunicira.	zavedanje lastnih sprožilcev		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A163	Moj prvi instinkt je komuniciraj, ne bomo se tako šli, včasih je to moja prva reakcija.	impulziven odziv		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A164	Se trudimo, da je tega čim manj.	prizadevanje za spremembo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A165	Včasih on sam pride da bi se stisnu, pa ko se stisneva, se pomiri.	otrok izrazi željo po bližini		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A166	Ampak ponavad sm js una … on redkokdaj začne.	odrasli prevzame pobudo	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A167	Ni njegova odgovornost da poprav odnos.	razumevanje razvojne odgovornosti	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A168	Jaz začnem s tem, sem zavpila … ni bilo okej … mi je žal … bom se potrudila.	opravičilo odraslega	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A169	Popravljanje odnosov … to je vse, kar imamo … smo sam ljudje.	pomen popravljanja odnosa		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A170	Njegov del vzpostavljanja stika je 'jaz bi se stisnil' … njegova prošnja za stik.	otrokova potreba po bližini		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive

A171	Jaz sem odrasla oseba … on pač ni.	odrasli odgovorni za popravljanje odnosa	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive
A172	Zelo odgovorna.	visoka odgovornost		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A173	Tvoja največja želja je poskrbet za otročke, za katere ni bilo poskrbljeno tako, kot bi morali bit.	skrb za otroke z izkušnjo zanemarjanja		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A174	V bistvu krpaš luknje, ki jih nisi naredil.	popravljanje posledic napak drugih		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A175	Zraven imaš svoje travme, izkušnje in tako naprej.	vpliv lastnih izkušenj	nujnost samorefleksije	razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A176	Ful fajn je, da imaš kej že predelan.	pomen lastne predelave	nujnost samorefleksije	razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A177	Da se zavedaš te odgovornosti, ki jo imaš.	zavedanje odgovornosti	nujnost samorefleksije	razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A178	Je pa težko. Velik izziv.	zahtevna vloga		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
A179	Nek nivo izpadov imajo vsi otroci.	normalizacija izpadov		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A180	Povezani so s frustracijami, z mejami … čist normalni.	vedenje kot odziv na meje		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A181	Služijo nadaljnemu razvoju … dajejo pristno izkušnjo varnosti.	pristna izkušnja varnosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A182	Izpadi so zelo pogosto odziv na mejo in hkrati ful glasno iskanje varnosti.	vedenje kot iskanje varnosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A183	Iščejo zagotovila, da so okej.	potreba po potrditvi		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A184	In da boš ti ostal tam z njimi.	strah pred zapustitvijo		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop

A185	Funkcija teh izpadov je ful pomembna.	funkcionalno razumevanje vedenja		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A186	Pomembno je, kako nanje reagiraš.	velik vpliv odziva odraslega		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A187	S tem krpaš lukne v navezanosti.	velik vpliv odziva odraslega		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A188	Otroci rabijo več zagotovila, da so varni in da se lahko zanesejo nate.	povečana potreba po varnosti	potreba po stabilnosti	razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A189	Prvinski instinkt je, da se bodo slabo obnašali in boš šel stran.	strah pred zapustitvijo	izkušnja ne-varne navezanosti	razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A190	S čim več takimi izkušnjami dobijo: jaz sem okej in rejnik z mano vztraja tudi, ko nisem okej.	rejnikovo vztrajanje z otrokom	nujnost samorefleksije	razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
A191	V prvi vrsti z delom na sebi, z predelvanjem svojih osebnih travm, triggerjev.	delo na sebi	samorefleksija in osebna predelava	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A192	To bi morali vsi, tudi pri bioloških otrocih, ker te starševstvo izzove.	izzivi starševstva	samorefleksija in osebna predelava	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A193	Pri teh otrocih je še bolj kompleksno … dva sistema, dve družini.	kompleksnost rejništva	samorefleksija in osebna predelava	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A194	Z delom na sebi vsekakor, s prebiranjem literature, z izobraževanjem.	pridobivanje znanja skozi izobraževanja		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A195	S popravljanjem odnosa … vsi smo ljudje in delamo napake.	popravljanje odnosa		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A196	Popravljanje odnosa ni vse … če bi otroka tepla in se samo opravičila, to ni dovolj.	opravičilo ne upravičuje dejanj		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop

A197	Pomembno je zavedanje odgovornosti, vpliva na otroka in zavesten trud.	zavedanje odgovornosti		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
A198	V resnici ne poznam prov termina inkluzivno rejništvo.	nepoznavanje koncepta		inkluzivno rejništvo	na razumevanju travme utemeljen pristop
A199	Ene imam vsak dan pred hišo … zasledujejo … samo preko sodišča in policije se vlečemo.	konfliktno razmerje z družino		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A200	Ni sodelovanja … eno leto smo imeli prepoved približevanja.	prepoved približevanja		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A201	S ta drugo se stiki v živo šele vzpostavljajo … imajo telefonske klice.	postopno vzpostavljanje stikov		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A202	Po vsakem klicu tudi jaz govorim z njo, vpraša kako je mali.	dobro sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A203	Z njegovo mamo se zelo lepo dogovarjava … Mava določen dan in uro za klice.	dobro sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A204	Ko smo imeli druge obveznosti … sem ji rekla … in je takoj razumela.	fleksibilnost v odnosu		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A205	Rekla je, da ni panike, se slišimo jutri. More pa bit to vzajemno … tudi jaz sem ji omogočila klic izven ure, ker je delala.	vzajemno razumevanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A206	Ta mal je na klicu mene poklicu mami in je šla ona ful v to, da je užaljena in žalostna.	otrok rejnico kliče mama	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

A207	Sem rekla, da štekam, da jo je prizadel, da jo je presenetil.	validacija čustev matere	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A208	Pomembno je, da on ve, da sva obe okej in da sva okej ena z drugo.	poudarjanje sodelujočega odnosa	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A209	Ne rabite se mi opravičevat, sam zaradi njega je pomembno, kako reagirate.	otrok v središču interesov obeh družin	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A210	Če me kliče mami, ne delat big deal-a … to ne odvzema nič njej.	normalizacija dvojne navezanosti	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A211	Ona je in ostane njegova biološka mama ne glede na vse.	potrjevanje vloge biološke mame	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A212	Pomembno je, da ve, da je lahko okej tukaj in tam in da smo vsi okej.	otrokova dovoljena pripadnost obema	Občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A213	Ni šla v defenzivo … bila je okej in je sprejela.	sprejemanje s strani matere		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A214	Zdaj tudi, ko reče da je z mami igral nogomet, ona to sprejme in reagira pozitivno.	pozitiven odziv matere na povezovanje otroka z rejnico		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A215	IPS mamo vsak mesec.	vsak mesec		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A216	To je bil tudi moj prvi stik s starši, pa se mi zdi v bistvu to kot precej pozitivno, da je bil naš prvi stik tko ne zraven otroka. Ja, naredili smo nek načrt, kaj se bo zdaj naprej dogajalo, pač znotraj rejniške družine, kakšen je plan, starša sta imela pač možnost povedati, kaj je	vzpostavljanje odnosa med odraslimi		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	njima pomembno.				
A217	Ja, je bil pač vzpostavljen nek ta dialog tudi med mano in med starši, kar je super.	vzpostavljen dialog		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A218	Ja, na drugem IPS-u za tamalo, hodim pa jaz tja vsak mesec, staršev ni, tako da zelo neproduktivno, vsak zapisnik IPS-a je isti. Ampk ja sodišče je določilo IPS-e mesečno in obiske na domu na dva meseca, tako da mi pa CSD smo ful aktivni, staršev pa ni, ker na IPS ne smeta z odvetnico se tega ne udeležujeta, tako da nimajo IPS zares smisla.	neučinkovitost zaradi neudeležbe staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A219	Pa tudi to opeevanje tega, da na IPS-u mora biti prisoten otrok, jaz bi rekla, da pri sedmih letih še ne no. Spet smo tam, ful je odvisno od situacije.	kritičen pogled na obvezno vključevanje otroka	izključitev otroka	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A220	Recimo pri IPS-u kjer biološki starši grdo gledajo rejnike, se mi sploh ne zdi pametno, da je otrok prisoten, ker pač ne rabi tega, ker rabijo v bistvu naprej oni neko mediacijo s strokovnim delavcem.	zaščita otroka pred konfliktom odraslih	izključitev otroka	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A221	Recimo, ok, mi smo imeli samo tisti prvi IPS, pa ne vem, mogoče ravno zato, ker je bil ta uvoden, se mi ne zdi	Zmanjšanje pritiska na vse vpletene	Izključitev otroka	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	smiselno, da je otrok zraven, ravno zato, ker smo šli res v to grobo, kako je, kako ga starša vidita, kako ga zdaj jaz vidim, in tako, no, in smo res sami, ko to ogrodje delamo in se mi zdi, da je ful bolj pomembno, da je nek prvi stik bioloških pa rejniških staršev, na tak način, brez mogoče še tega pritiska, kaj bo pa otrok rekel.				
A222	V nadaljevanju pa načeloma, jaz mislim, da če je pač vzpostavljen nek dialog, če so pač biološki starši okej in rejniki okej s tem, da se pač okej razumejo, pa tudi mogoče kasneje ja.	pogojno vključevanje otroka	Izključitev otroka	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A223	Jaz mislim, da je pač koncept samega IPS-a pač dobro zastavljen da si ne podajamo posredno nekih informacij prek CSD, ampak pa pač si na enem mestu in jaz lahko rečem, ej, glejte, otrok se obnaša tako in tako in tako.	neposredni pogovor o otroku		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A224	In potem lahko starša rečeta oz. izrazita željo, kaj si onadva želita, in je čist drugač da mi skupaj vse tam skomuniciramo.	medsebojno izražanje potreb		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A225	Pač zraven je strokoven delavc, ki ga lahko malo moderira, da tud staršem da vedeti, kaj je recimo	mediacijska vloga strokovnega delavca		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	stvar, na katero lahko oni vplivajo, kaj pa je stvar rejnika.				
A226	Ker pač je v prvi vrsti, treba gledati za to, da družina v kero je zdaj otrok vpet funkcionira kot taka.	prioriteta stabilnosti rejniške družine		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A227	Verjetno je, z možnostjo, da se ga za nek del IPS-a umakne, ne, če pride do kašnih takih tem. Itak ne veš, kašne bojo teme, tko da na en tak mehak način da se ga zmore umaknt, da se lahko pač potem še kaj zmeni.	umik otroka pri občutljivih temah	Izključitev otroka	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
A228	Tako na splošno sam nesigurnost.	občutek negotovosti		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A229	Pa v bistvu žonglirat ta celoten sistem, ne, ker ni sam biološka družina, pa CSD, ampak je zdej zravn še sodišče in je to pač ratala sam ena taka velika zmeda.	kompleksnost sistema	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A230	Pa pravjo, ja se ne smeš obremenjevati s tem, da nad čemer nimaš vpliva. Ja sam, točno to, nad čemer jaz nimam vpliva, pa najbolj vpliva na mojega otroka in posledično pač na mojo celotno družino.	nemoč ob vplivih sistema	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A231	Torej ja, tko vedt da v bistvu nimam zares nobenega vpliva, da je vse kar lahko naredim, je pač to da jaz poskušam otroke opolnomočit,	neučinkovitost sistema	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic

	sistem jih pa pač pušča na cedilu, pa vsi to sam gledajo.				
A232	Sploh zarad tega, ker vem kako bi naj blo, ker mam mogoče preveč znanja s tega področja, da bi si sam rekla da bo okej.	obremenitev zaradi znanja	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A233	Jaz vidim, kako na tamalo vplivajo stiki, jaz pišem, poročam, vse delam, pa ni nobenga, ki bi slišu otroka.	ignoriranje koristi otrok	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A234	Kljub temu da otrok še ne zna govorit, da bi z njenimi znaki, z njenim obnašanjem, mimiko, blo to upoštevano kot glas otroka, pa pač ni.	neslišanost otrokovega glasu	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
A235	A veš da ne vem… Na začetku je nek ta strah, a te bo sprejel?	strah pred zavrnitvijo		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
A236	Ampak se mi zdi da je to bolj moj oseben strah, ni zares osnovan na ničem.	strah brez razloga		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
A237	Tko da mogoče to pričakovanje, pa sploh ne ko je že enkrat nameščen, v bistvu še prej, ko se odločaš za to, da sprejmeš še enega otroka, je ta zadržek.	dilema pred sprejemom otroka		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
A238	Prvo kot prvo, a te bo sprejel, in drugo kot drugo, kako bo v bistvu vplival na dinamiko družine.	vpliv na družinsko dinamiko		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A239	To je moj cel lajf, haha. Tako, to je v bistvu to, kar	celostna vpetost v vlogo		osebne in družinske	obremenitve in potrebe rejnic

	jaz delam zadnji dve leti.			obremenitve rejnice	
A240	Imela sem s starši od tamale tok težav, da me je čist zmankal. Zdej šele sm spet na poti nazaj k sebi.	izgorelost		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A241	Ko mi na centru rečejo naj se ne obremenjujem, jaz pa vsak teden gledam otroka, ki se zbudi s stavkom 'mama, ata, ne'.	nemoč ob realni stiski otroka		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A242	Vidim, ko se ji disociira, ko prideva na center, ko ji da strokovna delovka roko, ona otopi, da roko in se vda v to, da mora iti.	opazovanje travmatskih odzivov		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A243	Poročajo na stikih, da ji ni kul, da ne želi stika, ne želi kontakta, ne želi, da jo objemata, pa ni slišana.	kritika sistema zaščite otrok		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A244	Otroku razlagam, da mora imeti meje, da je prav da reče ne, ampak jo hkrati silim v stik, kljub temu da njeno telo govori ne.	neupoštevanje otrokovih želja zaradi upoštevanja ukrepa		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A245	Njeno celotno telo govori ne, pa ni slišana.	telesni izrazi stiske		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A246	Na centru vidijo da ji ni kul, ampak jo še vedno silimo v stik.	siljenje v stik kljub stiski	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A247	Če bi se oklepala in vpila, bi bilo upoštevano, ampak ker je tiha, ni.	neprepoznana tiha stiska	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A248	To bi moral biti upoštevan klic	ignoriranje neverbalnega klica na pomoč	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

	oziroma upoštevan ne.				
A249	Ja, mislim, enako, zdaj izkušnja z centrom je pač definitivno čist nekaj druzga, kar je bila prejšnja izkušnja z centrom. So podporni, slišijo in tako naprej.	odvisno od centra	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A250	Dejstvo pa je, da so pač totalni omejeni, ne. Tud oni preko sodišča ne morejo iti.	omejitve pristojnosti centra	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A251	Recimo bi se morali končati stiki pod nadzorom, ampak si jih v centru ne upa ukiniti zaradi strahu pred sodnico in odvetnico.	strah pred višjim organom	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A252	Proti centru nimam nič, ogromno dopisov, predlogov, urgenc na sodišče.	aktiven trud s predlogi in mnenji za sodišča	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A253	Sodišče pa ne naredi nič, čakamo na izvedeniško mnenje.	neodzivnost	sodišče	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A254	Dvomim, da bo izvedeniško mnenje rešilo situacijo.	nezaupanje	sodišče	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A255	Pri drugem primeru imam občutek, da ne vejo čisto, kaj delajo.	dvom v strokovnost	sodišče	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A256	Na centrih bi rabili pedagoge, ne samo socialnih delavcev.	potreba po interdisciplinarnosti	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A257	Premalo vejo, treba se bo izobraževat o travmi, odzivih, navezanosti.	pomanjkanje znanja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

A258	Otrok se disociira na stikih, pa ni upoštevano kot dovoljšen dokaz.	ignoriranje travmatskih odzivov	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A259	Ne vem ali center slabo argumentira ali sodišče nima znanja in rabi striktne dokaze.	nejasnost nošenja odgovornosti		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A260	Ja, tako, ko si jo poiščem v večini. Ja, mislim pač, sej imaš, mislim pač, valda, družina, prijatelji, ki so podporni in zelo pomembni sploh takole če si sam, pa z dvema otrokama, je kar izziv, žonglirat tko med vsemi stvarmi, vsi stiki in vse, kar se pač dogaja in še kakšno obšolsko dejavnost in tako naprej, je podpora nujno potrebna.	družina in prijatelji		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A261	Vsekakor pa terapija. Se mi zdi tudi zelo pomembno, meni recimo res pomaga to, da imam terapevta, ki je pač seznanjen s sistemom, z delovanjem, ki ima pač res veliko znanja na področju travme, navezanosti in tega.	psihoterapija		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A262	Pa pol tud center je definitivno podporen in tudi slišajo, tudi se odzovejo, sploh zdaj, ko so ugotovil, da sem kar sitna, hahaha.	zelo podporno	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A263	Sem napisala mail, pa so mi v naslednjem tednu dali termin, sestanek, kjer so bili prisotni	ažurno nudenje podpore	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic

	različni strokovni delavci in smo šle čez celotno zadevo, zelo produktiven pogovor.				
A264	Videla sem, da pomočnica razume situacijo, da je pozorna na neverbalne znake in da ustavlja starša.	podpora rejnici	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A265	Dobro je bilo slišati, da niso popolnoma slepi za te stvari, čeprav jih na nekaterih področjih še zmanjka.	manko na določenih področjih	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A266	S šolo in vrtcem imam super izkušnje, socialne delavke se res trudijo in delajo veliko za otroka.	dobro sodelovanje	vrtec in šolstvo	Sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A267	Pozitivno presenečena nad razvojno ambulanto, hitro so uredili kliničnega psihologa in me povabili na pogovor.	podpora razvojne ambulante	zdravstvo	Sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
A268	Socialna delavka iz razvojne me je vprašala za mojo podporo in ponudila dodatne pogovore.	podpora socialne delavke	zdravstvo	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A269	Zdravstvo je krasno, zato je vse skupaj lažje.	razbremenitev rejnice	zdravstvo	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
A270	Ja, ne vem, mogoče se mi neka podporna skupina rejnic, še vedno z nekim moderiranjem nekoga, ki kaj ve.	podporna skupina rejnic		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
A271	Ampak tako, na splošno se mi pa zdi, da mogoče nekako to deljenje izkušenj med sabo, je čist	vrednost izmenjave izkušenj		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic

	simpatična reč, ker ti malo perspektive postav.				
A272	Plus, je nekdo že imel mogoče podobno težavo, pa ti lahko svetuje.	učenje iz prakse		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
A273	Tko da mogoče neka supervizija, ampak v smislu, da so na srečanju pač druge rejnice, rejniki, no, se mi zdi kar cool.	supervizija		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
A274	Ker se mi zdi, da tudi tako vsaj jaz osebno od teh izobraževanj, redko kdaj ful izvem, tako, da bi me ful zanimalo, mislim, da bi ful nekaj novih stvari izvedla.	kritika formalnih izobraževanj		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
A275	Se mi zdi pa tako to precej dobrodošlo to spoznavanje izkušenj renikov, ki so šli čez takšne in drugačne zadeve in kako so kaj rešvali.	izkustveno učenje od drugih rejnikov		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
A276	Fuuul dobr, ampak se pripravi na rollercoaster.	dobra, a zahtevna izkušnja	priprava na realnost	nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
A277	Pač ful podpiram, ful dobr, da si se za to odločila.	podpora pri odločitvi		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
A278	Lahko bo gladko in neteżavno, ampak je ful boljš bit pripravljen na to, da mogoče ne bo, kokr da maš neke tko rožnate ideje.	opozorilo pred idealiziranjem	priprava na realnost	nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
A279	Sej pač tko, otroci so krasni in so vredni vsake borbe.	vredno vsake borbe		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
A280	Ampak še vedno je pa dejstvo, da moraš v prvi vrsti	skrb zase		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic

	poskrbet zase. Iz praznega kozarca težko točiš, al kako že.				
B1	Prvi stik pravzaprav mi vzpostavimo že preden pridejo otroci. Ali v Palčici, ali pa recimo na centru.	spoznavanje v kriznem centru		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B2	Potem smo šli v živalski vrt in smo se tam sprehajali in zabavali in tako da vzpostavili tist	izlet		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B3	Potem pa je tukaj zelo pomembna vloga bioloških staršev. Ena od mam je rekla, da ni sposobna skrbeti za njih in da sem jaz zdaj njihova mama.	prenos materinske vloge	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B4	Takrat si videl pri otrocih olajšanje, ker jim je bilo všeč pri nas, ampak so se počutili krive, dokler mama ni dala zelene luči.	občutek krivde in konflikt lojalnosti	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B5	Ko je mama dala zeleno luč, so se lahko počutili dobro.	dovoljenje mame za povezovanje	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B6	Ta mali, star leto in pol, me je takoj sprejel za svojo.	nizka starost kot olajševalna okoliščina		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B7	Ena od punc me nikoli ni sprejela za svojo, bila je stara devet let in je bila zelo navezana na mamo.	težave zaradi navezanosti na mamo	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B8	Čeprav je mama dala zeleno luč, je bilo težko.	dovoljenje mame za povezovanje	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B9	Mama je prišla iz zapora in punco spet zmedla, prekinila je rejništvo in ni nadaljevala šole.	beg nazaj v matično družino	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

B10	Mama jo je pustila na ulici, jaz sem jo pobrala, pripeljala domov in ji dala možnost, da dokonča šolo.	večkratni poskusi vzpostavitve stika		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B11	Tisto leto pri mami je porušilo, kar sem 12 let gradila.	dolgotrajni vpliv travme in nestabilnosti	vpliv matične družine na vzpostavitev stika	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B12	Tam smo bili, v živalskem vrtu, igral se je tam na tistih igralih in jaz sem rekla, joj, tale fant bo pa moj.	takojšnja povezava		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B13	In potem, ko sem ga domov pripeljala, skos je bil z mano, skos. On je bil star tri leta in pol.	intenzivna navezanost otroka		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B14	Prliman je bil name. To nemorš vedet kako, ne morš bit naučen. Enostavno je bil prliman name. In ko sem js šla v WC, je šel za mano.	izrazita potreba po bližini		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B15	Nekak sva se začutla. To pride spontano, za to ni formule.	spontanost odnosa		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B16	Njegova sestra je bla pa že velika, je bila pa že preveč izoblikovana in ni šlo.	vpliv starosti na navezanost		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B17	Bila je en let pr nas, pa nič več. Ni šlo.	neuspešna vzpostavitev odnosa		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
B18	Ja, najbolj pomembno je, da ti otroka začutiš. Definitivno.	čustvena senzitivnost		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B19	Ti moraš otroka začutit in moraš videti, kakšne ma on potrebe.	prepoznavanje otrokovih potreb		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

B20	Pomembna je vloga bioloških staršev, a dajo zeleno luč.	zelena luč bioloških staršev za navezovanje	odnos do biološke družine	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B21	Pri drugih dveh mama ni dala zelene luči, govorila je, da jaz nisem njuna mama in da me ne smeta imeti rada.	aktivno spodkopavanje odnosa	negativni vpliv bioloških staršev	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B22	Punca je bila zaradi maminega stava blazno čustveno oškodovana.	čustvena škoda	negativni vpliv bioloških staršev	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B23	Ni si upala vzpostaviti stika z mano zaradi lojalnosti do mami.	konflikt lojalnosti	negativni vpliv bioloških staršev	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B24	In se odnos ne more vzpostavit, ni šans.	onemogočena vzpostavitev odnosa	negativni vpliv bioloških staršev	ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B25	Prvo kot prvo smo imeli izobraževanje, preden sem šla v ta rejniški sistem.	izobraževanje pred vstopom v rejništvo	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B26	Potem imamo tudi na pet let izobraževanja, čeprav je to krneki.	kritika izobraževanj	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B27	Delala sem tudi Neverjetna leta.	program Neverjetna leta	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B28	Največ so pa življenjske izkušnje.	življenjske izkušnje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B29	Ker to formule ni, kako vzpostavit stik.	za odnos ni formule	razumevanje individualnosti odnosa	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B30	Ker z enimi ga takoj, z drugimi pa po desetih letih.	različna hitrost vzpostavitve stika	razumevanje individualnosti odnosa	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
B31	Ja, takrat, kadar več ne razmišlja o vrnitvi domov.	prenehanje želje po vrnitvi domov		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
B32	Recimo najmlajša dva se pri men ne počutita varno, čeprav sta ful v varnem.	varnost kot notranja izkušnja		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti

B33	Ampak se ne počutita varno, še kr skos razmišljata, kako bosta šla k očetu.	vztrajanje misli na primarno družino		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
B34	To je proces, to je dolg proces, ni od dans na jutri.	dolg proces		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
B35	Ja, kako se ti do njega obnašaš.	vedenje do otroka		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B36	Ko otrok začuti, da ti hočeš njemu dobro. Da ti nisi nek zmaj, potem se otrok odpre.	občutek, da mu želiš dobro		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B37	Predvsem ti otroci rabijo en kup ene ljubezni in topline.	toplina in ljubezen		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B38	Če ga na silo lupčkaš pa objemaš, pa ni v redu, ker ti lahko postavi zid.	nevsiljiv pristop		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B39	Jaz pustim otroku, da sam pride do mene. Ko si on zaželi objema, pridi in me objami.	čakanje na otrokovo iniciativo		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B40	Ne moreš silit v njih, otroci so si različni, eni sprejmejo, drugi ne.	nevsiljiv pristop		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B41	Nič, čakat, da bo otrok sam. Ne morš silit vanga.	nevsiljiv pristop		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B42	Milijon faktorjev je, kako do otroka priti.	kompleksnost odnosa		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B43	Treba je met odnose porihtane med vsemi udeleženci, starši, stare starše, vse skupaj moraš to shendlat.	urejeni odnosi med družinami		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B44	Ne, ne, to pa nisem brala ne.	nepoznavanje teorije navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
B45	Vem na splošno o navezanosti ne, samo prav brala	splošno znanje		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti

	pa nism nič strokovno.				
B46	Bila je babica pa oči, pa bila je mamica pa njen partner, oni so bili skregani kot pes pa mačka.	konflikt med odraslimi v matični družini		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B47	In otroka sta tukaj zelo trpela.	trpljenje otrok		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B48	Najprej, preden kakršen koli stik z otrokoma lahko vzpostavim, moram jaz najprej njih spraviti skupaj.	urejeni odnosi med družinami		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B49	Otroka sta imela rada babico in očija in imela sta rada mamico.	otrokova naklonjenost družini		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B50	Otrok mora imeti rad oba starša, ne samo enega.	pravica do več odnosov		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B51	Babica je bila blazno proti meni in tudi proti prejšnjim rejnikom.	odpor matične družine do rejnika	negativni vpliv	vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B52	Na sodišču sem rekla, da imata otroka neizmerno rada svoje starše in tudi babico.	zagovorništvo otroka		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B53	Jaz sem bila na strani otroka, ne na strani mene.	otrokocentrična drža		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B54	Jaz bi lahko tudi proti njej govorila, ampak ne.	rejnikovo sprejemanje matične družine		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B55	Povedala sem, da imata otroka babico in očija in mamico zelo rada.	Legitimacija matične družine		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B56	Prejšnja rejnica je šla v pakt z mamico proti babici in očetu.	polarizacija odnosov		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B57	Jaz sem jih pobotala.	aktivno urejanje odnosov		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti

B58	Šele potem sem lahko začela vzpostavljat stik z otrokoma.	nekonfliktnost med rejniško in biološko družino		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B59	Otroka sta bila napumpana iz obeh strani, ker so se oni med sabo preklali preko otrok.	nekonfliktnost med rejniško in biološko družino		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
B60	Ja, nimaš kaj druzga, kot da ga objameš in da ga pobožaš. Kaj pa mu lah drugega daš.	objem		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
B61	Iščejo pa različno. Kadr so žalostni, kadr jim je dolgčas, kadr so doživeli kaj slabega.	situacijsko iskanje bližine		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
B62	Eden od mojih fantov je uporniški, pa ko ga punca pusti, pa je 'mami, mami' in se stiska z mano.	osebne težave		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
B63	Ko ma kako težko situacije pride na kavč, me objame pa stisne.	osebne težave		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
B64	Danes delajo starši invalide iz otrok. Nekje sem zasledila 'lena mama je najboljša mama'.	kritika pretirane pomoči otroku		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B65	Tiste ko pa niso bli, sem pa skos jih učila, da so samostojni. Da se sami oblačijo, jaz samo pripravim in razložim kako, potem moraš pa sam.	samostojno oblačenje		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B66	Tudi za šolo. Ni treba, da so super odličnjaki.	sprejemanje njihovih zmožnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B67	Pri enem sem do petega razreda sedela z njim pa se učila, v šestem sem mu pa rekla, veš kaj, sinko	umik pretirane pomoči		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti

	moj, ti hodiš v šolo, ti veš, kaj se tam učite.				
B68	Pa je takoj uspeh padel. To se pravi, da tisto do petga razreda je bil moj uspeh, ne njegov.	učna pomoč kot potuha		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B69	Ne, ne gremo se več tega. Če ni odličen, pač ni odličen, je pa to njegov uspeh, ne moj.	sprejemanje vseh dosežkov		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B70	Toliko je ona sposobna, toliko je on sposoben.	realistična pričakovanja do otroka		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B71	Sicer me eni obsojajo zaradi tega. Da moraš z otrokom sedeti, ampak otroka delaš invalida.	kritika pretirane pomoči otroku		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B72	Jaz govorim, ajde, nalogo, a si naredila, prinesi mi pokazat, pregledam, lej to imaš narobe, popravi, pejt še enkrat narediti, ampak mora sama naredit.	usmerjanje brez prevzemanja		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B73	Ena od punc ima blazne težave z matematiko. Mogoče bo tud ponavlala razred, jah pa nej ponavla.	sprejemanje neuspeha		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
B74	Ja, takrat pa jaz priskočim na pomoč.	nudenje pomoči		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
B75	Če ti ne gre, bom pomagala.	pomoč pri neuspehu		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
B76	Če ne gre, tukaj sem, če me rabiš.	prisotnost		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
B77	Raj vidim, da me ne, ampak tukaj sem.	ravnotežje med pomočjo in avtonomijo		odzivanje na negotovost	
B78	To se zelo hitro pokaže. To je tako vidno, da to	visoka prepoznavnost travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme

	sploh ne moreš zgrešiti.				
B79	Že pri nekih njegovih osnovnih stvareh se vidi.	zelo vidno		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B80	Zelo samostojen že... pri treh letih skoraj oblikovan.	prezgodnja samostojnost		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B81	Pri njemu je vse na tleh... on je navajen, da je vse po tleh.	neurejenost		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B82	To so vzorci... ki jih nikoli ne bo pozabil.	trajnost vzorcev		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B83	Otroci pol tud velik povejo.	verbalno razkrivanje izkušenj		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B84	Mami pa oči sta se***... meni sta dala telefon in potem smo skupaj jedli bonbončke.	spolna zloraba		travme v matični družini	zaznavanje vpliva travme
B85	In to je v njemu.	ponotranjanje travmatičnih izkušenj		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B86	To ti rabiš ne vem koliko časa, pa ne boš to izkoreninu.	zakoreninjenost vzorcev		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B87	Kar se ti zgodi v teh prvih letih je res beton.	nezmožnost okrevanja		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B88	Previli, nahranili, dal sedet pred televizor.	zanemarjanje		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B89	Njemu dat neke delavne navade – ni govora.	težave z delovnimi navadami		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B90	On se bo nahranil, vzel telefon in bil na telefonu.	ponavljanje vedenj		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B91	Po trepalnicah se lahko mečeš, pa ne moreš izkoreninit.	zakoreninjenost vzorcev		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
B92	Njega je normalno vščipnit, udarit, brcnit.	normalizacija nasilja		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

B93	Včasih tudi kakega od drugih otrok kar klofne.	agresivno vedenje		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B94	Jaz se moram zelo trudit, da mu govorim, da to ni vredu.	izražanje kritičnosti do dejanj in učenje novih vzorcev		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
B95	Takrat nimaš kaj drugega, kokr da ga vzameš, objameš.	tolažba		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B96	Daš mu vso možno ljubezen, toplino.	ljubezen in toplina		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B97	Mu poveš, da je doma, da je na varnem.	povedati, da je tu nov dom		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B98	Glede staršev pa rečeš, saj bodo prišli.	zagotavljanje stika		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B99	Pri njej pa ja, jo objamem, pa ji rečem ne jokaj ljubica, sej bo prišu oči.	čustvena podpora		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B100	Klicala sem očeta in ga dala na telefon njej.	klic starša		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B101	Ko smo prekinili je tok jokala, pa sem jo stiskala k sebi pa tolažla.	regulacija stiske z bližino		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B102	Rekla sem, sej bo v petek oči prišel.	predvidljivost stikov		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B103	V tem primeru je pa najboljš ga pustit pri miru pa it stran.	umik odraslega		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B104	Ker s tem samo pozornost išče.	vedenje kot iskanje pozornosti		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B105	Obrnem se pa grem stran.	ignoriranje vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok

B106	Imeli smo hud kreg... In on je pluvou vame, ne vem kaj vse mi ni govoril tega ne bom dovolila.	preprečevanje nasilnega vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B107	Čez dva dni sva mela pa psihologinjo in js sm bla še ful pod tem vplivom in vprašam njo, povejte vi men zdaj tole, a je to posledica adolescence al je to napaka v kakšnem kromosomu ali je to čista brezobraznost?	iskanje razlage vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B108	Predlagala je, da je za v zavod. Nikol več ga ne peljem k psihologinji. Sej je problematičen, kot vsi najstniki. A v zavodu mu bo pa boljš k pr men?	zdržanje v odnosu		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B109	Takrat ga en čas pustim.	umik in opazovanje		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B110	Potem pridem in vprašam, kaj pa je.	pristopiti do otroka		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B111	Če je pripravljen povedati, mi pove.	sledenje otrokovemu tempu		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B112	Včasih je potrebna bolj oštra reakcija.	avtoritativni pristop		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B113	Ti si naredil napako, ne boš se muhal na me, ker si ti kriv. Nisem jaz kriva, zdaj boš nehal s tem.	pripisovanje odgovornosti		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B114	On je zdaj tam neki otopel, ne vem kaj. Kaj si naredil, se bova pogovorila.	ustavljanje vedenja		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok

B115	Ja, mi je hudo. Zna bit meni tudi zelo hudo, ampak pred njimi tega ne pokažem. Pred njim tega ne pokažem.	zadrževanje čustev pred otrokom		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B116	Je pa včasih težko handlati to, ker veš, da to niso tvoji otroci, da ne veš kaj se bo zgodilo.	huda čustvena obremenitev	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B117	Ena punca je bila pri 13ih že čisto izoblikovana, bila je Romkinja in je že kradla, kadila, skratka bilo je hudo. To ni šlo in sem to sprejela kot nek svoj neuspeh.	prevzemanje odgovornosti za neuspeh	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B118	Na CSD smo uredili, da smo porazumno prekinili pogodbo. Na koncu jo je mati poročila pri 14ih. Takrat sem jaz zelo trpela. Zelo hudo mi je bilo.	trpljenje	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B119	Ampak sem potem v svoji glavi razčistila, da tudi če imaš svoje otroke, enkrat odidejo. Da je vse to začasna situacija.	sprejemanje odhoda	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B120	Ko je šla z mamo in prekinila rejništvo, mi je bilo hudo, ampak sem sebe zaščitila.	zaščita sebe	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B121	Nisem je hotela videti. Tako si se odločila, jaz ne bom zaradi tebe trpela. Jaz sem dala vse in še več.	čustveno distanciranje	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B122	Ko je pa na cesti ostala, sem šla pa vseeno po njo.	trajna ljubezen	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok

B123	Ja, jaz odpuščam.	odpuščanje		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B124	A me je že dostikrat fizično napadla. Enkrat sem celo poklicala policijo, smo bili tudi na sodišču.	vključevanje policije		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B125	Ona se je v tistem trenutku ustrašila, pobegnila, potem so jo iskali in sem jo šla iskat.	pomoč otroku kljub konfliktu		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B126	Sem se delala, kot da nič ni bilo.	minimiziranje konflikta		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B127	Kaj naj naredim v takem primeru? V avtu pa nič. Tišina. Ona je razlagala o policajih, jaz sem bila tiho.	umik komunikacije		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B128	Naslednji dan sem ji povedala, naj se skulira in naj neha s takimi.	naknadna postavitev meje		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B129	Pač smo šli naprej, kaj čmo se zdej zapenjat.	premik naprej brez poglabljanja		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene izzive otrok
B130	Meni pomeni, da sem končno dobila naziv mama... da končno imam otroke.	uresničitev materinske vloge		razumevanje vloge rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
B131	Najstarejša punca mi je kradla zlatnino in nosila mami... sem ugotovila po mesecih. Nisem mogla bit jezna na mamo, ker sem jo spoštovala, ker je ona rodila moje otroke. Spoštovala sem tudi, da jim je dala zeleno luč, da se lahko pri	potreba po potrditvi bioloških staršev		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop

	meni počutijo dobro.				
B132	Pomembno mi je, da bi se otroci izšolali in prišli do poklica.	dati otrokom možnost do izobrazbe		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
B133	Zelo pomembni so družinski sestanki... vedno vsi skupaj.	uporaba družinskih sestankov		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
B134	To je pomembno glede skupnosti... da občutijo, da pripadajo.	spodbujanje pripadnosti		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
B135	Mi smo družina in se moramo pogovarjat.	nujnost komunikacije		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
B136	Tako, da pač ne pogrevaš teh stvari. Pač pustmo, to je blo tam, zdej je pa drugač.	izogibanje obravnavi preteklosti		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B137	Jaz nikol nism otroku rekla, da bi primerjala, kako je blo doma pa tukaj.	neprimerjanje matične in rejniške družine		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B138	Vedno sem rekla, lubček to so tvoje obleke, ki jih moraš imeti v omari.	strukturiranje vsakdanjih navad		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B139	Fokusiraš se na zdej kako more bit in na bodoče.	orientacija v prihodnost		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B140	Če mu boš ti govoril o preteklosti, kaj si pa naredil? Še bolj ga travmatiziraš.	škodljivost govora o preteklih izkušnjah		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B141	Pri N pojma nimamo kaj je bilo doma, imela je odpor do moških, strašno se jih je bala.	strah pred moškimi		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	na razumevanju travme utemeljen pristop
B142	Ona je to popolnoma zbrisala, kot da tistega ni bilo.	izbris spominov		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	na razumevanju travme utemeljen pristop

B143	Do pred kratkim ni vprašala niti za mamico niti za očija.	odsotnost zanimanja za starše	ni navezanosti na biološke starše	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	na razumevanju travme utemeljen pristop
B144	Socialna delavka mi je dala sliko mame, da ji jo dam, če bo želela.	posredovanje informacij o izvoru		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B145	Ko je vprašala, sem ji dala sliko in rekla: to je tvoja mami, jaz sem ta mami, ki skrbim zate.	pojasnjevanje skrbniških vlog		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B146	Rekla sem ji, da je mama v zaporu, da nikoli ni izrazila zanimanja, zato si ti moja.	iskrenost		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
B147	Sliko mame sem našla zunaj na tleh.	zavračanje biološke mame		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	na razumevanju travme utemeljen pristop
B148	Jaz zelo vredu s matičnimi družinami sodelujem... une tam sem jih pobotala, čeprav za kraten čas.	dobro sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B149	Z očetom od najmlajših dveh zelo lepo sodelujem... rekla sem da ni problema za več stikov, čeprav je problem. Ker potem otroka mislita, da bosta šla tja..	otrokovo upanje na vrnitev	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B150	Ampak ne bom jaz otrokom vzela očeta. Naj imata čim več stikov.	ohranjanje vezi s staršem		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B151	Koliko so stiki dobri, je vprašanje...	dvom v korist stikov	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B152	Pri A in M sta povedala, da jima je pri meni lepo... mama je bila besna, da sta jo izdala.	materino neodobravanje rejnice	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

B153	Če je njima lepo, še ne pomeni, da tebe nimata rada... dela zdrahe in ne sprejme tega.	razdvojenost med mamo in rejnico	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B154	Po tem je otroke odrezala... v letu in pol je samo enkrat prišla po njih.	kritičnost do nedoslednosti biološke mame		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B155	Pri K in V sem ju vozila na stike v zapor... to sploh ni dobro za otroke.	kritika institucionalnih stikov		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B156	Stiki bolj niso koristni kot so... otroci ne vejo kam spadajo, kje se lahko sprostijo.	zmedenost pripadnosti	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B157	Na sodišču prvo vprašajo a imajo stike... otroci morajo imeti stike. Primer A: mama shizofrenik, odvisnica... socialna dala za odvzem, sodnica vleče postopek in spodbuja stike.	pritisk sodišča glede nujnosti stikov		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B158	Na stikih oče prinese vrečo igrač, obljublja stvari... potem tega ni.	nerealna obljuba starša	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B159	Potem ti nisi nič, ker bo oče kupil skuter... ti pa ne.	konkurenčnost med družinama	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B160	V bistvu jaz tole sodelovanje s CSD kar podpiram... jih sproti obveščam o vsem.	proaktivno sodelovanje	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
B161	CSD more vedt, kaj mi na terenu doživljamo. Ne morejo biti neobveščeni.	poudarjanje pomena obveščenosti	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
B162	Z enimi centri dobro sodelujem, z drugimi ne.	odvisno od centra	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

B163	Ko sem imela težave s K, je SD prišla, smo se usedli in pomenili.	odzivna strokovna podpora	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
B164	Ko mam težave z A, pa so hujše, pa SD ne pride... ko ni hotla z mano, sem klicala, da naredi zaznamek.	neodzivnost strokovne delavke	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
B165	SD mi je rekla, kaj jo kličem, da sem jaz rejnica... če 17-letnica noče z mano, kaj naj jo odvlečem? Hotela sem samo, da napiše zaznamek, da nisem jaz kriva.	prelaganje odgovornosti na rejnico	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
B166	Starši prihajajo na stike... imeli smo IPS, oče je bil, mama ni prišla.	delna vključenost staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B167	Mi gremo na dopust... predlagala sem, da bi otroka bila z očetom. Predlagala sem Makedonijo... da vidita svoje korenine... da se tudi mi tam dobimo. Tako sem povezala stvari, da bi bilo dobro za vse... mi več placa, on več stikov.	skupno preživljanje časa obeh družin z otroki		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B168	To je v redu na IPS-u zrihtat... kako boš drugač to zrihtal?	IPS kot prostor za dogovore		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B169	Včasih pride tudi, da ni ok, ampak generalno bom rekla ok.	situacijsko pogojeno		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
B170	Na Mostah pa Šiški imam vso podporo, v Celju je nimam.	neenotna podpora		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B171	Mi nimamo dopusta, niti bolniške... potrebovali bi	nadomeščanje rejnice	nadomestna strokovna pomoč na domu	želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic

	usposobljene ljudi, ki bi prišli v družino za nekaj dni.				
B172	Da bi lahko šla nekam in si napolnila baterije.	možnost začasnega umika	nadomestna strokovna pomoč na domu	želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B173	CSD bi lahko imel zaposlene ljudi, ki bi krožili med družinami.	organizirana terenska podpora	nadomestna strokovna pomoč na domu	želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B174	Tako kot si v službi planiraš dopust... bi tudi tukaj lahko planirali.	normalizacija pravice do počitka	nadomestna strokovna pomoč na domu	želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B175	V primeru bolezni, dopusta... da pride oseba na dom, ne da se otroke nekam daje.	bolniška odsotnost	nadomestna strokovna pomoč na domu	želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B176	Pa tud js sm predlaga in tud dosegla, da dobimo rejniki regres. Ker to je konc koncev služba... Zakaj ne bi imeli regresa?	letni regres		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
B177	Vse je odvisno od bioloških staršev. Če to ne špila, ne špila nič.	vse odvisno od matične družine		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
B178	Ne se it vikend rejništva z najstnikom... v tistem vikendu ne moreš nič nardit.	kritičnost do vikend rejništva		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
B179	Vzet čim mlajšega otroka, da lahko z njim čim več narediš.	preferiranje namestitev mlajših		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
B180	Daj mu vso ljubezen.	ljubezen je temelj		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
B181	Delaj spontano... lahko imaš znanje, ampak ne pomaga brez občutka.	spontanost		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
B182	Ko pride do ključnih problemov,	občutek za otroka pred znanjem		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic

	znanje ne pomaga, če nimaš občutka in ljubezni.				
C1	V bistvu oni rabijo to ljubezen, ker niso navajeni. Tko da vsi te objemi, poljubčki, popolnoma nepoznani.	konstantna telesna bližina		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C2	Začneš počas, in potem te vzljubjo, in hočjo tega čedalje več.	stopnjevanje bližine		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C3	Mi je pa blo zlo čudn k so mi skos govoril na CSDju da otrok rabi svojo sobo... in js nej njega dam v svojo sobo? Ne. Js se tega ne grem.	kritičnost do samostojnega spanja	spanje v istem prostoru	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C4	Imel bo možnost izbire. Moja oba biološka otroka sta z mano v postli spala do 11. leta...	omogočanje izbire otroku	spanje v istem prostoru	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C5	Prvo deklico... po enem tednu je sama izrazla željo, da pride k men v postlo in je od takrat naprej spala pr men.	otrokova iniciacija bližine	spanje v istem prostoru	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C6	Js nevidm nč slabga v tem... mlajši pa – v mojem prostoru.	v korist mlajšim otrokom	spanje v istem prostoru	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
C7	To, da je slišan, viden, da mu prisluhneš.	občutek slišanosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C8	Da se spustiš na njegov nivo, ne pa 'js sm tko rekla in tko bo'.	enakost moči		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C9	Ampak 'dejmo se pogovort in dogovort'.	vključevanje otroka v dogovore		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C10	Neka pravila v družini morajo bit... nisem mela	doslednost pravil		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	odstopanj da nebi ubogal.				
C11	Otroc se hitr naučijo, všeč jim je red in disciplina. Meje so jim ful všeč.	pomembnost meja		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C12	Izkušnje od svojih dveh otrok... vse so res samo življenjske izkušnje in zdrava kmečka pamet.	življenjske izkušnje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C13	Morš znat prisluhnt otroku...	izkustveno učenje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C14	Teorija je eno, praksa drugo.	izkušnje pomembnejše od teorije		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C15	Noben otrok ni enak, ni formule, po kateri bi se držu.	upoštevanje edinstvenosti otrok		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C16	Da je otrok slišan, da čuti ljubezen in pripadnost. Bližina, ljubezen.	ljubeč odnos kot temelj		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
C17	Nasmejani so, veseli.	izražanje veselja in nasmejanost	vedenjski indikatorji	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
C18	Razigrani so.	razigranost	vedenjski indikatorji	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
C19	Niso neki žalostni, travmatizirani.	odsotnost stiske	vedenjski indikatorji	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
C20	Po obnašanju pač.	opazovanje vedenja	vedenjski indikatorji	izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
C21	Js nimam nekih aktivnosti, službe, neke sestanke, telefone, fitnese, ne vem kaj... ko dvignem otroke, js sm mama.	popolna predanost materinski vlogi		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
C22	Js sm skos za otroke na razpolago, sm prisotna.	stalna razpoložljivost		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
C23	Nekateri pravijo da bi mogla met čas zase... ampak jaz grem s kolegico na kavo z otrokom. Men	vključevanje otroka v vsakdanje življenje		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti

	je to vrhunc dneva.				
C24	Ona je moj kenguru, ona je skos z mano.	stalna fizična bližina		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
C25	Ne, ne poznam prov tko teorije.	nepoznavanje teorije navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C26	Ja prvo punčko k sm mela, ni blo neke varne al pa ne-varne navezanosti. Ona je bla dokaj normalna. Se je pa rada stiskala.	nezaznavanje vzorcev varne navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C27	E je pa pač stara 3 leta, ona je mejhna. Dve leti je z mano, ona je pa obsedena z mano.	intenzivna navezanost na rejnico	močna odvisnost od odraslega	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C28	To pravjo da je normalno.	normalizacija	močna odvisnost od odraslega	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C29	Skos je nalepljena, skos skos. Js grem na wc, ona more zravn mene stat. Js samo nesem smeti dol, ona me je tako vesela k pridem nazaj, kot da me ni vidla en tedn.	nezdržanje z distanco	močna odvisnost od odraslega	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C30	In js sm začela počas, da bi šla mal stran od mene ane, zdej gre že s sosedo na en sprehod za 10 minut, ampak me je ful vesela, k pridm nazaj.	postopno uvajanje distance	močna odvisnost od odraslega	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C31	In obsedena je s temi objemi, poljubčki, mamica moja, rada te mam, mamica moja.	intenzivno iskanje telesne in verbalne bližine		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C32	Ful preveč no. Ampak baje je to normalno.	dvom v korist tovrstne navezanosti	močna odvisnost od odraslega	Osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
C33	Ja objamem jo pa dam lupčka.	objem		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti

C34	Nikol je ne odrivam stran.	normalizacija potrebe po bližini		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
C35	Mi tud če jemo kosilo, ona men govori da me ma rada, me sprašuje a si moja, a si moja, a maš samo mene rada.	stalno preverjanje naklonjenosti	stalno iskanje potrditve	situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
C36	Js pa skos govorim, da mam njo pa še enga otroka pa še druzga otroka mojga.	uravnavanje nerealnih pričakovanj		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
C37	Včasih to razume, včasih pa reče a pa si samo moja.	stalno preverjanje naklonjenosti		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
C38	Odvisno od njenga razpoloženja lej, nemorm rečt, kdaj je tega več, ampak tud tko za brezveze, k sediva in bereva knjigico, ona men a si moja, a me maš rada.	iskanje potrditve v vsakdanjih situacijah	stalno iskanje potrditve	situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
C39	Skos rab to potrditev.	stalna potreba po potrditvi		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
C40	Rečem ji, da jo mam rada, ampak da se nemorva skos sam stiskat.	omejevanje bližine z validacijo		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
C41	Spodbudim, da lahko tud sama drži knjigico, da nerab bit skos pr men v naročju, pa da bo zraven mene sedela, take malenkosti no.	nežno distanciranje		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
C42	Skiro je osvojila, na igrišče jo vozm, smo res velik odzuni in pol njeni vrstniki pridejo in jo oni povabjo. Pa gre, si upa.	vključevanje med vrstnike na igrišču		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
C43	Ona ni nikol negotova, ona si vse upa, to je problem. Ničesar se ne boji. Ona bi skočila iz stopnic,	ni negotovosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti

	ker misl da to zmore.				
C44	Pri E nisem zaznala ane, ker je bla tok mejhna, stara eno leto pa pou.	nezaznavanje travme zaradi zgodnje starosti		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C45	Prej je bla pr drugi rejnici, odvzeta je bla pr 5 mescih, ona pač res nima tega tko ane	manko zaznanega vpliva		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C46	Ona tud očeta in mame ne jemlje kot pravega lika.	odsotnost doživljanja staršev kot pomembnih figur	ni navezanosti na biološke starše	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
C47	Ona k gre na stik je sam vesela, da bo sestrco vidla, pa kera teta se bo z njo igrala, to je njeno vprašanje. Ona njiju sploh ne dojema kot svojih staršev, čeprav ve, da sta to ata pa mama.	preusmerjenje pozornosti na druge prisotne	ni navezanosti na biološke starše	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
C48	Reče kdaj tud zakaj, zakaj morm it, nočm. Hočm samo sestrco. Sej potem se sprjazne, eno uro se boš tam igrala in to je to.	odpor do stikov	ni navezanosti na biološke starše	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
C49	Ne za njo ne neki, ker je bla premejhna.	nezaznavanje vpliva travme zaradi starosti		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C50	Je pa ona ful razvojno uzadi, to je mogoče nek vpliv.	razvojni zaostanek		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C51	Drugo pa ne bi rekla.	manko zaznanega vpliva		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C52	Alpa no mogoče to, da ima še vedno pleničko, smo se že odvadl, pa so bli stiki pa spet pleničko, pa smo na dopustu pa smo brez pleničke pa pridem nazaj in je spet stik, pa so	regresija razvoja ob stikih z matično družino		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

	spet mokre hlačke... So to travma za otroka, no. In otrok je takrat pol tud tečn, drugačen, preden ga spet vrneš nazaj na tirnice.				
C53	Recimo za deklico, k je bla kratek čas pr men, bi pa rekla da ja.	prepoznavanje vpliva travme pri drugem otroku		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C54	Ona ni nobenih meja mela, pravil,	pomanjkanje meja	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C55	Tud njen vzorc je bil, da je oče taglavn v družini, mame k da ni.	hierarhija v družinskih vlogah		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C56	Starejši k je otrok, več izkušenj, več zavedanja predvsem, pr njih se pol bl vidi, ma večji vpliv.	nezaznavanje travme zaradi zgodnje starosti	pogostost tovrstne stiske	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
C57	Pr nobenem otroku od štirih ni blo tega. Nikol ni noben joku, pogrešu.	ne-pogrešanje staršev	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C58	Deklica, k je bla 6, ni mela niti stikov, ni mela nikol te stiske.	odsotnost stikov pomeni odsotnost stike	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C59	Druga deklica je mela stike, ampak ni tega govorila.	neizražena stiska kljub stikom	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C60	Tako da js dejansko nimam izkušnje s tem, da bi kerkol otrok govoru, da hoče domov, pogrešu starše, joku zarad tega. Dejansko ne.	ni tovrstnih stisk		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C61	Za roke jo primem.	telesna bližina		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

C62	Ker ona objema ni noče, tkoda sam za rokice prjet pa rečt tuki sm, vse bo vredu.	zagotavljanje varnosti in bližine		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C63	Pa počakat, da mine.	čakanje na umiritev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C64	Zdej sva na te točki, da že sama pove, kdaj je žalostna, huda, jezna, tok sva se že naučili. Pa se pogovoriva.	aktivno učenje izražanja čustev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C65	Sm mela enkrat trebušno virozo ... "mamica je spala... js sem pa vzela spangico pa sem risala po televiziji".	iskanje pozornosti skozi destruktivno vedenje		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
C66	Ko je njej dolgčas... ko vidi, da jo ti ne šmirglaš, ona nardi neumnost.	vedenje kot iskanje pozornosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
C67	Zdej za kozarc vode reagiram tko da ji pač sam povem ane,	umirjen odziv ob manjših kršitvah		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C68	Sam za uno televizijo sm pa mau jezna bla ane.	jeza ob hudih kršitvah		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C69	Če bi biu to moj otrok, bi najbrž dubu mal po riti, ona pa pač ni mogla dobit. Nikol se tega ne poslužujem.	zavračanje telesnega kaznovanja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C70	Pogovor, pa kaznovanje v tem smislu, nevem, ne bomo šli vn, ne bomo knjigice bral, ne bomo šli k sosedi na kavo.	kazen kot posledica		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C71	Jo vprašam, zakaj je žalostna, reče nevem. Joka, vprašam zakaj, reče nevem.	Iskanje vzroka vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

C72	Pridi, se bova pocrkljali.	telesna bližina		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C73	Se pocrkljava, in potem je vredu.	telesna bližina		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C74	Ko je jezna, itak tud neve zakaj, jo sprašujem, ona neve,	Iskanje vzroka vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C75	jo vprašam, če gre mal poležat v posteljo, reče ja, ko se pomiriš, pa pridi vn.	usmerjanje v umik za regulacijo		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C76	In potem pride vn oz. se že zadere "sm vredu, a lahko pridem"	samoregulacija in vrnitev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C77	pa rečem seveda, pridi, se bomo igrali.	ponovna vključitev v odnos po pomiritvi		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C78	Ampak že to aveš, da ona sama ve, da je žalostna, jezna, da zna izrazt čustva, to sva tko zavestno se učili, delali na tem, s tem k sm jo spraševala o čustvih, a je jezna, žalostna.	aktivno učenje izražanja čustev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C79	Mi se fuul pogovarjamo, res ful. Zato pa ona tok govori pa se izraža.	komunikacija		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C80	Ni ona taka nikol.	odsotnost umikanja/disociacije		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C81	Kvečjem kdaj ko sm huda... pa mi reče "zdej te pa ne maram". Js pa rečm "ja vredu, nemaraš me, tko si se odločila, pojdi se pomirit."	usmerjanje v umik za regulacijo		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C82	Ko se boš pomirila, se bova pogovorili.	komunikacija po pomiritvi		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

C83	Pa ne gre ona za kazen. Ona se gre uhladit, po svoje razmislt, se skulirat, in pol pride vn oz. se zadere, če loh pride vn.	razumevanje umika kot strategijo za pomiritev		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C84	K ona mene vpraša, če lahko pride in me vpraša a si moja, a me maš rada, rabi potrditev, ljubezen.	otrok izrazi željo po bližini		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C85	To je pač unih tri minute, k ona rab čas zase, in to je to. Življenje gre naprej, js nisem potem neki zamerljiva, to je otrok, nemorm js njej zdej zamert, ker mi je rekla da me ne mara.	minimiziranje konflikta		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C86	Pa reče, da me ne bo povabla na rojstni dan – ja v redu, me pač ne boš, js te mam še vseeno rada.	ohranjanje naklonjenosti kljub zavračanju		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C87	Seveda so momenti, k morm mal svoja čusta zregulirat.	umik za samoregulacijo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C88	Ona ful preizkuša meje, točno ve, da ne sme, ampak točno to bo nardila. In js nemorm potem z nasmeškom ji govort umirjeno ne to delat, k nekatere mame.	izguba samoregulacije		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C89	Js ne težim, ampak more pa vedt, kakšna so pravila.	vztrajanje pri pravilih		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C90	Pr svojih otrocih sm se zaprla v wc aveš pa rekla evo minuta miru.	umik za samoregulacijo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C91	Pr njej nemorm, ker ona pride za mano, haha.	omejene možnosti za umik		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

C92	Pač prediham pa je, haha.	trud za pomiritev		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
C93	Nadomestna mama za krajše obdobje. Isto kot mama, men je razumljivo, da sprejmeš tega otroka kt da je tvoj, nekateri niso takega mnenja, da morš vseen delat razlike, ampak js tko ne mislm.	razumevanje vloge kot nadomestno materinstvo		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
C94	Če smo ga sprejel v družino, potem je enakovreden član. Ne vem zakaj bi ona bla neki manj. Moja je, tko kot drugi.	enakovrednost otroka v družini		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
C95	Ja eni so res travmatizirani. Sestrca od moje k je pr drugi rejnici ma recimo tud čist sprane možgane od staršev.	krivda matične družine		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
C96	Ko je blo obdobje, k ni blo stikov, sta bli punci super. Ko so se stiki spet začel, obedve sta nazaj v plenicah pristali. Ne mi rečt, da je to blo slučajno. Travma, seveda da je to travma.	povezava med stiki in regresijo		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
C97	Js jo z ničemer ne obremenjujem glede staršev.	neobremenjevanje glede staršev		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
C98	Pač sploh ne omenjamo, včasih sm jo še prpravljala na stik, zdej je pa že tok stara da pač sama točn ve.	izogibanje pogovorom o starših		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
C99	Ne, nisem še slišala.	nepoznavanje koncepta		inkluzivno rejništvo	na razumevanju travme utemeljen pristop

C100	Od štirih otrok, k sm jih mela, na IPS-u nikol ni blo staršev, nikol.	neučinkovitost zaradi neudeležbe staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C101	Sodelovanje z matično družino je zame tuje.	neobstoječe sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C102	Js mislm da niso zainteresirani za otroke. Verjetno misljo, da bodo sam otroka dobil, ne bo pa jim treba sodelovat s CSDjem. Ampak to ne gre tko. Morjo sodelovat. Kako pol bodo sploh dokazal, da so primerni, da se jim vrne otroke? Na tak način zihr ne.	nujna potreba po sodelovanju in delu na sebi	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C103	Rejništvo je začasno. Biološka mama je mama in rejništvo je začasno, dokler starši ne zmorejo.	razumevanje rejništva kot začasnega	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C104	Ampak realnost je pa druga. Kok procentov otrok se vrne nazaj? Bore malo.	nevračanje otrok v matično družino	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C105	Men je ful žou, da je takrat tist družinski zakonik padu, ker je blo lepo določeno, da ma starš 3 leta dovolj časa, da se sprav v red, al so to alkohol, droge, nasilje, karkoli, tri leta, če imaš interes, da otroka dobiš nazaj, se boš skuliru.	nujna potreba po čimprejšnjem okrevanju	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C106	Če se ne, po treh letih – konec.	odvzem starševske skrbi	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C107	In ti z otrokom živiš 24/7, nobenih pravic nimaš, nobenih!	pomanjkanje pravic rejnikov		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

C108	Starši majo vse pravice, ti sploh neveš, v kerem krogu si.	nepravična porazdelitev pravic		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C109	Vrtiš se v začaranem krogu, sodišča ne delajo, kar bi mogla.	kritika delovanja sodišč	sodišče	sodelovanje z institucijami	na razumevanju travme utemeljen pristop
C110	In seveda, men bi blo super, da E pri nas ostane, da je naša, ampak to ni namen rejništva.	zavedanje začasnosti kljub navezanosti		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
C111	Js bom zlo vesela, če bo ostala, ampak js vem, v kaj sm šla. Je težko, ampak to morš res vedt.	sprejemanje realnosti vloge		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
C112	Je pa čist človeško da se navadš, in ti je hudo, k gre otrok stran.	čustvena stiska ob odhodu otroka	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	na razumevanju travme utemeljen pristop
C113	K je šla E stran, sm jokala ko dž, en teden nism k seb pršla, pa sm jo js stran dala. Ampak sm vedla, da jo morm, da zaščitm mojo družino. Navadiš se na otroka, to ni avto.	intenzivna čustvena reakcija ob prekinitvi	prekinitev rejništva	soočanje rejnice z lastnimi čustvi	na razumevanju travme utemeljen pristop
C114	Ja, vsak mesc jih mam.	vsak mesec		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C115	Js pa SD pa to je to.	neučinkovitost zaradi neudeležbe staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C116	Men je to brezveze, kaj se mamo enkrat na mesc za dobivat? V enem mescu se nič ne zgodi.	neučinkovitost IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C117	Če mam js kakšno aktualno zadevo, k jo rabm rešt zdele, js pokličem CSD, js ne bom čakala na IPS čez 3 tedne.	takojšnje reševanje brez čakanja na IPS	časovna neustreznost IPS	izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop

C118	Namen IPS je, da starši zvejo, kaj se z otrokom dogaja.	razumevanje namena IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C119	Pri E je blo tko, da ko so bli stiki, sm najprej dobila mail, da starši sprašujejo neki, in sm odgovorila. Naslednjič spet neki sprašujejo, in sm rekla, da na ta vprašanja več ne bom odgovarjala, ker so za to IPS. Če jih zanima, naj pridejo.	spodbuda k udeležbi matične družine		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C120	Pa prav una ja pa veste, starši sprašujejo, kaj pa nej jim odgovorim – ne, to kar sm vam js odgovorila, če želijo odgovor, naj pridejo na IPS, js nism dolžna njim odgovarjat, zaključena zgodba.	vztrajanje pri podajanju informacij staršem le na IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C121	Ne morš sam hodt na stike, nč sodelovat s CSDjem, pa mislš da boš na stikih vse rešu. Ne, ne boš, takrat je čas zate in za otroka, posveti se otroku.	kritika nesodelovanja staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C122	To se pa ne znajo, ker otroke samo zaslišujejo, zaslišujejo SD...	neustrezno ravnanje staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
C123	To, da nimaš nobenih pravic. Samo varuška sm.	doživljanje razvrednotenja vloge		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C124	Za vse odgovarjam sama, pravic pa nobenih nimam, nč ne smem sama narest za otroka, nč.	nesorazmerje med odgovornostjo in pravicami		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic

C125	Pač v naši državi so starši še zmer bogovi, in to ni prov.	kritika privilegiranega položaja staršev		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C126	Če jim je otrok odvzet, bi jim mogl tud določene pravice odvzet in rejniku prepustit.	zahteva po odvzemu določenih pravic staršem		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C127	E si ful želi uhančke, ja ni šans da ji dam uhančke, ni šans, ker vem kaj bo odgovor. Ker bo takoj to je poseg v telo, nevem kaj vse bo pršlo vn, izmaličenje.	stroge omejitve tudi pri vsakdanjih odločitvah		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C128	Nč si ne upam, nč.	občutek nemoči		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C129	In nč ne sodelujemo res, nč.	odsotnost sodelovanja		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C130	Npr. cepljenje za klopa. Vsi priporočajo cepljenje, vprašam CSD a jo lahko cepm, pa prav "ja dejte vi kr zdravnico vprašat, pa če bo zdravnica rekla, da priporoča, potem nej jo cep".	prelaganje odgovornosti s strani CSD	sistem zaščite otrok	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C131	Ja kdo bo pa podpisou? Js nebom sama podpisala, brez da mi nekdo reče ja lahko.	strah pred pravnimi posledicami		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C132	Ker nekateri starši so proti cepljenju. Ampak če bo pa klopa dobila, pa bo neki z njo narobe, bom pa js kriva al kaj.	dilema med dobrobitjo otroka in pravicami staršev		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
C133	To, da nimajo nobenih mej postavljenih, da so k da so padl z vesolja.	odsotnost meja pri otroku ob namestitvi		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic

C134	Noben nč ne uboga, vsi razposajeni, js morm pa zdej to popravt.	neustrezni vedenjski vzorci		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
C135	Je kar izziv, ker morš bit skos v pripravljenosti.	izziv stalne pripravljenosti		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C136	Nemorš normalno se spočit.	izrčpanost		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C137	Moji otroci pa v resnici niso vpeti, k js grem po njo v vrtec, na IPS, na stik, oni niso zravn.	izključevanje iz obremenilnih vidikov povezanih z rejništvom	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C138	Oni so za tko, za lepš, pridi sm, bodi mizo prpravla, se igrala, knjigico prebrala.	vključevanje v družinskem duhu	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C139	Jo mata čist za svojo.	sprejemanje rejniškega otroka	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C140	Ona je kraljica pr nas.	sprejemanje rejniškega otroka	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C141	Novembra se je starejši sin odselu in tamala mu je to zamerla, prav da ga ne mara. Sej potem k on pride, je čist srečna in se stisne k njemu, ko ga ni, pa pravi da ga ne mara.	stiska rejniškega otroka ob odselitvi biološkega	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C142	Tamal pa reče, mami, vse maš enako rada! Vsi smo enaki! To je moja sestrica.	spodbujanje enakosti med otroki s strani biološkega otroka	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C143	Je zelo zaščitniški do nje.	zaščitniško vedenje	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C144	Ko je bil tamal na rojstnem dnevu, mu je en reku, kaj se pa vi greste, zakaj ste kr enga	branjenje družinske identitete	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic

	otroka vzel, in je on znoru pa reku a je tebe kdo kej vprašu? To je moja družina in ti se nimaš kej vmešavat v mojo družino.				
C145	Če js kej njo okaram, gre ona k njemu po tolažbo in on jo stiska.	iskanje tolažbe pri sorojencu	vključenost bioloških otrok	osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C146	Pa mi je marsikdo reku, da bom uničla svojga otroka, ker vozm te otroke dam. On pa hoče bit psiholog za otroke.	negativni odzivi okolice		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C147	Večina jih je nesposobnih, žal.	nezadovoljstvo s strokovnimi službami		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C148	Odvisno kater CSD, točno že vem, s kerim bo šlo in s kerim ne. Odvisno je od posameznikov in pomočnikov direktorja.	odvisnost od centra	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C149	Js sm se mogla preselt pač zarad te krajevne pristojnosti, zaradi strokovnega delavca k je delou na rejništvu in pomočnika direktorja.	preselitev zaradi slabih izkušenj	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C150	Ta na rejništvu je mel tok pojma o rejništvu k un na blagajni v Hoferju.	nekompetentnost strokovnega delavca	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C151	Z mojo socialno delavko zdej sm ful uredu.	nova pozitivna izkušnja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C152	Mam kolegico, k je že eno leto rejnica, pa ji oblublajo vsak teden, da dobi otroka, pa še kar nč.	prazne obljube glede nameščanja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C153	Otroka že več k pol leta	dolgotrajni postopki odvzema	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

	odvzemajo, pa ga še kar niso, nevem kaj čakajo.				
C154	Od tega, da je ona na čakanju, nevem kako je lahko rejnica na čakanju, pač socialne delavke se res delajo norca.	kritika socialnih delavk	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C155	Tud rejniki smo sam ljudje, k mamo svoj lajf. Mi hočmo pomagat otrokom, ampak ne na tak način.	neupoštevanje potreb rejnic in manko razumevanja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C156	In pol mi ona reče, js mam tega dost, js bom rekla da odstopam, js mam ogromno bajto, 3 postle, k bi otroke lahko mela, pa k men ni noben nameščen.	izguba motivacije rejnic		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C157	Palčica je polna, a nobene poizvedbe ne grejo naprej.	nepošiljanje poizvedb za otroke v KCO Palčica	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C158	One otroke tja namestijo pa rečejo, on je na varnem, in ne delajo čist nč več za tega otroka.	neaktivno delo z otrokom po namestitvi	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C159	Ti morš vsak mesc novo poizvedbo poslat, ker maš rejnika, k prejšn mesec ni biu prpraulen, zdej pa je.	nevztrajnost pri iskanju rejnikov	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C160	Treba se je angažirat, pa aktivno delat, da otroka drugam namestiš.	pomanjkanje angažiranosti in aktivnega dela	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C161	Ampak a so kakšne sankcije za te socialne delavke, k nč ne delajo? Ne.	brez sankcij za kršitve	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
C162	Supervizije še zdej niso v teku.	supervizija		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic

C163	Pa blo bi fino, da bi otroci v rejništvu imeli prednostno obravnavo pri vseh teh »gologih« - klinični psiholog, logoped itd, ne pa da je v isti vrsti kot vsi ostali otroci.	potreba po prednostni obravnavi v zdravstvu		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
C164	Ker ta otrok pride "z vesolja" in ti ga poznaš kak teden in rabš zdej pomoč.	takojšnja potreba po strokovni pomoči		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
C165	No, recimo moja "so-rejnica", rejnica od sestrce od moje punčke. Sva meli momente, ko je bla ona na dnu, pa sem jo js spodbujala, pol pa kontra. K je ena skor obupala, jo je druga bodrila.	medsebojna podpora med rejnicami		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C166	Pa moja socialna delavka je kul, ampak kaj nej rešujem s tem,	omejena uporabnost strokovne podpore		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C167	ne razumem kakšno podporo nej bi prejemala.	brez občutka potrebe po podpori		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C168	Pač to so drugačni otroc, ni pa spet tok problematično, da bi js zdej neki ful rabla al pa bi bla neki ful v stiski.	minimaliziranje lastne stiske		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C169	Nimam najstnika k bi se mi nevem drogiru pa vn hodu, pa bi obupavala nad njim, vseen so to mejhni otroc, mejhni problemi.	neproblematiziranje rejništva		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
C170	Kot prvo to, da se boš načakala.	dolgotrajnost postopkov	priprava na realnost	nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
C171	Če maš ful energije pa živcev za	zahtevnost sodelovanja z institucijami		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic

	sodelovanje s CSD, se boš podala v to, drugač pa ne.				
D1	Jaz sem načeloma s temi manjšimi otroci že preden so pršl vzpostavljala stike. Ali v vrtcu, ali pa v Palčici.	spoznavanje v kriznem centru		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D2	S temi, ki so bili večji, smo se tako dobili nekje zunej, pa smo šli v živalski vrt, ali pa kar koli, tako, da smo se spoznali že prej.	predhodno srečevanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D3	Oni so čutil, kdo sem jaz, vedeli so, kdo sem jaz, jaz sem prihajala vsak dan k njim v vrtec, sem se igrala z njimi.	vsakodnevno obiskovanje v vrtcu		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D4	To se mi je zdel zelo pomembno, da sem si vzela ta čas, da so me spoznali, da so vedeli, da ne grejo nekam, kjer bi bilo kaj zelo narobe.	postopno spoznavanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D5	In potem, ko so prišli sem, jaz nism mela nobenga problema vzpostavt tega stika z otroki.	olajšano vzpostavljanje odnosa po predhodnem stiku		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D6	Jaz sem jim samo pustila, da so bili otroci.	dopuščanje otroškosti		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D7	Še socialne delavke so vedno rekle, da imam zelo visok plafon,	visoka toleranca odraslega		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D8	amapk pri meni se je vedno lahko velik, dokler nisem vedela, da ta otrok razume, kje je meja, pa kje ni meja, je bilo zelo veliko dovoljenega. /Ne	začasno razširjen prostor dovoljenega		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

	zdaj uničevanja ali pa karkoli, ampak bilo je veliko dovoljenega. Recimo A, ki je rad mel žogo, je loh brcou vsepovsod.				
D9	Ampak, tko so dobili zaupanje do mene, do mojega moža, in so vedeli, da nisva midva zdaj nekdo, da bo njih nekam zapiral nekaj, ampak, da so tukaj svobodni.	dajanje svobode		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D10	Predvsem je blo pomembno za vzpostavljanje stika poln hladilnik. In da ga lahko odprejo, kadr hočjo. To se je izkazal sploh pri mejihnih otrocih zelo pomembno, ker so bili lačni.	dostopnost hrane		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
D11	Od začetka to, da mu dovolš, da se ti on sam približa.	otrok vodi približevanje		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D12	Zdaj, eni so bili takoj v naročju, ker so rabili ta del. Eni so se pa usedel tam na konc in so čakali. Oni morajo tebe preizkust, ne ti njih.	sledenje otroku		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D13	Oni vejo, da ga ti mimgrede pobožaš, ampak ne silš v njega.	ponujanje bližine brez prisile		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D14	In mu dovolš, da on razišče to okolje. Da ve, kam je prišel. Da ve, kdo sem jaz, kdo je moj mož, a je prijazen.	omogočanje raziskovanja okolja		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D15	Se pa velik pogovarjava z njimi. Pogovor	Odprta komunikacija		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	rešuje milijon stvari.				
D16	Prvič iz najinih življenjskih izkušenj, ker sva imela mi dva tudi pač težkih stvari v otroštvu oba. Jaz sem imela spolno zlorabo. Mož je bil sin alkoholika, večkrat tepen kot sit. In sva nekak gradila to skupaj.	življenjske izkušnje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D17	In potem se je men pr 40 letih ful sesul vse, ko sm zvedla, da je star oče tud brata zlorabu. Takrat sem jaz pristala na psihiatriji. Takrat sem jaz začela sebe v bistvu čistit, in ko ti čistaš sebe, razumeš njih.	poistovetenje z ljudmi z izkušnjo travme		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D18	In njihove starše. Jaz z lahkoto razumem njihove starše. In jih spoštujem. Vem, da so naredili ogroman stvari narobe, ampak niso zmogl drgač. Nihče jim ni pomagu.	empatija in spoštovanje do staršev zaradi izkušenj		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D19	In potem, ko sem jaz vse sesula, ko sem jaz začela sebe rešvat, sem ogromno brala v tej smeri.	Branje literature		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D20	In zmeri k kej nism vedla, sm šla v knjige poiskat.	iskanje odgovorov ob negotovosti	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D21	Ta predavanja pa tko no. Me k smo že tok let v tem, vidmo, da se stvari ponavljajo na teh predavanjih.	ponavljanje vsebin	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D22	Pa delavnce so vrhunske.	delavnice	Izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

D23	Pa tud me k se med sabo povezujemo, pa si povemo, je to super.	medsebojno učenje rejnic in izmenjava izkušenj		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
D24	Tko kot teorija ne.	nepoznavanje teorije navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
D25	Drgač pa mi je čist jasno, da smo na marsikej preveč navezani. Al pa lih v odnosih, mama otroci, oče otroci, more biti ena meja.	razumevanje pretirane navezanosti	potreba po mejah v odnosih	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
D26	More se vedeti, kdaj se starši umaknejo. More se vedeti, kdaj otrok odrašča. Kdaj mu dovolš, da prestopi kakšno mejo.	poudarek na ločevanju in avtonomiji	potreba po mejah v odnosih	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
D27	Vidm, kok je teh revežou zarad te krute starševske navezanosti, k ne znajo niti čevlou obut sami pr 30ih.	negativne posledice pretirane navezanosti	potreba po mejah v odnosih	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
D28	In potem tud v odrasli dobi pride do katastrofalnih odnosov, vse pa izvira iz matične družine.	dolgotrajni vpliv zgodnjih odnosov		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
D29	Predvsem zato, ker si ne želijo nikamor it.	Prenehanje želja po vrnitvi domov		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
D30	Tud k so bli mejhni pa so šli na stike, so komi čakal da pridejo nazaj. Ta del mi je bil takoj prvi pokazatelj, da je tukej tisto okolje, k jim je blizu.	želja po vračanju iz stikov		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti
D31	Ko je A prvič pr nama spal ko je pršu, je reku, kako je tuki toplo. Ker je prej po Metelkovi z mamo prenočvou.	zadovoljene osnovne potrebe		izražanje občutka varnosti	razumevanje varne navezanosti

D32	Pomoje to, da čuti, da ga imaš rad.	občutek ljubljenosti		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D33	Da si tukaj, vedno, kadar te rabi. Da si ponoč ko joka zraven, da si podnev če te rab, zraven.	stalna razpoložljivost		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D34	Al pa da jim skuhaš – da so oni pršl domov iz šole in majo na mizi skuhan. To je blo njim neki neverjetnga.	skrb za rutino		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D35	Da jih doma nekdo čaka, in poskrbi, da bodo dobr jedl. Neki, kar je nam tok samoumevno, njim pa neki neverjetnga. S tem res začutjo, da si tukej za njih.	občutek biti pričakovan		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D36	Al pa recimo če so neki narobe nardil, pa sm rekla, tole pa ni blo vredu, boš pa mogu popravt, so oni vseen vedl, da sm jaz tukej. Tud če sm neki rekla, da se to pa ne sme, aha je pa ona vseen tukej.	postavljanje meja ob stalni prisotnosti		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D37	Me ni nekam poslala, al pa mi dala eno okol ušes. Ne, usedla se je, pogovorila se je in ona je tukaj.	komunikacija		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D38	Pa tud z možem sva vedno tko delvala, da se pred njimi nikoli nisva kregala al pa pogovarjala o njih. Vedno vse na samem.	zaščita otroka pred konflikti odraslih		vzpostavljanje zaupanja	razumevanje varne navezanosti
D39	Največkrat poiščejo bližino, ko jih je strah. Ne ko so žalostni, ne ko so jezni,, ampak ko jih je			situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti

	strah. Takrat rabijo neko zavetje, ker imajo občutek, da drugače se bo neki hudga naredl.				
D40	Ampak mejhni ne toliko, z mejhnimi je vse lažje. Te, ki so recimo 11, 12, 13, tukaj moraš pa dat sebe stoprocentno. Tudi drugačen način so imeli, da so se nekak rešval iz tega odnosa. Največkrat so bili tudi agresivni, ali pa apatični. In s takimi otroci je veliko težje kej narediti.	razlike glede na starost otrok		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
D41	Odzovem se pa… Enostavno daš mu vse, kar rabi.	popolna odzivnost na otrokove potrebe		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
D42	Tud ko so pršl k nama spat, sva pustila da jih je polna postla.	dopuščanje skupnega spanja		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
D43	Vsa vrata so vedno odprta, ta občutek varnosti, da smo čis bliz.	stalno odprta vrata		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
D44	Noči so dostkrat težje. Z velkimi otroci smo se tud večkrat usedl, recimo kopalnca je en tak prostor, ne vem zakaj, pa se pogovarjamo, če je treba. Sred noči s temi večjimi otroci.	nočni pogovori		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
D45	Tam imajo nek prostor, kjer majo en občutek, da je to ena taka soba, kjer se lahko vse pove.	ustvarjanje varnega prostora za izražanje		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
D46	In sm dostkrat ponoč slišala svoje ime iz kopalnce, pa vstaneš in greš. In se usedeš na tla in	večurni pogovori		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti

	se pogovarjaš z njimi. Ure in ure, če je treba.				
D47	Čisto na začetku nisem, veš. Ponavad jim dam en let časa, da js suportiram vse stvari. Za šolo pa vse… Sm jim dala vedt, da niso sami na tem svetu.	začetna intenzivna podpora pri vsem		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
D48	Pol smo pa počas začel, kar se šole tiče, evo si vidla kako, zdej sm ti pokazala, zdej boš pa ti tako.	nežno distanciranje		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
D49	Gre to zelo na počas.	dolg proces		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
D50	Nikol nisem mela občutka, da bi biu kerkol od njih negotov. Mogoče so se pa res tko dobr počutl pr men.	ni negotovosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
D51	Če otrok nekoga pozna, ve da je z njim cel dan, je dobr, ga pobože, ga stisne, mu pomaga, to otroku blazno velik pomeni, ker ma vedno varno zavetje, in pol je vse mogoče.	stalna prisotnost		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
D52	Ga ne rabi bit strah, ker bom vedno priskočila na pomoč, in to oni zelo dobr vejo, če si dosledn.	dosledna odzivnost odraslega ob klicu na pomoč		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
D53	Pri samem prihodu v družino niti ne. Kasnej. Ponavad v obdobju pubertete. Tam se najbolj pokaže to.	zakasnelo izražanje travme v puberteti		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
D54	Ampak če so odnosi med mano in med njihovimi starši korektni, pol te travme	odnosi zmanjšujejo posledice travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme

	izzvenijo – s pogovori, s stiki, z druženji.				
D55	Tam, kjer niso bili stiki možni, tam smo mel težje. Ampak to smo vse s kliničnimi psihologi rešvali, da smo se veliko pogovarjal v pravo smer.	odsotnost stikov kot dejavnik tveganja		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
D56	Je pa res, da vsi otroci vejo, kje so njihove korenine, kam pašejo, kakšni so bili njihovi starši. Tle je res odprta knjiga. In to je za otroke veliko lažje. Ker drugač se iščejo.	transparentnost o izvoru		Odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D57	Pa js sm pristaš tega, da otroku poveš, da njihovi starši niso slabi, da so vse te slabe stvari, k se dogajajo, posledica njihovega otroštva, njihove vzgoje.	sočutno razumevanje staršev		Odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D58	In to se je isto zgodil njim. To k so oni kao problematični, seveda je posledica njihovega otroštva. Ker tud njegovi starši niso mel lahkega.	travma kot medgeneracijski prenos	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
D59	Zdej nevem kako druge rejnice občutjo, ampak js takoj res nism zaznala.	nezaznavanje travme ob prihodu		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
D60	Potem počas, k odpiraš stvari, je pršlo do pripovedovanja pa razkritja izkušenj, pa se pogovarjaš pol z njimi o tem.	verbalno razkrivanje izkušenj		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

D61	Ne morem reči, da se to prou vidi.	težko prepoznavanje vpliva		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
D62	Ker mi o teh stvareh pogovorimo. Js sm z otroki sedela tud že po 3 ure na tleh, kokr je blo pač treba.	intenzivna komunikacija kot zaščitni dejavnik	pogovor kot okrevanje	odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D63	To, ko sem ti rekla, mi smo učas kdaj sedeli po tri ure. Oni so lahko men vedno dal vn svojo bolečino.	prostor za izražanje bolečine	pogovor kot okrevanje	odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D64	Mi smo vedno vse sprot predeloval.	sprotna predelava travme	pogovor kot okrevanje	odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D65	Biu je en primer rezanja pr eni deklci. Pa sva sedeli celo noč na tleh pa se pogovarjali, zakaj se režemo, zakaj je ta bolečina manjša od une, kaj, kje bi rešval, kako bi rešval, zakaj.	samopoškodovalno vedenje		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
D66	A je padel recimo enkrat.. Cel je bil krval, pr treh letih. Pa mu rečm joj prid hitr, prid hitr. Pa je reku ne ne, nč ni hudga nč ni hudga, sej ne bom jokou, sej nebom jokou. Oni se dejansko niso upal doma jokat, ker so bli tepeni ne.	zadrževanje joka zaradi strahu pred sankcijo		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
D67	In jih učim da lahko jokajo, da tud če so fantje, lahko jokajo.	učenje dovoljenosti čustev		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
D68	Zdej to je blo bl prej, k so bli še mejhni. Pa če so sred dneva rekl joj mami mal pogrešam, pa smo jo poklical, pa so se	klic starša		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	pogovarjal, mal klepetal,				
D69	pol pa k so mel dost so še men dal telefon sm se še js mal z mami pogovarjala in vse lepo in prov.	pogovor mame in rejnice		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D70	Al pa od P, k je bla mlajša še, me je razredničarka klicala, da bi bla P velik boljša v šoli, če bi mela vse potrebščine. Pa sm bla šokirana, ja česa pa nima? Pa smo ugotovil, da je v kontejner metala svoje stvari. Pa k sva se pogovarjali o tem je rekla, da je to delala k je misnla da bom rekla, da jo mam zadost, pa bo šla domov.	želja po vrnitvi v matično družino		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
D71	Pa pač sva ful sva govorili o tem, lej lubica, mamica ti je pač povedala, da boš mogla biti tukaj nekaj časa, da se bo tudi ona pozdravla..	realna razlaga situacije		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D72	Pa sm jo sprašvala, če ji ti je tukaj težko, da zmer lahko pove, ko ji je težko.	spodbujanje izražanja stiske		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D73	Js jim dovolim, da so jezni, da vpijejo, če jim je težko.	normalizacija čustev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D74	Ampak k se umiriš, se pa usedemo pa pogovorimo.	komunikacija		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D75	Recimo ena deklica je enkrat doživela neko epizodo, začela me je tepst, grist, in vse. Js sm jo samo držala. Js sm bla čist	neprekinjeno držanje otroka skozi izbruh		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	premočena, to je blo ene pol ure.				
D76	Ampak js je nism spustila. Tist občutek, da si nekje varen, da te nekdo drži, da te ne bo spustu in potem se je umirila.	zdržanje v odnosu		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D77	No, z enim fantom, k je bil skos tak, čist zase, čist apatičn, smo si pomagali s kliničnim psihologom. Potem je ona delala z njim.	vključevanje strokovne pomoči		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D78	Poskušal smo ga spodbujat, da se vklopi v družino, da se v šoli ga mal zaščiti pač starejši otroci.	postopno vključevanje		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D79	Js sm ga vedno vabila v pogovor, al pa sm se usedla zravn njega k je bil sam tam, medtem k so se drugi igral, on jih je pa gledu, pa sm ga nekak vabla v interakcijo.	približevanje in pogovor		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D80	In to je trajal kako leto, dve, da je on zafunkcionirou in pol je kr zacveteu.	sledenje otrokovemu tempu		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D81	Je težko zdržat.	težavnost reguliranja čustev		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D82	Js sm po naravi ena jokica. Zjokam se pa je.	jok kot regulacija		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D83	Ampak mi smo z otroki vedno skup jokal.	skupno procesiranje čustev z otroki		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D84	Recimo moja mami, k je bla na nas jezna pa ji je blo preveč, je vstala in šla. Sm rekla, da js tega v življenju ne bom nardila.	prizadevanje za spremembe		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

D85	Mal dvignem glas, povem kaj mislm, pol se pa usedemo in se pogovorimo.	regulacija konflikta skozi pogovor		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D86	Nč ne greš stran od njih, zdržat je treba, zdržat.	ostajanje v odnosu kljub stiski		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D87	Dejstvo je, da pride do kakih hudih kregov. Kokrat smo se z otroki skregal, joj. Ampak vedno sm js tista, k popravm.	Odrasli prevzame pobudo	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D88	Ponavad sm pustila unih 15 minut, da smo se vsi umiril, pol sm pa šla v sobe pa rekla, ala, gremo. Tole mormo razčistiti.	čas za umiritev pred pogovorom		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D89	Vse je prav, da se tudi kregamo, to je del življenja, ampak je treba povedat, razčistt in nazaj vzpostavt normaln odnos, to jih učim.	učenje popravljanja odnosov	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
D90	Jaz sploh ne smatram rejništva kot rejništvo. Jaz sem mama. Jaz sem pač mama tem otrokom.	identifikacija z vlogo matere		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
D91	Jaz od trenutka, ko sem jih vzela, so moji, pa je čisto vseen, al bi mogl po enem letu iti, jaz sem odrasla. Jaz bi mogla zborbat s svojimi čustvi, če bi šli oni pač nazaj.	odgovornost odraslega za lastna čustva		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
D92	Tega sva se z možem zavedala od prvega dneva, k sva prvega vzela. Sam pač nakonc noben ni nikol šou nazaj	zavedanje začasnosti kljub navezanosti		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop

	domov pa so eni še zmeri kle.				
D93	Ampak sva pa rekla, če pride do tega, sva midva tista k morva počistt s svojimi čustvi.	sprejetje in soočanje s čustvi		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
D94	Ampak midva sta starša njim.	uresničitev materinske vloge		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
D95	Vseen pa nisva nikol nikol grdo o njihovih starših, nikoli.	neblatenje staršev		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
D96	Veš tko je. Ne bo mu povzročil dodatne škode, če boš tudi ti malo bolj glasen.	glasnost kot korist in ne povzročanje škode	postavljanje meja	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
D97	Ker mu boš postavil mejo, ki je nikoli ni imel. Oni so bili pretepeni pa vse ampak meje pa niso imel.	pomanjkanje meja v preteklosti	postavljanje meja	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
D98	In ti moraš narediti nekaj, da bo on imel občutek, aha, nekdo me drži nekak varno, ampak mi dovoli, da sem to, kar sem. In to se mi zdi zelo pomembno.	meje ustvarjajo varnost	postavljanje meja	preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
D99	Pa pač kako se trudm, ne vem, karkol sm delala, sm delala zato, ker jih mam rada, ker so mi pomembni, ker hočem da postanejo zdrave osebnosti.	izhajanje iz ljubezni in želje po zdravem razvoju		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
D100	To je boj za obstanek, nič drugega.	boj za obstanek		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
D101	Oni so mogli najti eno pot, da bojo v tem krutem svetu obstali. Včasih je agresija, včasih je umaknjenost,	prilagoditev na krut svet		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop

	včasih je pa eno in drugo.				
D102	Je rekla od P razredničarka, da ji je pr nam dobr, da zdej bi bla pa že lah po enem letu pr nas mal mn problematična. Ja, kle ji je že dobr, sam za nazaj popucat ne gre kar tako ane, ampak tega ne razumejo.	dolgotrajnost okrevanja		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
D103	Pa vedno več je teh ranjenih otrok, pa sam rečejo v šoli, ta je problematičen, un je problematičen, dejmo ga ke. Ja ne, ni problematičen, sam lovi se, išče se. Dej ga podpri.	kritika etiketiranja otrok		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
D104	To, da si skos skupi.	stalna bližina		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
D105	Mi smo res bli vedno z otroki skos skupi, gledal filme skupi, se hecal, se žgečkal, se jokal, te komunikacije k pridejo usput, pa enga stisneš pa druzga stisneš,	skupne aktivnosti		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
D106	ali pa jim dovoliš, da so nemirni, pa se vsedejo, pa spet dol, pa gre sem, marsikdo bi znoru pa reku, dej used se pa dej mir, ampak midva sva jim res vedno vse dovolila. Dala svobodo, da so našl svoje mesto.	dovoljevanje nemira		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
D107	Pa otrok da kadarkol pride k tebi, je dobrodošel, kadarkol gre, ni problema, zmeri	stalna možnost vrnitve k odraslemu		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop

	se pa lahko vrne, in ta del je tudi se mi zdi ful pomembn.				
D108	Ja, in to so že vsi vedeli pred spanjem, eno uro, na sedežna, super, smo vsi skupaj, tud ta rutina jim je ful pomembna.	pomembnost rutine		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
D109	S tistimi k sm sodelovala in še sodelujem, te mame so men k hčerke.	sprejetje kot del družine	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D110	So skos pr nas.	vključevanje mame v vsakdanje življenje	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D111	In mene za nasvet vprašata.	svetovalna vloga rejnice	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D112	To sodelovanje je res lahko super, če si ti tak človk. Z matično družino morš držat in zdržat. Tud k so na hard rukerji.	potreba po vztrajnosti		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D113	Z mamico od teh ta malih dveh, ta zadnjih, ki smo jih dobili, je tako sploh naša. Ona je pač del družine. Sicer ima svoje stanovanje, pa službo, ampak velikrat je tukaj, pa je tukaj tudi čez vikend. Naša je.	integracija matere v družinski sistem	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D114	Js sm z njo borbala v Društvu Projekt Človek, z njo sm hodila na vsa srečanja, otroke sm ji vozila gor, pa na piknike v projektu Človek sm hodila, in je že 12 let čista.	aktivna podpora pri rehabilitaciji	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

D115	Najbolj zahteven je stiki starši na začetku. Odnosi s starši na začetku, dokler stvari ne umiriš.	najtežja začetna faza vzpostavljanja odnosa		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D116	Mislim, te starši so problematični takrat in zato, ker imajo občutek, da jim je nekdo otroke vzel, čeprav ne zmorejo.	razumevanje perspektive staršev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D117	Oni imajo otroke radi. Na svoj način.	prepoznavanje starševske ljubezni		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D118	Pač oni imajo občutek, da si ti njemu otroke vzel. In ko ti njih začneš sprejemat, ko oni gotovijo, da niso odrinjeni, da so tudi oni lahko del tega, potem se sprostijo, potem grejo stvari lepo naprej.	vključevanje zmanjšuje konflikt		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D119	Sam morš bit tok močn, da to zdržiš.	čustvena zahtevnost in nujnost vztrajnosti		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D120	Mene vsi otroc načeloma po imenu kličejo, razn tanajmlajša me je na začetku mama. Pa je mamo to zlo motil, je rekla ona ni tvoja mama, jaz sem tvoja mama.	otrok rejnico kliče mama	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D121	Ko se je umirila, sm ji js rekla, lej, ti si jo rodila, ti boš vedno njena mama.	potrjevanje vloge biološke mame2	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D122	Ampak jaz sem tvoj support in sem zaenkrat pomožna mama. In ona to ne more razumet, jaz sem trenutno tudi njej mama, ampak sej tud teb reče mama. A ni lepo,	otrok v središču interesov obeh družin	občutek ogroženosti matične družine	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	da ma dve mami, k skrbita za njo?				
D123	Na IPS prihaja pri nas samo od teh dveh deklic mama, pa od A mami. To je vse. Oni prihajajo, od ostalih ni blo nobenga.	delna vključenost staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D124	Pa starši tudi povejo, zdaj ker so to že tako velki otroci, a ne, enostavno povejo, da kako vidijo otroke pr men, ali pa kako vidijo otroke v odraščanju, ampak ker so oni skozi prisotni, je v redu ane.	aktivno sodelovanje prisotnih staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D125	Mogoče, če ne bi bili, bi bil drugačen IPS ne?	velik pomen prisotnosti staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D126	Tako pa so naši IPS-i hitr rešeni, steče, mam dobro izkušnjo.	učinkovitost		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D127	Rešiš, če je kakšna taka stvar.	IPS kot prostor za dogovore		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
D128	Tko k sm prej rekla, mogoče ta stik s starši na začetku, ko je treba zdržat s tem, da te zavračajo oz. se počutjo ogrožene, da jih hočš izrint.	zavrnitev s strani staršev	občutek ogroženosti staršev	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
D129	Močno rivalstvo, ljubosumje.	rivalstvo in ljubosumje s strani staršev	občutek ogroženosti staršev	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
D130	Pa še otroci takrat na začetku so tko razštelani, ne vejo, kam pripadajo, tist je res težko.	nejasna pripadnost otroka		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
D131	Pač, sej je težko, sam če zdaj nazaj pogledam, nimam občutka, da je bilo tako problematično,	brez težav in obremenitev		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic

	da ne bi se dal karkol rešiti.				
D132	Ampak jaz sem jih res vzela ko moje otroke. Še zmer mi ni težko.	brez težav in obremenitev		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
D133	Pač ja zdej s CSD se pokličemo, pogovorimo.	osnovna komunikacija	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D134	Ampak drgač, jaz rada sodelujem, to, kar lahko sama naredim, sama naredim.	proaktivnost rejnice		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D135	Ampak drgač pa, če res čutim, da je kakšna potreba, bi poklicala, vprašala, če mi lahko svetujejo.	proaktivno sodelovanje	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D136	Drgač pa ja, to mi vse pomagajo.	odzivna strokovna podpora	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D137	Pa tud ko smo nameščal otroke, so bli postopki hitri, skos smo sodeloval.	hitrost in učinkovitost postopkov	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D138	Sicer je od dejanskih namestitev že res 15, tud 20 let, ker so že tok dolg pr men, ampak ja nikol nism mela težav, super se razumem z vsemi.	pozitivna izkušnja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D139	Pa s kliničnimi psihologi mam dobre izkušnje.	pozitivna izkušnja s klinični psihologi	zdravstvo	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
D140	Sploh ne. Ne čutm potrebe po neki vrsti podpore, k mi nebi bla omogočena oz. dosegljiva.	odsotnost zaznane potrebe po dodatni podpori		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
D141	Jaz zase lahko rečem, da sem dobila zmer kar sem rabila vse in tudi ne rabim veliko.	zadovoljstvo z obstoječo podporo		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic

D142	Ne vem, nekako se mi zdi, da je to zame eno poslanstvo, k ga delam.	poslanstvo kot notranja motivacija		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
D143	Men support dajejo otroci.	otroci kot vir podpore		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
D144	Tud tisti, k so že odrasli, so že šli. Js sm ostala zdej sama po moževi smrti, vsi otroc so z mano.	trajna povezanost z otroki		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
D145	Z vsemi mamo dobre odnose, in oni men največ dajo. Men so te otroc tok dal. In js njim, absolutno. Ful jih mam rada, res so supr.	vzajemna čustvena podpora z otroki		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
D146	Jaz zdaj pač ful delam teh podkastov, pa upam da bi mi ratal da spodbudim te, ki nimajo svojih otrok mogoče še posebi, da se vsaj za enega odločijo, pa da mu pomagajo.	spodbujanje rejništva kot pomoč otrokom		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
D147	Ključno se mi zdi to, da mora biti močna,	biti močen		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
D148	da mora otroke vzeti za svoje	popolna sprejetost otroka		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
D149	in da se mora veliko pogovarjati z njimi.	komunikacija kot ključ odnosa		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
D150	Pogovor, to jih bo rešilo vse. In njih in njo.	pogovor kot temeljna intervencija		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
E1	Veš kaj, js delam vse spontano.	spontanost odnosa		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E2	Ko sem se za to odločla, 5 let sm čakala, ni blo nobenga otroka, niso najdl, bli so neučinkoviti. In k sm js dala to čez kukr pač sej itak ne bo nč, so me pa klical za eno	lasten strah in negotovost pred spoznavanjem		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

	punčko in sm šla v Palčico jo pogledat. Tega me je blo tok strah, taka negotovost, čudna situacija, pol sm šla pa njo pogledat.				
E3	In ona men na prvi vtis sploh ni bla tko, waaw, kok je luškan otrok, ona je bla men čist čudna. Js sm si ubistvu želela punčko, ona je bla pa men čist fantovska.	neskladje pričakovanj		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E4	Ampak nekak tko sm js pol rekla, dej se bova mal usedli na zimo, a bova mal risali, pa sva neki risali in ji je blo to ful všeč, je zlo kreativna drgač in to mava skupnega.	risanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E5	Pol sva se pa mal pogovarjali, hecali sva se,	igriv pogovor		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E6	vsak k je pršu v sobo, je pol ona spet roke stegvala k temu, pač mal jo probaš zamotit.	nesigurnost		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E7	Pa sva se igrali z žogicami, pa ključi pa mal sm jo spodbujala, da mi pokaže tam kuhnjico.	uporaba igre za povezovanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E8	In pol k sm jo šla iskat, je šla z nama domov socialna delavka, in punčka je celo pot v avtu jokala, ker se je že mal navadla na Palčico.	stiska in jok	prehod v rejništvo	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E9	In pol sva pršli domov, in socialna delavka ni bla več dolg, pol je pa šla. In pol je punčka	hitra prilagoditev	prehod v rejništvo	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

	takoj našla kej za delat, pa v kopalnico roke umivat, to ji je blo ful fajn, in pol nevem, sva se kej pogovarjali, igrali, pa tko.				
E10	In najprej sm rekla, da bom delala na njej na fizičnih zaostankih, da prek fizičnih aktivnosti stresa vn, in vem da to vpliva na harmonizacijo misli in vsega.	fizična aktivnost kot regulacija		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E11	To mi je blo tko nekak naravno, da sva bli ful velik uzuni, na igralih. Pa na sprehod sva šli, pa na grad, pa v tivoli, pa v botanični vrt, skos sva kej počeli že od samga začetka.	skupna aktivnost ob prihodu		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E12	Js nč nism mela v planu, pač spontano.	spontanost odnosa		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E13	Js sm jo sam skos objemala, ful sm jo mela rada.	izražanje ljubezni		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E14	Pol sm mela v planu, da bova začeli brt pravljice, da js njej umirim misli, da se razvija skoz to. Pa sm ji skos neke pravljice brala.	branje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E15	Dajala sm ji na youtube kake pesmice, recimo marko skače, ona drugač ful rada pleše.	glasba in ples		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
E16	Najprej to, da ga maš rad.	ljubeč odnos kot temelj		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E17	Res se mu morš dat, cel. To se ljubezen pol vzpostav.	popolna predanost otroku		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

E18	Vse ostalo se pa zgodi. Pa to ukvarjanje z otrokom.	aktivno ukvarjanje z otrokom		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E19	Še posebi zuni, men se to res zdi ključno. Bolj je zdravo, lažje se sprosti.	zunanje aktivnosti kot regulacija		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E20	To mam js prirojeno, ker je bla moja mama taka. Ona je defektologinja. Z njo sm mela pa ful bližine, pa sm hodila z njo tud v službo. Od nje sm se ful naučila.	učenje iz primarne družine		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E21	Res se mi ful zdi, da tak vzorc k ga ti dobiš doma, deluješ iz tega, pa ti loh sto knjig prebereš. Če nimaš teh zdravih vzorcev, teh temeljev, boš težko karkol.	vzorci iz svoje družine		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E22	Pa psihologija me zlo zanima, na splošno me zanimajo te vzorci, programiranost človeka, kako deluješ, duhovnost... To je bla pa nek način moja psihoterapija.	samoiniciativno učenje o psihologiji in vzorcih	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E23	Pač pol pa deluješ, kukr znaš. Sej to ne pomen da sm js perfekt, tud pr tamali sm mela dostkrat tak občutek, da pač sej po eni strani se ti smil, postavljaš te meje, pol po nekm času sm ji pa ful začela popuščat.	delovanje po svojih najboljših močeh		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E24	Nemorš po istem kopitu teh otrok, k so iz nekih zdravih družin,	razumevanje drugačnosti otrok z izkušnjo travme		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	pa te k majo take izkušnje. Zbiraš pol mal, kaj je najboljš.				
E25	Ja tko k se sprosti k si skos skupi, pa se ti odpira, se navad nate...	odpiranje otroka		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E26	Čez ves ta skupen čas – pravljice, objemanje, igranje, plesanje, crkljanje, se to pol zgodi.	skupni čas in aktivnosti		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E27	Ona k je bla mejhna, je bla skos bolna. Vsaka virozica ji je šla na pljuča, sva bli 2x v bolnici na kisiku. In pljuča so stres. Pol k se je to nehal, k je izzvenel, sm vedla da je "prešaltala" name, da se počut z mano varna, da je pr men njen dom.	vedno manj bolezni		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E28	Pa tud takrat k sva bli v bolnci, pol ni hotla na stik, je tam eno uro jokala, tok se je navezala, ker je vidla, da js za njo poskrbim, da sm js njen zaščitnik.	odpor do ločitve z rejnico		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E29	Da je to res spontana ljubezen, da ni prisiljeno.	nevsiljiv pristop		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E30	Da ti zagotoviš ta varen prostor.	varen prostor kot pogoj		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E31	Da delaš stvari skupi, da ugotoviš, kaj otrok rad dela, in da preživiš čimveč časa skupi.	prepoznavanje interesov otroka		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E32	Veš men je blo tud dostkrat smotan, k si sam, morš bit v službi, morš za živali	del dneva namenjen samo otroku		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	skrbet, higieno vzdržvat, in pol se še otroku posvečat – morš res pazit, da je en del dneva samo otroku namenjen, da si res tam stoprocentno zanga in z njim. Da ne delaš skos še neki zravn.				
E33	Pa js sm izhajala iz tega da, morm delat na tem, da ona da iz sebe vn ta fizičn stres, fizične blokade, da bo ta energija dobr stekla, in pol se spontano vzpostavlja zaupanje.	spodbujanje fizičnih aktivnosti		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
E34	Vem kaj je varna navezanost, to je ključen temelj vseh odnosov.	varna navezanost kot temelj odnosov		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
E35	V bistvu če otrok do zgodnjega otroštva to je do enega leta ne razvije varne navezave, potem v življenju ni sposoben nobenih poglobljenih odnosov.	zgodnji razvoj navezanosti kot ključen		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
E36	Pol so promiskuitetni, to je to.	promiskuitetnost kot posledica ne-varne navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
E37	Ostalo mi je nerelevantno, ne poznam še teh drugih stilov.	omejeno poznavanje teorije		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
E38	Kadar nisva sami. Recimo blizu naju živi ena moja prjatlca iz otroštva, in mamo ritual ob nedeljah na grad vse tri. Pa reče tamala včasih a greva rajš sami.	potreba po individualni pozornosti v družbi drugih		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
E39	Al pa ma tko skos neki ne vem jo 10x lulat, sam da me odpele stran,	potreba po individualni		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti

	pa grem z njo. Skos neki, da mojo pozornost prevzame.	pozornosti v družbi drugih			
E40	Pa pač ja, dam ji pozornost, ko jo hoče.	popolna odzivnost na otrokove potrebe		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
E41	Ona je zlo samostojna, ker je bla v matični družini zanemarjena pa zapuščena, in je bla hitr primorana poskrbet zase.	prezgodnja samostojnost zaradi zanemarjanja	ni potrebe po spodbujanju	spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E42	Ona recimo vedno vse hoče sama delat, oblačit se je hotla sama že v samem štartu k je pršla.	izražena potreba po samostojnosti	ni potrebe po spodbujanju	spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E43	Recimo pr treh letih je ona vsem v vrtcu čevle zavezvala na mašnco.	napredne samostojne veščine	ni potrebe po spodbujanju	spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E44	Sam zdej pa hoče, da jo obuvam, ponavad k pride od staršev, ker jo tm očitno obuvajo, pa se njej neda.	regresija v samostojnosti po stikih		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E45	Pa zadnjič mi je rekla da hoče bit več pr men kukr pr starših, ker tm ne more nč ustvarjat, k nima nobenga miru.	zagotavljanje mirnega okolja kot baza		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E46	Js ji velik kle pustim, čeprou razsuje stanovanje zravn, ampak dobr.	dopuščanje ustvarjalnosti kljub neredu		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E47	Pa bleščice lep vsepovsod, pa je lepilo vsepovsod, ampak ji pustim. Js nism zdj neki zadrgnena.	sprejemanje in neomejevanje otroške spontanosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
E48	Pač nej ustvarja, nej bo kreativna, nej se uči skoz to.	spodbujanje kreativnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti

E49	Ona bo vse nardila, da dobi pozornost iz svoje zgodbe, tud če je negotova, bo ona probala pokazat kaj vse zna.	ni negotovosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
E50	Težave ma recimo pri ljudeh. Zadnje čase tud k greva k mojim, pol ure nč ne govori al pa hoče bit kr pr men.	umik v neznanem okolju		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
E51	Če se ji neko okolje zdi varno, bo vredu. Če greva pa nekam k ji ni tok varno, je pa ful zadržana.	občutek varnosti		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
E52	In takrat ji rečm, pa sej tuki je luštn, oni te majo radi, kej jo tko mal spodbudim pa jo nahecam nekak, pa se pol sprosti.	verbalno spodbujanje k približevanju drugim ljudem		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
E53	Ampak ja, k pride v novo okolje, zablokira, pa me ful rabi pol od začetka, da se lahko pol sprosti, jo morm velik spodbujat.	nudenje bližine do sprostitve		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
E54	Ja na začetku je bla čist zaostala, hodila je grozn, tko da ta razvojni zaostank.	težave pri hoji	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E55	Ona ma tud diagnozo ADHD, to je blo tud povezan s tem, kako je zrasla, zdej je to mal izzvenel.	povezava ADHD z zgodnjimi izkušnjami	vedenjske težave kot posledica okolja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E56	Vidl se je, da se noben ni z njo ukvarju, bla je čist čist nekultiviran otrok, se prav nč ni znala. Nič je niso naučil, prou	brez osnovnih znanj	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme

	mal tak bebav otroček.				
E57	Začela je govort pr treh letih in pol, do takrat nč.	zakasnjen govorni razvoj	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E58	Plenice je mela tud do takrat, pr treh pa pol.	zakasnjen straniščni trening	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E59	Vsako zamujeno leto se tri leta not prnaša.	počasno dohitevanje razvoja	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E60	In pol sm rekla kaj so vsi tko neučakani, sej bo prnesla not, sam potreben je čas pa midve morva vzpostavt varno okolje, pa bojo stvari stekle.	čas in varnost kot ključ razvoja	razvojni zaostanek	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
E61	Ful je posesivna, naleplena.	posesivnost	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
E62	Ona še zdej hoče mene skos met, taka odvisniška.	huda odvisnost od rejnika	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
E63	Drugač pa te vsakdanje situacije nevem, ona je že tok dolg pr men, da se to počas že mal zgubi. Sigurn je to ta njena večna borba za pozornost. Neki nariše, tko en srček, pa reče mami lej. Pa še eno črto nariše pa mami lej. Pa k pride na balet, pa je še čist neogreta, pa že začne tam neki skakat, da jo vidm, mami lej.	stalno iskanje pozornosti	odvisnost od odraslega	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
E64	Njo tud otroc delno zavračajo, ker ona je tok intenzivna, skos more bit ona ona ona, in jim gre na živce včasih.	težave v vrstniških odnosih		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

E65	In pol ona dela neke neumnosti, da pridobi pozornost, rata čis druga. Al kakšne pobalinske, al se ful vn meče s kakšnimi stvari, ponavad pa bl kakšne lumparije.	iskanje pozornosti		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
E66	Pa seveda zdej k je vedno več s starši, gre spet v vedenjsko regresijo. Več k je z njimi, bl se ji vračajo te stvari.	vedenjska regresija ob stikih s starši	dezorganizirano vedenje	manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
E67	Ona ni nikol pogrešala staršev, pač ja ponavad ji je okej, da gre k njim na stik, ampak da bi pa jokala za njimi pol, pa ne.	ne-pogrešanje staršev	pogostost tovrstne stiske	odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E68	Bil je en incident na plesnih, k me je klicala trenerka, da so se ona pa še 2 slekle do nagega pa ble čist nemogoče. Pač preizkušale so meje, una pa ni znala reda narest ane. Tamali je blo to blazno smešn, js sm ji pa pač sam rekla ja sej veš da se to ne dela ane, to je neprimerno, pred drugimi se ne smemo slačt, sej ne boš več ane, pa je rekla ne nebom.	postavljanje meja skozi pogovor		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E69	To je blo rešeno zame, kaj jo bom js zdej kaznovala al kaj, da ne bo na plesne hodila. To so eni ljudje mal zafrustrirani.	zavračanje kaznovanja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E70	Pol pa nevem, kdaj na začetku se je ful drla, to jo morš sam objet	telesna bližina		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	pa pocrklat, pa pomirit.				
E71	Al pa preusmerla sm ponavad pozornost, tko da sm jo povabla, če bova mal plesali pa dali musko, a se greva tole igrco.	preusmerjanje pozornosti		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E72	Pač sej tko k sm že rekla, sam da oni dobi pozornost, pa je to to, rešeno.	zadovoljevanje potrebe po bližini		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E73	Ko pa kakšne res lumparije dela, sm pa js pol mal bl stroga do nje, pa je pol ona užaljena pa joka, pa se more umirit.	jeza ob hudih kršitvah		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E74	Al pa k je kej trmarla, sm jo včasih na stol dajala, k so mi kolegice rekle, sam to je blo nama brezveze, krneki.	neučinkovitost metode stola		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E75	Js probam se z njo zment pa razložit, večinoma razume no.	komunikacija		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E76	Ja to neznano okolje odraslih, ona zamrzne. Je ne silm, dovolim ji, da če hoče bit pr men, je pr men,	dovoljenje za umik ob ohranjeni povezanosti		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E77	pa ji rečm pa dej no sej bo, pejt zdej mal z njimi vn.	postopno vključevanje		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E78	Dam ji čas, da se navad.	čas kot ključni dejavnik		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E79	Včasih k je preveč, js kr mal znorim. Pač dvigne ti plafon, ni enostavno.	impulziven odziv		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E80	Sam se morš pol mal zregulirat, pa dojet da to ni običajn otrok, pa	razumevanje otrokovih posebnosti		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	pač tko, zbirat morš bitke.				
E81	Js sm pol ratala zmer bl popustljiva, ker drgač pač enostavno ne gre.	popuščanje kot znak nemoči		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E82	Ponavad k js njo kregam, ona pol želi da js njo objamem.	otrokova potreba po bližini		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E83	Mal ji dam časa, mal jo pustim.	umik komunikacije		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E84	Pol pa tud js pač rečm, da se pogovoriva, kaj ni blo vredu, zakaj ni blo vredu.	pogovor po konfliktu		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
E85	Js nikol nism hotla bit rejnica, js sm hotla posvojit, pa pač je to težko.	želja po posvojitvi		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
E86	Pa tud tko zdele vidm, da rejniki nočjo več bit rejniki, ker je to ratal tok težko s temi sodišči, pa vse.	sistemske ovire otežujejo delo		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
E87	Men se zdi pač super pomagat tem revčkom, ker ti otroci pač rabjo v svojem življenju nekoga, k je vsaj mal zdrav pa okej za njih, ker že tko bo težko pozdravt pa izničt vse te travme.	skrb za otroke z izkušnjo zanemarjanja		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
E88	Ja to problematično vedenje itak je prisotno, sam pač valda to je vse posledica travme od doma.	vedenje kot posledica travme		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
E89	Te otroc res pridejo celi razštelani, js sm se na začetku večkrat	dezorganiziranost otroka		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop

	sprašvala, kaj mi je blo treba tega.				
E90	Ampak pač res so ranjeni, poškodovani, ker nosjo hude zgodbe.	ranjenost zaradi preteklih izkušenj		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
E91	Čimveč prisotnosti, skupnega preživljanja časa,	prisotnost v odnosu		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
E92	pa pač itak bit boljši od njihovih staršev ane, da se jim to ne dogaja, kar se jim je prej	biti boljši od staršev		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
E93	Pač morš mal zbirat svoje bitke. Js pač res načeloma velik popuščam pa tko no.	popuščanje pri mejah		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
E94	Rabjo to svobodo, da te vzljubjo pa se počutjo okej.	dajanje svobode		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
E95	Ma mi ubistvu nismo rabl nikol neki sodelovat. Na začetku k je pršla k men, ni blo stikov še, tkoda ni blo treba nobenga sodelovanja.	ni potrebe po sodelovanju	zavračanje sodelovanja s strani rejnice	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E96	Mislm, zakaj, sej ni bil plan, da js kej z njimi sodelujem.	sodelovanje ni bilo v načrtu	zavračanje sodelovanja s strani rejnice	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E97	Pol sm pa vidla da jo starši hočjo nazaj. Js sm pa povedala že u štartu, da sm za trajno rejništvo.	želja po trajnem rejništvu	zavračanje sodelovanja s strani rejnice	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E98	Pol k sm pa vidla, v kero smer gre to, da bo zmeri več stikov, se pa pač z mamo zmenva, kar se je treba.	dogovarjanje po potrebi		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E99	Midve sva se tud zmenli, na kakšen način bom nardila ureditev, kok dni bo pr	rejnica kot nosilka odločitev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	men, js sm pač predlagala in pol se je ona vse strinjala.				
E100	Tkoda ja, zdej mamo tko da je en teden pri njih, pa en teden pr men, js sm to predlagala in vsi so se strinjal, ker prej je blo v to smer, da se vrne oz. z mano sam stike.	deljena skrb		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E101	Js načeloma nimam nč proti njima, onadva pomoje sta tud čist zadovoljna da mata mene, da jima spodnesem velik dela časa z otrokom, finančno jima paše.			sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E102	Očetu včasih ego mal začne delat, pa bi jo mel skos, ampak naredu ni pa nč v te smeri. Pa mama tud razmišla, da bi ga pustila. Pa on pol tud pije, pa mu ona grozi, da bo tamalo k men pelala pa tko.	neurejeni odnosi v matični družini	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E103	Mama se je pa kr dobr sestavla no. Če bi se midve v kakšnih drugih okoliščinah spoznali, bi bli mogoče prou dobri prjatlci. Sam pač js pazm, da ne ratamo preveč prijateljski.	držanje distance do staršev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E104	To je skor tko odnos k da sva midve ločena starša, mama pa js, oče je pa še en otrok zravn od nje.	rejnica in mama kot ločena starša		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

E105	Pač tist kar se mi zdi pomembno, se zmenva in to je to.	minimalno sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E106	Nima smisla to zdej neki ful več sodelovat. Vseen si na nekih nasprotnih polih.	nasprotje interesov	zavračanje sodelovanja s strani rejnice	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E107	Mah mel smo ga 3x ja, brezveze.	le nekaj srečanj v več letih		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E108	Js sm nardila celo poročilo, pol smo pa tisto poročilo tam prebral, pa sm vprašala starše, če majo kej za povedat, in to je blo to. Js sm mogla pa ta poročila pisat. Za brezveze.	neučinkovitost IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
E109	Mogoče to, k maš včasih filing sizifovega dela zarad teh 2 družin, rejniška pa matična.	razpetost med dvema družinama		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
E110	Doma ji dajo telefon, in tko preživla prosti čas. Doma še zmer delujejo na bazi osnovnih življenjskih potreb. Hrana, pijača, obleka, to je to. Zdej spoznavajo, da bi blo mogoče kakšno knjigico prebrat, a ona je stara 7 let.	razlike v vzgojnih praksah		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
E111	Pa nevem no, že glede vzgoje nismo bli nikol sinhroni, zmer k pride nazaj od njih mam filing k da pride cela zaostala.	zahtevno vedenje otroka	razpetost med dvema družinama	najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
E112	Sicer pa tko k sm že rekla, js sm itak hotla trajno rejništvo oz. posvojitev, sam mi je takrat socialna delavka	hrepenenje po posvojitvi		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic

	rekla, da bo tko hitrej, če pač sm rejnica, da koga dobim.				
E113	Men je res velikrat blo ful ful težko, ker ni šlo v to smer, k sm js hotla, js bi itak otroka posvojila, pa da je sam moj.	želja imeti otroka zase		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
E114	Ker ti vse daješ, vse daš za tega otroka, ubistvu ful več kukr bi se prčakval, in pol nakonc bojo starši dobil cel izdelek, k ga bojo spet zafural.	nejevernost v okrevanje staršev		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
E115	Pa nasplošno js sm mela ful svojih bitk. Če bi vedla na začetku, da bo šlo v to smer, da bo mela tok stikov z matično družino, je najbrž nebi vzela.	delno obžalovanje odločitve za namestitev	vrnitev v matično družino	notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
E116	Ampak zdej nimam več vpliva na končni rezultat.	občutek nemoči	vrnitev v matično družino	notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
E117	Kako bom js mela vpliv, če jo majo oni tok velik časa?	omejen vpliv na otroka	vrnitev v matično družino	notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
E118	Ful sodelovanja s kliničnim psihologom, to mam res top izkušnjo	pozitivna izkušnja s kliničnimi psihologi	zdravstvo	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
E119	Pa moja socialna delavka je tud čist okej, sva na vezi, karkol je treba.	pozitivna izkušnja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
E120	Sodišča pa na te rejnike gledajo tko, k da si en podizvajalc.	nekorektni do rejnikov	sodišče	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
E121	Nimaš nobenih pravic, tvoje mnenje mal se	pomanjkanje pravic rejnika		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

	upošteva, sam ne velik.				
E122	K pa maš ti odvetnika, se pa bistveno vse spremeni, odvetnik ščit tud tvoje interese.	pomembna vloga odvetnika		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
E123	Te CSDji pa tud tko no, čist različno, eni se vid da so bl na strani staršev, eni bl na strani rejnikov.	odvisno od centra	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
E124	Ta moja socialna delavka je super, pa tko večinoma sm z vsemi okej.	dobra izkušnja s socialno delavko	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
E125	Pol ful mi prou pride varuška, da mi je laži, da lahko ohranm neki svojga, mam čas zase. To je moja pravica in ne smeš sebe zgubit in morš delat neki, kar tebe veseli.	varuška		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
E126	Pa tko no itak vse prjatlce, soseda, moji, to je itak vedno najboljša podpora.	družina in prijatelji		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
E127	Pa tko da bi ble pravice rejnikov mal bolj slišane, tud ta sodišča da bi nas mal bolj upoštevala.	večja slišanost rejnikov v sistemu zaščite		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
E128	Odvisn, kakšn je tvoj cilj. Men rejništvo ni, men je posvojitev takih reučkou. Ker js nism tist na pol proga, sam na dolge proge. Tkoda če ti ni problem to sprejet, pol valda, bi svetovala da greš v to.	sprejeti začasnost rejništva		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
E129	Če si tak človk pač to se vržeš pa znaš.	nezahtevno		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic

E130	Če si vsaj mal zrel, to steče. Sej tko k bi svojga lastnga otroka.	zrelost kot pogoj		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
F1	Naš otrok je pršu čist zmeden pa razštelan. Midva z možem sva ga lepo sprejela, mu pokazala hišo, sobo, da je dobu občutek kje je.	kazanje svoje sobe		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
F2	Pol smo se v začetku ful velik igral,	uporaba igre za povezovanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
F3	hodil vsepovsod na izlete, na morje,	izlet		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
F4	tko skos smo neki delal pa bli skupi, da je res začutu, da sva zdej midva njegova starša in da je tuki njegov dom, da je zdej kle na varnem in ga ma nekdo rad in bo poskrbeu zanga.	konstantna telesna bližina		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
F5	Pol se je pa dost kmal navezou pa je blo to to, ni blo zdej da sva neki ful posebnega delala za vzpostavljanje stika, pač fokus na njemu in to je to.	takojšnja povezava		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
F6	Men je najbl pomembno to, da otrok čuti, da je pri men varen pa da ga mam rada.	občutek varnosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F7	Jst ga vzamem kot za svojga, ne delam razlik. Če je pri meni, je moj.	sprejemanje otroka		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F8	Sam to ne pomeni, da mu pustim vse, ker to ni prava ljubezen.	pomembnost meja		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F9	Mislm, otrok mora vedt, kdo je odrasel, da ga	doslednost pravil		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	vodi. Drgač se čist izgubi.				
F10	Men je pomembno, da me posluša, da sodeluje, da je nek odnos spoštovanja. Ker če tega ni, ni nč.	pričakovanje spoštovanja		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F11	Pa tut da se naveže, da pride k meni, da mi zaupa…	bližina in navezanost		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F12	Ja iskreno, največ iz izkušenj. Pač iz tega, da delaš z otroki pa vidiš, kaj se obnese.	izkustveno učenje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F13	Pa iz svojga življenja, kako sm bla jst vzgojena, to tut ful vpliva.	življenjske izkušnje		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F14	Pa tut druge rejnice se med sabo pogovarjamo pa je to supr, da si deliš izkušnje pa to.	medsebojno učenje rejnic in izmenjava izkušenj		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F15	Sam jst bom rekla, da največ se naučiš sam, ko si v tem.	praksa kot glavni vir		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F16	Ker vsak otrok je drugač, in ne moreš ti neke knjige brat pa pol točn tko delat. To ni tko, no.	ločevanje teorije od prakse		viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F17	Ja mislm, jst to vidm tko, da se otrok tko nekak začne bl normalno obnašat, no.	normalno obnašanje	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F18	Da ni več skos neki napet, da ne dela več tok scen, da se umiri.	zmožnost regulacije čustev	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F19	Recimo da začne sam od sebe govorit, pride povedat kaj se mu je zgodil, al pa pride k men brez	večja komunikativnost		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	da ga kličem. To mi je znak.				
F20	Pa tut da se ne boji več tok, da ve kje je, da se znajde v hiši.	zmanjšanje strahu		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F21	Mislm, na začetku so ful zgubleni te otroc, pol pa vidiš da se nekak ustalijo.	postopna prilagoditev na okolje		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F22	Ja zaupanje… to pride s časom, ne moreš to kr narest al pa prsilt.	nevsiljiv pristop		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F23	Jst mislm, da je pomembno, da si dosleden.	doslednost		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F24	Da otrok vidi, da rečeš eno stvar in to drži. Ne da enkrat velja, drugič pa ne.	konsistentnost odraslega		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F25	Pa da si pošten do njega, da ne lažeš.	iskren in pošten odnos		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F26	Pa da vidi, da ga maš rad, ne glede na vse.	brezpogojna ljubezen		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F27	Sam ja, jst tut pričakujem od njega, da se potrudi. Ne more bit vse na meni.	odgovornost otroka za recipročnost odnosa		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F28	Če sodeluje, če se obnaša, pol gre to dost hitrej. Če pa ne, je pa težje, no.	sodelovanje kot pogoj		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
F29	Iskreno… ne, ne poznam tega neki. Mislm, sm že slišala, da obstaja neki, sam jst tega ne uporabljam.	nepoznavanje teorije navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
F30	Men se zdi, da to vse preveč komplicirajo.	kompliciranje s teorijo		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
F31	Otrok rabi ljubezen pa red, to je to.	poenostavljeno razumevanje potreb		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
F32	Ne rabiš nekih teorij za to.	zavračanje strokovnih izhodišč		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti

F33	Jst delam po občutku pa po tem, kar se mi zdi prav. Pač vidiš otroka pa reagiraš.	delovanje po občutku		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
F34	Ne vem, men se zdi, da če bi šla vse to analizirat, bi se še bolj zapletla.	zavračanje refleksije in analize		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
F35	Ja odvisno, no. Če pride do mene, ga objamem, itak. Nisem zdej neka hladna.	odziv na potrebo po bližini		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F36	Sam ne bom pa skos neki cartala, ker to tut ni dobr.	omejevanje bližine		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F37	Ponavad pridejo, ko so žalostni, ko se kej zgodi,	žalost in iskanje tolažbe		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
F38	al pa ko so neki narobe naredil pa pol iščejo tolažbo.	po kršitvi pravil		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
F39	Takrat ga probam umirit,	pomirjanje otroka		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F40	ampak mu pa tut zlo jasn povem, če je kej narobe naredu.	postavljanje meja		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F41	Ne bom zdej rekla "nč hudega", če je kej res naredu.	soočanje s posledicami		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F42	Mislm, jst sm taka, da dam bližino, sam ne na način, da bi ga razvajala.	omejevanje bližine v izogib razvajanju		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
F43	Ja jst ga kr potisnem mal, no. Mislm, ne bom ga skos držala za roko.	potisniti v situacijo		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
F44	Povem mu, dej probaj, sej znaš.	verbalna spodbuda za krepitev samozaupanja		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
F45	Pa če ne gre takoj, dej še enkrat, sej zmoreš.	spodbujanje z zatrjevanjem kompetentnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti

F46	Jst mislm, da mora otrok probat, drugač se nikol ne nauči.	kritika pretirane pomoči otroku		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
F47	Če jih skos ščitiš, ne pridejo nikamor.	kritika pretirane zaščite		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
F48	Tko da jst jih spodbujam, ker pol kasnej v življenju ne bo noben skos zravn njega.	priprava na prihodnost		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
F49	Ja, odvisn kolk je to res, da je zdej on nesigurn pa prestrašen.	presoja pristnosti stiske		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F50	Če vidm, da se sam mal dela, ga mal "porinem", da gre čez to.	potiskanje ob zaznani manipulaciji		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F51	Mislm, rečem mu dej no, sej ni nč tazga, dej probej.	spodbujanje k soočanju		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F52	Če pa vidm, da ga je res strah, pol grem pa zravn itak pa mu pomagam, mu pokažem.	podpora in pomoč ob zaznanem strahu		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F53	Sam ne bom pa rekla nevem pol pa nerabš če nočš, ker pol bo skos bežu od stvari, k so nepoznane, pa je pol skos v neki coni udobja.	potiskanje iz cone udobja		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F54	Jst mislm, da jih moraš mal utrdit, no. Ker če jih preveč šparaš, niso pripravljeni na življenje.	priprava na življenje		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
F55	Ja mislm, sigurno vplivajo, no… sej to se vidi takoj.	visoka prepoznavnost travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F56	Večina teh otrok pride iz nekih slabih razmer, to je jasno.	slabe življenjske razmere	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F57	Jst to vidm tko, da nimajo nobenga reda, niso navajeni pravil,	pomanjkanje strukture in meja	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme

	pač delajo po svoje.				
F58	Ene stvari jim sploh niso jasne, recimo osnovne stvari, kako se obnašaš, kako se pogovarjaš.	pomanjkanje socialnih veščin		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F59	Ne vem recimo kukr se pogovarjamo tud z drugimi rejnicami je dostkrat tko, da so al nespoštljivi al pa ne ubogajo, pa ne zato k bi bli neki zlobni, ampak k so tko navajeni.	vedenje kot pokazatelj travme		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F60	Mislm, jst to pripisujem temu, da doma niso mel prave vzgoje.	pomanjkanje vzgoje	vzroki vedenja	vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F61	Pa tut vidš, da so mogoče bolj zaprti,	zaprtost v odnosih		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F62	al pa ravno obratno, čist divji.	eksternalizirano vedenje		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F63	Tko da ja, vpliv je, sam jst to bolj vidm kot posledico tega, kako so bli vzgajani.	pomanjkanje vzgoje		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
F64	Naš je meu ta problem, da je še kr neki časa lulou v postlo, kar je tud zihr posledica, ne vem al ga je blo strah, al je kej sanju, al kaj točno se mu je dogajal.	lulanje v posteljo		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F65	Te starši jih res zafurajo no, velik ljudi sploh neb smel met otroke.	krivda staršev		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F66	Ma recimo, da še vedno proba kr testirat meje…	preizkušanje meja		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F67	Pa tko še zmer je kdaj pa kdaj zmeden glede	zmedenost glede pripadnosti		manifestacije travme v sedanjosti	zaznavanje vpliva travme

	tega, kdo je mami, kje je doma, kam točn spada, ker ga te stiki čist zmedejo.			in vsakdanjih situacijah	
F68	Kej druzga pa ne vem če bi rekla, da ful zaznam. Sej je že neki cajta pr nas pa se mi zdi da smo dobr zvozil.	zmanjšanje težav skozi čas		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F69	Mogoče od začetka to lulanje v postlo, k sm omenla.	somatski odzivi		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F70	Pa pol recimo na začetku se je ful z hrano basou, k da bo zmankal al pa mu ne bomo več dal za jest, ker doma je biu pač precej zanemarjen.	kompulzivno hranjenje		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F71	Tud s higieno je meu težave neki cajta, bog ne dej zobe umit pa se stuširat vsak dan, to zanemarjanje s strani staršev res pusti pečat.	zanemarjanje higiene		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F72	Sam če si pol vsaj ti dosledn, to hitr izzveni.	doslednost kot korektivni dejavnik		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
F73	Ja mislm, jst mu pustim, da pove,	dovoljevanje izražanja		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F74	ampak ne bom pa tega ful poglablala.	omejevanje vedenja		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F75	Rečem mu, ja sej razumem, ampak zdej si tukaj in tuki moraš bit.	razlaga, da je zdaj tukaj, kjer mora biti		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F76	Ne moreš skos živet v tem, da bi šel nazaj. Ker realno ne more.	zapiranje možnosti vrnitve v matično družino		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

F77	In jst nočem, da se skos vrti v tem, ker ga to sam še bolj zmede.	zaščita pred zmedenostjo		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F78	Pa tut iskreno, men to ni lahko poslušat, ker ga mam rada in ga vidm kot svojga.	lastna čustvena obremenitev		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F79	Tko da ga probam preusmerit, da gremo naprej. Da se ukvarja z nečem drugim.	preusmerjanje pozornosti		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F80	Ja takrat pa jst ne morem bit mirna, no.	težave z lastno regulacijo		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F81	Mislm, jst odreagiram. Povzdignem glas, mu jasno povem, da se tko ne dela.	povišan glas in postavljanje meja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F82	Če začne razbijat, ga ustavim, tud fizično če je treba, da ne dela škode.	fizična ustavitev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F83	Ne bom ga pustila, da dela kar hoče.	omejevanje škodljivega vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F84	Pol dobi posledice, recimo da gre v sobo, da se umiri, al pa kakšna kazen.	kazen kot posledica		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F85	Ker če tega ne ustaviš, bo šlo sam še naprej.	preprečevanje eskalacije		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F86	Mislm, jst verjamem, da otrok rabi vedt, kje je meja.	pomen meja za varnost		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F87	Ne moreš ga takrat še neki božat, ko razbija, to men ni logično.	kritičnost do nudenja bližine		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F88	Jst to vidm kot to, da se zapre vase pa noče sodelovat.	umik kot nesodelovanje		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

F89	Takrat ga probam mal “zbudit”, ga ogovorim, rečem dej povej, kaj je.	pristopiti do otroka		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F90	Če ne odgovarja, ga pustim neki časa, ampak ne bom pa tega sprejela kot neko normalo.	delno dopuščanje umika		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F91	Ker moraš komunicirat, drugač ne gre.	ustavljanje vedenja		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F92	Mislm, jst ne vem, kaj se v njem dogaja, sam pričakujem, da bo povedal.	pričakovanje komunikacije s strani otroka		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F93	Ker drugač mu ne morem pomagat.	pomoč pogojena s komunikacijo		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F94	Jst bom iskrena, mene to ful prizadane včasih.	čustvena prizadetost		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F95	Pa tut razjezi me, no.	impulziven odziv		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F96	Ker se trudim, pa dajem vse, pa pol pride do takih situacij.	dojemanje kot lastni neuspeh		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F97	In ja, včasih zgubim živce. Nism robot.	izguba samoregulacije		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F98	Pol se mal umaknem, grem stran, da se pomirim.	umik za samoregulacijo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F99	Sam ja, ni lahko, no. Ker hočeš pomagat, pa ne gre vedno.	občutek nemoči		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F100	Ja ponavad… ko se oba umiriva, jst pričakujem, da se otrok pride opravičit, če je kej narobe naredu. To mi je pomembno.	pričakovanje otrokovega opravičila	odgovornost otroka	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F101	Ne more bit kr tko, da se nič ni zgodil.	prepoznavanje težave	odgovornost otroka	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

F102	Pol se pogovoriva, kaj je blo narobe pa kako drugič.	pogovor po konfliktu		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F103	In pol gremo naprej. Ne bom zdej tega razvlačila.	premik naprej brez poglabljanja		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F104	Če se opraviči pa vidi, da je šlo čez mejo, pol je zame zaključeno.	refleksija storjenega in opravičilo	odgovornost otroka	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
F105	Ja mislm… to pač pomeni da si starš, ti si starš tem otrokom.	identifikacija z vlogo matere		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
F106	Ko otrok pride k meni, ga jst res vzamem k sebi, tko zares. In pol si v tem, zjutri, zvečer, skos. Ni pavze.	predanost otroku		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
F107	Meni to pomeni, da si nekomu tam, ko nima nikogar.	prevzeti vlogo opore		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
F108	Ampak hkrati pa čutm, da moraš bit ful stabilen, da ga ne zmedeš še bolj.	stabilnost kot temelj		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
F109	Ker pridejo že tok zmedeni… in če še ti nisi trden, pol ne vem, kdo bo.	nosilec strukture		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
F110	Ja jst to gledam tko… da je to neki, kar je prnesu sabo.	vedenje kot posledica travme		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
F111	In jst si to razlagam, da je pač od prej, da ni mel nekih stvari poštimanih.	neurejene razmere v preteklosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
F112	In ja, včasih mam občutek, da te prov izziva, da gleda, kako boš reagiral.	izzivanje odraslega in testiranje odziva		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
F113	In če ne reagiraš, gre še dlje.	izzivanje odraslega in testiranje odziva		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop

F114	Tko da jst to vidim bolj kot neko… preizkušanje pa tut iskanje pozornosti, no.	iskanje pozornosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
F115	Da sem poštena pa iskrena do njega.	iskrenost		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F116	Da mu dam ful ful ljubezni.	izražanje ljubezni		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F117	Da mu je omogočeno, da tuki dobi vse, česar doma ni meu.	zadovoljevanje potreb in kompenzacija prikrajšanosti		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F118	Da je on zadovoln pr nas pa se počut sprejetga.	občutek sprejetosti		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F119	Pa da ne omenjamo preteklosti, kaj se mu je dogajal.	izogibanje obravnavi preteklosti		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F120	Pač to je blo, zdej je pa drugač in se mormo na to fokusirat, da mal pozab.	spodbujanje pozabljanja		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
F121	Bolj tko, da sem zraven, da vidi, da ga ne bom pustila.	stalna bližina		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
F122	Pač sej ko je prehudo, itak greš stran pa njega pošlješ stran da se umiri, to je logično.	umik ob intenzivnih čustvih		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
F123	Ampak more pa tud vedt, da sem konc dneva tam, to mi je pomembno.	ostajanje v odnosu kljub stiski		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
F124	Mislm sodeluješ tok k morš ane.	minimalno sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F125	Stiki so njihova pravica in to pač morš spoštovat, nemorš brant stikov.	sprejemanje pravice do stikov		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

F126	Sam je pa težko, ker ti tok nardiš na otroku in pol pridejo ti stiki in imaš občutek, da se vse podre in otrok dobesedno nazaduje.	doživljanje stikov kot škodljivih	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F127	Ker otrok pride nazaj čist drugačen.	sprememba otrokovega vedenja	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F128	Pač to men nebo noben reku, da je v korist otroka.	niso v korist otroka	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F129	Pač pa nč se ne spreminjajo na bolš, sam morš ti kej narest, da dobiš otroke nazaj. Oni pa absolutno nič.	manko truda staršev za spremembe	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F130	Ja ukint stike pa je to to, mel si priložnost.	želja po ukinitvi stikov	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F131	Včasih mam občutek, da se ne gleda, kako to vpliva na njega.	spregledan vpliv na otroka	kritičnost do stikov	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F132	Te pravice staršev so tak oh in sploh, sodelovanje z matično družino pa ne vem kaj… A otrok pa čist zmeden, lepo te prosm no.	spregledanje otrokovih potreb	kritičnost do sistema zaščite otrok	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F133	Očitno je bl važna korist staršev kokr korist otrok.	pravice staršev v ospredju	zavračanje sodelovanja s strani rejnice	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F134	Ja IPS… sej ok, no, da se usedemo pa pogovorimo, če je karkol treba.	razumevanje namena IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F135	Sam kakšn je zares smisu v tem, če ni zares nobenga sodelovanja?	dvom v smisel IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F136	Tko k sm rekla, tud socialna delavka se vrti sam okol te teorije, da IPS more bit, da to pa to more bit, ubistvu pa tople	kritika nesodelovanja staršev		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop

	vode ne bomo odkril ane.				
F137	Pač grem, povem svoje in to je to.	pasivna udeležba		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
F138	Ma to, da res nimaš nobenih pravic,	pomanjkanje pravic rejnika		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
F139	CSD je sam sfokusiran na to, kakšne pravice majo starši, pa kako morš ti kot rejnik to upoštevat pa jih vključvt pa ne vem kaj še vse.	kritika priviligiranega položaja staršev		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
F140	Ti skrbiš za tega otroka, sprejmeš ga kot da je tvoj, nakonc koncev si pa v očeh države sam ena začasna varuška.	začasnost		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
F141	Najbl to, da ne veš, kaj se mu dogaja. Ker ne pove. In pol ugibaš.	nepoznavanje otrokovega notranjega doživljanja		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
F142	In včasih maš občutek, da se trudiš, pa ne prideš do njega. To je men najtežje.	občutek nedostopnosti otroka		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
F143	Ker jst bi rada direkten odnos, da poveš, kaj je, pa rešujemo.	ni neposredne komunikacije		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
F144	Pa seveda to, da ma ubistvu dve mamici ane in nemorš ti zares v polnosti bit njegova mama, to je pol oteževalna okoliščina v nekih situacijah, kjer bi te mogu dojemat kot mamo.	konkurenca med vlogama matere		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
F145	Mislm na družino uresnic super, ker otrok prinese ogromno veselja v hišo.	veselje v družini		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic

F146	Midva svojih otrok nimava, tkoda nama to res velik da.	uresničitev materinske vloge		razumevanje vloge rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F147	Čeprou je včasih težko, pa to vpliva na partnerski odnos, ampak sej čist isto k pri bioloških otrokih, dinamika se spremeni.	sprememba dinamike v partnerskem odnosu		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F148	Ampak ne bi zamenjala tega za nč.	neprecenljivo		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F149	Na konc dnevu je vse to vredno potrpet, ker maš doma eno zlato.	vredno kljub občasnim stiskam		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F150	Ja… mešano, no. Po eni strani jim zaupam, da vejo kaj delajo.	delno zaupanje v stroko		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F151	Pa tud s socialno delavko nimava nekih težav, da bi zdej rekla da ni uredu.	pozitivna izkušnja s socialno delavko	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F152	Po drugi strani pa včasih res ne razumem kaj delajo.	kritičnost do delovanja sistema	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F153	Sploh glede stikov. Ker jst vidim, kaj se dogaja doma, oni pa gledajo širšo sliko, ampak včasih se mi zdi, da se ne ujame.	konflikt interesov	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F154	In to zna bit ful frustrirajoče, ker nimaš nikol zadnje besede, pa čeprav si ti tisti, ki nosi posledice.	občutek nemoči zaradi odsotnosti vpliva	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F155	Tkoda js mislm da je ta cel sistem mal zgrešen, ampak dobr.	nezadovoljstvo	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
F156	Trudmo se otrokom pomagat, to je pa	osredotočenost na otroka		sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

	tud konc koncev najbl važn.				
F157	Lahko pokličem socialno delavko, če je karkol.	podpora rejnici	CSD	viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F158	Pa največ podpore mam od partnerja, od družine pa prjatlc.	družina in prijatelji		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F159	Pa tud tko z drugimi rejnicami smo kr povezane.	medsebojna podpora med rejnicami		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
F160	Rekla bi ji naj bo močna, da se ne pusti staršem,	postavljanje meja staršem		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
F161	nej vzame otroka za svojga pa ga ma najrajš na svetu	popolna sprejetost otroka		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
F162	sam nej mu tud ne pusti, da jo obrača, je treba met strukturo pa meje.	postavljanje meja otroku		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
G1	Ja… pr nama je blo tko, da ko je prvič pršu, je bil čist zaprt. Mislm, sploh me ni gledu v oči, sam držu se je tiste torbe pa tko stal na hodniku.	zaprtost in umik	prehod v rejniško družino	prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G2	In jst sm si rekla, ok, ne bom šla zdej v njega. Nism ga objela, nism ga spraševala 100 stvari, ker se mi je zdel, da bi ga to čist preplavl.	spoštovanje distance		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G3	Sam rekla sm mu tko čist normalno: “ej, to je tvoja soba, tle maš stvari, če kej rabiš, sm jst tuki.”	ponujanje pomoči po potrebi		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G4	In sm šla mal stran, da je dobu prostor.	dajanje prostora		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom

G5	Pol čez neki časa sm šla do njega z enim čajem pa sm rekla, če bi mogoče čajčka. Nč ni reku, sam vzel je.	stopnjevanje bližine		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G6	In sva tko sedela. Brez nekega pogovora, sam prisotna sm bla.	prisotnost in bližina v tišini		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G7	Prvi večer recimo ni hotu spat sam, niti z mano ne, sam ni znou povedat, kaj zares bi. Pa je hodu vn iz sobe, pa sm ga sam nazaj pospremla pa rekla, da sm tuki, da ne grem nikamor. Ene trikrat sva to ponovila.	dosledna bližina med stisko ponoči		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G8	Pol sva pa nadaljevala s tem, da sva se ful igrala, pa tko mal prek igre sm ugotovila, kaj mu je všeč, kaj mu ni, in se pol tko otroku prilagodiš. Pa se ta stik nekak vzpostau.	uporaba igre za povezovanje		prvi stik z otrokom	vzpostavljanje odnosa z otrokom
G9	Men je ful pomembno, da se počuti varno…	občutek varnosti		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G10	Sam ne tko, da je vse lepo in mirno, ampak da ve, da lahko pride do mene z vsem.	brezpogojna dostopnost odraslega		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G11	Da so vsa čustva dovoljena,	sprejemanje in validiranje vseh čustev		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G12	da on lahko sploh raziskuje svet, brez da ga skrbi, a ga bo kdo pustu, kdo bo kako reagiru, na kaj bo kej vplival.	varna baza za raziskovanje		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G13	Ker to jim vse manjka tem otrokom – stabilna, varna odrasla oseba. In	stabilnost in varnost odraslega		ključno pri gradnji odnosa z otrokom	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	to je tist kar je ključno, da on lah sploh zraste v zdravo osebo.				
G14	Ja jst ogromno ogromno berem. Če ne bereš o travmi, res težko razumš, zakaj reagirajo tko k reagirajo pa kaj vedenje sporoča.	branje o travmi	strokovna literatura	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G15	Pa tut dost hodim na izobraževanja, al pa jih poslušam online…	udeleževanje strokovnih izobraževanj	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G16	Pol poslušam nonstop podcasta na to tematiko, vse kar najdem ubistvu hahah.	poslušanje podcastov	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G17	Iskreno pa pogrešam, da bi to dobila že od sistema. Ker mam občutek, da si moraš sam najt vse to.	pomanjkanje usposabljanj znotraj sistema	izobraževanje	viri znanja za gradnjo odnosa	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G18	Ja… pr nama se to ful ne kaže tko, da bi biu on skos miren pa “priden”, to sploh ne. Mislm, lih obratno.	varnost ≠ mirnost		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G19	Recimo na začetku je biu ful tih, vse je delu tko po PSu, da ja nebi kej narobe naredu.	mirnost zaradi strahu pred napako	začetno vedenje	izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G20	Zdej recimo si pa že upa znort mal hahah. Se razjezi, vrže kakšno stvar, pride do mene pa reče “ne maram te”. In jst si rečem okej, to je to. To je to, da si upa pokazat vse to.	povečani čustveni izbruhi	sprememba vedenja	izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G21	Pa tut to, da pride k men brez razloga. Recimo gleda risanko pa kr naenkrat pride pa se nasloni name. Al pa me	iskanje bližine		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	pokliče iz sobe "kje si?". To so men taki mini znaki.				
G22	Ni zdej neka ena stvar, bolj taki majhni momenti, ko vidiš, da me ima "v glavi", da sm mu pomembna.	iskanje odrasle pomembne osebe		izražanje občutka varnosti	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G23	Mislm… to, da sm js skos ista. Recimo, če mu rečem, da pridem nazaj, pol pridem nazaj. Ker otroc ful preverjajo to.	doslednost		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G24	Pa to, da ga ne zavrnem, ko je najteži. To se mi zdi ključno.	ostajanje v odnosu		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G25	Recimo enkrat je mel ful izbruh in me je čist odrivu, pa kriču, po pravic sm mela že vsega poln kufr… in jst bi najrajš šla vn res pa vse nekam poslala. Sam sm ostala. Nism silila v njega, sam šla nism stran.	vztrajanje ob otroku v stiski		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G26	In pol čez neki časa pride sam do mene pa se nasloni. In jst mislm, da se ravno tam gradi zaupanje. Ne takrat, ko je vse ok, ampk takrt, ko ni.	iskanje bližine		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G27	Pa tut to, da mu ne lažem. Če nečesa ne vem, rečem ne vem.	iskrenost in transparentnost		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa
G28	Če nečesa ne morem oblubt, ne oblubm. Ker k enkrat daš otroku prazno oblubo pa mu začneš prbijat, to poruš vse, kar si gradiu. Ker ma že dost	izogibanje praznim obljubam		vzpostavljanje zaupanja	znanja in izkušnje pri gradnji odnosa

	izkušenj, da so ga razočaral.				
G29	Ja, poznam valda, sm velik prebrala o tem.	dobro poznavanje teorije navezanosti		osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G30	Ful mi pomaga predvsem pr tem, kako se odzivam v težkih momentih. Da ne reagiraš impulzivno, da reakcije niso preveč ostre, nepredvidljive, al pa da bi ga prestrašla.	regulacija odzivov	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G31	Recimo, ko ma nek ta svoj izpad, res prvo reguliram sebe, predn grem kukrkol v interakcijo z njim. Ker vem da če sem js mirna, se bo laži umiriu tud on.	samoregulacija odraslega pred odzivom	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G32	Pa to, da ne menjam pristopa glede na svoje razpoloženje. Ker sm dojela, da so ti otroc ful občutljivi na to. Če sem en dan ful topla, drug dan pa odmaknjena, ga to čist zmede. Tko da se trudim bit čimbl stabilna.	stabilnost in konsistentnost pristopa	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G33	Pa vse vse skomunicirat, ne podcenjevat njegove starosti pa ga poneumlat. Otroc velik več razumejo, kukr si mi mislmo.	odprta komunikacija z otrokom	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G34	Aja pa to kok je rutina pomembna, da se otrok zares lah sprosti, da ni skos na preži.	pomen rutine in strukture	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti
G35	Da sm predvidljiva, da je dan predvidljiv, da se	predvidljivost	uporaba teorije navezanosti v praksi	osebno znanje o navezanosti	razumevanje varne navezanosti

	ne rab on obremenjevt z ničemr drugim, kokr s tem da raziskuje svet pa da mu je fajn.				
G36	Ja… pr njem je to ful zanimivo, ker ne pride vedno lepo po bližino.	situacijsko iskanje bližine		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
G37	Recimo včasih pride čist direkt – se usede name, mi pride dat lupčka, me stisne, pa se crklava pa tko, pa gledava skupi risanko. To je ponavad takrat, ko je utrujen ali pa zvečer pred spanjem.	iskanje objemov pred spanjem	neposredno iskanje bližine	situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
G38	To so ti najbolj sladki momenti, itak tkt mu vrneš dvojno te ljubezni.	odzivanje z ljubeznijo in toplino		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
G39	Ampak velikrat pa recimo začne kej izzivat, provocirat, dela neke neumnosti. In to je po mojem mnenju tud iskanje bližine, sam v tistem trenutku ne zna drugač pokazat.	posredno z izzivanjem		situacije, v katerih otrok išče bližino	razumevanje varne navezanosti
G40	In pol grem do njega takrat, pač mu dam pozornost, ne na način da ga ustavm, ampak bl da vzpostavim kontakt, da sm tam nekak.	dajanje pozornosti in prisotnost		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
G41	Pač če vidm, da me odriva, pol dam vedet, da sem na voljo.	izražanje dostopnosti kljub zavračanju		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti
G42	Je pa res, da te to ful mede, ker ni zmer jasno, kaj rabi. Ampak se učim brat te signale.	kontinuirano učenje branja signalov		odziv na otrokovo iskanje bližine	razumevanje varne navezanosti

G43	Aveš otrok bo ful bl samostojen pa ful si bo več upu, če se počut varnga.	samostojnost pogojena z občutkom varnosti		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
G44	Da ma tist temelj, k je trden pa varen, da si pol upa raziskovat svet in ne živi v strahu pa ni obremenjen z drugimi stvari.	brezskrbno raziskovanje sveta		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
G45	Recimo na igrišču na začetku sploh ni šou stran od mene. In jst ga nism silila "dej pejt". Sam sedela sm tam.	prisotnost in neprisiljen pristop		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
G46	In pol je začel ščasoma zmer k sva bla uzuni tko sam – najprej en korak stran, pa se je tm mal zaigrou, pa nazaj. Pol mal dlje, pa te gleda kje si pa tko. In jst sm mu dala vedet, da sem tuki. Nism ga klicala nazaj, nism ga potiskala naprej.	postopno oddaljevanje s preverjanjem		spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
G47	Zdej recimo že gre sam do drugih otrok, ampak še vedno vsake toliko pogleda, če sm ampak je en tak mali raziskovauc, ful je radovedn pa vse ga zanima pa vsega se lot.	radovednost in raziskovanje	ni potrebe po spodbujanju	spodbujanje samostojnosti	razumevanje varne navezanosti
G48	Ponavad validiram, da ni panike, da je čist ok, če ga je strah.	validacija strahu in sprejemanje čustev		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
G49	Pa grem mal bliži pa mu rečm, da sm tuki, če me bo rabu, zmer lah pride po pomoč.	dosledna odzivnost ob klicu na pomoč		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti
G50	Včas se pol kr vrže v to pa proba, učas ne, in	normalizacija neuspeha in		odzivanje na negotovost	razumevanje varne navezanosti

	mi je ful pomembno, da mu ne dam filinga, da je "zatajiu," če kej ne rata. Pač big deal, kaj vse v življenju ne rata, probaš spet.	spodbujanje vztrajnosti			
G51	Mislm itak najbl vplivajo. To, kar se otrokom zgodi v prvih letih življenja, jih zaznamuje for life, če teh vzorceu ne uspejo mal preokvirt pa dobit varne izkušnje.	močan vpliv zgodnjih izkušenj		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
G52	Se mi zdi, da je biu že razvojno mal uzadi.	razvojni zaostanek		vpliv travme na vedenje in odnose	zaznavanje vpliva travme
G53	Pa k je pršu, je biu skos na preži. Vsaka malenkost ga je vrgla iz tira. In kle sm res vidla, kok bo treba delat na tem.	hiperbudnost in težave z regulacijo		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
G54	Zdej je ful bl stabilen, ampak se še zmer vidi.	zaznavanje kljub napredku		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
G55	Recimo še vedno gre hitr v stres.	težje uravnavanje stresa		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
G56	Če se kej spremeni, če ni po planu, ga lah hitr odnese.	občutljivost na nepredvidljivost		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
G57	Pa še vedno ma te momente, ko me odrine, pa pol čez 5 minut pride nazaj. Sam razlika je, da zdej to traja manj časa. Prej je trajal ure, zdej mogoče 10 minut.	zavračanje odnosa		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme
G58	Ja recimo čist konkretn banaln primer nevem, če sm šla sam do trgovine, je biu	separacijska stiska ob kratki odsotnosti		manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah	zaznavanje vpliva travme

	zanga to konc sveta. Jok, panika, ni šlo ga pomirit.				
G59	In pol sm začela ful delat na tem, da vedno povem, kam grem, kdaj pridem, in da se držim tega.	doslednost odraslega pri napovedovanju odsotnosti		odzivanje na posledice travme	zaznavanje vpliva travme
G60	Tega je blo na začetku precej velik, sploh v nekih težkih momentih, in recimo js sm rekla ponavad, da ga popolnoma razumem,	validacija čustev z razumevanjem		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G61	da tud mamica in oči njega zelo pogrešata,	potrjevanje vzajemnega pogrešanja		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G62	ampak morta najprej rešit ene svoje težave, in pač trenutno zrd teh težav ni možno da je doma.	validacija truda staršev za spremembe		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G63	Pa da ga mata kljub temu neizmerno rada in je tud njima težko.	afirmacija ljubezni staršev		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G64	Pa rečem seveda, da jih bo kmal vidu na stiku, tko k vsak teden.	predvidljivost stikov		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G65	Pa ga vprašam, če bi se stisnu in pol se stisneva in mal joka, pa sm tih in dovolim, da joka, pol pa se pomiri pa sam preusmer pa gre kej druzga delat pol.	ponujanje bližine		odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G66	Uf, hahah. To je tist taprau izziv ja.	zahtevnost situacije		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G67	Prva stvar – poskrbim, da je varno. Da ne poškoduje sebe al	omejevanje škodljivega vedenja		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	pa mene oz. kogarkol.				
G68	Ne začnem nč razlagat, nč spodbujat pogovora, ker vem, da me ne sliš.	komunikacija		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G69	Pač tam sm. Nekak to probam zdržat. Če me odriva, se mal umaknem, ampak ne grem čist stran. Včasih se sam premikam z njim po prostoru, da ga spremljam.	zdržanje v odnosu		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G70	Ko se začne umirjat, grem bližje počas.	čakanje na umiritev		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G71	Šele pol, k je te epizode konc, pa absolutno pogovor. Mal probava raziskat, kaj se je zgodil, kaj v takih situacijah, da ma pravico bit jezn, ampak določt meje pa tko.	refleksija situacije po pomiritvi		odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G72	Tega je blo na začetku ful, k lipov bog je biu prsežm. Js mislm da je kle ful past, da ga preveč pustiš pr mir.	past dopuščanja umika		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G73	Brala sm, da ta apatija pa otopelost izhaja iz tega, da on niti ne upa več, da bo mel kak normaln odnos z odraslo osebo in to že tko mal pomen, da je obupu nad tem.	otrokovo izražanje obupanja nad odnosi		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G74	Tkoda js sm ga počas skos poskušala povablat v odnos, da ne bi mel filinga, da je pozablen.	aktivno povabilo v odnos		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

G75	Če je tih, to še ne pomen, da ne sporoča potreb. Lih tišina je ful sporočilna, tud tihi klic na pomoč je še usen klic na pomoč.	prepoznavanje skritih potreb		odzivanje na umik in disociativno vedenje	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G76	Ne znam ti razložit, kok sm učas izčrpana. Tko kr mal bi se zgrudla na tla.	čustvena izčrpanost		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G77	Ampak js se zavedam, kakšn je moj cilj, v kaj sm se spustila, zato pač mam svoje ventile pa filtre, kako sebe reguliram.	uporaba strategij za samoregulacijo		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G78	Pač js sm odrasla oseba in sm odgovorna za svoja čustva in to morm drugje sfiltrirat, ne prek njega.	odgovornost za lastna čustva		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G79	Dokler je on v stiski, morš zborbat z njim, zdržat, pol pa k je on že umirjen, vzet si čas za pomiritev, ponavad mal prediham, preberem kako knjigo oz. poslušam podcast.	čas zase po pomiritvi otroka		soočanje rejnice z lastnimi čustvi	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G80	Ja absolutno js nardim prvi korak.	odrasli odgovorni za popravljanje odnosa	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G81	Js sm odrasla oseba, ne on, to ni njegova odgovornost, js morm njega naučit, kako se odnos popravla. Ne čakam, da on pride prvi.	učenje popravljanja odnosa	odgovornost odraslega za odnos	ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G82	In pol pogovor - rečm neki v smislu “vidm, da je blo težko” ali pa “greva mal	pogovor po konfliktu		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive

	pogledat, kaj se je zgodil".				
G83	Ker hočm, da dobi izkušnjo, da konflikt ne pomen, da je odnosa konc.	konflikt ≠ konec odnosa		ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu	odzivanje na vedenjske in čustvene odzive
G84	Js to doživljam kot odnos med nekom, k pride z neko težko zgodbo in ostane brez vsega in med nekom, k mu za en čas stoji ob strani.	skrb za otroke z izkušnjo zanemarjanja		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
G85	Pa svojo vlogo vidm v tem, da mu dam izkušnjo, da odnos lahko zgleda drugač.	dajanje korektivne izkušnje odnosa		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
G86	Da to kar se mu je doma dogajal, ni standard varnega, pač da tko ne bi smel bit.	učenje otroka o varnosti		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
G87	Hkrati pa validirat njegove starše, da se to ni dogajal, ker ga nebi mel radi, ampak da nista znala drugač, in da se zdej učita, ko njega ni doma.	validacija in zagovorništvo staršev		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
G88	Tko js sm tuki, da nekak poskrbim za to, da lahko dobi neke nastavke za normalno življenje.	omogočanje boljšega življenja		razumevanje vloge rejnice	na razumevanju travme utemeljen pristop
G89	To je absolutno komuniciranje čez vedenje, sporočanje potreb	vedenje kot komunikacija		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop
G90	in zate hkrati izziv, a ga boš slišu. Ni to nobeno manipuliranje al pa nek njegov pokvarjen karakter, on sam hoče bit slišan.	potreba po slišanosti		razlaga vedenja skozi prizmo travme	na razumevanju travme utemeljen pristop

G91	Predvsem s tem, da pazim, kako se odzivam nanga, da ne dobi kakšnega napačnega sporočila od mene.	preprečevanje dajanja škodljivih sporočil		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
G92	Pač probam preprečt, da ne bi potrjevala, da so ble njegove pretekle izkušnje neki normalnga.	ne-normalizacija travme		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
G93	Da zdržim v hudih momentih, da sm predvidljiva, stabilna.	stabilnost in predvidljivost		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
G94	Pa da ni preveč tega, da si dovoliš velikrat "kiksnt" pa se pol skos opravičvt pa govort, da ni blo prou. Če mu govoriš, da ni blo prou kar si naredu, pa to še naprej pol skos delaš, je tud čist napačno sporočilo.	opravičilo ne upravičuje dejanj		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
G95	Res je to ena borba in ful zavestno vloženga truda. Treba je dejansko z glavo bit pr vsaki situaciji in premislt, kako reagirat.	zavestno vlaganje truda		preprečevanje ponovne travmatizacije	na razumevanju travme utemeljen pristop
G96	Ja tko ful skozi rutino,	pomembnost rutine		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
G97	skozi mirnost in bližino	mirnost in bližina		varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev	na razumevanju travme utemeljen pristop
G98	Mi ubistvu kr dobr sodelujemo, morm rečt.	dobro sodelovanje		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G99	Js tud njiju poskušam ful opolnomočt, da bi znala bolš, da smo loh v nekem sožitju, da ni tekmovalnosti.	opolnomočenje staršev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

G100	Čeprou je včasih ful težko, ker se mi zdi da itak ne razumeta najbol, pa sta tko nastrojena proti sistemu, sam s tem k sm js tak prostor odprla, da ju ne zavračam, je to res čist neki druzga pol.	sprejemanje staršev kljub njihovemu prvotnem zavračanju		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G101	Če tega sodelovanja ni, otroku to tok škodi.	sodelovanje je ključno		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G102	Nikoli in nikdar ne govorim karkol slabga o njih, sploh pa ne pred otrokom.	neblatenje staršev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G103	Js razumem, da pač onadva nista znala drugač, ker nimata nastavkov, tko k jih ta otrok ne bo mel, če mu ne pomagamo – in hkrati tud njima.	razumevanje perspektive staršev		sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G104	Pa kr tečna sm glede rednih stikov, na začetku sta ful kenslala, ne vem a jima je blo pretežko se soočt z otrokom al z mano, v glavnm ful je bedno, k se trudš otroku omogočat rutino pa predvidljivost, pol pa onadva to ruša.	spodbujanje strogega držanja urnika stikov	kritika nesodelovanja staršev	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G105	In se ful velik pogovarjam z njima zarad tega. In morm rečt, da se zdej super razumemo.	aktivna medsebojna komunikacija	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G106	Tud skupi preživljamo čas kdaj s tamalim, in ma res izkušnjo, da ma lahko vse rad.	skupno preživljanje časa	tesen odnos z matično družino	sodelovanje z matično družino	na razumevanju travme utemeljen pristop

G107	IPSi so okej pač, da lahko predebatiramo mal, ampak načeloma se zdej največ zmenmo uresnic izven IPSa.	neučinkovitost IPS		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G108	Tko ni zdej ta IPS nek prostor, k nas rešuje.	IPS kot neključni prostor za soustvarjanje		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G109	Je pa super, da lahko te stvari strokovno spremlamo pa zapisujemo, konc koncev je nujno, da se vključuje center.	nujno strokovno spremljanje		izkušnja z individualno projektno skupino	na razumevanju travme utemeljen pristop
G110	Čeprou absolutno razumem, v kaj sm se spustila, in bom mogla js zborbat s temi čustvi, ko in če bo šou nazaj, mi je itak groza pomislt, kako bi blo brez njega.	strah pred ločitvijo		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
G111	In to včasih k mava kak kjut moment, tko pomislm nekje uzadi, da bi enkrat šou, in bi se kr zjokala. Vseen se navežeš, ful nardiš za tega otroka.	začasnost		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
G112	Ampak okej, to je moje. In moja odgovornost je, da bom s tem zborbala.	odgovornost za lastna čustva		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
G113	Mogla bom res ponotranjit, da bom vesela zanga in za njegove starše. Navsezadnje vemo, kaj je cilj rejništva.	sprejemanje cilja rejništva		najzahtevnejši vidik rejništva	obremenitve in potrebe rejnic
G114	Ja… iskreno, to k sm že rekla, pr tem sporočanju potreb skozi	težave pri interpretaciji vedenja		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic

	vedenje, sploh k so te izpadi.				
G115	Recimo po kakšnem izpadu… jst sm čist prazna. In pol moraš še vedno ostat tam za njega. Ker je seveda on prvi. To je men najteži.	čustvena izčrpanost ob vztrajanju		notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa	obremenitve in potrebe rejnic
G116	Ubistvu to je trenutno moj edini personality, haha.	celostna vpetost v vlogo		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G117	Js sm res z glavo stoprocentno v tem in ta otrok je men center sveta.	popolna osredotočenost na otroka		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G118	Tkoda ja mogoč se mal pozna, da mam manj časa zase pa za druge ljudi,	pomanjkanje časa zase		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G119	ampak morm rečt da me cela družina in vsi moji bližnji ful podpirajo, mi pomagajo, tkoda uresnici je ful dragocena izkušnja to vse skupi.	močna podpora znotraj družine		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G120	Moji starši sicer so mal konzervativni, pa jih morm kdaj pobremzat, da to ni moj otrok, da pazta na besede pa odzive, da pač se mami kliče sam mami, js sm S in tko naprej. Je zahtevno, haha.	razmejevanje vlog v družini		osebne in družinske obremenitve rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G121	S socialno delavko čist okej sodelujeva, tko na IPSih je super, ker zna ustvart tako kul atmosfero,	pozitivna izkušnja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
G122	sam da ma pa ful neko poglobljeno znanje o nekih konceptih, ala travma in	pomanjkanje strokovnega znanja	CSD	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic

	navezanost, to pa lih nima no, tko da mava tud midve včasih kako nestrinjanje glede predlogov pa nekih smernic in tko.				
G123	Pa morm rečt, da k mamo rejniki ta strokovna izobraževanja, pa poslušam njihove nebuloze, se tud vprašam, a smo se mal zgubl.	pomanjkanje strokovnega znanja pri rejnikih	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
G124	To je v večini folk, k skozi rejništvo hoče zadovoljit neko lastno željo po otrokih, in jih majo od prvega dneva za svoje biološke, zavračajo matične družine, otroke takoj učijo, da so zdej oni mamice pa očkoti, mislm to mi je pa res sporno do konca.	zadovoljevanje lastnih potreb rejnikov	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
G125	Te otroc res ne bojo nikol vedl, kam spadajo, in jih bo sistem s tem sam še bolj uniču. Tkoda o samem sistemu uresnic nimam nekih lepih besed.	poglabljanje otrokove nepripadnosti	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
G126	Smo še svetlobna leta stran od implementacije znanja o travmi v samo prakso, ker folk nč ne šteka pač.	pomanjkanje implementacije na travmo usmerjenega pristopa	sistem zaščite otrok	sodelovanje z institucijami	obremenitve in potrebe rejnic
G127	Ja tako, k si jo sama poiščem.	samoiniciativno iskanje podpore		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G128	Knjige, podcasti, izobraževanja, k jih sama poiščem.	strokovno izpopolnjevanje		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G129	Moji bližnji.	družina in prijatelji		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic

G130	Pol moja zlata terapevtka z ogromno znanja in ful podporne drže.	psihoterapija		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G131	Pa res mam kul prjatlce.	prijatelji		viri podpore rejnice	obremenitve in potrebe rejnic
G132	Da bi biu sistem mal bolj sinhron, bolj podučen,	potreba po usklajenem sistemu		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
G133	in bolj usmerjen v korist otrok.	usmerjenost sistema v korist otroka		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
G134	Ampak ja sm se drugač že čist navadla, da sm sama za vse, haha.	občutek prepuščenosti sebi		želene oblike podpore	obremenitve in potrebe rejnic
G135	Raziskuj, kaj ti otrok sporoča s svojim vedenjem	razumevanje vedenja kot komunikacije		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic
G136	in ustvari okolje, v katerem bo meu občutek, da je vse mogoče in da je svet lep.	ustvarjanje varne baze		nasveti novim rejnicam	obremenitve in potrebe rejnic

9.3. Priloga C: Osno kodiranje

VZPOSTAVLJANJE ODNOSA Z OTROKOM

- **Prvi stik z otrokom**

- Nizka starost otroka kot olajševalna okoliščina (A1, B6)
- Vpliv starosti na navezanost (B16)
- Predhodno poznanstvo (A2)
- Predhodno srečevanje (D2)
- Uporaba igre za povezovanje (A3, E7, F2, G8)
- Kazanje svoje sobe (A4, A6, F1)
- Skupna aktivnost ob prihodu (A5, E11)
- Spoznavanje v kriznem centru (A12, B1, D1)
- Izlet (B2, F3)
- Vsakodnevno obiskovanje v vrtcu (D3)
- Postopno spoznavanje (D4)
- Večkratni poskusi vzpostavitve stika (B10)
- Takojšnja povezava (B12, F5)
- Intenzivna navezanost na otroka (B13)

- Izrazita potreba po bližini (B14)
- Spontanost odnosa (B15, E1, E12)
- Neuspešna vzpostavitev odnosa (B17)
- Konstantna telesna bližina (C1, F4)
- Dosledna bližina med stisko ponoči (G7)
- Stopnjevanje bližine (C2, G5)
- Dopuščanje otroškosti (D6)
- Visoka toleranca (D7)
- Začasno razširjen prostor dovoljenega (D8)
- Dajanje svobode (D9)
- Dostopnost hrane (D10)
- Neskladje pričakovanj (E3)
- Risanje (E4)
- Igriv pogovor (E5)
- Lasten strah in negotovost pred spoznavanjem (E2)
- Nesigurnost (E6)
- Fizična aktivnost kot regulacija (E10)
- Branje (E14)
- Glasba in ples (E15)
- Spoštovanje distance (G2)
- Ponujanje pomoči po potrebi (G3)
- Dajanje prostora (G4)
- Prisotnost in bližina v tišini (G6)

Spanje v istem prostoru

- Kritičnost do samostojnega spanja (C3)
- Omogočanje izbire otroku (C4)
- Otrokova iniciacija bližine (C5)
- V korist mlajšim otrokom (C6)

Komunikacija z otrokom

- Starejši otrok bolj razume (A7)
- Odgovarjanje na vprašanja (A8)
- Razumevanje rejništva (A9)
- Razumevanje razlogov za namestitev (A10)
- Sledenje otroku in razlaga (A11)

Prehod v rejništvo

- Odsotnost odpora pri prehodu v rejništvo (A13)
- Pozitivna čustva (A14)
- Spontana vzpostavitev odnosa (A15)
- Stiska in jok (E8)

- Hitra prilagoditev (E9)
- Zaprtost in umik (G1)

Vpliv matične družine na vzpostavitev stika

- Prenos materinske vloge (B3)
- Občutek krivde in konflikt lojalnosti (B4)
- Dovoljenje mame za povezovanje (B5, B8)
- Težave zaradi navezanosti na mamo (B7)
- Beg nazaj v matično družino (B9)
- Dolgotrajni vpliv travme in nestabilnosti (B11)

ZNANJA IN IZKUŠNJE PRI GRADNJI ODNOSA

- **Ključno pri gradnji odnosa z otrokom**

- Varen in zaupen odnos (A16)
- Občutek varnosti (A17, F6, G9)
- Občutek slišanosti (A18, C7)
- Razvoj zaupanja (A19)
- Odnos kot proces (A20)
- Dolgotrajnost odnosa (A21)
- Poslušanje otroka (A22)
- Zagotavljanje varnosti (A23)
- Sprejemanje otroka (A24, F7)
- Odprta komunikacija (A29, D16)
- Sledenje otroku (A32, D12)
- Pobuda rejnika za pogovor (A33)
- Pogovor o družini po stikih (A34)
- Povezava starši-samopodoba (A36)
- Čustvena senzitivnost (B18)
- Prepoznavanje otrokovih potreb (B19)
- Enakost moči (C8)
- Vključevanje otroka v dogovore (C9)
- Doslednost pravil (C10, F9)
- Pomembnost meja (C11, F8)
- Ljubeč odnos kot temelj (C16, E16)
- Otrok vodi približevanje (D11)
- Ponujanje bližine brez prisile (D13)
- Omogočanje raziskovanja okolja (D14)
- Popolna predanost otroku (E17)
- Aktivno ukvarjanje z otrokom (E18)
- Zunanje aktivnosti kot regulacija (E19)

- Pričakovanje spoštovanja (F10)
- Bližina in navezanost (F11)
- Brezpogojna dostopnost odraslega (G10)
- Sprejemanje in validiranje vseh čustev (G11)
- Varna baza za raziskovanje (G12)
- Stabilnost in varnost odraslega (G13)

Odnos do biološke družine

- Sprejemanje obeh družin (A25)
- Ne-lastninjenje otroka (A26)
- Ne-primerjanje družin (A27)
- Razumevanje staršev (A28)
- Spoštovanje staršev (A30)
- Pogovor o družini (A31)
- Potrjevanje staršev (A35)
- Zelena luč bioloških staršev za navezovanje (B20)

Negativni vpliv bioloških staršev

- Aktivno spodkopavanje odnosa (B21)
- Čustvena škoda (B22)
- Konflikt lojalnosti (B23)
- Onemogočena vzpostavitev odnosa (B24)

- **Viri znanja za gradnjo odnosa**

- Življenjske izkušnje (B28, C12, D16, F13)
- Vzorci iz svoje družine (E21)
- Izkustveno učenje (C13, F12)
- Izkušnje pomembnejše od teorije (C14)
- Upoštevanje edinstvenosti otrok (C15)
- Razumevanje drugačnosti otrok z izkušnjo travme (E24)
- Poistovetenje z ljudmi z izkušnjo travme (D17)
- Empatija in spoštovanje do staršev zaradi izkušenj (D18)
- Medsebojno učenje rejnic in izmenjava izkušenj (D23, F14)
- Delovanje po svojih najboljših močeh (E23)
- Praksa kot glavni vir (F15)
- Ločevanje teorije od prakse (F16)

Strokovna literatura

- Branje o navezanosti (A38)
- Branje o travmi (A39, G14)
- Branje literature (A40, D19)
- Literatura o rejništvu (A41)

- Branje avtobiografij (A42)
- Pridobivanje uvida v rejništvo (A43)
- Raziskovanje in učenje (A44)
- Iskanje odgovorov ob negotovosti (D20)
- Samoiniciativno učenje o psihologiji in vzorcih (E22)

Izobraževanje

- Fakulteta (A37)
- Izobraževanje pred vstopom v rejništvo (B25)
- Kritika izobraževanj (B26)
- Pomanjkanje usposabljanj znotraj sistema (G17)
- Program Neverjetna leta (B27)
- Ponavljanje vsebin (D21)
- Delavnice (D22)
- Udeleževanje strokovnih izobraževanj (G15)
- Poslušanje podcastov (G16)

Razumevanje individualnosti odnosa

- Za odnos ni formule (B29)
- Različna hitrost vzpostavitve stika (B30)

RAZUMEVANJE VARNE NAVEZANOSTI

- **Izražanje občutka varnosti**

- Večja komunikativnost (A54, F19)
- Prenehanje želje po vrnitvi domov (B31, D29)
- Želja po vračanju iz stikov (D30)
- Odpor do ločitve z rejnico (E28)
- Varnost kot notranja izkušnja (B32)
- Dolg proces (B34)
- Zadovoljene osnovne potrebe (D31)
- Občutek ljubljenosti (D32)
- Odpiranje otroka (E25)
- Vedno manj bolezni (D27)
- Zmanjšanje strahu (F20)
- Postopna prilagoditev na okolje (F21)
- Varnost ≠ mirnost)
- Iskanje bližine (G21)
- Iskanje odrasle pomembne osebe (G22)

Individualne razlike

- Individualno izražanje varnosti (A45)
- Raznolikost vedenj (A46)

Sprememba vedenja

- Izbruhi kot znak varnosti (A47)
- Povečani čustveni izbruhi (A53, G20)
- Normalno obnašanje (F17)
- Zmožnost regulacije čustev (F18)

Začetno vedenje

- Začetna zadržanost (A48)
- Previdnost (A49)
- Preverjanje (A50)
- Zadržano izražanje čustev (A51)
- Omejeno izražanje čustev (A52)
- Neselektivno iskanje bližine (A57)
- Mirnost zaradi strahu pred napako (G19)

Vedenjski indikatorji

- Izražanje veselja in nasmejanost (C17)
- Razigranost (C18)
- Odsotnost stiske (C19)
- Opazovanje vedenja (C20)

- **Vzpostavljanje zaupanja**

- Vedenje do otroka (B35)
- Občutek, da mu želiš dobro (B36)
- Toplina in ljubezen (B37)
- Brezpogojna ljubezen (F26)
- Nevsiljiv pristop (B38, B40, B41, E29, F22)
- Čakanje na otrokovo iniciativo (B39)
- Kompleksnost odnosa (B42)
- Urejeni odnosi med družinami (B43, B48)
- Pravica do več odnosov (B50)
- Rejnikovo sprejemanje matične družine (B54)
- Legitimacija matične družine (B55)
- Nekonfliktnost med rejniško in biološko družino (B58, B59)
- Popolna predanost materinski vlogi (C21)
- Stalna razpoložljivost (C22, D33)
- Vključevanje otroka v vsakdanje življenje (C23)
- Stalna fizična bližina (C24)
- Skrb za rutino (D34)
- Doslednost (F23, G23)

- Občutek biti pričakovan (D35)
- Postavljanje meja ob stalni prisotnosti (D36)
- Komunikacija (D37)
- Zaščita otroka pred konflikti odraslih (D38)
- Varen prostor kot pogoj (E30)
- Prepoznavanje interesov otroka (E31)
- Del dneva namenjen samo otroku (E32)
- Spodbujanje fizičnih aktivnosti (E33)
- Konsistentnost odraslega (F24)
- Iskren in pošten odnos (F25)
- Odgovornost otroka za recipročnost odnosa (F27)
- Sodelovanje kot pogoj (F28)
- Ostajanje v odnosu (G24)
- Vztrajanje ob otroku v stiski (G25)
- Iskrenost in transparentnost (G27)
- Izogibanje praznim obljubam (G28)

Negativni vpliv

- Odpor matične družine do rejnika (B51)

- **Osebno znanje o navezanosti**

- Teorija je zgolj teorija (A72)
- Kritičnost do uvrščanja v en stil navezanosti (A73)
- Preseganje enoznačnih oznak (A74)
- Teorija kot okvir (A75)
- Razumevanje izvora vedenja (A77)
- Nepoznavanje teorije navezanosti (B44, C25, D24, F29)
- Omejeno poznavanje teorije (E37)
- Kompliciranje s teorijo (F30)
- Poenostavljeno razumevanje potreb (F31)
- Splošno znanje (B45)
- Nezaznavanje vzorcev varne navezanosti (C26)
- Dolgotrajni vpliv zgodnjih odnosov (D28)
- Varna navezanost kot temelj odnosov (E34)
- Zgodnji razvoj navezanosti kot ključen (E35)
- Promiskuitetnost kot posledice ne-varne navezanosti (E36)
- Zavračanje strokovnih izhodišč (F32)
- Delovanje po občutku (F33)
- Zavračanje refleksije in analize (F34)
- Dobro poznavanje teorije navezanosti (G29)

Kritična refleksija knjige avtorjev Erzar

- Pomanjkanje posledic v odraslosti (A70)
- Prvo leto ni tako ključno (A71)

Močna odvisnost od odraslega

- Intenzivna navezanost na rejnico (C27)
- Normalizacija (C28)
- Nezdržanje z distanco (C29)
- Postopno uvajanje distance (C30)
- Intenzivno iskanje telesne in verbalne bližine (C31)
- Dvom v korist tovrstne navezanosti (C32)

Potreba po mejah v odnosih

- Razumevanje pretirane navezanosti (D25)
- Poudarek na ločevanju in avtonomiji (D26)
- Negativne posledice pretirane navezanosti (D27)

Uporaba teorije navezanosti v praksi

- Regulacija odzivov (G30)
- Samoregulacija odraslega pred odzivom (G31)
- Stabilnost in konsistentnost pristopa (G32)
- Odprta komunikacija z otrokom (G33)
- Pomen rutine in strukture (G34)
- Predvidljivost (G35)

- **Situacije, v katerih otrok išče bližino**

- Nočno iskanje bližine (A81)
- Duševna stiska (A85)
- Prevzemanje čustev odraslih (A86)
- Bližina kot regulacija (A88)
- Situacijsko iskanje bližine (B61, G36)
- Osebne težave (B62, B63)
- Strah (D39)
- Razlike glede na starost otrok (D40)
- Potreba po individualni pozornosti v družbi drugih (E38, E39)
- Žalost in iskanje tolažbe (F37)
- Po kršitvi pravil (F38)
- Iskanje objemov pred spanjem (G37)
- Posredno z izzivanjem (G39)

Stalno iskanje potrditve

- Povečana potreba po bližini (A79)
- Stalno preverjanje naklonjenosti (C35, C37)

- Iskanje potrditve v vsakdanjih situacijah (C38)
- Stalna potreba po potrditvi (C39)

- **Odziv na otrokovo iskanje bližine**

- Odziv na potrebo po bližini (A80, F35)
- Objem (B60, C33)
- Normalizacija potrebe po bližini (A82, C34)
- Obremenjenost zaradi intenzivnosti (A83)
- Postavljanje meja (A84, F40)
- Razbremenitev odgovornosti otroka (A87)
- Umik za regulacijo in vrnitev (A89)
- Uravnavanje nerealnih pričakovanj (C36)
- Popolna odzivnost na otrokove potrebe (D41, E40)
- Dopuščanje skupnega spanja (D42)
- Stalno odprta vrata (D43)
- Nočni pogovori (D44)
- Ustvarjanje varnega prostora za izražanje (D45)
- Večurni pogovori (D46)
- Omejevanje bližine (F36)
- Pomirjanje otroka (F39)
- Soočanje s posledicami (F41)
- Omejevanje bližine v izogib razvajanju (F42)
- Odzivanje z ljubeznijo in toplino (G38)
- Dajanje pozornosti in prisotnost (G40)
- Izražanje dostopnosti kljub zavračanju (G41)
- Kontinuirano učenje branja signalov (G42)

- **Spodbujanje samostojnosti**

- Previdnost otroka (A90)
- Spodbujanje preko drugega otroka (A91)
- Napredek v raziskovanju (A92)
- Potreba po prisotnosti odraslega (A93)
- Povečana samostojnost v igri (A94)
- Varnost preko vrstnika (A95)
- Vključevanje med vrstnike na igrišču (C43)
- Začetna nesamostojnost (A97)
- Spodbujanje z zatrjevanjem kompetentnosti (A98, F44)
- Uporaba nagrad (A99)
- Razlikovanje potreb otroka (A100)
- Poudarjanje varnosti in zmožnosti (A101)
- Povezava varnosti in raziskovanja (A102)

- Kritika pretirane pomoči otroku (B64, B71, F46)
- Samostojno oblačenje (B65)
- Sprejemanje njihovih zmožnosti (B66)
- Umik pretirane pomoči (B67)
- Učna pomoč kot potuha (B68)
- Sprejemanje vseh dosežkov (B69)
- Realistična pričakovanja do otroka (B70)
- Usmerjanje brez prevzemanja (B72)
- Omejevanje bližine z validacijo (C40)
- Nežno distanciranje (C41, D48)
- Začetna intenzivna podpora pri vsem (D47)
- Dolg proces (D49)
- Zagotavljanje mirnega okolja kot baza (E45)
- Dopuščanje ustvarjalnosti kljub neredu (E46)
- Sprejemanje in neomejevanje otroške spontanosti (E47)
- Spodbujanje kreativnosti (E48)
- Potisniti v situacijo (F43)
- Kritika pretirane zaščite (F47)
- Priprava na prihodnost (F48)
- Samostojnost pogojena z občutkom varnosti (G43)
- Brezskrbno raziskovanje sveta (G44)
- Prisotnost in neprisiljen pristop (G45)
- Postopno oddaljevanje s preverjanjem (G46)

Ni potrebe po spodbujanju

- Visoka samostojnost (A96)
- Prezgodnja samostojnost zaradi zanemarjanja (E41)
- Izražena potreba po samostojnosti (E42)
- Napredne samostojne veščine (E43)
- Radovednost in raziskovanje (G47)

- **Odzivanje na negotovost**

- Spodbujanje samozaupanja (A103)
- Prilagajanje odziva situaciji (A104)
- Ne-vsiljevanje ob negotovosti (A105)
- Spodbujanje kljub negotovosti (A106)
- Nudenje pomoči (B74)
- Pomoč pri neuspehu (B75)
- Podpora in pomoč ob zaznanem strahu (F52)
- Stalna prisotnost (B76, D51)
- Ravnotežje med pomočjo in avtonomijo (B77)
- Ni negotovosti (C43, D50, E49)

- Dosledna odzivnost ob klicu na pomoč (D52, G49)
- Verbalno spodbujanje k približevanju drugim ljudem (E52)
- Nudenje bližine do sprostitve (E53)
- Presoja pristnosti stiske (F49)
- Potiskanje ob zaznani manipulaciji (F50)
- Spodbujanje k soočanju (F51)
- Potiskanje iz cone udobja (F53)
- Priprava na življenje (F54)
- Validacija strahu in sprejemanje čsutev (G48)
- Normalizacija neuspeha in spodbujanje vztrajnosti (G50)

ZAZNAVANJE VPLIVA TRAVME

- **Vpliv travme na vedenje in odnose**

- Razlike v vplivu travme (A108)
- Kopičenje materialnih stvari (A109)
- Preokupacija z denarjem (A110)
- Materialna usmerjenost (A119)
- Vedenje kot pokazatelj travme (A118, F59)
- Hipersenzitivnost na čustva (A121)
- Razvojni zaostanek (A122, C50, G62)
- Visoka prepoznavnost travme (B78, F55)
- Prezgodnja samostojnost (B80)
- Neurejenost (B81)
- Trajnost vzorcev (B82)
- Ponotranjanje travmatičnih izkušenj (B35)
- Zakoreninjenost vzorcev (B86, B91)
- Nezmožnost okrevanja (B87)
- Nezaznavanje travme zaradi zgodnje starosti (C44, C49, C56)
- Manko zaznanega vpliva (C45, C51)
- Odsotnost stikov kot dejavnik tveganja (D55)
- Odnosi zmanjšujejo posledice travme (D54)
- Želja po vrnitvi v matično družino (D70)
- Pomanjkanje socialnih veščin (F58)
- Zaprtost v odnosih (F61)
- Eksternalizirano vedenje (F62)
- Močan vpliv zgodnjih izkušenj (G51)

Razvojni zaostanek

- Težave pri hoji (E54)
- Povezava ADHD z zgodnjimi izkušnjami (E55)
- Brez osnovnih znanj (E56)

- Zakasnjen govorni razvoj (E57)
- Zakasnjen straniščni trening (E58)
- Počasno dohitevanje razvoja (E59)
- Čas in varnost kot ključ razvoja (E60)

Vzroki vedenja

- Vedenje kot pokazatelj travme (A112)
- Nepredelana izkušnja (A113)
- Pomanjkanje meja (A114, A116, C54, F57)
- Travma kot medgeneracijski prenos (D58)
- Slabe življenjske razmere (F56)
- Pomanjkanje vzgoje (F60)

- **Odzivanje na posledice travme**

- Razbremenitev odgovornosti otroka (A111)
- Prvi stik z doslednimi mejami (A115)
- Doslednost meja (A117)
- Preusmerjanje vrednot (A120)
- Transparentnost o izvoru (D56)
- Sočutno razumevanje staršev (D57)
- Učenje dovoljenosti čustev (D67)
- Doslednost odraslega pri napovedovanju odsotnosti (G59)

Pogovor kot okrevanje

- Intenzivna komunikacija kot zaščitni dejavnik (D62)
- Prostor za izražanje bolečine (D63)
- Sprotna predelava travme (D64)

- **Manifestacije travme v sedanjosti in vsakdanjih situacijah**

- Težko prepoznavanje vpliva (A124, D61)
- Zelo vidno (B79)
- Lulanje v posteljo (F64)
- Zakasnelo izražanje travme v puberteti (D53)
- Verbalno razkrivanje izkušenj (B83, D60)
- Težave z delovnimi navadami (B89)
- Ponavljanje vedenj (B90)
- Normalizacija nasilja (B92)
- Agresivno vedenje (B93)
- Izražanje kritičnosti do dejanj in učenje novih vzorcev (B94)
- Strah pred moškimi (B141)
- Izbris spominov (B142)

- Regresija razvoja ob stikih z matično družino (C52)
- Nezaznavanje travme ob prihodu (D59)
- Samopoškodovalno vedenje (D65)
- Zadrževanje joka zaradi strahu pred sankcijo (D66)
- Težave v vrstniških odnosih (E64)
- Iskanje pozornosti (E65)
- Preizkušanje meja (F66)
- Zmedenost glede pripadnosti (F67)
- Zmanjšanje težav skozi čas (F68)
- Somatski odzivi (F69)
- Kompulzivno hranjenje (F70)
- Zanemarjanje higiene (F71)
- Hiperbudnost in težave z regulacijo (G53)
- Težje uravnavanje stresa (G55)
- Občutljivost na nepredvidljivost (G56)
- Zavračanje odnosa (G57)
- Separacijska stiska ob kratki odsotnosti (G58)

Dezorganizirano vedenje

- Vztrajanje ambivalentnosti (A127)
- Hkratno odvračanje in vračanje (A128)
- Ne-varna navezanost kot temelj (A129)
- Vedenjska regresija ob stikih s starši (E66)

Odvisnost od odraslega

- Nezmožnost samostojnega raziskovanja (A130)
- Posesivnost (E61)
- Huda odvisnost od rejnika (E62)
- Stalno iskanje pozornosti (E63)

Ni navezanosti na biološke starše

- Odsotnost zanimanja za starše (B143)
- Odsotnost doživljanja staršev kot pomembnih figur (C46)
- Preusmerjenje pozornosti na druge (C47)
- Odpor do stikov (C48)

ODZIVANJE NA VEDENJSKE IN ČUSTVENE IZZIVE OTROK

- **Odzivanje na čustveno stisko zaradi pogrešanja staršev**

- Realna razlaga situacije (A134, D71)
- Nudenje podpore (A136)
- Potreba po bližini (A137)

- Krepitev kontinuitete odnosa z biološko družino (A138)
- Zagotavljanje stika (B98)
- Klic starša (B100, D68)
- Predvidljivost stikov (A139, B102, G64)
- Ponujanje bližine (A140, G65)
- Tolažba (B95)
- Ljubezen in toplina (B96)
- Povedati, da je tu nov dom (B97)
- Razlaga, da je zdaj tukaj, kjer mora biti (F75)
- Čustvena podpora (B99)
- Pogovor mame in rejnice (D69)
- Spodbujanje izražanja stiske (D72)
- Dovoljevanje izražanja (F73)
- Omejevanje vedenja (F74)
- Zapiranje možnosti vrnitve v matično družino (F76)
- Zaščita pred zmedenostjo (F77)
- Lastna čustvena obremenitev (F78)
- Preusmerjanje pozornosti (F79)
- Validacija čustev z razumevanjem (G60)
- Potrjevanje vzajemnega pogrešanja (G61)
- Validacija truda staršev za spremembe (B62)
- Afirmacija ljubezni staršev (G63)

Pogostost tovrstne stiske

- Ne-pogrešanje staršev (A131, C57, E67)
- Občasno pogrešanje staršev (A132)
- Posredno izražanje pogrešanja (A133)
- Stiska po stikih (A135)
- Odsotnost stikov pomeni odsotnost stiske (C58)
- Neizražena stiska kljub stikom (C59)
- Ni tovrstnih stisk (C60)

- **Odzivanje na intenzivne vedenjske in čustvene izbruhe**

- Omejevanje škodljivega vedenja (A141, F83, G67)
- Preprečevanje nasilnega vedenja (A42, B106)
- Fizična ustavitev (F82)
- Neprekinjeno držanje otroka skozi izbruh (D75)
- Kombinacija validacije in meje (A143)
- Alternativni načini regulacije (A144)
- Normalizacija čustev (A145, D73)
- Pomen meja za varnost (A146, F86)
- Postavljanje meja skozi pogovor (E68)

- Čustvena prisotnost (A147)
- Začasni umik rejnika za regulacijo (A148)
- Omejevanje umika in ohranjanje odnosa (A149)
- Napovedovanje odsotnosti (A150)
- Zagotavljanje varnosti in bližine (A151, C62)
- Zadovoljevanje potrebe po bližini (E72)
- Iskanje vzroka vedenja (B107, C71, C74)
- Zdržanje v odnosu (B108, D76, G69)
- Telesna bližina (C61, C72, C73, E70)
- Čakanje na umiritev (C63, G70)
- Aktivno učenje izražanja čustev (C54, C78)
- Umirjen odziv ob manjših kršitvah (C67)
- Jeza ob hudih kršitvah (C48, E73)
- Zavračanje telesnega kaznovanja (C69)
- Zavračanje kaznovanja (E69)
- Kazen kot posledica (C70, F84)
- Neučinkovitost metode stola (E74)
- Usmerjanje v umik za regulacijo (C75, C81)
- Ponovna vključitev v odnos po pomiritvi (C77)
- Komunikacija (C79, C82, D74, E75, G68)
- Preusmerjanje pozornosti (E71)
- Težave z lastno regulacijo (F80)
- Povišan glas in postavljanje meja (F81)
- Kritičnost do nudenja bližine (F87)
- Refleksija situacije po pomiritvi (G71)

- **Odzivanje na umik in disociativno vedenje**

- Dovoljenje za umik ob ohranjeni povezanosti (A154, E76)
- Delno dopuščanje umika (F90)
- Razpoložljivost za stik (A155)
- Kombinacija prostora in bližine (A156)
- Postopno vključevanje (A157, D78, E77)
- Umik in opazovanje (B109)
- Pristopiti do otroka (B110, F89)
- Sledenje otrokovemu tempu (B111, D80)
- Avtoritativni pristop (B112)
- Pripisovanje odgovornosti (B113)
- Ustavljanje vedenja (B114, F91)
- Razumevanje umika kot strategijo za pomiritev (C83)
- Vključevanje strokovne pomoči (D77)
- Približevanje in pogovor (D79)
- Čas kot ključni dejavnik (E78)

- Pričakovanje komunikacije s strani otroka (F92)
- Dopuščanje umika kot past (G72)
- Umik je otrokovo izražanje obupanja nad odnosi (G73)
- Prepoznavanje skritih potreb (G75)

- **Soočanje rejnice z lastnimi čustvi**

- Trud za pomiritev (A158, C92)
- Izguba samoregulacije (A159, C88, F97)
- Umik za samoregulacijo (A160, C87, C90, F98)
- Zavedanje posledic travme (A161)
- Zavedanje lastnih sprožilcev (A162)
- Impulziven odziv (A163, E79, F95)
- Prizadevanje za spremembe (A164, D84)
- Omejene možnosti za umik (C91)
- Težavnost reguliranja čustev (D81)
- Jok kot regulacija (D82)
- Skupno procesiranje čustev z otroki (D83)
- Regulacija konflikta skozi pogovor (D85)
- Ostajanje v odnosu kljub stiski (D86)
- Razumevanje otrokovih posebnosti (E80)
- Popuščanje kot znak nemoči (E81)
- Čustvena prizadetost (F94)
- Dojemanje kot lastni neuspeh (F96)
- Občutek nemoči (F99)
- Čustvena izčrpanost (G76)
- Uporaba strategij za samoregulacijo (G77)
- Odgovornost za lastna čustva (G78)
- Čas zase po pomiritvi otroka (G79)

Prekinitev rejništva

- Huda čustvena obremenitev (B116)
- Prevzemanje odgovornosti za neuspeh (B117)
- Trpljenje (B118)
- Sprejemanje odhoda (B119)
- Zaščita sebe (B120)
- Čustveno distanciranje (B121)
- Trajna ljubezen (B122)
- Čustvena stiska ob odhodu otroka (C112)
- Intenzivna čustvena reakcija ob prekinitvi (C113)

- **Ponovno vzpostavljanje odnosa po konfliktu**

- Otrok izrazi željo po bližini (A165, C84)
- Pomen popravljanja odnosa (A169)
- Otrokova potreba po bližini (A170, E82)
- Odpuščanje (B123)
- Pomoč otroku kljub konfliktu (B125)
- Minimiziranje konflikta (B126, C85)
- Umik komunikacije (B127, E83)
- Naknadna postavitev meje (B128)
- Premik naprej brez poglabljanja (B129, F103)
- Ohranjanje naklonjenosti kljub zavračanju (C86)
- Čas za umiritev pred pogovorom (D88)
- Pogovor po konfliktu (E84, F102, G82)
- Konflikt ≠ konec odnosa (G83)

Odgovornost odraslega za odnos

- Odrasli prevzame pobudo (A166, D87)
- Razumevanje razvojne odgovornosti (A167)
- Opravičilo odraslega (A168)
- Odrasli odgovorni za popravljanje odnosa (A171, G80)
- Učenje popravljanja odnosov (D89, G81)

Odgovornost otroka

- Pričakovanje otrokovega opravičila (F100)
- Prepoznavanje težave (F101)
- Refleksija storjenega in opravičilo (F104)

NA RAZUMEVANJU TRAVME UTEMELJEN PRISTOP

- **Razumevanje vloge rejnice**

- Visoka odgovornost (A172)
- Skrb za otroke z izkušnjo zanemarjanja (A173, E87, G84)
- Popravljanje posledic napak drugih (A174)
- Zahtevna vloga (A178)
- Uresničitev materinske vloge (B130, D94, F146)
- Identifikacija z vlogo matere (D90, F105)
- Potreba po potrditvi bioloških staršev (B131)
- Dati otrokom možnost do izobrazbe (B132)
- Uporaba družinskih sestankov (B133)
- Spodbujanje pripadnosti (B134)
- Nujnost komunikacije (B135)
- Razumevanje vloge kot nadomestno materinstvo (C93)

- Enakovrednost otroka v družini (C94)
- Zavedanje začasnosti kljub navezanosti (C110, D92)
- Sprejemanje realnosti vloge (C111)
- Odgovornost odraslega za lastna čustva (D91)
- Sprejetje in soočanje s čustvi (D93)
- Neblatenje staršev (D95)
- Želja po posvojitvi (E85)
- Sistemske ovire otežujejo delo (E86)
- Predanost otroku (F106)
- Prevzeti vlogo opore (F107)
- Stabilnost kot temelj (F108)
- Nosilec strukture (F109)
- Dajanje korektivne izkušnje odnosa (G85)
- Učenje otroka o varnosti (G86)
- Validacija in zagovorništvo starše (G87)
- Omogočanje boljšega življenja (G88)

Nujnost samorefleksije

- Vpliv lastnih izkušenj (A175)
- Pomen lastne predelave (A176)
- Zavedanje odgovornosti (A177)
- Rejnikovo vztrajanje z otrokom (A190)

- **Razlaga vedenja skozi prizmo travme**

- Normalizacija izpadov (A179)
- Vedenje kot odziv na meje (A180)
- Vedenje kot iskanje varnosti (A182)
- Vedenje kot posledica travme (E88, F110)
- Vedenje kot komunikacija (G89)
- Potreba po potrditvi (A183)
- Strah pred zapustitvijo (A184, A189)
- Funkcionalno razumevanje vedenja (A185)
- Velik vpliv odziva odraslega (A186, A187)
- Potreba po stabilnosti (A188)
- Krivda matične družine (C95)
- Povezava med stiki in regresijo (C96)
- Boj za obstanek (D100)
- Prilagoditev na krut svet (D101)
- Dolgotrajnost okrevanja (D102)
- Kritika etiketiranja otrok (D103)
- Dezorganiziranost otroka (E89)
- Ranjenost zaradi preteklih izkušenj (E90)

- Neurejene razmere v preteklosti (F111)
- Izzivanje odraslega in testiranje odziva (F112, F113)
- Iskanje pozornosti (F114)
- Potreba po slišanosti (G90)
- Iskanje pozornosti skozi destruktivno vedenje (C65)
- Vedenje kot iskanje pozornosti (C67)

- **Varnost v odnosu kljub doživljanju močnih čustev**

- Stalna bližina (D104, F121)
- Mirnost in bližina (G97)
- Skupne aktivnosti (D105)
- Dovoljevanje nemira in svobode (D106)
- Stalna možnost vrnitve k odraslemu (D107)
- Ostajanje v odnosu kljub stiski (F123)
- Pomembnost rutine (D108, G96)
- Popuščanje pri mejah (E93)
- Dajanje svobode (E94)
- Umik ob intenzivnih čustvih (F122)

- **Preprečevanje ponovne travmatizacije**

- Pridobivanje znanja skozi izobraževanja (A194)
- Popravljanje odnosa (A195)
- Opravičilo ne upravičuje dejanj (A196, G94)
- Zavedanje odgovornosti (A197)
- Izogibanje obravnavi preteklosti (B136, F119)
- Spodbujanje pozabljanja (F120)
- Neprimerjanje matične in rejniške družine (B137)
- Strukturiranje vsakdanjih navad (B138)
- Škodljivost govora o preteklih izkušnjah (B140)
- Posredovanje informacij o izvoru (B144)
- Pojasnjevanje skrbniških vlog (B145)
- Iskrenost (B146, F115)
- Neobremenjevanje glede staršev (C97)
- Izogibanje pogovorom o starših (C98)
- Izhajanje iz ljubezni in želje po zdravem razvoju (D99)
- Prisotnost v odnosu (E91)
- Biti boljši od staršev (E92)
- Izražanje ljubezni (F116)
- Zadovoljevanje potreb in kompenzacija prikrajšanosti (F117)
- Občutek sprejetosti (F118)

- Preprečevanje dajanja škodljivih sporočil (G91)
- Ne-normalizacija travme (G92)
- Stabilnost in predvidljivost (G93)
- Zavestno vlaganje truda (G95)

Postavljanje meja

- Glasnost kor korist in ne povzročanje škode (D96)
- Pomanjkanje meja v preteklosti (D97)
- Meje ustvarjajo varnost (D98)

- **Sodelovanje z matično družino**

- Konfliktno razmerje z družino (A199)
- Prepoved približevanja (A200)
- Postopno vzpostavljanje stikov (A201)
- Dobro sodelovanje (A202, A203, B148, G98)
- Fleksibilnost v odnosu (A204)
- Vzajemno razumevanje (A205, E101)
- Sprejemanje s strani matere (A213)
- Pozitiven odziv matere na povezovanje otroka z rejnico (A214)
- Pritisk sodišča glede nujnosti stikov (B157)
- Pomanjkanje pravic rejnikov (C107)
- Nepravična porazdelitev pravic (C108)
- Najtežja začetna faza vzpostavljanja odnosa (D115)
- Razumevanje perspektive staršev (D116, G103)
- Prepoznavanje starševske ljubezni (D117)
- Vključevanje zmanjšuje konflikt (D118)
- Čustvena zahtevnost in nujnost vztrajnosti (D119)
- Dogovarjanje po potrebi (E98)
- Rejnica kot nosilka odločitev (E99)
- Deljena skrb (E100)
- Držanje distance do staršev (E103)
- Rejnica in mama kot ločena starša (E104)
- Minimalno sodelovanje (E105, F124)
- Sprejemanje pravice do stikov (F125)
- Opolnomočenje staršev (G99)
- Sprejemanje staršev kljub njihovemu prvotnemu zavračanju (G100)
- Sodelovanje je ključno (G101)
- Neblatenje staršev (G102)

Občutek ogroženosti matične družine

- Otrok rejnico kliče mama (A206, D120)
- Validacija čustev matere (A207)

- Poudarjanje sodelujočega odnosa (A208)
- Otrok v središču interesov obeh družin (A209, D122)
- Normalizacija dvojne navezanosti (A210)
- Potrjevanje vloge biološke mame (A211, A121)
- Otrokova dovoljena pripadnost obema (A212)
- Materino neodobravanje rejnice (B152)
- Razdvojenost med mamo in rejnico (B153)

Kritičnost do stikov

- Otrokovo upanje na vrnitev (B149)
- Dvom v korist stikov (B151)
- Zmedenost pripadnosti (B156)
- Nerealna obljuba starša (B158)
- Konkurenčnost med družinama (B159)
- Neurejeni odnosi v matični družini (E102)
- Doživljanje stikov kot škodljivih (F126)
- Sprememba otrokovega vedenja (F127)
- Niso v korist otroka (F128)
- Želja po ukinitvi stikov (F130)
- Spregledan vpliv na otroka (F131)

Kritika nesodelovanja staršev

- Nujna potreba po sodelovanju in delu na sebi (C102)
- Razumevanje rejništva kot začasnega (C103)
- Nevračanje otrok v matično družino (C104)
- Nujna potreba po čimprejšnjem okrevanju (C105)
- Odvzem starševske skrbi (C106)
- Manko truda staršev za spremembe (F129)
- Spodbujanje strogega držanja urnika stikov (G104)

Tesen odnos z matično družino

- Integracija matere v družinski sistem (D113)
- Aktivna podpora pri rehabilitaciji (D114)
- Aktivna medsebojna komunikacija (G105)
- Skupno preživljanje časa (G106)

Zavračanje sodelovanja s strani rejnice

- Ni potrebe po sodelovanju (E95)
- Sodelovanje ni bilo v načrtu (E96)
- Želja po trajnem rejništvu (E97)
- Nasprotje interesov (E106)
- Pravice staršev v ospredju (F133)

- **Izkušnja z individualno projektno skupino**

- Vsak mesec (A215, C114)
- Le nekaj srečanj v več letih (E107)
- Vzpostavljanje odnosa med odraslimi (A216)
- Vzpostavljen dialog (A217)
- Neučinkovitost zaradi neudeležbe staršev (A218, C100, C115)
- Neposredni pogovor o otroku (A223)
- Medsebojno izražanje potreb (A224)
- Mediacijska vloga strokovnega delavca (A225)
- Prioriteta stabilnosti rejniške družine (A226)
- Delna vključenost staršev (B166, D123)
- Skupno preživljanje časa obeh družin z otroki (B167)
- IPS kot prostor za dogovore (B168, D127)
- Neučinkovitost IPS (C116, E108, G107)
- Učinkovitost (D126)
- Takojšnje reševanje brez čakanja na IPS (C117)
- Razumevanje namena IPS (C118, F134)
- Spodbuda k udeležbi matične družine (C119)
- Vztrajanje pri podajanju informacij staršem le na IPS (C120)
- Kritika nesodelovanja staršev (C121, F135)
- Neustrezno ravnanje staršev (C122)
- Aktivno sodelovanje prisotnih staršev (D124)
- Pasivna udeležba (F137)
- IPS kot neključni prostor za soustvarjanje (G108)
- Nujno strokovno spremljanje (G109)

Izključitev otroka

- Kritičen pogled na obvezno vključevanje otroka (A219)
- Zaščita otroka pred konfliktom odraslih (A220)
- Zmanjšanje pritiska na vse vpletene (A221)
- Pogojno vključevanje otroka (A222)
- Umik otroka pri občutljivih temah (A227)

OBREMENITVE IN POTREBE REJNIC

- **Najzahtevnejši vidik rejništva**

- Doživljanje razvrednotenja vloge (C123)
- Nesorazmerje med odgovornostjo in pravicami (C124, F139)
- Kritika priviligiranega položaja staršev (C125)
- Zahteva po odvzemu določenih pravic staršev (C126)
- Stroge omejitve tudi pri vsakdanjih odločitvah (C127)

- Občutek nemoči (C128)
- Odsotnost sodelovanja (C129)
- Strah pred pravnimi posledicami (C131)
- Dilema med dobrobitjo otroka in pravicami staršev (C132)
- Zavrnitev s strani staršev (D128)
- Rivalstvo in ljubosumje s strani staršev (D129)
- Nejasna pripadnost otroka (D130)
- Razpetost med dvema družinama (E109)
- Razlike v vzgojnih praksah (E110)
- Zahtevno vedenje otroka (E111)
- Hrepenenje po posvojitvi (E112)
- Pomanjkanje pravic rejnika (F138)
- Začasnost (F140, G111)
- Strah pred ločitvijo (G110)
- Odgovornost za lastna čustva (G112)
- Sprejemanje cilja rejništva (G113)

Sistem zaščite otrok

- Kompleksnost sistema (A229)
- Nemoč ob vplivih sistema (A230)
- Neučinkovitost sistema (A231)
- Ignoriranje koristi otrok (A233)
- Neslišanost otrokovega glasu (A234)
- Prelaganje odgovornosti s strani CSD (C130)

- **Notranje obremenitve rejnice pri vzpostavljanju odnosa**

- Strah pred zavrnitvijo (A235)
- Strah brez razloga (A236)
- Dilema pred sprejemom otroka (A237)
- Vse odvisno od matične družine (B177)
- Odsotnost meja pri otroku ob namestitvi (C133)
- Neustrezni vedenjski vzorci (C134)
- Brez težav in obremenitev (D131, D132)
- Želja imeti otroka zase (E113)
- Nejevernost v okrevanje staršev (E114)
- Nepoznavanje otrokovega notranjega doživljanja (F141)
- Občutek nedostopnosti otroka (F142)
- Ni neposredne komunikacije (F143)
- Konkurenca med vlogama matere (F144)
- Težave pri interpretaciji vedenja (G114)
- Čustvena izčrpanost ob vztrajanju (G115)

Vrnitev v matično družino

- Delno obžalovanje odločitve (E115)
- Občutek nemoči (E116)
- Omejen vpliv na otroka (E117)

- **Osebne in družinske obremenitve rejnice**

- Vpliv na družinsko dinamiko (A238)
- Celostna vpetost v vlogo (A239, G116)
- Izgorelost (A240)
- Nemoč ob realni stiski otroka (A241)
- Opazovanje travmatskih odzivov (A242)
- Kritika sistema zaščite otrok (A243)
- Neupoštevanje otrokovih želja zaradi upoštevanja ukrepa (A244)
- Izziv stalne pripravljenosti (C135)
- Izčrpanost (C136)
- Negativni odzivi okolice (C146)
- Sprememba dinamike v partnerskem odnosu (F147)
- Popolna osredotočenost na otroka (G117)
- Pomanjkanje časa zase (G118)
- Razumevanje vlog v družini (G120)

Vključenost bioloških otrok

- Izključevanje iz obremenilnih vidikov povezanih z rejništvom (C137)
- Vključevanje v družinskem duhu (C138)
- Sprejemanje rejniškega otroka (C139, 140)
- Spodbujanje enakosti med otroki (C142)
- Zaščitniško vedenje (C143)
- Branjenje družinske identitete (C144)

- **Sodelovanje z institucijami**

- Nejasnost nošenja odgovornosti (A259)
- Nezadovoljstvo s strokovnimi službami (C147)
- Izguba motivacije rejnic (C156)
- Proaktivnost rejnice (D134)
- Pomanjkanje pravic rejnika (E121)
- Pomembna vloga odvetnika (122)
- Delno zaupanje v stroko (F150)

CSD

- Proaktivno sodelovanje (B160, D135)
- Poudarjanje pomena obveščenosti (B161)
- Siljenje v stike kljub stiski (A246)

- Neprepoznana tiha stiska (A247)
- Ignoriranje neverbalnega klica na pomoč (A248)
- Odvisno od centra (A249, B162, C148, E123)
- Omejitve pristojnosti centra (A250)
- Strah pred višjim organom (A251)
- Aktiven trud s predlogi in mnenji za sodišča (A252)
- Potreba po interdisciplinarnosti (A256)
- Pomanjkanje znanja (A257)
- Ignoriranje travmatskih odzivov (A258)
- Odzivna strokovna podpora (B163, D136)
- Neodzivnost strokovne delavke (B164)
- Prelaganje odgovornosti na rejnico (B165)
- Preselitev zaradi slabih izkušenj (C149)
- Nekompetentnost strokovnega delavca (C150)
- Pozitivna izkušnja (C151, D138, E119, F151, G121)
- Prazne obljube glede nameščanja (C152)
- Dolgotrajni postopki odvzema (C153)
- Hitrost in učinkovitost postopkov (D137)
- Kritika socialnih delavk (C154)
- Neupoštevanje potreb rejnic in manko razumevanja (C155)
- Nepošiljanje poizvedb za otroke v KCO Palčica (C157)
- Neaktivno delo z otrokom po namestitvi (C158)
- Nevztrajnost pri iskanju rejnikov (C159)
- Pomanjkanje angažiranosti in aktivnega dela (C160)
- Brez sankcij za kršitve (C161)
- Osredotočenost na otroka (F156)
- Pomanjkanje strokovnega znanja (G122)

Sodišče

- Neodzivnost (A253)
- Nezaupanje (A254)
- Dvom v strokovnost (A255)
- Kritika delovanja sodišč (C109)
- Nekorektni do rejnikov (E120)

Vrtec in šolstvo

- Dobro sodelovanje (A266)

Zdravstvo

- Podpora razvojne ambulante (A267)
- Pozitivna izkušnja s kliničnimi psihologi (D139, E118)

Sistem zaščite otrok

- Kritičnost do delovanja sistema (F152)
- Konflikt interesov (F153)
- Občutek nemoči zaradi odsotnosti vpliva (F154)
- Nezadovoljstvo (F155)
- Pomanjkanje strokovnega znanja pri rejnikih (G123)
- Zadovoljevanje lastnih potreb rejnikov (G124)
- Poglabljanje otrokove nepripadnosti (G125)
- Pomanjkanje implementacije na travmo usmerjenega pristopa (G126)

- **Viri podpore rejnice**

- Družina in prijatelji (A260, E126, F158, G129)
- Psihoterapija (A261, G130)
- Medsebojna podpora med rejnicami (C165, F159)
- Poslanstvo kot notranja motivacija (D142)
- Otroci kot vir podpore (D143)
- Trajna povezanost z otroki (D144)
- Vzajemna čustvena podpora z otroki (D145)
- Varuška (E125)
- Samoiniciativno iskanje podpore (G127)
- Strokovno izpopolnjevanje (G128)

CSD

- Zelo podporno (A262)
- Ažurno nudenje podpore (A263)
- Podpora rejnici (A264, F157)

Zdravstvo

- Podpora socialne delavke (A268)
- Razbremenitev rejnice (A269)

- **Želene oblike podpore**

- Podporna skupina rejnic (A270)
- Učenje iz prakse (A272)
- Supervizija (A273, C162)
- Kritika formalnih izobraževanj (A274)
- Izkustveno učenje od drugih rejnikov (A275)
- Letni regres (B176)
- Potreba po prednostni obravnavi v zdravstvu (C163)
- Večja slišanost rejnikov v sistemu zaščite otrok (E127)
- Potreba po usklajenem sistemu (G132)
- Usmerjenost sistema v korist otroka (G133)

- Občutek prepuščenosti sami sebi (G134)

Nadomestna strokovna pomoč na domu

- Možnost začasnega umika rejnika (B172)
- Organizirana terenska podpora (B173)
- Normalizacija pravice do počitka (B174)
- Bolniška odsotnost (B175)

- **Nasveti novim rejnicam**

- Podpora pri odločitvi (A277)
- Vredno vsake borbe (A279)
- Skrb zase (A280)
- Kritičnost do vikend rejništva (B178)
- Preferiranje namestitev mlajših otrok (B179)
- Ljubezen je temelj (B180)
- Spontanost (B181)
- Občutek za otroka pred znanjem (B182)
- Dolgotrajnost postopkov (C170)
- Zahtevnost sodelovanja z institucijami (C171)
- Spodbujanje rejništva kot pomoč otrokom (D146)
- Biti močen (D147)
- Popolna sprejetost otroka (D148, F161)
- Komunikacija kot ključ odnosa (D149)
- Pogovor kot temeljna intervencija (D150)
- Sprejeti začasnost rejništva (E128)
- Dobra, a zahtevna izkušnja (A276)
- Opozorilo pred idealiziranjem (A278)
- Nezahtevno (E129)
- Zrelost kot pogoj (E130)
- Postavljanje meja staršem (F160)
- Postavljanje meja otroku (F162)
- Razumevanje vedenja kot komunikacije (G135)
- Ustvarjanje varne baze (G136)